

משמרת יום

משיעורי הדף היומי של הגאון המופלא בעל "משמר הלוי" זצוק"ל

כ"ח מנחם אב - כ"ד אלול תשפ"ג ☆ מסכת קידושין מריש המוסכת עד דף כ"ט ☆ גליון מס' 45

גיציים משולחן גבוה

"מוהל - טובות"!!!

את הסיפור דלהלן הי' רבנו זצוק"ל מספר בהתרגשות גדולה, כפי שהי' מספר זאת רבנו הגדול מרן הרב שך זיע"א, אשר הוא שמע את הסיפור מכבוד מרן רשכבה"ג הבריסקר רב זיע"א, וכך הי' מעשה: -

השרף הקדוש מקאצק זיע"א, הי' אצלו פעם שעת "רעוא דרעוין", והוא פנה אל החסידים ואמר להם, שכל מי שירצה יוכל לגשת אליו, והוא יגיד לו איזו "בקשה" ואיזו "משאלת לב" הוא ביקש היום והתפלל מהרבנו של עולם...! והוא גם יגלה לו, מה הגיבו ואמרו בשמים על דבר בקשתו. ובכן, מי בעל דברים יגש...

כולם פחדו לגשת אל הקדש, מרוב אימה ופחד. אבל בכל זאת, הי' אחד שאזר אומץ וניגש אל השרף הקדוש ביראה ובמורא, בבקשה, שיאמר לו הרב'ה, מה הוא ביקש היום מהשי"ת?

ויאמר לו השרף זיע"א: כה היו דבריך לפני הקדוש ב"ה: רבונו של עולם, הרי גלוי וידוע לפניך שלעולם הי' רצוני לעבוד אותך עם כל הכוחות - אילו רק הכל הי' הולך אצלי כשורה, כמו שצריך, אילו הפרנסה היתה בנקל, ממש כמו "אוכלי המן"... אילו לא היו בעיות של שידוכים.... ולא של צער גידול בנים... ולא כל הטרדין וציעורין שה"עולם הזה" מלא מהם [כלשון קדשו של הסטייפלר הקדוש זיע"א], אילו הכל הי' הולך למישרין, או אז הרי הייתי עובד עבודת השם כזו... ממש "יום ולילה לא ישובתו", הייתי לומד... ולומד... ולומד...

- המשך בעמ' 78 -

קול אומר הודו את ה'

קול רינה וישועה באהלי צדיקים

תלמיד רבינו זצוק"ל די בכל אתר ואתר
משתתפים בחזוה עילאה בשמחת בית רבינו
לעת דודים צבוא הבת המהוללה תחי' צברית האירוסין
עב"ג הרב החתן המופלג מאד בפעולות התורה וכל קניינה
הרב הגאון רבי אלימלך פובידלו שליט"א
ופינו ימלא ברכה קדש
אמה של מלכות הרבנית תליט"א
וכל בני המשפחות הרופמות לאוי"ט
גדול יהיה הבית הזה לתורה ולגדולה לשם ולתפארה
בנין עדי עד מושתת על יסודות איתנים ואדני הקדוש
לרוב נחת דקדושה ושמחת לבב כל הימים

ענינים שנידונו בגליון זה:

[ה"פנינים" השזורים בתוך השיעורים - סומנו כאן בהדגשה]

- מדוע אין מברכין "שהחיינו" על קבלת גט? [ב' א']
- האם בשטר בעינן נמי אמירה בפה?
- מנין פשיטא להגרעק"א זיע"א דלא שייך שליחות בקדושי ביאה?
- "ומה שיכול למצוא טעם - מפרש"ו! [ב' ע"ב]
- היכן נזכרים "ארבעת המינים" במסכתא קדושי?
- פלוגתת הרמב"ם והגאונים בענין נטע רבעי בחו"ל
- בתורה"ק - אין דבר בלא טעם!
- ר' שמעון - בל"ג בעומר...
- בענין מכת מרדות - באיסור שהוא מהלכה למשה מסיני, ובאיסור עשה, ובספק איסור תורה, ובמי שכבר עבר וביטל מצות עשה.
- בגדר מעשר "עני"
- מאור הגולה - "כוכב מיעקב" זיע"א [ג' א']
- "ותרב חכמת שלמה" - "ונחנו מה"? [ג' ב']
- הלא זה הוא "המקנה" שלך?!
- כיצד כופין על חיוב מעשה ידיים?
- האם אמה עברי' יכולה לפדות את עצמה בכסף? [ד' א']
- "מה לי כסף דידי" - מה לי כסף דידה"?!
- קידושין בשטר התחייבות [ה' א']
- האם כסף קידושין הוא כסף "שיווי"?
- "עוד יהי טוב"!!!
- מה צריך ראייה? הלא כך הוא הדבר...
- אימתי למד יעקב אבינו ע"ה אצל "שם"?
- דרכו של "רבא" לומר "שתי תשובות בדבר" [ה' ב']
- ביסוד דין אמירה בקדושין
- ממון השייך לאדם מדין "מוחזק" - האם הוא "שלו" בתורת ודאי?
- למה רק "בקרוב"?
- בחידושו הגדול של ה"ביאור הלכה" בענין דברים הנאמרים בכל לשון [ו' א']
- הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א
- "אתה צודק"!!! דידך עדיפא מדידי"!!!
- בענין שחרור לאחר ל' [ו' ע"ב]
- האם ברבית חל חוב ממון?
- המקדש במלוה בזמן שהמעות עדיין בעין
- מתנה ע"מ להחזיר שהחזירו המקבל להנותן ע"מ להחזיר
- מקודשת מדין ערב" [ז' א']
- בדין "פשטה"

לע"נ הגה"צ ר' נתן דב בן רבי יעקב
מנחם זצ"ל

- בענין קידושין בלילה
- המקדש על תנאי - האם מחוייב לקיים התנאי? [ח' א']
- **ציון ב"משפט" תפדה - ושיבה ב"צדקה"...** [ח' ב']
- **קדוש ד' - רבנו איסר זלמן זיע"א...**
- בענין אומר אדם לבתו צאי וקבלי קידושין [ט' א']
- כתיבת שטר אירוסין שלא לשמה - האם הכוונה שכתב לשם אשה אחרת, או שלא כתב לשם אשה זו?
- פעמים שהאמוראים לא ידעו מהברייתא [ט' ב']
- דרכו של "רבא" לומר: אמורא פלוני אסברה לי
- אשת כהן ארוסה - האם אוכלת בבכורים ובחזה ושוק? [י' ב']
- **ד' החזו"א זיע"א** בהחילוק בין מי שאוכלת בשביל "בעלה" למי שאוכלת בתרומה בשביל "בנה"
- **"הגנבים יושבים בפנים"!** [י"א א']
- **"הלואי שהשליחים ימעלו בהתרומות"!**
- **כי ירחק ממך הדרך"...** [י"א ב']
- **חכמת אלקים בקרבם"...**
- בענין קריאת שם יהודית לבתו [י"ב ב']
- מתי מכין "אותו" מכת מרדות ומתי מכין "אותם" מכת מרדות?
- **המבחן של מרנא החזו"א זיע"א במסכתא קידושין" [י"ג א']**
- בענין שעבודא דאורייתא [י"ג ב']
- **כיצד לומדים "חושן משפט"?**
- **"ליכא מידי [בנביאים] דלא רמיזא באורייתא"**
- איסור יבמה לשוק - מכת היבם או מכת הבעל המת?
- בענין "לה - ולא לה ולחבירתה"
- **"לקיים פשוטו של מקרא"**
- מלמד שהאדון "מסייע" בפדיונה [י"ד ב']
- בשיטת רש"י דפוסק להלכה כר"ל דמשיכה קונה מה"ת
- עבד עברי שנמכר בזמן שהיובל נוהג ובתוך שש בטלו היובלות, - מה דינו? [ט"ו א']
- כעיני "עבדים" אל יד אדוניהם... [ט"ז א']
- דרכו של **רבי שמעון** לעשות "כללות" [ט"ז ב']
- **"בגניבתו ולא בכפילו" [י"ח א']**
- **"בגניבתו ולא בזממו"**
- כיסוי הכלה בהינמא [י"ח ב']
- כאשר האדון מיעד לבנו, מי אומר את האמירה דקידושין - האדון או הבן? [י"ט א']
- בענין מעות הראשונות לקידושין ניתנו
- בענין ייעוד ובדין אמירה ונתניה בקידושין [מה"תורת זאב" צ"ל]
- **הגאון הנורא בעל "קונטרסי שיעורים" זיע"א**
- האם אפשר למכור "אמה" לאשה, ולטומטום ולאנדרוגינוס, ולחש"ו?
- **"עבד עברי גופו קנוי - איך הדין ב"אמה"?**
- **"אין שמחה ללא תוגה"!** [כ' ב']
- בתי ערי חומה של הלויים - האם יוצאין ביובל?
- שדה אחוזה שנגבית ממנו בחובו - האם חוזרת אליו ביובל?
- מי נקרא "קרוב" לענין גאולת קרובים? [כ"א א']
- בענין השמות "גאל", "עיפה", ו"שלומית"
- **"הקרוב קרוב קודם" - גם ב"חברותא"!**
- מצות רציעה - חובה או רשות?
- פלוגתת הגר"ז והחזו"א: היכן הוא מקום הסחוס באוזן?
- גילוח בשבת ע"י סם - האם הוי מלאכה דאורייתא?
- **גאון ישראל - רבי הירש פסח זיע"א**
- רציעה בקרני לייזר
- **פרשה שמחייבת אותנו לשמירת כל התורה!...**
- האם "ביתו" הוי רק אשתו, או גם בניו? [כ"ב א']
- **"איך החלפתי בעולם חולף - עולם עומד לעד לעולם"?**
- המקור לדין "מה שקנה עבד קנה רבו"
- בענין מע"ש ממון גבוה הוא
- **שלוחי דרחמנא"...** [כ"ג ב']
- בענין ירושה במע"ש [כ"ד א']
- **"בלקחה" נתנה לו - במתנה" נתנה לו [כ"ו א']**
- האם האחריות היא על הקרקע או על דמי המכירה?
- בענין "אגב"
- **"שהיו מסובין בבני ברק"...** [כ"ו ב']
- **"חזור בך - שאתה מן המשוררים, ואני מן השוערים"!** [כ"ז א']
- **"גבאי שאני"...** שהעניים מוטלין עליו לפרנסם וכל שאין מעות בכיס צריך לטרוח בשבילם!
- **"סודר" במקום דכותבין את השטר [כ"ז ב']**
- בענין גלגול שבועה דסוטה
- שליח שמכר מטלטלין של המשלח אגב קרקע דילי
- **הגאון הקדוש מקו"ז יגלוב הי"ד**
- בענין גלגול שבועה

מסכת קידושין

פרק האשה נקנית

ונקט שטר בהדי כסף מפני שקניין מרובה בעלמא וכו' וכו'. ולרבי יוחנן דנפקא לי' ביאה מדכתיב בעולת בעל, איכא למימר דאקדים תנא למתני כסף ושטר מקמי ביאה, משום דהני אורחא דמילתא טפי, ולא עוד אלא דאסור לקדש בביאה, ורב מנגיד אמאן דמקדש בביאה כדאיתא במכילתין עכ"ל הריטב"א.

ביאור נחמד במשנה ריש קידושין בענין שוה כסף ככסף בקידושין [מתוך משמח"ל קידושין]

בעזה"י יום ה' וילך ד' תשרי תשל"ב

במשנה בריש מסכת קידושין: **"בכסף, ב"ש אומרים בדנר ובשוה דנר, וב"ה אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה"**.

והקשו הראשונים ז"ל: מנלן דבקידושין שוה כסף ככסף?

והתוס' תירצו דילפינן מעבד עברי, ואע"ג דגם בנוזקין כתיב קרא, מ"מ לא הוו שני כתובים הבאים כאחד, דתרווייהו צריכי, עיי"ש בתוס'.

דף ב' ע"א

ליל ל"ג בעומר, תשס"א

במשנה "האשה נקנית" וכו'.

הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א הי' מרגלא בפומי לבאר, דקדושין הם ענין של **"קנין"**. ומנא לן הא? ראשית, מלשון המשנה: האשה **"נקנית"...** ועוד, מלשון קדשו של הרמב"ם [בריש הלכות אישות]: **"כיון שנתנה תורה, נצטוו ישראל, שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים"**, ועי' **"חזון יחזקאל"** קדושין בריש פ"א ב"ביאורים".

במשנה "נקנית בכסף בשטר ובביאה".

הראשונים עמדו בהא דהקדימו כסף ושטר לביאה, וזה לשון קדשו של הריטב"א: -

"והאי דאקדמיה לכסף ושטר מקמי ביאה, למאן דנפקא לי' ביאה מובעלה, נקט סידורא דקרא, דמעיקרא כתיב כי יקח איש אשה דהיינו כסף כדאמרינן בגמרא, והדר ובעלה דהיינו ביאה,

במשנה "וקונה את עצמה בגט" וכו'.

מבואר, דע"י הגט קונה היא ממש את עצמה. והקשו האחרונים, דא"כ מדוע שלא תברך "שהחיינו" בקבלת הגט? ועי' "שדי חמד" כ"ד הקדו' בזה.

ויעוי' היטב בשו"ת "חתם סופר" [חלק א"ח סימן כב] בכל דבריו העמוקים שם בטעמא דמילתא שאין מברכין "שהחיינו" על קידושי אשה, וצריך להתבונן היטב בדבריו הקדושים שם, האם עפ"י זה תתורץ גם הקושיא מדוע אין מברכין "שהחיינו" על קבלת גט.

במשנה "וכמה היא פרוטה – אחד משמנה באיסר האיטלקי"

ביאר הרשב"א, דזה הי' ידוע להם כמה הוא "איסר האיטלקי", ולכן לא הוצרכו לפרש כמה הוא איסר האיטלקי.

ברש"י: "האשה נקנית – לבעלה". לכאן צ"ב, למאי הוצרך רש"י לפרש זאת?

וברש"י להלן, הנה הדיבור המתחיל ברש"י הוא **"בכסף ובשטר"**, אכן להלן מפרש רש"י [מלבד כסף ושטר] גם **לביאה**. וצ"ב דא"כ מדוע בדיבור המתחיל לא זכר רש"י נמי **לביאה**? כל השאלות הללו, - זה הכל אצלי **"גירסא דנקותא"**, כי הנה בשעתו, לפני למעלה מחמשים שנה, כשהיינו ילדים בחיפה ת"ו, ישבנו ולמדנו בבית מדרש, ופתאום נכנס יהודי ששמו הי' **הרב בן שושן זצ"ל**, יהודי בלי זקן... אינני יודע בכלל מהיכן הוא בא [כפי הנראה הוא עבר בשנות גלותו גם בפרין], התיישב על יד השלחן ומיד התקבצו סביבו כל הילדים, והוא החל להגיד את כל התורה כולה בעל פה!... ממש עד היום יש לי צמרמורת! והוא החל להגיד את כל התורה לומדים? קדושים! והוא התחיל להגיד בעל פה את המשנה הראשונה בקידושין. – עם כל הרש"ס... ועם כל התוספות... והוא שאל ושאל דיוקים... דיוקים... דיוקים... דיוקים... [את הכל הוא אמר בעל פה... בעל פה... פתאום בא אחד, מה אתה לומד? **"כתובות"**! איזה דף? פ"ז, ועל אתר הוא החל להגיד את הדף בעל פה – ולשאל שאלות... וכך הוא התחיל: "האשה נקנית" מפרש רש"י: **"לבעלה"**, - ופירש, שכוונת רש"י לאפוקי, שלא תטעה לפרש דקאי אקנין ד"אמה" או **"שפחה"**.

אחר כך הוא אמר, שרש"י עשה בחכמה ודייק לכתוב בדיבור המתחיל רק **"בכסף ובשטר"**, זאת משום שרש"י בהמשך כותב: **"מפרש בברייתא בגמ' נותן לה כסף או שוה כסף וכו', שטר וכו'.** והנה על "כסף" יש לנו ברייתא בגמ' [להלן בדף ה' ע"ב]: **"כי צד בכסף, נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת לי"**, וכמו כן על "שטר" יש לנו ג"כ ברייתא להלן בדף ט' ע"א: **"ת"ר, בשטר כי צד, כתב לו על הנזיר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה"** וכו'. [אם כי עדיין העירו הלומדים בצדק, דלגבי "כסף", הרי שלשון קדשו של רש"י: "ואומר לה הרי את מקודשת לי" זהו ממש לשון הברייתא שם בדף ה' ע"ב. אכן מש"כ רש"י בלשון קדשו לגבי "שטר" שכותב לה: **"הרי את מקודשת לי"** - הנה בברייתא שם בדף ט' איתא: **"בתן מקודשת לי"**, אלא דסימא דברייתא שם "בין ע"י אביה בין ע"י עצמה מדעתה" וכו'], אכן על "ביאה" הלא אין לנו כלל ברייתא. וא"כ, יתפרשו ד' רש"י כך: **"בכסף ובשטר"** - מפרש בברייתא בגמ' וכו' וכו' עד "הרי את מקודשת לי", - וכאן צריך לעשות אתנחתא, וכאילו אומר רש"י להלומד: עד כאן הסברתי לך את "כסף" ואת "שטר" כפי שהוא מפורש בברייתא בגמ', ועכשיו אפרש לך את "ביאה" - שעל כך

אמנם הר"ן כתב ד"ל שהוא מסביר, דכיון שקידושין הוו מדעתה, והיא מתרצת בזה, ממילא שוה כסף ככסף, ולא איצטריך קרא לזה, ומה דאיצטריכו ריבויי דשוה כסף ככסף בעבד עברי ובנויקין — עיי"ש בר"ן שביאר דבר זה.

והקשה ב"חידושי הרי"מ" על הר"ן: דא"כ מה זה שאמרו בגמרא ריש מסכתין דאי הוה תנא "האיש קונה" הו"א אפי' בעל כרחא, ולכך תנא "האשה נקנית", דמדעתה אין בעל כרחא לא, ואיך הוה סלקא אדעתין לטעות ולפרש "האיש קונה" דהיינו אפי' בעל כרחא, והלא במתני' תנן בדינר ובשוה דינר, בפרוטה ובשוה פרוטה, דשוה כסף ככסף, ולהר"ן הנ"ל היינו דוקא משום דקידושין הם מדעתה ומרצונה, וא"כ שוב שפיר הוה מצי למיתני "האיש קונה", ולא היינו טועים לפרש דהיינו גם בעל כרחא, דהא דתנן "בשוה פרוטה" מגלה לנו שקידושין הם דוקא מדעתה, ולכן הוא מהני בשוה כסף ג"כ, לסברת הר"ן, עיי"ש ב"חידושי הרי"מ".

והצעתי שאלה נחמדה זו בלימוד הרבים בס"ד בתחלת מסכת קידושין.

ויש שרצו לומר דהר"ן כתב דבריו [דשוה כסף ידעין מסברא] דוקא למסקנא ידיעין כבר דקידושין דוקא מדעתה, אבל להו"א שקונה גם בעל כרחא, גם הר"ן יודה דנצטרך לומר כהתוס', דלא מסברא ידיעין לה דשוה כסף ככסף בקידושין, אלא מבנין אב מע"ע ונויקין [דלא הוו שני כתובים הבאים כאחד, דתרווייהו צריכי, כמש"כ התוס'].

עוד רצו לומר דאפי' להו"א דהאיש קונה אפילו בעל כרחא, אבל מ"מ הלא גם מדעתה משכח"ל קידושין. וא"כ הי' מתפרש סיפא דמתניתין "בפרוטה ובשוה פרוטה" באופן שמקדשה מדעתה, דאז מהני גם בשוה פרוטה, כיון שמתרצת ומסכמת לזה, אבל באופן שמקדשה בעל כרחא אז בפרוטה דוקא. וצ"ע אם אפשר לתרץ כך.

ועוד תירץ הרב ר' **רפאל צבי קליין שליט"א** [נלב"ע יום ה' לס' טהרה א' אייר תשמ"ג] באופן נחמד ונעים ד"ל עפ"מ ש"כ התוס' ר"פ האיש מקדש מ"א א' דל"ש לומר "לא זו אף זו" אלא בשתי בבות, אבל בשתי תיבות לא, ובטעמא דהאי חילוקא בין שתי בבות לשתי תיבות כתב ב"עצמות יוסף" שם דבר נחמד: בשלמא בשתי בבות י"ל חדא חדא שמעניה ותנינה [עי' קידושין ו' א' "תנא תלת תלת שמעניה וגרסיה"] אבל בשתי תיבות לא שייך לומר כן, דהא כולן שמען בתוך כדי דיבור, עיי"ש ב"עצמות יוסף".

ועי"ז י"ל הכא במתניתין, דרבנו הקדוש שמע להאי בבא ד"האשה נקנית בשלש דרכים בכסף בשטר ובביאה" משם חד תנא, והבבא ד"בכסף בש"א בדינר ובשוה דינר ובה"א בפרוטה ובשוה פרוטה" שמע משם תנא אחר, וצירפם יחד לשתי הבבות למשנה אחת ממש באותו הלשון ששמע, והגמ' מקשה אמאי לא שנה ההוא תנא דרישא בלשון "האיש קונה" וע"ז שפיר תירצו דהוה משמע אפי' בעל כרחא, ולא הי' נגד זה ראי' מלשון "שוה פרוטה", כי ההוא תנא הלא לא גרסה כלל להאי בבא, רק להא ד"האשה נקנית בשלש דרכים", ולכך הוצרך לשנות דוקא בלשון "האשה נקנית", דאי תנא "האיש קונה" היו טועים לומר דאפי' בעל כרחא, ונהי דרבנו הקדוש שהסמיק להאי בבא את הבבא השני' ד"בשוה פרוטה" שוב הי' יכול לשנות "האיש קונה", ו"בשוה פרוטה" מגלה דהיינו מדעתה דוקא, אבל מ"מ משנה לא זזה ממקומה, ולא שינה רבנו הקדוש מלשון התנא שגרס כן "האשה נקנית" וכנ"ל, ודפ"ח.

אמנם צע"ק על פירוש זה מקושיית הגמ' "וניתני התם האיש קונה", והלא י"ל דשני תנאים הם, ורבי לא שינה לשונם, ומשנה לא זזה ממקומה, וי"ל ודוק היטב בזה.

אין ברייתא, ומפרש רש"י **מדנפשי: ביאה**, בא עלי ואמר וכו'. – את כל זה אני אומר בכדי שהיו שפתותיו דובבות, בדרך "אפשר" ובדרך "אולי", ויתכן שזה טוב גם בפשט.

ה' נראה לנו אז שאין לו שום דבר בעולם, ממש אין לו שום דבר בעולם – רק תורה!

שם ברש"י "האשה נקנית – לבעלה".

הנה הר"ן הוסיף וכתב עוד: "האשה נקנית לבעלה – להצריכה ממנו גט" וצ"ב, אמאי לא פירש כפשוטו, דקונה אותו להיות בעלים עלי [לענין אישות]? ועי' בספר "הערות".

והנה, אהא דקתני במשנה להלן: "וקונה את עצמה" וכו', הנה שם גם רש"י כותב: "וקונה את עצמה – להיות ברשותה להנשא לאחר". והעירו בזה, דבשלמא להר"ן דפי' ברישא "האשה נקנית" – לבעלה להצריכה ממנו גט", שפיר מתאים שבסיפא בהא דקונה את עצמה יהי הפשט דקונה את עצמה לענין שתוכל להינשא לאחר. אכן רש"י שלא פי' כן ברישא, א"כ לדידי אין מתאים לכאן פירוש זה בסיפא, וצ"ע.

רש"י [ד"ה בכסף ובשטר] "מפרש בברייתא בגמ' נותן לה כסף ואומר לה הרי את מקודשת לי" – ולא הזכיר כאן רש"י שאומר לה: "בכסף זה". וכמו כן להלן לגבי שטר כתב רש"י דכותב לה: "הרי את מקודשת לי" – ולא הזכיר: **בשטר זה**. ואולם בהמשך, לגבי **ביאה** – שם כתב רש"י דקאמר לה: "התקדשי לי בביאה זו". – ומה נשתנה? ועי' ב"חדושי הר"ם" כל דבריו הקדו' בזה.

ובספר "נר אהרן" להטברגר רב זצ"ל, שה' גאון עולם, ובשנתיים האחרונות שלו הוא ה' כאן בירושלים עיה"ק והי' הרב'ה של כב' אאמו"ר זצ"ל, נדפס שם שיעור שלם מה שהוא אמר בזה להסביר את הדיוקים כאן ברש"י.

וב"אור שמח" [ריש פ"ג מאישות] עמד בזה בדקדוק הלשוניות ברמב"ם, [שבשונה מרש"י שרק בביאה כתב: "בביאה זו", הרמב"ם הזכיר זאת מלבד בביאה גם בכסף, אך לא בשטר], וזה לשון קדשו: –

"הלכה א' [לענין קדושי כסף]: אומר לה הרי את מקודשת לי וכו' **בזה** וכו'. ובהלכה ה' ואם קידש **בביאה** אומר לה הרי את מקודשת לי **בבעילה** זו. ובהלכה ג' ואם קידש **בשטר** כו' – הרי את מקודשת לי כו'" [ועל כך כותב האו"ש]: דייק רבינו גבי **כסף וביאה** לשון **בזה**, – **בבעילה** זו, ובשטר השמיט תיבת **בזה**, – מוכחא דדוקא נקט, וטעמו, משום דבשעה שנותן השטר – על כרחין אומר לשון קדושין, כמבואר הלכה י"ח, מוכח דבשטר זה הוא מקדש" וכו' וכו', ע"ש כ"ד הקדו'.

שם "שטר, כותב לה על הנייר **אע"פ שאינו שוה פרוטה**" וכו'.

בספר אחד שואל: מהיכן מקורו של רש"י לזה?

אכן באמת מפו' הוא להדיא בברייתא להלן ט' א': "ת"ר, בשטר כיצד, כתב לו על הנייר או על החרס **אע"פ שאין בו שוה פרוטה**" וכו'.

האם בשטר בעינין נמי אמירה בפה?

שם "שטר, כותב לה על הנייר וכו' הרי את מקודשת לי".

ולא נזכר ברש"י שצריך נמי אמירה בפה, ועמד בזה "המקנה" ע"ש. וציין הרה"ג ר' יצחק שיפמן [זלה"ה], שברש"י שבר"ף נזכר שצריך גם לומר בפה, ע"ש. ובמאירי הביא בשם רבותיו שסוברין, שגם בשטר בעינין אמירה בפה, אך המאירי גופי' פליג וס"ל דא"צ אמירה, ע"ש.

מניין פשיטא להגרעק"א זיע"א דלא שייך שליחות בקדושי ביאה?

שם "ביאה, בא עלי ואמר התקדשי לי בביאה זו".

בתוס' רעק"א הקשה וזה לשון קדשו: "וק"ק למה הצריך שיאמר "לי" בקידושי ביאה, כיון דלא שייך ביה דלמא לאחר מקדשה" עכ"ל הגרעק"א זיע"א.

אמר התלמיד הכותב: כאן פנה הרב זצ"ל אל הלומדים ושאל: אמרו נא לי, מהיכן כל כך פשיטא להגרעק"א דלא שייך שליחות בקדושי ביאה? והחלו הלומדים לפלפל ולומר סברות, – היו שטענו, דמאחר דאסור לקדש בביאה כמבואר להלן י"ב ב' דרב מנגיד על מקדש בביאה, א"כ באנו בזה לשאלה ד"שליח לדבר עבירה" [א"ה: ויהי' תלוי לכאן בהנידון האם בשלד"ע חיילא השליחות או לא]. והרה"ג ר' יצחק שיפמן זלה"ה רצה לטעון, דהביאה הא שייכא להשליח, ולא להמשלח. והשיב לעומתו הרב זצ"ל: ומה בכך, דמ"מ יועיל מדין "עבד כנעני"? והרגישו בעליל שהרב זצ"ל עצמו מצפה לתשובה אחרת לגמרי, ולבסוף הפטיר הרב זצ"ל: מסתמא שיש על כך גמרא מפורשת! [ומי יאיר את עינינו היכן היא הגמרא?].

למחרת, באו הלומדים והראו, שב"שלטי הגבורים" ר"פ האיש מקדש [עמ' 32] מובא שם בשם ריא"ג, דבביאה א"א לקדשה ע"י שליח. והראו עוד, שזוהי באמת גמרא מפורשת דבקדושי ביאה ל"ש שליחות, היכן? בכתובות ע"ד א', דדנה הסוגיא שם בענין הדין ד"כל מילתא דלית' בשליחות – לית' בתנאי", ועל כך שואלת הגמרא: "והא ביאה – דלא אפשר לקיומיה ע"י שליח וכו', וקא הוי תנאה?".

ושמח הרב זצ"ל כמוצא שלל רב, והכריז: הנה לפנינו גמרא ערוכה דבקדושי ביאה לא שייך שליחות, וזהו המקור של רבנו הגרעק"א! ועכשיו יבואו וישאלו על הגמרא גופה, – מה הוא באמת הטעם לכך דלא מהני בי' שליחות? אבל על כל פנים, – נתגלה לנו שזוהי גמרא מפורשת! [אמר התלמיד הכותב: בספרי המפתחות ציינו בזה ל"שערי יושר" שער ז' פרק ח', שכ' שם בתוך דבריו ד"מה דלא מהני שליחות בביאה הוא מחמת דלא שייך שליחות על זה, דאם יהי' ביאה ע"י שליח הוא היפוך הקידושין שתהא נאסרת לכל אדם, ע"ש].

שם. יש להעיר בלשון קדשו של רש"י, דלגבי כסף ושטר כתב: "ה"א מקודשת לי", ואילו לגבי ביאה כתב: "התקדשי לי...". וצ"ע.

במשנה "וכמה היא פרוטה" וכו'.

העיר הרה"ג ר' יצחק שיפמן [זצלה"ה]: מדוע לא שאלו זאת כבר במסכתות הקודמות, היכן שנזכר שיעור "פרוטה"?

ברש"י "פרוטה – של נחושת, איסר האיטלקי – של כסף".

עי' רש"ש, דכוונת רש"י ליישב בזה את קו' התוס' בד"ה וכמה, ע"ש.

בדין פרוטה, - עי' ברי"ף ובפיה"מ להרמב"ם, דפרוטה הוא כסף במשקל חצי שעורה. ועי' בזה דברים עמוקים ב"אבני מלואים" [ריש סימן כ"ז] ומבאר שם דזהו מחלוקת הראשונים, ע"ש. ובענין שיעור "שעורה" - עי' חזו"א ב"קונטרס השיעורים".

במשנה "וקונה את עצמה בחליצה" וכו'.

זה לשון קדשו של הרש"ש: "היינו מהזיקה לבדה - קודם שנקנית לו בביאה, ולא הוה כקונה א"ע באשה דהוא אחר שנקנית לו בא' מהג' דברים" עכ"ל הרש"ש. - וזוהי בעצם "הערה", ובעדינותו לא כתב הרש"ש, "צ"ע".

ובאמת, דזכה הרש"ש לכיון בזה לד' התור"ד כאן וזה לשון קדשו: "וקונה את עצמה בחליצה, - האי קונה את עצמה דיבמה לא דמי לקונה את עצמה דאשה, דהוא קאי אלאחר שנקנית לבעלה, והאי קאי קודם שנקנית ליבמה, דאי לאחר שנקנית לו בביאה, הרי היא ככל הנשים ומיפטר בגט ולא בחליצה" עכ"ל התור"ד.

לכל אורך המסכתא רואים ברש"ש, שלא הי' למראה עיניו הקדושות התוס' רי"ד על קידושין! וכך שמעתי מדודי ה"תורת זאב" זצוק"ל בנוגע לד' הרש"ש להלן כ"ט א' במש"כ שם לתרץ קו' התוס' [ד"ה אותן] שהקשו: למאי בעינן קרא למיפטר נשים ממילה, ותיפול דהו"ל מ"ע שהזמן גרמא, שהרי אינו נימול אלא לשמונה, ע"ש. וגם שם זכה הרש"ש לכיון בתירוץ לתירוצ' התור"ד, ע"ש.

רש"י [ד"ה היבמה נקנית] "ליבם"

גם כאן יש לדקדק: למאי הוצרך רש"י לכתוב זאת, ואיך הי' אפשר לפרש אחרת?

רש"י [ד"ה בביאה] "אבל אינו גומר בה להיות יורשה ומטמא לה".

זה לשון קדשו של הרש"ש: "אף דגם אשה דעלמא דנקנית מה"ת בכסף ושת"ר ג"כ אין גומרין בה לדברים הללו, מ"מ ביבמה אילו הו' קנינם מה"ת היו גומרין בה כמו ביאה, דאפילו את"ל דאירוסין עושה - ביבמה הוות בה כנשואה" עכ"ל הרש"ש.

שם "אלא לפוסלה על שאר אחיו". - העיר הרש"ש: "הל"ל ג"כ להצריכה גט" ע"כ.

תוס' [ד"ה האשה] "אבל בתולה לא קאי אקרא, דלא אשכחנא בשום דוכתא בתולה בקרא מפורש גבי נשואין".

כל לומד שואל: הרי מקרא מלא הוא בפרשת אמור: "והוא אשה בבתוליה יקח" - וכך שאל בשעתו הרב בן שושן זצ"ל, וכבר עמד בזה בהג' הרד"ל כאן, עיין שם כ"ד הקדו'.

והרב בן שושן זצ"ל תירץ, דאי הוה קאי מתניתין אהאי קרא, סד"א דלא מיירי הכא אלא בבתולה שנישאת לכהן גדול.

שם "דהא גבי יבמה קתני היבמה".

המפרשים טרחו לפרש כוונתם. והמהרש"א כתב לפרש, דכוונת התוס': "דאין לומר בהך דעבד ואמה דלא תקשי מנייהו כלל דהיינו דלא תנא בהו בה' משום דלא הוה ריש הפרק כמו כל הנהו האשה דנקטו דהו

ריש הפרק, דא"כ תקשי לך היבמה דלא הוה ריש הפרק, וא"כ ע"כ איצטריך לן לדחוק. כדלעיל" וכו', עכדה"ק.

שם "ואין לחוש כל כך, שבכ"מ שונה התנא לשון הרהוט לו בפה".

ובתוס' הרא"ש הלשון הוא: "ולא הקפיד התנא לשנות בסגנון אחד, אלא כמו שהיתה משנתו שגורה בפיו".

וצריך פשוט: מהיכן זה נהי' רהוט ושגור אצל התנא, ואיך זה התחיל? ובספר "חברותא" הוסיף קצת ביאור, דמעיקרא, כאשר שנה התנא את הדין, הי' רהוט לו בפה לומר בהאי לישנא, ועדיין צ"ב.

בתורה"ק - אין דבר בלא טעם!

ובעיקר הדבר, הנה ברור הדבר שבתורה"ק אין דבר בלא טעם, ופשיטא ופשיטא שישנם טעמים אין קץ מדוע כאן כך וכאן כך, וכ"ה נמי בהא שכתבו התוס' להלן בע"ב [ד"ה קשו] דמצינו כמה דברים שנקראים בלשון זכר ונקבה, אין ספק שישנם טעמים גדולים למה כאן הוא בלשון "זכר" וכאן בלשון "נקבה". ומצינו עוד בתוס' ריש בבא קמא: "אית דוכתא דלא תני הן" ואית דוכתא דתני הן" וכו', וב"דברות משה" שם הוא אומר בתוקף, שבתורה"ק לא יתכן שלא יהי' טעם גדול מדוע כאן כך וכאן כך, ושם הוא הראה את ידו החזקה והוא כתב סימן גדול של עשרים וכמה עמודים גדולים לבאר ולפרש הטעם, ע"ש ותראה נפלאות, - וגם רבותינו בעלי התוספות אינם חולקים על כך!

שם "וכן בתולה נשאת ליום הרביעי".

צ"ב, דלכאור' הא אי"ז סגנון לומר "ליום הרביעי בתולה נישאת", וא"כ התם בהכרח הוצרך התנא לשנות המעשה קודם המנין?

גמרא "האשה נקנית, - מאי שנא הכא דתני האשה נקנית, ומ"ש התם דתני האיש מקדש".

ופירש"י: "ומאי שנא התם וכו', ניתני הכא האשה מתקדשת". והיינו דמפרש, דקושיית הגמרא כאן היא על התיבה הב' שבמשנה - תיבת "נקנית" ולא על התיבה הא' - תיבת "האשה", וזאת משום שכך מוכח להדיא מתוך המשך הסוגיא, וכמבואר לכל מעיין. והטעם שבאמת הקשו מתחילה על התיבה הב' ורק אח"כ על התיבה הא' - עי' בזה ברשב"א ובפנ"א.

גמרא "וכתיב התם נתתי כסף השדה - קח ממני - וקחה איקרי קנין? כתיב השדה אשר קנה אברהם" וכו'.

לכאור' צ"ב, דהא לא מצינו דקחה דאיקרי קנין אלא אשדה גופא, אך היכן נאמר דגם הכסף איקרי קנין?

וביאר בזה אדמו"ר זיע"א ב"חזון יחזקאל" ב"ביאורים" לתוספתא ריש קדושין, דמהא דחזינן דהשדה נקנתה לאברהם, בהכרח שהכסף נקנה לעפרון, דאי לאו דהכסף נקנה לעפרון א"כ במה נתהווה קנין בהשדה לאברהם. ובהכרח נמי, דגם מה שנאמר: "נתתי כסף השדה קח ממני" מתפרש: קנה ממני הכסף.

וזה לשון קדשו של ה"חזון יחזקאל": -

טעם - מפרש "עכ"ל התוס' בר"ה שם. ועי' מש"כ בזה לעיל בע"א בתוס' ד"ה אשה.

שם "ובקראי נמי יש שום דרשא".

האם כוונת התוס' דאכן יש על כך שום דרשא במדרשים **שלפנינו**, או דכוונת התוס' דיש על כך בחז"ל הקדו' שום דרשא **שלא הגיע לידינו**? (וישנם מקומות, שהתוס' כותבים כך, והרש"ש זיע"א כותב: אני אגלה לך את הדרשה...).

ר' שמועזון - ב"יג בעומר...

גמרא "ואב"א הא מני ר"ש היא" וכו'.

אמר התלמיד הכותב: את הגמרא הזו לימד הרב זצ"ל בליל ל"ג בעומר תשס"א, והוא עשה השתדלות להגיע בלימוד השיעור עד הגמרא הקדושה הזו, ואח"כ הוא הסביר: בכוונה השתדלתי להגיע עד כאן, זאת בכדי ללמוד בל"ג בעומר את המימרא דרבי שמעון!

וסיפר הרב זצ"ל את המסופר ב"פני רבנו יחזקאל" [במהדורא החדשה עמ' סב] וכך נדפס שם: -

בקיץ אחד, שלמדו בו מסכת שבועות בישיבת סלבודקה, ואמר רבנו זצוק"ל את השיעור הקבוע ביום שלישי שחל בו ל"ג בעומר, והי' זה השיעור השני או השלישי באותו "זמן", ולהפתעת הכל הגיד רבנו זצוק"ל אז את השיעור בדף י"א במסכת שבועות...

אחרי השיעור הסביר רבנו זצוק"ל: הואיל והיום הוא ל"ג בעומר - לכן בחרתי להגיד היום דף גמרא שכל עמוד ב' שבו [ואח"כ דף י"ב] סובב הולך על מימרות דר' שמעון...

אמר התלמיד הכותב: אחד סיפר פעם לפני הרב זצ"ל שנסע להתפלל בציון במירון, שאל אותו הרב: אמור נא לי, כמה מימרות של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי לקחת עמך קודם שעלית לפקוד את ציונו?

היכן נזכרים "ארבעת המינים" במסכתא קדושינ?

גמרא "אתרוג שוה לאילן" בג' דרכים וכו'.

אמר התלמיד הכותב: את הגמרא הקדושה הזו לימד הרב זצ"ל בליל הושענא רבה, תשס"ט. ופנה הרב זצ"ל מתוך שמחת התורה עצומה אל הלומדים, וכה אמר: והי' אם ישאלונו: היכן נזכרו "ארבעת המינים" במסכתא קדושינ? התשובה: "אתרוג" - כאן, ולהלן ו' ב': "הילך אתרוג זה ע"מ שתחזירוהו לי" וכו', ולהלן ע' א' "אמר שמואל וכו' או אתרוג" וכו' ולהלן ע"ג א': "רגמוהו כולי עלמא באתרוגיהו". ולולב, - להלן בברייתא ל"ג ב' לגבי מ"ע שהזמן גרמא, וכן להלן י"ב א' "קידשה בתמרה"... הדס - בדף י"ב ב': ההוא גברא "דאקדיש בשוטייתא דאסא... וערבה - ברש"י בדף ע"ב א' ד"ה עד. - ובנוסף לכל זה ולרווחא דמילתא, יש גם "צפצפה", והוא ברש"י בדף מ"ה א' [ד"ה תות].

לפני הרבה שנים, במוצאי שמחת תורה, תשל"ו, דיברנו אז על פא"י, שהם כמו ה"צפצפה"... אחרי הדרשה קלטה אזני איך ששני אנשים שלא כ"כ היו מרוצים... דיברו ביניהם, ואמר האחד להשני: הוא יתבגר 35 שנה - והוא

בגמרא יליף שיש קדושי כסף בגזרה שוה קיחה קיחה משדה עפרון. כתיב הכא באשה "כי יקח איש אשה" [דברים כ"ב] וכתיב התם [בראשית כ"ג] "נתתי כסף השדה קח ממני" - וקיחה איקרי קנין [כלומר האי "קח ממני" את הכסף הוא כמו "קנה ממני הכסף"] דכתיב "השדה אשר קנה אברהם" [בראשית מ"ט] ובמה קנאה? בזה אשר עפרון לקח ממנו כסף השדה וקנה הכסף [שקנין אחר לא נזכר שם בתורה] דבלי קנות הכסף אין הכסף עושה קנין. א"כ הלשון "קח ממני" אינו מעשה קיחה אך כמו "קנה ממני". וממילא גם הלשון "כי יקח איש אשה" הוא כמו כי יקנה איש אשה. וכיון שיש באישות משום קנין ממילא שייך בה נמי קנין כסף, דאי לא היה באישות משום קנין, אז קנין כסף מאי עבידתא גבי קדושינ? עכלה"ק.

דף ב' ע"ב

גמרא "ואב"א אי תנא קונה ה"א אפילו ע"כ, תנא האשה נקנית - דמדעתה אין שלא מדעתה לא".

זה לשון קדשו של ה"פני יהושע": -

נראה, דאע"ג דליכא למיטעי כלל בשום סברא שתהיינה בנות ישראל הפקר, אפ"ה לא שייך למיתני האיש קונה, כיון דהאי ליטנא משמע בעל כרחא, "עכ"ל הפני".

ה"פני יהושע" הזה מאד תפס אותי היום!

ואולם הפני"י גופי' העיר שם בהמשך דבריו, דלכאוי אי"ז מתאים עם ד' התוס' כאן [בד"ה אי תניא], וע"ש כ"ד הקדו'. גם יש להעיר מד' רש"י ביבמות י"ט ב' [ד"ה קדושינ] - שציין לו ב"מסורת הש"ס" כאן שהוצרך להביא מקור מקראי להא דאין אשה מתקדשת בעל כרחא, ע"ש, וצ"ע.

גמרא "ותורה איקרי לשון נקבה".

ובטעמא דמילתא, עי' ב"פתיחה" לספר "המקנה" כל דבריו הקדו' בזה.

רש"י [ד"ה בודקים] "והאשה באונס נמי מטמאה" וכו'.

כתב רש"י זאת הכא, בכדי להכין את הלומד להגמרא הקדושה דלהלן: "דדרכו של איש ליבדק ואין דרכה של אשה ליבדק - דהא אשה נמי באונס מיטמאה".

תוס' [ד"ה קשו], הפסוקים שמובאים כאן בתוס', אינן כסדרן בתורה"ק.

שם "אע"ג דמצינו כמה דברים שנקראים בלשון זכר ונקבה" וכו' עי' "אבן עזרא"... דבמידי שאינו בע"ח, זכר ונקבה שווה. [א"ה: לע"ע לא מצאתי אי מקום כבודו].

"יומה שיכול למצוא טעם - מפרשי!"

שם "מיהו היכא דאיכא לשנויי משנינן". כלומר, דהיכא דאיכא לשנויי - אזי הגמרא שואלת ואח"כ מפרשת, משא"כ היכא דליכא לשנויי, בכה"ג הגמרא אינה שואלת כל עיקר, ומצינו כיוצ"ב בתוס' ר"ה י"ב א' [ד"ה ואחד] שכתבו שם בלשון קדשם: "וה"ה דהו"מ לאקשוויי אשמיטין ואיובלות, ומה שיכול למצוא

יבין שלא לדבר כך... וממש נבואה נורקה מפיו, כי כהיום כבר אין שום צורך לדבר על פא"י, מדוע? משום ש...

פלוגתת הרמב"ם והגאונים בדין נטע רבעי בחו"ל

תוס' [ד"ה אתרוג] "ואי מדרבנן כ"ע מודו דנוהג בשאר אילנות, ה"ה בחו"ל דרבעי נוהג מדרבנן".

הא קמן שיטת התוס', דביסודו אף נטע רבעי נוהג בחו"ל, ולא רק "ערלה", וזוהי מציאה רבתא, משום שבדבר זה נחלקו אבות העולם - **הרמב"ם והגאונים!** דהנה זה לשון קדשו של הרמב"ם [בפי מהל' מאכ"א הט"ו]: -

יראה לי שאין דין רבעי נוהג בחו"ל אלא אוכל פירות שנה רביעית בלא פדיון כלל, שלא אמרו אלא הערלה, וק"ו הדברים ומה סוריא וכו', והורו מקצת גאונים שכרם רביעי לבדו פודין אותו בחו"ל ואח"כ יהי מותר באכילה, ואין לדבר זה עיקר עכ"ל.

ובספר "חידושי רבנו חיים הלוי" כתב בביאור פלוגתתם, דיש לחקור מה אמרה ההלכה, האם ההלכה הכניסה זאת בפסוק, או דלמא שזוהו דין נפרד. דשיטת הרמב"ם שהוא **דין נפרד** וא"כ אין לנו אלא ערלה ואין איסור רבעי שייך כלל לזה, דעל מה דנאמרה ההלכה נאמרה ועל מה דלא נאמרה לא נאמרה, אכן שיטת הגאונים דההלכה באה לגלות דגם **ערלת חו"ל נכללת בפרשה**, וממילא ד"ל דגם נטע רבעי כן דאיתקש לערלה. וע"ש כל אריכות דבריו הקדושים בזה.

וראיתי בספר אחד שמעיר, דלכאוי אמאי לא רצה הרמב"ם לפרש דההלכה באה לגלויי אקרא, והרי מצינו להרמב"ם גופי' בדוכתי אחריני דס"ל הכי שההלכה באה לגלויי אקרא, חדא - בה' ביאת מקדש פ"א הט"ו לענין מלקות בכהן שותי יין או פרוע ראש או קרוע בגדים שנכנס מן המזבח ולפנים, דאף דאיסורו הוא מהלממ"ס מ"מ מפרשין דההלכה באה לכללה באזהרה האמורה בתורה גבי היכל וכמו שביאר ב"חידושי רבנו חיים הלוי" שם. ועוד זאת יעוי' ב"חזון יחזקאל" נזיר גבי נזירות שמשון שמביא שם כמה דוגמאות לזה בד' הרמב"ם, ומבאר שם דמשום כך ס"ל להרמב"ם דיש מלקות בנזירות שמשון כיון דההלכה הכניסה זאת בפסוק, ומבאר שם נמי עוד את לשון הרמב"ם בפ"ב מה' שבת ה"ח: "וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ברה"ר מתחלת ארבע לסוף ארבע **הרי הוא כמוציא מרשות לרשות** וחייב", ולכאוי מה היו חסידים ד' הרמב"ם בלא התיבות "הרי הוא כמוציא מרשות לרשות", ומבאר ה"חזון יחזקאל" דהרמב"ם בא לומר בזה דההלכה הכניסה את הדין דמעביר ד' אמות ברה"ר בקרא דמלאכת הוצאה, ונפק"מ דב"ד עונשין אותו, ע"ש בחזו"י, וכיון שכן מה נשתנה הכא לענין ערלת חו"ל דמאין הרמב"ם לפרש הכי?

ואמנם הישוב לזה כתוב הוא להדיא בד' הרמב"ם שם, דז"ל הרמב"ם שם לעיל מינה בפ"י ה"י: בד"א בנוטע בארץ ישראל שני כי תבואו אל הארץ, אבל איסור ערלה בחו"ל הלכה למשה מסיני שודאי הערלה בחוצה לארץ אסורה וספיקה מותר, עכ"ל. והיינו דכיון דכתיב בקרא להדיא **"כי תבואו אל הארץ"** א"כ המקרא צווח ואומר דלא מיירי אלא בא"י, ובע"כ דכאן לא באה ההלכה לגלויי אקרא אלא זהו דין נפרד, וכ"ז מבואר שם בתו"ד הגר"ח וזה לשון קדשו: "וכ"ה להדיא בה"ט ו' שם וז"ל הערלה וכו' וכל האוכל מהן כזית לוקה מה"ט בד"א בנוטע בא"י שנאמר כי תבואו אל הארץ וכו', **הרי להדיא דהקרא דכי תבוא ממעט לערלת חו"ל שלא תוכלל באיסור ערלה האמור בפרשה**". עכ"ל.

ובדעת הגאונים דפליגי וס"ל דההלכה אתי לגלויי אקרא, כתב שם הגר"ח וז"ל קדשו: "אכן יעוי'ש בהלכות גדולות ושאלתות שכתבו וז"ל וכי היכי דנהגה ערלה בארץ היכי נהגה בחו"ל הילכתא גמירי לה וכו', **אלא מאי וכי תבואו דכתיב גבי ערלה - זמן ביאה**", עכ"ל. [שמעתי מדודי ה"תורת זאב" זצ"ל, שאם רוצים ללמוד עם ילדים איזה שטיקעל מהספר "חידושי רבנו חיים הלוי" להטעים להם את מתיקות תורתו של הגר"ח זיע"א ולפתוח להם את הראש, יש שני ענינים בספר שהם הכי קלים, הראשון הוא כל הביאור הנ"ל בפלוגתת הרמב"ם והגאונים, והשני הוא השטיקעל בה' אבות הטומאות...].

והגאון ר' משה קלירעס זצ"ל בספרו "תורת הארץ" כוון מדנפשי' לכל ד' הגר"ח בביאור פלוגתת הרמב"ם והגאונים [ספרו הק' "תורת הארץ" יצא לאור עולם עוד קודם הספר "חידושי רבנו חיים הלוי" ש"ל רק בשנת תרצ"ו], ושם הוסיף דאיכא נפק"מ נמי לדין שריפה, דלהרמב"ם דאי"ז בכלל הפרשה א"כ אין בה דין שריפה, משא"כ לדעת הגאונים א"צ שריפה. והביא עוד בזה את ד' הפנ"י בברכות ל"ו דנקט בפשיטות דלמ"ד דערלת חו"ל הלממ"ס ודאי טעונה שריפה כדין ערלת א"י דמבואר במשנה בשלהי תמורה דקחשיב לערלה בהדי נשרפין, ומשום כך נתקשה בהא דאמרו שם בגמרא: "צ"ל של ערלה בחו"ל זורק את האבינות ואוכל את הקפריסין" וכו' ולהלן שם בגמרא: "רבינא אשכחי' למר בר רב אשי דקא זריק אבינות וקאכיל

קפריסין" וכו' ומשמע שהשליכום במקום הפקר, וקשה למ"ד דערלת חו"ל הלכה למשה מסיני א"כ הא בעי שריפה, ע"ש בפנ"י.

ובשע"ת לר"י שער ג' [אות פג] כתב להדיא דאף ערלת חו"ל טעונה שריפה וז"ל קדשו: "ומצות הערלה וכלאי הכרם בין בארץ ובין בחו"ל - **לשרוף אותם באש**", עכ"ל.ק.

והנה בשו"ת חת"ס חיו"ד סימן רפ"ו כתב דלא מצא בש"ס שמחוייב אדם לשרוף ערלה וגם הרמב"ם לא מיייתי ליה במקומו כלל אלא בה' פסוהמ"ק דרך אגב, ומכח זאת כתב **החת"ס** דאין חיוב כלל לבער הערלה מן העולם אלא דסגי ליה בשריפה להתייר אפרן ולאפוקי בשר בחלב דלא סגי בהכי, אבל ליכא מצוה להדר לשורפו, וכתב **החת"ס** עוד: **"וכן לא ראיתי מעולם מרבתי ששורפים רק הניחם וירקבו"** עכ"ל.ק. ויש שהעירו, דדילמא שאני ערלת חו"ל, אך באמת כבר עמד בזה **החת"ס** גופי' במק"א והוא בחלק או"ח סימן ק"ה וז"ל קדשו: גם לא ראיתי רבתי נזהרים בשריפת פרי ערלה, **ואע"ג דז"ל ערלה בחו"ל שאני מ"מ האמת נ"ל כנ"ל** עכ"ל.ק.

ובספר "ברכת אברהם" לקדושין דף ל"ט א' הרגיש בהא דמבואר שם בגמ' דערלת חו"ל טעונת גניזה, והקשה הרי ערלה מהנשרפים, ולא מהנקברים, ע"ש. ולהמתבאר יש לומר דערלת חו"ל שאני.

אמר התלמיד הכותב: א' הולמים שלי"ט ניסה להציע לפני הרב זצ"ל ביאור אחר במחלוקתם של הרמב"ם עם הגאונים הנ"ל, ועל כך השיב לו הרב זצ"ל כלהלן: -

אספר לך, הגאון הגדול... [זעוק"ל] מספר [כך שמעתי מפיו, וכך הוא מספר ברבים], שבהיותו בחור בישיבת פוניב' הוא בא לפני הבריסקר רב זיע"א ושאל אותו שאלה בלימוד, והבריסקר רב התייחס אליו בלבביות ובמאור פנים והשיב לו תירוץ נפלא שממש הענין נהי' כמין חומר. ואז אמר לו הבחור, אלי אפטר לומר בזה עוד דרך, והוא החל להרצות את הדרך שלו, ועל המקום, הבריסקר רב נרדם... ואחרי שתי דקות הוא יצא מהחדר... והבחור לא הבין מה הולך כאן? -

ה' שם בחדר בנו הגדול של הגר"ח, רבי יושע בער זכר צדיק לברכה, והוא הסביר לו: אתה פעם ראשונה נמצא כאן, אני רוצה להסביר לך, אתה שאלת שאלה טובה, והאבא אמר לך תירוצו מרווח ביותר, אצלו זה ברור כשמש שכן הוא הפשט, אין בכלל מקום בראש של האבא לשמוע כאן פשט אחר... וסיים הרב זצ"ל ואמר: אני חושב, שאחרי שרבי חיים זיע"א אמר כאן את ביאורו הנפלא, אין כאן מקום ל"עוד יש לומר"... כששומעים כזה דבר בהיר מרבי חיים, אין כאן מקום לומר פשט אחר!...

בענין מכת מרדות - באיסור שהוא מהלכה למשה מסיני,

ובאיסור עשה, ובספק איסור תורה, ובמי שכבר עבר וביטל

מצות עשה

ובעיקר ד' הרמב"ם שהביא הגר"ח שכ' דהאוכל כזית מערלת חו"ל מכין אותו מכת מרדות, העיר בצדק הרה"ג ר' מאיר הלוי לוי שליט"א, דהא קמן בד' הרמב"ם ידיעה נכבדה, דהעובר על איסור שהוא מהלכה למשה מסיני, מכין אותו מכת מרדות.

ולענין מכת מרדות בעובר על איסור עשה? - דיבר בזה ב"אבן האזל" ה' פסוהמ"ק, [פי"ט ה"ט] ע"ש דברים נפלאים בזה.

ובהל' בכורים [פ"ג ה"ו] כתב הרמב"ם וז"ל קדשו: "ומנין שהבכורים אסורין לאונן, שהרי נאמר בהן ושמחת בכל הטוב - **מכלל שהוא חייב לאוכלן בשמחה - לא באנינות, והאוכלו באנינות מכין אותו מכת מרדות**" עכ"ל הרמב"ם. ולכאוי מבואר דהעובר על איסור עשה מכין אותו מכת מרדות. ועי' בזה ב"דרך אמונה" [פ"ב דמע"ש ה"ו ד"ה ואינו], ואמנם יעוי' ב"ציון ההלכה" בהל' בכורים [שם ס"ק מ"ט] שכתב עלה בהאי לישנא: "עמש"כ בבה"ל פ"ב דמע"ש ה"ו ד"ה אינו, והראוני במאירי מכות י"ז **שכתב שהאיסור אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא**" ע"כ.

בשעתו, כאשר הראו להגרש"ח [צוק"ל] את המאירי [א"ה: כפי הנראה שהראה לו זאת הרב זצ"ל] הוא אמר שזוהי שמחה גדולה בשבילו – ממש "ושמחת בכל הטוב!"

ולענין מי שכבר עבר וביטל מצות עשה האם מכין אותו מכת מרדות? – יעוי' מה שצויין בזה ב"ספר המפתח" [פיח מהל' סנהדרין ה"ה].

ולענין מי שעבר על ספק איסור תורה – האם מכין אותו מכת מרדות? יעוי' גם בזה ב"ספר המפתח" שם מה שציינו בזה.

רש"י [ד"ה בג' דרכים] "ולענין שביעית וכו'. אגב דאתי לידן ענין "שביעית", נזכיר שמרן החזו"א זיע"א חידש, דעד כמה שתיקנו חז"ל איסור ספיחין עד חנוכה, לא יתכן שיהי' עליה איסור ספיחין ולא יהי' עליהם קדושת שביעית, ובהכרח דתיקנו בהו נמי דין קדושת שביעית.

בגדר מעשר עניי

רש"י [ד"ה ולירק] "אבל שלישית – מעשר ראשון ומעשר עניי".

לשון קדשו של רש"י עה"ת בפרשת ראה [יד, כט] [על האמור בקרא דמעשר עני: "ובא הלוי והגר והיתום והאלמנה" וגו']: "ויטלו מעשר שני, שהוא של עני של שנה זו, ולא תאכלנו אתה בירושלים, כדרך שנזקקת לאכול מעשר שני של שתי שנים" עכ"ל רש"י. ומשמע להדיא, דגם מעשר "עני" ביסודו הוי מעשר שני, רק שבשנה זו דינו דהאי "מעשר שני" ליתנו לעני.

דף ג' ע"א

רש"י [ד"ה מפני] "כדאמרינן בר"ה [דף י"ב:] דאזלינן בתר שנה שהביאו שליש בה" וכו'.

הנה בתוס' בר"ה שם הביאו בשם הירושלמי, דהטעם דאזלינן בתר הבאת שליש, היינו משום שאחרי שהביא שליש אם יזרעו את אותה תבואה באדמה זה יצמיח תבואה חדשה, משא"כ קודם הבאת שליש, דאינו נזרע ומצמיח.

מאור הגול"ה – ה"כוכב מיעקב" זיע"א

מאור הגול"ה, רבי יקלע רימנובר – ה"כוכב מיעקב" זיע"א, הוא אמנם ה' רב ברימנובר, אך ה' פעם ששהה בעיר בייאלא במשך שבוע שלם, זאת לרגל שמחת הנשואין של אחד מילדיו. ובאותם ימים ששהה שם בבייאלא, כל הארץ חרדה מהדר גאון, זה ה' נורא, במשך כל הימים והלילות לא פסקו אנשים מלצבא על הדלת ולשאול שאלות, בעיקר שאלות של "בקיות" [יהודים של פעם...] ועל כל השאלות הוא השיב וענה מכל מרחבי התורה הקדושה! והנה, רבי חיים ברלין זיע"א, בנו של מאור הגול"ה הגאון הנצי"ב זיע"א, ה' דר אז בבייאלא בסמיכות לחותנו, ובדיוק באותו שבוע, מאזיה סיבה שהיא, הוא לא ה' אז בבייאלא. וכשחזר, אמרו לו: וכי יודע אתה איזה שבוע שהפסדת? הלא ה' כאן "מתן תורה"! ממש "מעמד הר סיני" ה' כאן ר' יקלע רימנובר!!! נתיישב רבי חיים וכתב אל רבי יקלע מכתב, ובו הוא מבקש לשאול – מה שהוא ה' רוצה לשאול אילו ה' זוכה להיות כאן בבייאלא באותו שבוע, שהנה הלא התוס' בר"ה מביאים מהירושלמי שרק מהבאת שליש זרע ומצמיח, – האם זה רק ירושלמי, או שיש לכך מקור גם בהבבלי? ועל כך הגיעה תשובתו של רבי יקלע: שיש

לזה מקור גם בבבלי, היכן? בסנהדרין דף ס"ט עמוד א'! דשם איתא לגבי בן ט' שנים ויום אחד דאף שראוי לביאה מ"מ אינו מוליד, דכתבואה שלא הביאה שליש דמי, ופירש"י שם: "שלא הביאה שליש, שאם אתה זורעה אינה מצמחת", ע"כ.

שם "אף כל שגדלין על רוב מים דהיינו אילנות, מתעשרין לשעבר, ואע"ג דמעשר דידהו דרבנן הוא, אסמכינהו אקראי".

זו היא שיטת רש"י, דכל פירות האילן מלבד תירוש ויצהר אין בהן חיוב תרו"מ אלא מדרבנן – וכ"ה שיטת התוס' בר"ה י"ב א' ובעוד דוכתי. אכן דעת הרמב"ם [בפ"ב מהל' תרומות ה"ו] דרק "ירקות" הוא מדבריהם, אך "פירות" מיחייבי מדאורייתא.

רש"י [ד"ה למעוטי חופה] "שאם מסרה לה אביה לחופה לשם קדושין – אינה מקודשת בכך".

המפרשים נתקשו: מדוע לא פירש"י באופן שמסרה את עצמה לחופה? ועי' בפנ"י וב"המקנה".

גמרא "ואשה בפחות משה פרוטה לא מקניא נפשה".

ב"תפארת ישראל" [אות ח'] הביא בשם הסמ"ע [חו"מ סימן פ"ח סק"ד] דהאידינא, גם אם קידשה בשוה פרוטה, אי"ז אלא ספק קדושין, ומשום שבזמן הזה המעות בזול יותר מפירות, ע"ש. והובא גם בספר "הערות".

וזה לשון קדשו של הסמ"ע שם: "... נמצא דשיעור פרוטה יהי' שמינית מפעניק וכו'. וק"ל לומר כן דשמינית מפעניק יחשב ממון לקדש בו את האשה ולהיות הדיינים נזקקים לזו ואפשר לומר, שבימיהם היו הפירות והקנינים בזול, ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות, ולכך ה' הפרוטה חשוב כממון. ולפ"ז בזמנינו דאין יכולין לקנות בפרוטה כי אם מעט מזעיר – מן הדין הל"ל דאין קדושי אשה סגי בפרוטה – ולא פדיון הכן בשני זהובים וצ"ע" עכ"ל הסמ"ע.

דף ג' ע"ב

"ותרב חכמת שלמה!" – "ונחנו מה?"...

גמרא "סד"א תיתי בק"ו מיבמה, מה יבמה שאינה יוצאה בגט יוצאה בחליצה, זו שיוצאה בגט אינו דין שיוצאה בחליצה, קמ"ל. ואימא ה"נ? אמר קרא" וכו'.

וכ"ה להלן י"ד א'.

[אמר התלמיד הכותב: הדברים דלהלן נאמרו כאן, ביום "ל"ג בעומר, תשס"א. וחזרו ונשנו ונאמרו להלן בדף י"ד א', בערב חג השבועות, תשס"א. ואמר הרב זצ"ל: אני אומר זאת היום בערב חג "מתן תורה", לחביבות הנוראה של תורתנו הקדושה!].

בשעתו, לפני הרבה שנים [בהיותי כמדומה בן 8], אמר לי דודי רבי וולעוויל ציציק זצ"ל, שאחד מגדולי גדולי עולם – מגדולי גאליציא! [א"ה: כמטבע לשון קדשו של מרן הגרי"ז זיע"א], שואל: איך ה' להגמרא כזו הוה אמינא לומר דאשת איש בעלמא יוצאה בחליצה, והרי קי"ל בכל הש"ס: "כל שאינו עולה ליבום – אינו עולה לחליצה"? – הוא לא רצה לגלות לי מי הוא הגאון השואל, והוא אמר לי: שהנה כל מי ששומע את השאלה מתפלא, דלכאו'

הנכד של המהרש"ק זיע"א כותב [בהקדמה לשו"ת "טוב טעם ודעת"]: הרי כל העולם יש להם טענות על הסבא שלי... ובכן אני אספר מה שאני הייתי נוכח בו, הרב פינס, יהודי מרוסי' שהי' ת"ח גדול, בא פעם לבראד, והוא אמר להסבא זיע"א, שראה בספר שלו סברא בהל' עירובין, והסברא הזו מוקשית לכאן' מכל מסכתא עירובין אמר לו ר' שלמה קלוגר: הנה אני אגיד לך מה קשה לך, קשה לך התוס' בעירובין... קשה לך גם מהגמרא בדף... ובכן, תמתין רגע, והוא נכנס לחדר והביא משם מחברת ישנה מימי ילדותו מלפני כמה עשרות שנים, ואמר: תקרא מה שכתוב כאן. ושם הי' כתוב את היסוד, עם כל הקושיות שיש לכאורה לשאול – מכל מסכתא עירובין... ושם גם הי' כתוב תירוצים על כל הקושיות... והוא אומר שם הנכד: כל היסודות של הסבא, הם ככה! [את כל זה אני אומר, לחביבות התורה].

מזן הרב שך זיע"א יושב פעם בביתו באחד מימי חול המועד, נכנס אליו תלמיד חכם אחד שליט"א וסיפר לפניו: שהוא קנה כעת את ה"אבי עזרי" קדשים, ויש לו קושיא נוראה ממש, שיש שם דבר כנגד "גמרא"! אמר לו הרב שך: אתה בודאי מתכוון למה שנדפס שם בהל' "מעשה הקרבנות" בענין פיגול, וקשה לך על זה מהגמרא בזבחים נ"ו ב', והוא השיב: כן כן, מהיכן ה"ראש ישיבה" יודע? והרב שך אמר לו: אני לא ידעתי, רק שאלתי: אולי... ואז הראה לו הרב שך, שבמחברת שלו כתוב על כך: דאף שצ"ע מהסוגיא בזבחים... אכן... ומהיכן באמת הוא ידע? יתכן, משום שהוא ידע שעל כל מה שיש שם בספר אין קושיא מגמרא, מלבד הקטע הזה. ויתכן בזה עוד דרך...

רבי רפאל שפירא זצ"ל סיפר [א"ה: כמדו' שאמר הרב זצ"ל שסיפר זאת בהספידו על מזן הגרי"ז זיע"א], שהבסיס קר רב אמר לו בשם זקנו הגדול – ה"בית הלוי" זיע"א [אני אומר את זה לעצמי... היום הרי ל"ג בעומר...], שהנה לפעמים רואים קושיא בראשונים, והם אומרים תירוק – שלעניות דעתנו זה נראה תירוק מאוד דחוק, ואנחנו תמהים: הרי לכאן' יש תירוק אחר מרווח, ומדוע הוצרכו הראשונים לתרץ כזה תירוק דחוק? [זהו דבר שנפגשים איתו. א"ה: ראה דוגמא לזה לכאן' במשנת' להלן ד' ע"ב אהא דאמרו שם: "ומה אמה העבר" שאינה נקנית בביאה" וכו', ע"ש].

ועל כך אמר ה"בית הלוי": יש אדם סומא, עוור, שנכנס לתוך הבית, ואינו יודע היאך לצאת? והוא מתחיל למשש, - ממשש... ממשש... ממשש... ברוך ד' הוא מצא פתח, - פתח רחב, בפתח הזה הוא בעז"ה ייצא מהמבדל! הוא הולך בפתח – ולפתע - בום... הוא נתקל במבוי סתום, יש שמה דלת שסוגרת, הפתח הזה הטעה אותו, נעבך, הוא חוזר עוד פעם – ממשש... ממשש... ממשש... [זה ממש "בית הלוי"די, רואים שזה "בית הלוי"...] – ברוך ד' הוא מצא פתח, גם הוא כקודמו – פתח רחב, נכנס, ואז הוא מגיע היישר אל התנור... אוי ווי...

נכנס שם אדם פקח, עם עיניים רואות, תופס אותו ואומר לו: אחי היקר, בא עמדי, הבא נחפש ביחד. חיפש וחיפש עד אשר מצא פתח, אמנם פתח צר, אבל הוא – הפקח – רואה, שהפתח הצר הזה – מוציא החוצה! וכך הוא דוחקו בפתח הצר ומוציא אותו החוצה למרחב!...

ואמר ה"בית הלוי": הראשונים!! הם ראו כזו אספקלריא המאירה, שבדרך הפשוטה הזו שאתה הנך סבור שזהו תירוק פשוט – הם ראו בעיניהם

התירוק הוא פשוט, דבאשת איש דעלמא – אמנם כן שאין לה זיקת יבום, אך הרי יש לה אישות, ושפיר יש כאן את מה להפקיע על ידי החליצה, ומה שייך כאן הכלל ד"כל שאינו עולה ליבום" וכו'? וסיפר לי דודי זצ"ל: שאחד אמר את הקושיא הזאת קמ' דרבנו משולם דוד הלוי [זצוק"ל], והוא אמר את זה בקצת גיחוך ובנימה של זלזול... הוא חשב ששמה הוא מצא כתובת... סבור הי' שכאן הוא מצא כר נרחב... וסיפר לי דודי זצ"ל [אני אומר זאת לעצמי] שרבנו דוד הלוי שטף את ההוא באמבטי' של רותחין מכף רגל ועד ראש!... והוא אמר לו: וכי אתה הוא שמבין מה זו "קושיא"? כמה פעמים אתה למדת מסכתא יבמות?... וכי יודע אתה מי הוא הגאון הנורא ששואל את הקושיא הזאת? הרי מדובר באנשים שלמדו ולמדו מאות מאות פעמים את הש"ס הקדוש! והשכל שלהם הוא "שכל התורה"! הם שידעו היטב מה היא "קושיא" ומה היא "לא קושיא"! ואנחנו, אין לנו "השגה" בכלל! – כה סיפר לי דודי זצ"ל, ובשום אופן הוא לא הסכים לומר לי מי הוא הגאון השואל? ומאז, בכמה הזדמנויות ששאלתי אותו, תמיד הוא סירב לומר לי את השם של הגאון השואל.

אחרי פטירתו של דודי זצ"ל, מצאתי בס"ד, שמי ששואל זאת הוא מאור הגולה רבנו שלמה קלוגר זיע"א, והוא ב"חכמת שלמה" לשו"ע [אבהע"ז סימן כ"ז] וכך הוא לשון קדשו: -

"הנה גרסי' בפ"ק דקדושין מנינא דסיפא למעוטי מאי, למעוטי חליצה וכו' עד ואימא אין ה"נ. קשה לי, הרי קי"ל כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, וכאן האשה אינה נקנית בביאה – שכבר היא קנוי' ועומדת, וא"כ אינה בת יבום שתחי' קנוי' בביאה – ואינה עולה לחליצה"? [וע"ש כל דבריו הקדושים בזה].

אמר התלמיד הכותב: כאן סיפר הרב זצ"ל את המסופר ב"פניני רבנו הגרי"ז" [עמוד כז] וכך מסופר שם: -

פעם הקריא אחד לפני רבנו הגרי"ז איזה חידוש הנדפס ב"חכמת שלמה" [להגאון מאור הגולה רבנו שלמה קלוגר זצוק"ל זי"ע ועי"א] בגליון השו"ע או"ח הלכות פסח, והקריא הנ"ל את הדברים בצורה ובסגנון של קורא דברים תמוהים...

והקפיד על זה רבנו הגרי"ז זצוק"ל ואמר בחומרה: מי אומר זאת!... רבי שלמה קלוגר!... רבי שלמה קלוגר!... רבי שלמה קלוגר!...

[עד כאן מ"פניני רבנו הגרי"ז" שם].

כאשר רואים בספריו הקדושים של רבנו שלמה קלוגר זיע"א דברים שאינם מובנים לנו בשכלינו הקטן והמצומצם, אזי מי שהוא בר דעת הוא אומר כך: הנה, לפנינו דבריו הקדושים של רבנו שלמה קלוגר זיע"א, אשר מלמדים אותנו על גודל אפסות התורה שלנו ועל עוצם אפסות הידיעות שלנו "ונחנו מה"!!... – כך צריך להיות הסגנון.

הי' פעם לפני הרבה שנים, שגאון צעיר אחד הדפיס באיזה חוברת "השגה" על רבי שלמה קלוגר, ורבי וולוועל צציק זצ"ל הגיב על כך: הריני מרחם עלי, הוא הולך להתחיל עם רבי שלמה קלוגר...

שתיריזן זה יביא לבסוף למבוי סתום!... עדיף הי' להם לומר את התירוצי הדחוק, כי הדחוק הזה מוציא לבסוף אל המרחב!

גמרא "מנין שמעשה הבת לאב" וכו'.

האם הכוונה דזכאי אף לכופה מעיקרא שתעבוד ותרויח, או דלמא דלא נאמר אלא שאם הלכה מעצמה לעבוד ונהי' לה ממון - שייך הממון לאביה? -

- הנה מד' "המקנה" [בקדושין ג' ב'] וה"בית יעקב" [כאן בסוגיין] מתבאר, דלא רק שאם הלכה ועבדה מעשי ידי' שלו, אלא שיש בכח האב לכופה לבתו שתעבוד ויהיו מעשי ידי' שלו, ע"ש בכל דבריהם הקדושים בזה. [ועי' משמה"ל לקמן מ"ז א].

אמר התלמיד הותב: להשלמת הענין, הנני להדפיס כאן את מה שנדפס בס"ד ב"גצים מתוך האש הגדולה" שבסוף ספר שיעורי משמה"ל כריתות, וכך נדפס שם: -

"הלא זה הוא 'המקנה' ש"ך"!!

היה אברך צעיר אחד שליט"א, שזכה בס"ד שהיה לו נשיאת חן מיוחדת אצל רבנו האהוב המשמה"ל זצוק"ל, להבחילת, בצורה בלתי רגילה.

כיצד התחיל הקשר בין התלמיד שליט"א לרבנו הגדול זצוק"ל? מעשה שהיה כך היה!

בספר "משמר הלוי" כתובות, בדף מ"ז א', מביא שם רבנו זצוק"ל שבספר הקדוש "בית יעקב" כתוב חידוש גדול לדינא, דהנה יש הלכה דכל מעשי ידיה דבתו נערה שייכי לאביה, ויש לחקור: האם נאמר בזה שיש בכח האב לכופה לבתו שתעבוד ויהיו מעשי ידי' שלו, או דלמא דזה אין בידו לכופה שתעבוד, אלא שאם הלכה ועבדה מעשי ידיה שלו?

ועל כך מביא רבנו, שבספר "בית יעקב" מפורש בדבריו שאכן יש בכח האב לכופה לבתו שתעבוד ותרויח בשבילו את מעשי ידיה.

אכן, בהמשך כותב שם רבנו זצוק"ל, שאחד מלומדי השיעור שליט"א שאל שאלה גדולה לכאורה על חידושו של ה"בית יעקב", דלפ"ז לא מובן לכאורה מה שואלת הגמרא שם בדף מ"ז ב' על הילפותא ד"בתו לאמה" למה לי, תיפוק ל' מבנעורי' בית אביה, - והלא נפקא מינה רבתיא איכא, דמהקרא ד"בנעוריה בית אביה" שנאמר בזה דכל שבח נעורי' לאבי' עדיין אין לנו מקור שיכול גם לכופה לעבוד, אלא רק זאת נאמר שאם הרויחה זה שייך לו, וא"כ הלא איצטרך קרא ד"וכי ימכור איש את בתו לאמה" להשמיענו שגם יכול לכופה את בתו לעבוד כמו שיכול לבזבז את האמה? ע"כ קשיית אחד הלומדים שליט"א, וראה שם ב"משמר הלוי" מה שנתבאר בזה.

ויהי היום, היה זה בערב חג מתן תורה, אחד הצהריים, ורבנו זצוק"ל כבר הקדים להגיע ל"ירחי כלה" והתכונן לאמירת השיעור, [ככה זה ב"ירחי כלה", - בערב חג השבועות אחר הצהריים מתקיים השיעור בדף היומי כמו בכל ערב שבת ויו"ט בתקופת שעון הקיץ, - ובלייל החג לאחר הסעודה, מתקבצים הלומדים שנית לשיעור המתמשך כמה שעות רצופות... וביו"ט אחר הצהריים - שוב מתקבצים הלומדים ללמוד בצוואת עוד כמה שעות בסדר הדף היומי. ואחרי כל זה, היה רבנו זצוק"ל מוסר במוצאי החג את השיעור הקבוע ב"קדיש" שהיה נאמר בכל מוצאי שבת ויו"ט].

היו אז בבית המדרש רק רבנו זצוק"ל ויבדלחט"א אותו אברך שליט"א, והנה ניגש האברך אל רבנו במרמז ובריא, ואומר לו בשפה רפה, שהקשיא הנ"ל שנדפסה ב"משמר הלוי", כבר זכה בה אדונו ה"מקנה" ויע"א ב"המקנה" על קידושין בדף ג' ע"ב.

באותו רגע נהרו פניו של רבנו זצוק"ל בוודי עילאי שמימי, ובראשונה ביקש לראות את דברי "המקנה" בפנים, האברך רץ כמובן אל ארון הספרים, הוציא את הספר הקדוש "המקנה" ופתח והצביע לפני רבנו על הקטע המדובר, רבנו תפס את הספר בידיו הקדושות, קרא בשקיקה עצומה ובנשימה עצורה, ומשראה שאכן השאלה כתובה שם בספר, קפץ משמחה... הוא היה המאושר ביותר בבריא... בלי נזמאות ובלי מליצות!!!

זו היתה הסייעתא דשמיא הגדולה של אותו אברך שליט"א, מכאן ואילך נוצר ונרקם קשר מיוחד במינו בין הארז אשר בלבנון לבין האברך הצעיר שבקושי נפתחו עיניו... ובמשך

השנים, כשהיה יוצא לרבנו זצוק"ל לדבר את הנושא הגדול הזה, היה פונה לאותו תלמיד ואומר לו בחיבה: הלא זה הוא "המקנה" שלך! אתה הרי הבאת אותו לבית המדרש!...

[א"ה: בעיקר הדבר, ראה עוד ברש"י מנחות מ"ג ב' בסוף העמוד (ד"ה היינו אשה), אכן שם המדובר לגבי אשה לבעלה, ונדון דילן הוא לענין בתו נערה. ועוד ציין הרה"ג רבי שמואל צעק שליט"א לספר "שיעורי רבי שמואל" קידושין, עמוד ל'].

"כיצד כופין על חיוב מעשה ידיה?"

אמר התלמיד הותב: הנה כמה ימים אחרי שלמדו בלימוד השיעור את הסוגיא דילן בשב"ק פר' אמור י"ט אייר תשפ"א, אמר הרב זצ"ל כדלהלן: -

הנה בשב"ק האחרונה שאלתי: איך ובאיזו צורה כופין את הבת, או את האמה, או את האשה - לילך ולעבוד בשביל שיזכו האב או האדון או הבעל בהמעש"? ואמר הרה"ג ר' מאיר הלוי לוי שליט"א [להבחילת]: ברצועה ובמקל! ואמר הרה"ג ר' אברהם מאיר לפשיץ [זלה"ה]: באי סיפוק מזונותיה!

אח"כ, אחרי השיעור, ניגש תלמיד חכם אחד שליט"א [נין הביה"ל זיע"א] שנקלע ל"ירחי כלה" ושמע את כל המשא ומתן הנ"ל, והראה, שיש רמב"ם וראב"ד [בפרק כ"א מהל' אישות ה"י] - וכך הוא לשון קדשו של הרמב"ם שם: -

"כל אשה שתמנע מלעשות מלאכה מן המלאכות שהיא חייבת לעשותן - כופין אותה ועושה אפילו בשוט" וכו'. עכ"ל הרמב"ם. והראב"ד שם השיג עלה: "א"א מעולם לא שמעתי יסור שוטים לנשים, - אלא שממעט לה צרכיה ומזונותיה עד שתכנע" עכ"ל הראב"ד.

וע"ש במ"מ מה שהביא בזה מהרשב"א בכתובות ס"ט א', וב"מגדל עוז" שם כ' וזה לשון קדשו: -

"ואני אומר זו מחלוקת ישנה היא וכו' וכו', ומאחר שאני מוצא לענין כפית גט - מכין אותו וחובטים אותו ואומרים לו עשה מה שישאל חברך - אומר לך שיכול להיות ענין דרך כפית בכל מה שיראה לדיין, אם בדברים, או בקלות, או אפי' בשוטים ועקרים" ע"כ.

גמרא "אמר אביי לא נצרכה אלא לבאר דאיילונית".

זה לשון קדשו של הרשב"א: -

"הקשה הראב"ד ז"ל דזבין לה אימת, אי דזבנה בעודה קטנה - בבגרות מאי בעיא גביה דהיינו בשנת עשרים - כדאמרין תביא ראייה שהיא בת עשרים והיא איילונית, והא נפקא ליה בשש? ופריך, בשמברה כשהיא בת שש עשרה, דעדיין היא קטנה כיון שלא הביא שערות, ונפקא כשהיא בת עשרים. והקשה עוד, לרב דאמר ביבמות גבי סריס שלא הביא שתי שערות - אבל חלב מבן י"ג עד י"ח נעשה גדול למפרע, היכי הוה ס"ד דלא תיפוק, אדרבה כשהגיעה לכ' ולא הביאה ב' שערות איגלאי מילתא למפרע דגדולה היתה בשעת מכירה ומכירה בטעות היתה והדרי זבונ? וניחא ליה, דנעשה גדול למפרע דקאמר רב - משעה שנולדו בה סימני סריס קאמר, והכא שמברה בשנת שש עשרה ונולדו בה סימני איילונית בשנת שבע עשרה - דמכירתה מכירה, וכשהגיעה לכ' נעשה בגורת משנת י"ז ולמעלה, ומחזיר לה אדון מעשה ידיה דמשנת י"ז עד שנת כ' שעשתה עמו". [ע"כ ד' הרשב"א בשם הראב"ד, ושם כתב הרשב"א]:

פירש רש"י בביצה ט"ו ב': "כן דרך שיטת התלמוד כשמתחילין האמוראין להוציא טעם מן המקרא ויש תנא של ברייתא למד אותו ממקום אחר נקט הכי, כלומר האמוראין למדוהו מכאן – והתנא למד מכאן" עכ"ל רש"י בביצה שם, וע"ע ברש"י חגיגה [ט] א' ד"ה ותנא], שכ' כן בקצרה, ע"ש. ועי' מש"כ עוד בס"ד להלן ט' ב'.

גמרא "ומה אמה העברי שאינה נקנית בביאה" וכו'.

הרמב"ן, וכל הראשונים בעקבותיו, נתקשו: מה שייך כלל קנין "ביאה" באמה העברי שאינו ענין "אישות" כל עיקר, רק ענין "שפחות"? ותירצו דא"ה, רק דעדיפא מינה משני, [ולא ניחא להו לתרץ דהיינו משום דבאמה נמי איכא תורת "יעוד"].

גמרא "הא למה לי קרא – הא אתיא לה?"

מה כאן הפשט בקו' הגמרא? הנה אפ"ל שכוונת הגמרא דהו"ל למימר: "כי יקדש איש אשה", ולא "כי יקח", אולם הי' אפשר לפרש, דעיקר כוונת הגמרא שלא הי' צריך לכתוב כלל את התיבות "כי יקח איש אשה ובעלה", ולא הי' צריך לומר כלל את פרשת קדושין, אלא להתחיל מיד בפרשת גיטין: "כי לא תמצא אשה חן בעיני אישה, וכתב לה ספר כריתות" [א"ה: ועל דרך שפתח הרמב"ם את הלכות גירושין: "אין האשה מתגרשת אלא בכתב שיגיע לה" וכו'].

אכן יפה העירו הלומדים שליט"א, דפירוש זה לכאוי' לא יתכן, שהרי בהכרח בעינן לפרשת קדושין בשביל לאשמועין מיהא שנקנית בביאה, והרי גם קדושי כסף לא ילפינן בק"ו מאמה עברי אלא ע"י שנקנית בביאה.

אלא שאפשר לפרש כך, דקו' הגמרא היא שיהי' כתוב: "כי יבעל איש אשה, והי' אם לא תמצא כן בעיניו" וגו'. ושוב הראו הלומדים שליט"א מש"כ ב"עצמות יוסף" כאן, ע"ש. [אגב, הספר הקדוש "עצמות יוסף", הוא הספר שמבאר היטב כאן בפרקין את כל הכללים של י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם. – וה"הקדמה" של הספר שם, היא הקדמה נוראה!]

רש"י [ד"ה נקנית בכסף] "כדכתיב מכסף מקנתו".

הפנ"י ושאר מפרשים תמהו: הלא מתוך הסוגיא לקמן [י"ד ב'] מתבאר, דהאי קרא בעבד עברי הנמכר לעכו"ם כתיב, אך עבד עברי הנמכר לישראל לא אתי מיני', דשאני עכו"ם שכל קנינו אינו אלא בכסף, רק ילפי' לה מקרא ד"והפדה" דכתיבא באמה העברי גופא? ותירץ הפנ"י, דרש"י לשיטתו דס"ל דהא דפרכינן התם: "מה לנמכר לעכו"ם שכל קנינו אינו אלא בכסף" היינו דוקא אליבא דר"ל דאית לי' לעמיתך במשיכה ולעכו"ם בכסף, משא"כ לריו"ח דס"ל איפכא: לעמיתך בכסף ולעכו"ם במשיכה, לדידי' שפיר ילפי' נמכר לישראל מנמכר לעכו"ם, וע"ש בפנ"י כל דבריו הקדושים בזה. וע"ע מש"כ בזה בהג' "מרגניתא דרבי מאיר" לרבנו מאיר שפירא מלובלין זיע"א [נדפס בגמרות של מהדורת "עוז והדר"].

האם אמה עברי יכולה לפדות את עצמה בכסף?

רש"י [ד"ה שכן יוצאה בכסף] "שפודה את עצמה" וכו'.

האם כתוב כאן ברש"י דאמה עברי יכולה גם לפדות את עצמה בכסף, ולא רק בפדיון ע"י אחרים? ובספר "מנחת נתן" [סימן ג']

והרמב"ן נר"ו כתב, דעיקר קושיא ליתא, דלרב משכחת לה דזבנה בת תשע או בת עשר כשהיא קטנה, ויצאה בשש, וכשהגיעה לכ' ונודע שהיא איילונה נעשית גדולה למפרע ואיגלאי מילתא שהי' דינה לצאת מבת י"ב שנה ומחצה, נמצא שהוא צריך להחזיר לה מה שעשתה עמו יותר. וכן הא דאמר רב אשי לא נצרכה אלא לעיקר זבני דאילונות סד"א לא היו זבני, הכי נמי קאמר דלכשתהא בת כ' ואיגלאי מילתא שהיא איילונה – יבטל מקחו ויחזירו זה לזה עכ"ל הרשב"א, ובחזו"א [אהע"ז סימן קמ"ח לדף ד' א'] כתב עלה וזה לשון קדשו: – "בלשון הרשב"א – כתב בלשון הרמב"ן דאם מכרה בת ט' כשיודע שהיא איילונה, נמצא דכבר יצאה כשהיתה בת י"ב שנה ומחצה, ולשון זה צע"ג דהא בהדיא מבואר יבמות פ' א' שאילונות מקטנות יצתה לבגד וא"כ ב"ב שנה היא יוצאת וא"צ ו' חדשים לבגרות, ואין לומר דהיא קטנה עד י"ב שנה ומחצה – דהא אמר יבמות שם אכל חלב מבן י"ב שנה ויום אחד מביא חטאת לרב? שו"ר במל"מ פ"ד מה' עבדים ה"א שעמד בזה עכ"ל החזו"א.

דף ד' ע"א

רש"י [ד"ה והא] "דאכתי לא נפקא מרשותי דאב למעשה ידיה ולירושתה עד שתכנס לחופה".

ומצינו עוד ברש"י להלן ה' א', בסוף העמוד, על הא דאמרו שם בגמ': "ומה כסף שאינו גומר קונה, ופירש": שאינו גומר להוציאה מרשות אביה למעשה ידי' ולירושתה".

וכזאת מצינו נמי ברש"י כתובות [מ"ו ב', ד"ה אכתי מיחסרא מסירה לחופה] וזה לשון קדשו: **ועדיין היא ברשות האב לירושתה ולמעשה ידי'.** ובספר "ברכת אברהם" שם הביא בשם **מרן הגרי"ז זיע"א** שהקשה: הלא הא דהאב יורש את ביתו אינו כלל מדין **זכות האב בביתו**, אלא מדין **ירושה**, שכשאינו לה בן – הוא יורש ראשון, ולא דוקא **בביתו**, אלא גם **בבנו** כך הוא, שכשמת בנו ואין למת בנים – הרי האב הוא היורש הראשון, וא"כ מה שייך כלל ענין ירושה להנידון דסוגיין על דבר זכויות האב בביתו פנוי שנפקעות ע"י נישואין או אירוסין?

וכזאת הקשה **הגרי"ז זצוק"ל** גם על התוס' [שם בדף מ"ו ב' ד"ה לענין] שכתבו, דגם לענין אכילת תרומה נפקא לה מרשותו, דאם בת כהן לישראל הוא אינה אוכלת בתרומה, ובתוס' הרא"ש על קדושין [ד' א'] שהוציא לאור **מרן הגרמ"ש שפירא זצוק"ל**, הביא העתקת לשון **מרן הגרי"ז זצוק"ל** על התוס' שם וזה לשון קדשו: "וצ"ע, דלכאוי' מה דאוכלת בתרומה בעודה בבית אביה לאו מדין רשות אב הוא דעודה ברשותו לענין תרומה, ורק דהוא מחמת עצמה דהיא עצמה כהנת, וגם הא דבנשאת לזר פסולה הוא לא משום דנפקא בנישואין מרשות אב, ורק דהוא דין מיוחד דהויתה לזר פוסלתה מלאכול בתרומה, וא"כ ל"ש לומר דלענין תרומה מיהא נפקא לי' מרשותי' כיון דלאו מדין יציאת רשות הוא כלל, וצ"ע" עכ"ל **מרנא הגרי"ז זיע"א**. וראה בהרחבה במשמה"ל כתובות [בדף מ"ו] ובקדושין [סימן ו].

דף ד' ע"ב

גמרא "מילתא דאתיא בק"ו, טרח וכתב לה קרא" – יש על כך פשט של קדוש ה' בני יששכר" זיע"א, בדרך גבוה!

גמרא "ותנא מיייתי לה מהכא".

יש שם סימן שלם בהאי ענינא, ומביא בזה מרש"י בחומש וכו', ע"ש. - א"ה: בספר הנ"ל נדפס שם מכתב בהאי ענינא, שכפי הנראה הוא מהרב זצ"ל, וזה לשון המכתב: -

אני אומר זאת לתועלת!

תוס' [ד"ה כתב רחמנא] "להכי איצטריך גזירה שוה לאורויי דכי יקח מיירי בכסף ואפ"ה בעינן נתן הוא ואמר הוא".

הרה"ג ר' אלי מאיר הלוי שוורץ שליט"א העיר בצדק: דא"כ מאי פרכינן לעיל: "והלא דין הוא" וכו' והלא איצטריך קרא לאשמועינן דבכסף נמי בעינן נתן הוא ואמר הוא? ושוב הראו הלומדים שליט"א שכבר עמד בזה המהרש"א, וע"ש.

דף ה' ע"א

גמרא "ומנין שאף בשטר".

זה לשון קדשו של הריטב"א: "והא דפריש שטר מקמי ביאה, ולא נקיט שטר אחר כסף כסידור דמתני', משום דהכא מקראי דריש להו ונקט סדרא דקראי, כי יקח [והדר ובעלה] והדר ויצאה והיתה" עכ"ל הריטב"א.

גמרא "ודין הוא ומה כסף שאינו מוציא מכנים - שטר שמוציא אינו דין שמכנים".

פירש הריטב"א: "שטר שמוציא כלומר ויש בו כח דהיתרא להיתיר האסור, אינו דין שמכנים ויאסור המותר, דהא ודאי כחד התירא עדיפא" ע"כ.

קידושין בשטר התחייבות

גמרא "תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני".

מחלוקת רש"י והרשב"א - איך לפרש כאן את הפשט בגמרא. רש"י מפרש: "שטר שאין פודין בו הקדשות, אם כתב לגזבר שטר על מעות פדיון הקדש - אין הקדשו פדוי" וכו'. והרשב"א הקשה על פירושו וזה לשון קדשו: "ואינו מחוור, דבכה"ג אפילו באשה אינה מקודשת, דאילו האומר לאשה הרי את מקודשת לי במנה ומחייב אני עצמי לך בשטר באותו מנה אינה מקודשת, דמנה אין כאן ושטר אין כאן, שהרי אינו מקדשה בשטר, אלא במנה, ומנה איננו כאן, ובעינן כי יקח איש כלומר בכסף [והיינו, דסובר הרשב"א, דא"א לקדש אשה בשט"ח דידך. וכאן מיייתי הרשב"א ראי' לזה מפדיון הבן, - וזה לשון קדשו]: "וכדתנן בבכורות פרק יש בכור [נ"א א'] גבי פדיון הבן ומייתנין לה בר"פ הנושא את האשה: כתב לכהן שהוא חייב לו ה' סלעים - חייב ליתן לו ה' סלעים - ובנו אינו פדוי כדי שלא יאמרו פודין בשטרות, דאלמא אפילו דבר תורה אינו פדוי עכשיו, אלא כשיתן, וה"נ אינה מקודשת עד שיתן - וההיא שעתא בכסף מתקדשת, ולא בשטר. [ולכך פירש הרשב"א וז"ל קדשו]: ומש"ה נ"ל לפרש: מה לשטר שכן אין פודין בו הקדשות - אם כתב בשטר הקדש זה פדוי, דומיא דשטר קדושין שכותב לה הרי את מקודשת לך" עכ"ד הרשב"א. ועי' בזה בקצוה"ח [סי' ק"צ ס"ק ו'] וב"מנחת חינוך" [מצוי שצ"ב - מצות פדיון הבן], וב"בית הלוי" [ח"א סימן כג] - עיין עליהם בכל דבריהם הקדושים.

תוס' [ד"ה שכן] "י"ל דחומרא הכתובה בפסוק אין להכניס בק"ו, דודאי חומרא של סברא ניתנה להשים בק"ו, אבל הכתובה יש לנו לומר שהיא הגורמת מעלה".

"הנה ראיתי בס"ד עוד לשון רש"י בקדושין ד' ב' [ד"ה שכן יוצאה בכסף] "שפודה את עצמה בתוך שש שנים אם תרצה כדכתיב והפדה", ולכאורה מוכח טובא שהיא פודה את עצמה. ועל דברי רש"י ט"ו ב' דאיתי הדר"ג שליט"א, דיברנו על זה טובא בלימוד הרבים ואמרתי בס"ד שאמנם כן פשטות לשון רש"י "גאולת עצמה" היינו שנפדית ע"י עצמה כמש"כ כת"ר שליט"א, אבל מ"מ אולי יש פתחון פה לבעל דין לשאול: וכי בא רש"י לשלול גם גאולה ע"י אביה? הלא בפשוטו לא בא לשלול אלא ע"י קרובים, אבל אבי יכול לפדותה בגרעון כסף, שהוא המוכר והוא הפודה, ואם לא נימא הכי אלא נפרש "גאולת עצמה" דוקא, וגם אב לא, א"כ יהי מרש"י זה ראי' להמנ"ח מצוה מ"ג שהביא כת"ר שכתב שאב בכלל קרובים והרבה כת"ר להפליא עליו, והנה יהי מפורש כאן ברש"י כהמנ"ח, דע"י עצמה דוקא ולא ע"י אב, אלא מאי - נפרש "גאולת עצמה" לשלול קרובים דוקא אבל לא אב, והשתא דאתאן להכי אולי אפשר לפרש "גאולת עצמה" היינו ע"י אביה דזה מיקרי גאולת עצמה [ולא גאולת קרובים], וממילא לא תהי' ראי' מוכרחת מרש"י זה שאפשר לעשות גרעון כסף באמה העברי' ע"י עצמה, אבל יתכן שטענה זו היא רק עקשית, ופשטות הדברים היא כמש"כ כת"ר שליט"א.

והנה במה שנכתב באריכות לבאר דבאמה עבריה אין לאב דין קרוב ויכול לפדותה בע"כ דאדון, והנני להוסיף משאלת יעב"ץ ח"א סימן א' שג"כ כתב כן ומטעם דידו בידה לענין גיטין וקידושין ע"ש.

ושור' גם במאירי בדף י"ח ע"א מפורש שהאב אין לו דין של קרובים באמה עבריה, שכתב שם בזה"ל: וכל שראו הקרובים שיש ביד האב במה לפדותה כופין אותו לפדותה וכו', אבל עבד הנמכר לישראל אין כופין את קרוביו לפדותו וכו', שהרי לא נכתבה גאולת קרוביו אלא בנמכר לגוי ואף בנמכר לישראל נתמעטה מבאלה עכ"ל. הנה מפורש הוא במאירי שהאב בא"ע לא נתמעט.

וכן מפורש בדבריו בדף כ' שכתב שם בזה"ל: ואע"פ שהקרובים כופין את האב לפדותה וכו', שאר קרובים מיהא אין כופין אותם, וכוונתו מכין שאינה נגאלת בקרובים עש"ה. עכ"ל המכתב.

"מה לי כסף דידך - מה לי כסף דידך"!

רש"י [ד"ה ליהו קידושין] "דכין ראשמועינן דכסף עבד אישות, מה לי כסף דידך - מה לי כסף דידך" וכו'.

הי' כאן בשעתו יהודי, שתמיד כשהי' משדך את ילדיו, הוא הי' טוען, שהבטיח רב זע"א הי' אומר, [שכביכול] צד הכלה צריך ליתן משהו יותר. [גם אני ישבתי עמו פעם כעומד מצד כלה יתומה, והוא טען כנ"ל].

פעם אחת, יצא לי לשאול את בן המלך רבי רפאל הלוי זצ"ל - האם אכן כך אמר האבא הגדול זע"א? והשיב: להד"ס! האבא אמר רק זאת, שכאשר עושים שידוך, צריך שיהי' כסף! מי יתן? אין בזה כללים, - הכל לפי הענין! אין כזה "דין" שכאשר עושים שידוך צריך לתת כסף, רק צריך שיהי' כסף. [היו שידוכים מסויימים שעל דעת הגר"ז צד אחד נתן מאה אחוה, וזאת משום שהצד השני הי' עני ואביון, לא הי' לו שום דבר].

זה הי' ביום ששי אחר הצהריים, והוצאתי אז את הגמרא "קדושין" והראיתי לדבי רפאל את הרש"י דילן: "מה לי כסף דידך" - מה לי כסף דידך! והוא זצ"ל נהנה.

שם "דאדם יכול לקדש אשה בקרקע".

זו היא שיטת התוס' דמהני קידושין אף בקרקע ובמחבור, והוא מחלוקת הראשונים – עי' בר"ן ריש מכלתין.

גמרא "ואקיש נמי יציאה להוי" – מה הוי' בכסף אף יציאה בכסף".

וכיצד הי' שייך גירושין בכסף? – פירש רש"י [בעירובין ט"ו ב'] דהיינו דנתן לה כסף ואמר לה התגרשי בו, וכ"כ בסוכה כ"ד ב', וכן בגיטין כ"א ב'.

גמרא "אמר אביי, יאמרו כסף מכנים – כסף מוציא, סניגור אשה קטיגור".

הנה, אין הכוונה כאן שמתחשבים בדעת הבריות, רק עיקר הכוונה היא שזהו דבר שאינו הגיוני.

וצ"ב, למה צריך כלל את המשל? ומה הביאור בגוף המשל? דבשלמא אם הי' פסוק דאין סניגור נעשה קטיגור, ניחא. אך אם באנו לדון מסברא, אמאי באמת לא? אדרבה, בדין שהכסף יפעל לפי מי שמשלם, דאם האשה משלמת להבעל, זה פועל קדושין, ואם האיש משלם לה, זה פועל גירושין? [ובשלמא הא דאמרו בר"ה כ"ו א' דאין קטיגור נעשה סניגור, התם ניחא... אבל מה שייך זאת הכא?]. [אמר התלמיד הכותב: ראה הערה מעין זו להלן ס' א', ע"ש].

האם כסף קידושין הוא כסף "שיזוי"?

גמרא "הכא נמי האי כספא לחוד והאי כספא לחוד? טיבעא מיהא חד הוא".

לכאור תמוה, ומה הס"ד דהמקשן?

וב"אבני מלואים" [סימן כ"ט סק"ב] הפליא כאן פלאות, וזה אחרי שהביא שם האבנ"מ את הפלוגתא הנודעת של הסמ"ע והט"ז [בחור"מ סי' ריש סי' ק"צ] בדין קנין כסף, האם בעינן שהפרוטה שנותן תיהי בגדר "תחלת פירעון" בעד שיווי המקח, או דאפי' אם אינו נותן אלא לקנין ולא בעד שיווי המקח, שפיר דמי. דעת הסמ"ע דלא מהני אלא כשנותן הפרוטה בעד שיווי המקח, והט"ז השיג על זה מהא דאשה נקנית בשוה פרוטה – הגם דבאשה בודאי אינו אלא לקנין, דבאשה לא שייך שיווי מקח. ועל כך כותב האבנ"מ, דהשגת הט"ז אינו השגה, ומשום דבאמת גם באשה שייך שפיר ענין של כסף שיווי, והוכיח זאת מתוך ד' הרא"ש בסופ"ק דב"מ [סימן מ"ח], וס"ל דאה"נ, גם בקידושי כסף נותן לה הממון בתורת שיווי, ואם מקדשה בפרוטה – הו"ל הך פרוטה כל דמי שיווי הקידושין. ואם מקדשה במנה ונתן לה דינר או פרוטה, אזי בעינן שהי' הדינר או הפרוטה בתורת תחילת פירעון שיווי הקידושין, ובתורת שיווי, – ע"ש באבנ"מ כל אריכות דבריו הקדושים בהאי ענינא, ולבסוף, כותב שם האבנ"מ, וזה לשון קדשו: –

"ובזה נראה לפרש סוגיות הש"ס קידושין [דף ה'] ע"ש ואקיש נמי יציאה להוי' מה הוי' בכסף אמר אביי כו' סניגור יעשה קטיגור, אי הכי שטר נמי וכו' קטיגור יעשה סניגור, ומשני מילי דהאי שטרא לחוד כו', והאי כספא לחוד כו' ומשני טבעא מיהא חד הוא, ופי' רש"י: האי כספא לחוד, כשהוא נותן

מפרש על מה הוא נותנו, ולכאורה ידוקדק דמאי ס"ד דמקשה ה"נ האי כספא לחוד כיון דודאי שני ושני דגבי שטרא שהוא עצם הקנין נוסח שטר קידושין שם לשון כניסה ונוסח ספר כריתות שם לשון גירושין וא"כ עצם הקנין שני ושני אבל בכסף עצם הקנין חדא הוא אלא בקידושין אומר בלשון סניגור ובגט אומר לשון קטיגור דבסניגור נמי אומר לשון אחר ובקטיגור אומר לשון אחר וכיון דהוא חד ודאי אין סניגור נעשה קטיגור. –

אלא דלפי מ"ש בקידושין כסף שקונה היינו כסף שיווי הקידושין ושיווי קידושין בסתם אשה מקניא נפשה בפרוטה או כשמוקדשת ורוצית יותר ונותן פרוטה לתחלת פרעון הקידושין, אבל בגירושין דהוא בע"כ לא שייך שיווי, וע"כ לפי מה דס"ד דאין היקש למחצה ואמרין ויצאה והיתה מה הוי' בכסף אף יציאה בכסף ויהי' היציאה בכסף קנין כיון דלא שייך בגירושין כסף שיווי לזה מקשה ה"נ האי כספא לחוד והאי כספא לחוד, דבקידושין הכסף הוא כסף שיווי ולא כסף לקנין, וגבי גירושין הוי כסף קנין ולא כסף שיווי, א"כ תו לא שייך אין סניגור נעשה קטיגור כיון דהאי כספא לחוד והאי כספא לחוד. ומשני טבעא מיהא חד ודו"ק. עכ"ל האבנ"מ זיע"א [ועדיין הוא השאיר ללומד שיסביר לפ"ד מה הוא א"כ התירוצ' של הגמרא כאן?].

היופי של ה"אבני מלואים"!!

כד הוינא טליא, ילד כבן 10, הלכתי לשמוע את רבי רפאל שפירא זכר צדיק לברכה [בחיפה ת"ז] איך שהוא מלמד בישיבתו הקדו' את הבחורים, הי' שם בחור אחד ששאל: הרב, איך מבינים את ד' ה"אבני מלואים", וכי "פרוטה" הוי שיווי של "אשה"? השיב לו ר' רפאל: אני מבין אותך היטב, תאמין לי שגם אני אינני מבין! אמרתי אני בלבי: כאלו שיעורים אני חפץ לשמוע!...

"עוד יהי' מובי"!!

תוס' [ד"ה מה] "ולענין ביאה ליכא למימר מה הוי' בביאה אף יציאתה בביאה? שלהתרחק ממנה הוא מגרשה – ועוד, משום שמצא בה ערות דבר רגיל לגרשה, ואז יש לו לפרוש".

לכאור, התירוץ הראשון של התוס' הוא תירוץ כל כך ברור ומרווח, [ואף שאין משיבין על ההיקש, זה שייך בפירכא בעלמא, אך לא בדבר שאינו הגיוני – כך מבואר בראשונים, עי' תורא"ש להלן מ"ב ב' שאי, ועי' ר"י הזקן להלן מ"ד א' ד"ה ויצאה]. ומה א"כ הוצרכו התוס' לתירוצם השני? וזה פלא! ובעז"ה, עוד נבין. ואימתי? כשיקויים בנו בעז"ה "ישקני מנשיקות פיהו" וכפירוש רש"י שם: "... ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתרי צפונותי, ומחלים פניו לקיים דברו, – וזהו ישקני מנשיקות פיהו" עכ"ל.ק.

הבריסקר רב זיע"א כחדשיים ויותר לפני הסתלקותו, כאשר הוא עלה לתורה בפרשת "מטות מסעי", והי' זה ממש בשארית כוחותיו [ומתוך יסוריו הגדולים], הוא גמר לברך ברכות התורה והי' לגמרי מותש, ואז הוא נתן צעקה [מי ששמע שמע... עוד יהי' טוב!...] ואמר דודי ר' מנדל צציק [זצ"ל]: בודאי שיהי' לו טוב, הוא הרי הולך אל האבא הגדול זיע"א! אל הסבא הגדול זיע"א! – יהי' לו שם מה לעשות בעזרת השם!! [בן אדם אחר יכול לחשוב לעצמו: הוא הולך רח"ל למות, מי יודע מה יהי'...]

שם גמרא "רבא אמר, אמר קרא וכתב לה" וכו'.

ורבא, אמאי לא משני כאביי?

גמרא "הרי זה גיטך ע"מ שלא תשתי יין – על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם – אין זה כריתות".

ופירש רש"י: "אין זה כריתות, – שכל ימיה היא נאגדת בו לקיים תנאי זה מחמתו".

והיה אומר הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א: אל תטעה לפרש "שהרי כל ימיה קשורה בו" דהיינו שכל ימיה אינה יכולה לשתות יין ולילך לבית אביה, – זה טעות! דמה שאינה יכולה לשתות יין או לילך לבית אביה אין זה בגדר "אישות", ואין כאן קשר של "אישות" ביניהם, אלא כך הוא הפשט: "שהרי כל ימיה קשורה בו" משום שאם היא תלך לבית אביה או שהיא תשתה יין – יתבטל הגט, ונמצא דנשאר ביניהם לעולם קשר של "אישות", דהתנאי גורם שהאישות שביניהם לא נכרתה לגמרי, אלא תלוי ועומדת בקיום התנאי.

זה מהפשטים הנוראים של הרב אברמסקי, הוא צוק"ל החזיק שמלמד שנוטה מן הפשט האמיתי הזה ומפרש לתלמידים באופן אחר – הרי הוא בגדר "עושה מלאכת ד' רמיה".

וכך הוא לשון קדשו של ה"חזון יחזקאל" [גיטין, פ"ב ה"ב, עמ' 82 ב"ביאורים" ד"ה שמא]: –

"כלומר כיון שהוא תנאי כזה שיש אפשרותה לעבור עליו ונמצא הגט בטל והיא אשתו, הרי היא אגידא גביה איגוד של אישות כל ימי חייה". עכ"ל. וע"ש כל דבריו הקדור.

הוא זיע"א אמר, שישנם "פירושים" שאיתם הוא יבא [אחרי מאה ועשרים] לפני כסא הכבוד, – "ובבואה לפני המלך"! שם הוא יעמוד ויאמר את הפשטים מהסוג של הפשט דילן.

אמר התלמיד הכותב: אחד מן הלומדים שליט"א שאל את הרב זצ"ל: מנא לי' הא לה"חזון יחזקאל", ומהיכן הראי' שזה כך?

ולמשמע השאלה סיפר הרב זצ"ל, שהרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א עצמו הי' נשאל לפעמים על יסודות שהי' אומר בשיעוריו – מהיכן הראי' שזה כך? ועל כך הוא הי' משיב ומספר, שפעם, רבי חיים בריסקער זיע"א אמר תירוק על קושיא, ובהקדם יסוד. שאל אותו אחד: מה הראי' שזה ככה? והשיב לו רבי חיים: וכי צריכים ראי' שזה כך, הלא כך הוא זה? –

פירוש הדברים, יבא אחד ויאמר: מה הראי' שיש כאן לפנינו בתקרת בית המדרש פלורוסנט? – אולי זה בכלל משהו אחר?... ומה הראי' שיש כאן לפנינו מאוורר?... ומה הראי' שיש כאן על הקיר שעון?... אותו שואל הרי בודאי נחשב ל"שוטה", וכי צריכים ראיות? הרי רואים אנו לפנינו שעון! רואים לפנינו פלורוסנט! – ובכן, אצל רבי חיים זיע"א הסברא היתה כל כך ברורה ובהירה, שהוא לא הי' צריך שום ראיות על כך!

פעם אחת שאלתי את הרבי ה"חזון יחזקאל": האם הוא יודע בהקשר למה אמר זאת רבי חיים? ואמר הרבי: בודאי, ר' חיים אמר זאת בנוגע לקושיית ה"ק"ן אורה" ביבמות ע"א א'... [וראה "פניני רבנו יחזקאל" במהדורה החדשה עמ' לב].

ופנה הרב זצ"ל אל השואל שליט"א ואמר: כל הסיפור הנ"ל מתאים ממש בנדרן דילן, והרי כאן כל אחד מבין שברור כמשש שזה כך!... וברוך ד' שמצאו והראו ב"תפארת יעקב" גיטין פ"ג ב', שכמדומה שבתוך דבריו הקדושים מבואר נמי כד' ה"חזון יחזקאל".

המשיך הרב זצ"ל: כשהייתי יותר צעיר, עשיתי פעם "משאל" אצל המלומדים: איך הם מסבירים את הגמרא הקדושה דילן להתלמידים?... – הסטייפלר זיע"א, כשהיו באים לשאול אותו: לאיזה חידור לשלוח? הוא הי' אומר: לא שולחים לחידור, שולחים למלמד! וכי משנה איזה "שלט" יש על החידור, משנה – מי המלמד.

תוס' [ד"ה על מנת] "וי"ל דבית אביה קרויים כל יוצאי חלציו של אביה אע"ג שמת"ו".

הרב מאנגלי' [זצ"ל] שאל בשעתו: דלכא' עדיין תיקשי, דהא מ"מ אם מכרו אביה שוב לא מיקרי "בית אביה" ויכולה היא ליכנס לבית?

וכעת הראה הרב"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה] בספר "בירורי השיטות" שמביא שכבר עמד בזה המהרש"א בעירובין ט"ז ב', וכתב ליישב וזה לשון קדשו: "וממכרו דגבי נדרים לא קשיא להו, דאין זה כריתות, דאפשר שיקנה בית אחר", וכו', עכ"ל. ומביא שם בספר הנ"ל, שהש"ך ביר"ד [סי' ט"ז ס"ק י"ב] מיייתי לד' המהרש"א הללו וחולק עליו, ע"ש ושוב הראו הלומדים, שב"עצמות יוסף" כאן מביא, שכבר עמד בקושיא זו [על התוס'] הרשב"א בגיטין כ"א ב', וע"ש בעצמו"י מש"כ ליישב הקושיא.

ובעיקר הדבר שאלו הלומדים: איך יהי' אם האבא גר בבית שאין בו ד' על ד'?

אימתי למד יעקב אבינו ע"ה אצל "שם"?

שם "כדכתיב גבי תמר שבי אלמנה בית אביך אע"פ שמת אביה – כדמוכח קראי".

הנה אביה של תמר הי' שם בן נח, וכשמחשבנים את הפסוקים יוצא, ששם מת כאשר יעקב אבינו ע"ה הי' בן 50, [עי' רש"י סוטה י' א' (ד"ה יתומה) וב"גליין הש"ס" שם, וכאשר רבנו הגרמ"ד (זצ"ל) לימד מסכת סוטה, ולמד את ה"גליין הש"ס" הנ"ל, שאל א' התלמידים: מהיכן המקור של הגרע"א לתקן כך ברש"י? והתשובה: שכך מוכח מתוך הפסוקים... וכאשר הוא הי' בגיל 63 – הוא הלך 14 שנה ללמוד, ובוהו כ' בח"א מהרש"א בסופ"ק במגילה ליישב הא דאיתא שם [ט"ז ב', י"ז א'] ד"ה יעקב בבית עבר מוטמן ארבע עשרה שנה", ולמה לא הזכירו נמי את שם? ותירץ המהרש"א, לפי ששם כבר מת בשנת נ' ליעקב, אבל עבר הי' חי עד שהי' יעקב שתי שנים בבית לבן, וכמבואר שם בסוגיא, ונמצא שלא למד אז יעקב אלא רק אצל "עבר". [וכ"כ ב"שפתי חכמים"].

את זאת הציע בשעתו דודי זצ"ל לפני אחד[!], ולאחר מכן פנה אליו ואמר: תשאל קושיא על זה! והלה אמר: בטח, יש לי לשאול מרש"י בריש פרשת וישב, דאיתא התם שיעקב מסר ליוסף את כל התורה שלמד משם ועבר? ואמר לו דודי: עכשיו תתירך תירוק... – והתירוק, דבריש פרשת תולדות, על האמור שם "ויגדלו הנערים" [דהיינו כשיעקב הי' בן 45] "יעקב איש תם יושב אהלים", מפרש שם רש"י: אהלו של שם ואהלו של עבר" ע"כ. ונמצא, דבאמת בגיל 45 למד גם אצל שם, אלא שאח"כ, במהדורא תנינא, כשהי' כבר בגיל 63, אז הוא למד רק אצל עבר.

בכסף, שייך שפיר לקרוא לה "קנין כספו", ומשום **דקנאה בכסף**, אבל איך נפרש לגבי קידושי שטר וביאה? לזה כ' רש"י דבקיודשי שטר וביאה דמאכילין בתרומה היינו משום דאיתקוש הוויות להדדי וממילא כיון דכסף מאכיל גם שטר וביאה מאכילין, ע"ש באבנ"מ כ"ד הקדו, ועי' עוד ב"אבי עזרי" [פ"ב מה' עבדים] מש"כ בזה.

ויש לשאול, דא"כ איך נפרש לגבי עבד כנעני היכא דקנה **בשטר** או **בחזקה** – מדוע אוכל בתרומה, והרי התם ליכא היקשא בין הקנינים? וביאר בקוב"ש... דהתם לגבי "עבד כנעני" גם רש"י מודה דהטעם דמיקרי "קנין כספו" היינו מחמת עצם מה שיש לו בה קנין ממון, ולא הוקשה לרש"י אלא לגבי אשה שאין לבעלה שום קנין ממון [וכדיאר האבנ"מ הנ"ל], ובזה הוא דהוצרך רש"י להיקשא.

ואגב, הא קמן בד' רש"י בכתובות הנ"ל סוג מחודש של "היקש", דהנה בעלמא "היקש" פירושו הוא שיש **שתי תיבות בפסוק אחד**, ומקשינן זה לזה. ואילו כאן הפי' הוא, **שבאותה התיבה בעצמה הוקש דין זה לדין זה. אמר התלמיד הכותב: כאן הקריא הרב זצ"ל** בחום וברגש את מה שכתב **הבריסקר רב זיע"א** בהקדמתו הנוראה להספר הקדוש "חדושי רבנו חיים הלוי", [ואחיו הקדושים הסכימו לזה] וכך הוא לשון קדשו: -

"וכשם שנפלאה דרכו של אאמו"ר בענין שיטת הלמוד והחדוש שיגע בהן יגיעות נוראות במוחו הכביר והנפלא שיהא הכל מכוון לאמתה של תורה בעמקות נוראה, כן באותה המדה עצמה התנהג גם בענין כתיבת החדושים והעלותם על ספר, שגם זה הי' אצלו פרק של למוד, והעמיק דעתו בזה כמו בענין הלמוד עצמו, ובפסל תבונתו הרבה והעמוקה שקל כל תיבה ותיבה ממש, וזיקק אותה שבעתים, שיהיו הדברים מכוונים ומדוקדקים ומצומצמים כחוט השערה, אמת לאמתו כפי עומק כוונתו וסברותיו הדקות, ולגדל ענותנותו שנה הכל בדרך קצרה ובדברים מעטים, עד שפעמים רבות כלל חדושים גדולים ונכבדים **במלה אחת** או שתיים ממש, כאשר המעיינים המבינים יבינו בדברים, ולא יאומן כי יסופר למי שלא ראה בעיניו גדל יגיעתו ודקדוקו בזה, כי נתן נפשו על כל קוץ וקוץ מן הספר, שיהא הכל מכוון ומאומת ומדוקדק, ולא שקט ולא נח ולא זז מהענין עד שהוציא כל דבר לאמתו ולאורו, ואז פנה לענינים אחרים, ואחרי כל הנ"ל עדיין לא נחה דעתו, והי' שוקד תמיד על כתביו לתקנם ולהגיהם ולרקדם ולנפותם, וניפה הכל במאה נפה, עד שהוציא מהם סלת נקי וטהורה לפי דעתו הרחבה לאמתה של תורה, הוא הספר הזה שאנחנו נותנים לפניכם היום...".

והנה לכאור' יש כאן סתירה בד' התורא"ש, דהנה כאן בסוגיין כתב התורא"ש וז"ל קדשו: "והאי קנין כספו היא, - **כיון שמושל עלי' ומשועבדת לו מיקרי קנין כספו** - **אפילו קנאה בשטר ובביאה**", עכ"ל בתורא"ש, ומבואר לכאור' דא"צ בזה כלל להיקשא, רק דמצד עצמו חשיבא "קנין כספו" אפילו בשטר וביאה "כיון שמושל עלי' ומשועבדת לו".

וקשה דלהלן [בדף י' ע"ב, ד"ה ארוסה] כתב שם בתורא"ש וזה לשון קדשו: "**ואע"ג דמקנין כספו לא משמע אלא קידושי כסף, איתקיש הויות להדדי**" עכלה"ק, הרי דבאמת צריך בזה להיקשא, וסותר לכאור' לדבריו הנ"ל לעיל בדף ה' וסתירה זו הקשה **מרח הגאון הגדול בעל "קונטרס הביאורים" זיע"א** בהערותיו להתורא"ש.

והרב בר שאול שליט"א טוען, דבדברי קדשו של **"חזון יחזקאל"** [ביבמות ב'ביאורים" ריש פרק ט' ובכתובות פ"ה ה"א ב'חדושים" ד"ה אין] יש שם ביטוי, שמתרץ לכאור' את הסתירה בד' התורא"ש, דהנה כך הוא לשון קדשו של **"חזון יחזקאל"** שם ב'חדושים" לתוספתא כתובות פ"ה: -

בגליון מהרש"א כאן כ' על ד' התוס' דילן בהאי לישנא: "עי' בהר"ן גיטין ר"פ המגרש קרוב לסוף ד"ה אמר רבא הרז"ג ע"מ שלא אשתה יין, ועי' מה שכתב **בת' אבא מארי זצוק"ל** סי' קכ"ו" עכלה"ק.

ויעו"ש בד' הר"ן שהק' על תי' התוס' וז"ל קדשו: "ולבי מפקפק בזה, אמאי לא הו' כל יוצאי יריכו נמי ככל ימי חיי פלוני, דהא אפשר דמיתו כולהו", וע"ש בר"ן מש"כ לתרץ על קו' התוס' לפי דרכו.

ומענין לענין, יעוי' שם בתשו' **הגרש"א זיע"א** [בשו"ת רעק"א סי' קכ"ו] את כל ה"תשובה" **בענין אי מהני קיום או ביטול התנאי בגט לאחר מיתת הבעל**, וע"ש במש"כ **הגרש"א** שיש לבאר הענין שם בשני דרכים **א. טעם חוקיי. ב. טעם סבריי**, וכו' וכו'. [ושמעתי פעם מאחד מהגדולים ממש, שזהו הפעם הראשונה שמוצאים באחרונים את המושג הזה], ע"ש כ"ד הקדושים. ושם בסוף התשובה נדפסו שם דבריו הנוראים של **הגרעק"א זיע"א** וכך הוא לשון קדשו: -

"בהגיע דברי בני החמודות הנה, מצאוני עצור בחדר המטות, נהייתי ונחליתי עד מאד, הרופאים כולם ישראלים ואינם ישראלים **שבעירי**, [אשר מכיר אני להם טובה ונותן תודה על רב שקידתם ועוצם השתדלותם יום ולילה לא שבתו כחשיכה כאורה סבבני כתרונני על מטתי, תהי משכרתם שלימה מהמשלם שכר טוב], חדלו למצוא עוד מזון, חדלו, ואמרו נואש לנשמת חיים, עד אשר פנה ד' אל שועת רבים ולא בזה את תפילתם, כי לבשו רוח טהרה מגדולם ועד קטנם, בעיר ובמדינה, ויתפללו אל ד' בחזקה לחיותיני כיום הזה, וזה מעט ימים אשר קמתי ממטתי וכאשר החילותי לנוע איזה פסיעות בחדרי על משענתי הושיטו לי הפס' הנוכחי שפסק **בני יקירי הגאון נ"י**, היה לי למשיב נפשי ולהחיות רוחי לשעשע בדבריו אשר העלה בכחו הגדול וידו החזקה בחריפות ובקיאיות גדול, צר לי אשר לחולשת רעיוני גם כח ידי אין אתי, לערוך אף גליון אחד לשעשע ולפלפל בדברי בני המלאים דעת הרחבים והעמוקים, טובים ומתוקים. ולבל לענות דין האשה אשר בא עליה השאלה אין ברצוני לעקב תשובתי עד שיחנני ד' להשיב כחי עלי, ובאתי היום לאשר ולקיים הפס' אשר דן ואשר הורה גבר בגוברין כבוד בני נ"י ומסכים אני שתהא אשה זו אחר שתקיים תנאה רשאה להתנסבא לכל גבר דתצבי, ואני גוזר על המערערים שישמו מעתה יד לפה, ואם לא ישמעו ילכדו, ומרה יהיה להם באחרונה, דברי החותם בידים רועדות, וקסולים מועדות, רוחו בקרבו מלאה תשואות, ועיניו לשמים נשואות, להשיבו אל איתנו, וישית לו נוספות כח ואמין לתורתו הקדושה ועבודתו התמימה.

עקיבא" עכלה"ק.

ועי' "חזון יחזקאל" גיטין [פ"ב ה"ח].

גמרא "דבר תורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה, שנאמר וכהן כי יקנה נפש קנין כספו - **והאי קנין כספו הוא**" וכו'.

והוקשה לרש"י בכתובות [נ"ח א, ד"ה והא], דהתינח היכא דקידשה בקנין **כסף**, דשפיר מיקריא "קנין **כספו**", אבל מה נימא היכא דקידשה בקנין **שטר** או בקנין **ביאה**? ולכך כתב שם רש"י וזה לשון קדשו: "... דקידושי ביאה מאכילין בארוסה - **דאיתקש הויות להדדי**" וכו', עכ"ל רש"י בכתובות שם.

וביאר באבנ"מ [תשו' י"ז], דהוקשה לרש"י כך, דהא באמת אשה אין לבעלה עלי' שום קנין ממון, וא"כ בשלמא היכא דנתקדשה

דעת הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות, אך הביא דהבה"ג חולק וס"ל דבנתנה היא ואמר הוא הו"ל נמי ספיקא. וכ' הר"ן עוד, דאף הרי"ף והרמב"ם לא דיברו אלא באדם שאינו חשוב, אכן באדם חשוב שפיר מקודשת, מאחר דהו"ל כנתן הוא ואמר הוא, וכמש"כ התוס' כאן [בד"ה הא], ע"ש בר"ן.

ואולם הרשב"א נקט, דלדעת הרי"ף והרמב"ם, הרי שאפי' באדם חשוב נמי אינה מקודשת. וכתב עלה הרשב"א וזה לשון קדשו: "ונראין דבריהם, דהא דאמרין לקמן שבאדם חשוב מקודשת היינו דוקא בשחזר הוא ואמר לה התקדשי לי בהנאה זו שאני מקבל ממך מתנה זו, וכך פ' שם ר"ח ז"ל, וא"כ הוה ליה כנתן הוא ואמר הוא, אבל נתנה היא ממש ואמר הוא אינה מקודשת, והדין נותן, שאם נתנה היא – במה קנאה? אדרבה דמי לכי תקח אשה לאיש, והלכך נתנה הוא אע"פ שאמר הוא אמירה ידי' בלא נתנה לית בי' משא ואינה מקודשת" עכ"ל הרשב"א.

והשתא לפי האמור יוצא לכאן, דיש כאן מח' הרשב"א והר"ן איך לפרש את דעת הרי"ף והרמב"ם, דלדעת הר"ן אזי הרי"ף והרמב"ם לא דיברו אלא באדם שאינו חשוב, וא"כ ליכא כלל פלוגתא בין התוס' להרי"ף והרמב"ם. והגר"א שכ' כאן דהרי"ף והרמב"ם והרשב"א חולקין על התוס', זהו משום דהגר"א נוקט דעת הרשב"א דיש כאן פלוגתא.

וכלפי הא דלא הזכיר הרי"ף ד"ספיקא היא", ולא כ' אלא ד"חיישין מדרבנן", על כך כותב הר"ן: "נראה שהוא סובר, דכי אמרי' ספיקא הוא – לאו דוקא, דמדינא פשיטא לן דלא הוו קידושי – כיון דאמר היא, אלא שחכמים החמירו בדבר ועשוהו כספק" [ומסיים הר"ן]: ולישנא **דספיקא** הוא לפי זה לא אתי שפיר.

ונתקשה הר"ן שם בד' הרי"ף, "דכיון דספיקא הוא, הוה ליה ספיקא **דאורייתא**, והיכי קאמר דחיישין **מדרבנן**, הא **מדאורייתא** נמי איכא למיחש?"

ושוב הביא הר"ן, דהרמב"ם כתב בלשון קדשו: "ה"ז מקודשת **מספק**", ולא הזכיר כלל שהוא **"מדרבנן"**, אלא ככל ספק קידושין. וכתב עלה הר"ן וזה לשון קדשו: "ולפיכך אני מסתפק בכל ספק קידושין – אי צריכה גט מדאורייתא או לא, **דאפשר** **מדאורייתא** שרי' משום דאיכא למימר העמד אשה על חזקתה, דמאי שנא מכל תיקו דממונא דאמרין בי' העמד ממון על חזקתו והסכימו בו כל גדולי האחרונים ז"ל שאפי' תקפו תובע מוציאין אותו מידי, הכא נמי אית לן למימר הכי ושתהא מותרת להנשא, אלא שמפני חומרא דערוה אסרוה רבנן, ומש"ה אמרין הכא דספיקא הוי וחיישין מדרבנן – אבל הרב אלפסי ז"ל כתב לקמן בפרקין [דף ח'] בעיא דרב מרי בכלל הרץ אחריה דסלקא בחתיקו – דהוה ליה ספיקא **דאורייתא** ולחומרא, וצריך עיון עכ"ד הר"ן.

שם "וחיישין מדרבנן".

זה לשון קדשו של המאירי: -

"ואע"פ שספק **תורה** הוא, שהרי עיקר הספק הוא בכי יקח אם רוצה לומר נתינה לחודה או נתינה ואמירה, **מכל מקום אף הספיקות של תורה אין איסורן אלא מדברי סופרים, וכן כתבו גדולי המחברים**" עכ"ל המאירי. כלומר, דהמאירי כאן מפרש את הגמרא דילן דהחשש הוא רק מדרבנן, שאין הכוונה שהספק במהותו הוא ספק במידי דרבנן, דלעולם עצם הספק הוא במידי

"אבל אנו קיימא לן כאידך לישנא שם בסוגית הגמרא בקידושין דמרבנן אסורה ארוסה לאכול בתרומה, אבל מדאורייתא מופשט פשיטא ליה דאכלה, שארסה נמי בכלל "קנין כספו הוא יאכל בו". שאשה נמי נקנית בכסף. וכיון שהיא נקנית בכסף, מסתמא יש לו בה דבר קנין הנקנה בדמים דבלאו הכי לא שייך קנין כסף, ולפיכך היא אוכלת בתרומה. ומקדש בביאה ושטר אוכלת בתרומה משום דאיתקושי הויות להדדי [רש"י בכתובות דף נ"ח ע"א ד"ה והאי קנין אחיז] **כלומר מקדושי כסף אנו ילפינן שבקידושין יש לו בה דבר קנין**, ממילא הוא הדין נמי יש לו בה דבר קנין כשמוקדשה בביאה או בשטר, שהרי איתקשו הויות להדדי [עיי' באבני מלואים סימן יז]. עכ"ל הר"ן.

וכזאת כתב [ב"ביאורים" לתוספתא ריש פ"ט דיבמות] וזה לשון קדשו: "בת ישראל שנשאת לכהן, - והיא אוכלת בתרומה מקרא [ויקרא כ"ח] "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו". וגם אשה בכלל קנין כספו שהרי הוא נקנה בכסף, וקידושי ביאה ושטר נמי מאכילים אותה שהרי איתקיש הויות להדדי [רש"י בכתובות דף נ"ח ע"א ד"ה האי אחיז] **כלומר דכיון שהוא נקנה בכסף, שמע מינה שיש בקידושין משום קנין**. עכ"ל הר"ן. ועיי' והתבונן בזה.

ולפי ד' ה"חזון יחזקאל" הללו נחא טפי ד' הקוב"ש הנ"ל לענין עבד כנעני [א"ה: משום דיוצא דלפי האמת גם לגבי אשה עיקר הגדר הוא משום דהבעל מושל עליה, רק דבאשה בעינן להיקשא בכדי למילף שבאמת כן הוא הגדר בקנין אישות]

גמרא "אלא פריך הכי" וכו'. - כלומר דנילף קל וחומר באופן זה, והלשון "פריך" צ"ב.

דף ה' ע"ב

דרכו של "רבא" לומר "שתי תשובות בדבר"

גמרא "אמר רבא - שתי תשובות בדבר".

כן מצינו **לרבא** בכמה דוכתי בש"ס, ומצינו נמי **לרבא** אשי דקאמר הכי - להלן י"ג ב'.

גמרא "מילתא דכתיבא בהדיא קתני".

ובכלל זה קדושי **כסף**, ומכאן הוכיח הריטב"א דקדושי כסף הוו נמי מדאורייתא, ע"ש.

גמרא "מתקיף לה רב פפא" וכו'.

זה לשון קדשו של הריטב"א: "הא ודאי לא הוה לי למימר בלישנא **דאתקפתא**, דהא רישא אסיפא קא פריך והוה לי למימר הא **גופא קשיא**, אלא דלא דק, ודכוותה בתלמודא" עכ"ל הריטב"א.

גמרא "נתן הוא ואמרה היא - ספיקא היא וחיישין מדרבנן".

בד' הרי"ף יש כאן שני חדושים גדולים, שהנה כך הוא לשון קדשו: "אבל היא שנתנה לו ואמרה לו וכו' - אינה מקודשת, וכן **אם נתנה היא ואמר הוא - לא הוו קדושין**, ואם נתן הוא אמרה היא - **חיישין מדרבנן** וצריכה גט" ע"כ. והא קמן בד' הרי"ף תרת. א', שלא הזכיר את המילים "ספיקא היא", ולא כ' אלא דחיישין מדרבנן. ב', מש"כ הרי"ף, דבנתנה היא ואמר הוא - **בודאי** דאי"ז קידושין. והר"ן שם מאריך בזה [א"ה: כאן הקריא הרב זצ"ל את כל ד' הר"ן הקדושים], וכלפי מש"כ הרי"ף דבנתנה היא ואמר הוא - אינה מקודשת בודאי, הביא שם הר"ן דכ"ה נמי

דאורייתא, אלא שבכל ספיקא דאורייתא - מה דאזלינן ביה לחומרא היינו רק מדרבנן, וכפי שיטת הרמב"ם הידועה, וז"ש המאירי "וכן כתבו גדולי המחברים" [וציין שם הגאון המהדיר זצ"ל שהוא בפ"ט מהל' טומאת מת הי"ב, ועוד ציין שם, שהפנ"י וכן המצפ"א כוונו בזה לד' המאירי]. [וצ"ע, דהא לכאן מבואר שם בד' הרמב"ם דבספיקא דחייבי כריתות דיש בהם "אשם תלוי" גם הרמב"ם מודה דספיקו אסור מן התורה, עש"ה, וצ"ע].

ושוב כתב המאירי וזה לשון קדשו: **"ומכל מקום יש מפרשים בזו - שספק סופרים היא", וכו', עכלה"ק, כלומר, דכל עיקר הספק שיש כאן אינו אלא מדרבנן, ומשום דמדאורייתא אין כאן "ספק" כלל, [וזה כמוש"כ הר"ן אליבא דהר"ף], [ולפי"ז יוצא שתיבת "מדרבנן" קאי גם על "ספיקא היא", ולא רק על תיבת "וחיישינן"]**.

והנה הר"ן כתב לפרש וזה לשון קדשו:

"ולפיכך אני מסתפק בכל ספק קידושין אי צריכה גט מדאורייתא או לא, דאפשר דמדאורייתא שריא משום דאיכא למימר העמד אשה על חזקתה, דמאי שנא מכל תיקו דממונא דאמרינן ב' העמד ממון על חזקתו והסכימו בו כל גדולי האחרונים ז"ל שאפי' תקפו תובע מוציאין אותו מידו, הכא נמי מדינא אית לן למימר הכי ושתהא מותרת להנשא, אלא שמפני חומרא דערוה אסרוה רבנן, ומשו"ה אמרינן הכא דספיקא הוי וחיישינן מדרבנן" וכו', ע"כ הר"ן.

וכבר תמחו האחרונים על ד' הר"ן, שהרי הספק כאן הוא לא ספק **במצאות**, רק **בדין**, וכבר יסדו הפוסקים דבספיקא דדינא לא שייך "חזקה", דאטו בשביל החזקה ישתנה הדין? - ע"י בזה ב"משנה למלך" ריש פ"ב מה' טומאת צרעת ובמש"כ עלה בהג' הגרעק"א שם, וע"ע בשו"ת הגרעק"א סימן ל"ז, וע"ע ברעק"א השלם [כחול] כאן. וע"י ב"חשק שלמה".

ובמה דהשווה הר"ן בדבריו חזקה דאיסורין לחזקת ממון, צ"ת בזה ב"קונטרס הספיקות" [כלל א' אות ה' ע"ש כד' הקדו].

ביסוד דין אמירה בקידושין

הנה, הסוגיא דילן מביאה את הלומד להנושא הגדול מאד שיש בענין קידושין - מה שכולם מתחבטים - האם האמירה מהווה חלק ממעשה הקידושין, או שזהו רק גילוי דעת על מעשה הקידושין? ויש על כך סימן שלם בספר "תורת זאב" ב"לקוטים" בסופו [סימן ב'] [וכן במשמה"ל קידושין סימן כז]. [אמר התלמיד הכותב: הנני לקבוע כאן בדפוס בס"ד מתוך הסימן הנ"ל - ככתבו וכלשונו]:

הנה ידועה השאלה בהא דבעינן בקידושין נתינה ואמירה, אם כל חלות הקדושין הוי רק ע"י הנתינה, והאמירה אינה אלא גילוי דעת שנותן לשם קדושין, או דגם האמירה היא חלק ממעשה הקידושין. [ואמנם נמצאים בזה בדברי רבותינו הראשונים ז"ל דברים מורים בעליל דעתם ז"ל בזה, אולם ליישב דעת הרמב"ם ז"ל נאמר כדלהלן].

והנה בשאלה זו נוכל לבאר דברי הגמ' בקידושין דף ה', דפריך ותהא אשה יוצאה בכסף וכו', ומשני אין קטיגור נעשה סניגור, ופריך א"ה שטר נמי ומתריך מילי דהאי שטרא לחוד ומילי דהאי שטרא לחוד, ופריך כסף נמי מילי דהאי כסף לחוד, ומילי דהאי כסף לחוד, ומתריך טיבעא מיהא חד הוא, וצ"ב במה תלוי ההו"א והמסקנא, הא גם בההו"א ידע דטיבעא חד הוא, ובכ"ז הקשה משום דמילי דהאי כסף, ומה מתריך ע"ז?

אולם נוכל לבאר דתלוי בשאלה זו, דהמקשן ה' סבור דהאמירה היא חלק מעצם הקידושין, ואין הקדושין נעשים ע"י הכסף לבד, ולכך הקשה שפיר מילי דהאי כסף לחוד, כלומר דהא גם האמירה מהווה את הקידושין, ואין הקטיגור נעשה סניגור, דהא האמירה אחרת היא, ומתריך הש"ס דלא כן הוא, אלא דכל הקנין נעשה רק ע"י הכסף, והאמירה אינה אלא לגלות דעת, וכיון שכן שוב שייך הסברא דאין קטיגור וכו', וזה מ"ש טיבעא מיהא חד הוא, שמכיון שהכסף חד הוא, וכל הקנין הרי נעשה על ידו, שוב שייך הסברא כנ"ל, כן יש לומר לפלפולא.

וכדי להבין מהו הגדר הזה דהאמירה ג"כ עושה את הקידושין, והיכן מצינו קנין ע"י דיבור?

אולם נוכל לומר מכיון דגדר הקידושין הוא כלשון הש"ס "דאסר לה אכו"ע כהקדש", והקדש הרי הוא חלות שחל ע"י דיבור, ובכן האיסור הזה שהיא נאסרת אכו"ע — חל ע"י דיבור.

וסמך לזה מהא דאיבע"ל בנדרים דף ו'. אם יש יד לקידושין, והקשו הראשונים ז"ל שם מאי קמיבע"ל, הא אפי' בנזירות לא ידענו ידות אלא מהיקש, והיכא דגלי גלי, ותיצו שם בתוס' ורא"ש בנדרים לשון הקדש הם, וקידושין נמי לשון הקדש דאסר לה וכו', הלכך מהני בהו יד בנדרים, או דילמא קידושין ונדרים תרי מילי ניהו, חזינן מזה דרצה הגמ' לומר דיש לזה ממש דין של נדרים, ומשום דהם גדר אחד, דהאיסור חל ע"י הדיבור בקידושין כמו בנדרים, ובדיבורו הוא עושה אותה כקונם וכהקדש.

אולם אמירה לבד לא מהני לפעול את חלות הקידושין כמו בנדרים, דהא קידושין חוץ מהאיסור שנאסרת לעלמא, הרי יש בזה גם קנין לבעל, ומשום חלק הקנין צריך גם מעשה הקנין.

ומעתה נתברר לנו, למה צריך ב' דברים בקידושין, קנין ואמירה, משום דגם בעיקר הקידושין ישנם שתי תוצאות: הקנין לו, והאיסור לעלמא, ונצרך מעשה הקנין בכדי לפעול את הקנין אליו, והאמירה לאסור אותה לעלמא [וידועים דברי הפנ" דבקדושין ישנם שני החלקים הנ"ל, קנין ואיסור, ודברי האבנ"מ, שמחולק ע"ז, ודברינו לפי"ד הפנ"י].

ובגמ' אמרינן דנתן הוא ואמרה היא ספיקא היא וחיישינן מדרבנן, ודיברו מזה רבותינו ז"ל מהו מקום הספק, והנה שמעתי לפרש עפ"י השאלה הנ"ל, אם האמירה הוי חלק מן הקידושין, או רק גילוי דעת, דאם נאמר דזה הוי חלק מן הקידושין, א"כ לא מהני מה שאמרה היא, דצריך שכל הקידושין יהי מצדו, אבל אם אינה רק גילוי דעת, א"כ הרי כל הקידושין, היינו הנתינה, ה' מצדו, ולא איכפת לן מה שהגילוי דעת ה' מצדו, ונמצא דלפי מה דפסקינן דנתן הוא וכו' ספיקא הוי, גם השאלה הנ"ל בענין האמירה, נשארה בספק.

וצריך להבין לפי מה שנתבאר, דמכיון דבקידושין יש שני חלקים, קנין ואיסור, לכך צריך לזה שתי סיבות נפרדות כנ"ל, א"כ הרי צריך להיות פשוט דגם האמירה היא חלק מן הקידושין, ומה סבור הך צד דהאמירה אינה אלא גילוי דעת?

וצריך לומר כך, דהנה יש להסתפק אם האיסור הוא תוצאה מן הקנין, והיינו דמשום דהיא קנוי' לזה והו סיבה לאיסורה לעולם, או דהם שני חלוקים נפרדים, והנה אם נאמר כהצד הב' אזי באמת צריך לזה שתי סבות מיוחדות, האמירה לפעול את האיסור, והמעשה לפעול את הקנין, אולם אם נאמר כהצד הא', דהקנין הוא בעצמו גורר אחריו את האיסור, א"כ לא נצטרך מצדו רק לעשות את מעשה הקנין, וממילא יבוא האיסור, והאמירה לא נצרכת כ"א משום גילוי דעת בעלמא. וא"כ לפי"ז ספקו דהש"ס בנתן

הוא ואמרה היא תלוי בזה, אם הם שני חלונים מיוחדים, או הקנין גורר את האיסור.

ממון השייך לאדם מדין "מוחזק" – האם הוא "שלו" בתורת ודאי?

הנה, כאשר למדתי בשעתו בישיבה הקדו' בסלבודקה, הי' בחור אחד שכהיום הוא אדם גדול בתורה, והוא הסביר לי, שבתשו' רעק"א [תנינא סי' נ"ה] כתוב שם שאלה נוראה, והיא, דלכא' בכל ספק קידושין, הנה אם נבא לדון מצד דיני הממונות, לכא' בדין שהמתקדשת תצטרך להחזיר להמקדש את כסף הקידושין, שהרי המקדש הוא "מרא קמא", ושוב נמצא לכא' דהטבעת שייכא להמקדש בתורת ודאי, וכיון שכן מדוע יש כאן כלל "ספק" קידושין? וע"ש בד' הגרעק"א כל דבריו הקדו' בזה. [וע"ע חזו"א אהע"ז סי' ל"ט סק"ג – ע"ש בהגרעק"א ובחזו"א – דברים עמוקים]. וע"ש, שזה שייך להשאלה הנוראה: בממון השייך לו מחמת ספק, האם המוחזקות עושה שהממון יהי' שייך לו בתורת ודאי או לא? ויעוי' בזה בשו"ת "חמדת שלמה" [בהסימנים הראשונים של הספר] שהי' בזה פלפול ארוך ברצוא ושוב בין ה"חמדת שלמה זיע"א לבין ה"נתיבות המשפט" זיע"א, ואין זו סתם שאלה מופשטת, אלא שיש בזה שתי סוגיות בש"ס שלכא' הם סותרות, דיש סוגיא בבבא בתרא [פ"א] לגבי המוכר שני אילנות דהלוקח מביא ואינו קורא, ומשום דספוקא מספקא לן האם המכירה כוללת גם את הקרקע או שאינה כוללת את הקרקע, ולכא' מבואר דלא אמרינן דמדין "מרא קמא" בודאי לא קנה קרקע. ומאידך גיסא, יש את הסוגיא ד"תקפו כהן", דאמרינן התם: "ונמצא זה פוטר עצמו בממונו של כהן", דשם מבואר לכאור' דחזקת מרא קמא משוי' להממון ממון של המוחזק בתורת ודאי? והענין מבואר בהרחבה באר היטב בקה"י ב"מ [סימן יא]. ע"ש.

ושאלה זו נוגעת גם כן לכל כהן או לוי שמפריש ומעשר את האתרוגים שלו, אבל אינו נותן, האם זה נקרא "לכם"?

מין החזו"א זיע"א אמר לו לאותו כהן: שירשום לעצמו בפתקא בכל פעם שמעכב לעצמו את המעשרות. הוא **זיע"א** אחז למעשה, שלוי שמעכב לעצמו את האתרוג של מעשר ראשון, שלא יברך עליו! ויש על כך גם ב"שערי יושר" [שער ה' פרק ו'].

אני שמעתי מרבי **יושע בער זצ"ל**, שהחזו"א זיע"א אמר לו, שהוא לא מחזיק שלוי יוצא ידי חובתו באתרוג של מעשר ראשון. זה הי' כאשר הגיע פעם הגר"ד זצ"ל אל החזו"א, ונודמן שהגיע אז אל החזו"א בעל פרדס של אתרוגים, וביקש שהחזו"א יעשר את האתרוגים, והחזו"א אמר להגר"ד שהוא יעשר את האתרוגים. שאל רבי **יושע בער**: האם יוכל ליקח מכאן את האתרוג של מעשר ראשון בשביל אביו הגדול. [שהוא לוי] [כי אביו הגר"ד החזיק שזה טוב], אך החזו"א אמר שלדעתו זה לא טוב. וביאר לי הגר"ד, שזוהי בעצם השאלה העתיקה, בכל ממון שמוחזק אצל אדם מדין המע"ה, האם זה עושה אותו לבעלים החלטי על הממון, או לאו.

שאלתי אותו: איך באמת הוא עשה, האם כפי שהחזו"א אמר לו לעשות, או כפי שהאבא החזיק? והוא גער בי בנויפה ואמר: סבור הייתי שיש לך דעת... [וכי תעלה על דעתך שהחזו"א אומר לי לעשות כך ואני אעשה שלא כדבריו?...].

זהו לימוד גדול, אני זכיתי לשמוע את זה! [אחרי זה הייתי אצלו ב"ה עוד כמה עשרות פעמים].

דודי, ר' **מנדל צציק זצ"ל**, כאשר הוא למד בבחרותו בישיבת סלונים ברמת גן, הוא בא פעם לבקר אצלנו בחיפה ת"ו [הייתי עוד לפני בר מצוה], וסיפר, ששאל את מרן החזו"א [בשנת תש"ז]: אדם שמחזיק ברשותו ממון שזכה בו מדין המע"ה, האם מחוייב מיהא להחזיר בכדי לצאת ידי שמים? והחזו"א השיב: וכי מה אתה חושש, שהרבנו של עולם אינו מרוצה? אותו רבש"ע שאמר שיש איסור "גזל", אותו רבש"ע אמר שכאן זה בסדר! והוא הוסיף החזו"א ואמר: ארץ ישראל היא שלנו! מדוע? כי הקדוש ב"ה נתנה לנו! [א"ה: עי' רש"י ריש בראשית], אותו רבנו של עולם אמר: המוציא מחבירו עליו הראי! ואח"כ ראיתי שיש על כך גם בספר "חזון איש"...

הנתיבה"מ אומר [שם, בשו"ת "חמדת שלמה" סימן ב'] סברא, שיש לומר, שבתחילת הדין באמת הוי בגדר ספק, אלא דממילא נגרם מכך שהתובע מתייאש, ואזי שוב קונה המוחזק מדין **יאוש**. וכל זה במטלטלין, אכן בקרקע – הרי כ' התוס' [בב"ב מ"ד א'] דלא מהניא יאוש בקרקע, [וע"ע תוס' סוכה ל' ב'], וא"כ זהו היישוב על סתירת הסוגיות הנ"ל [והרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א הי' חוזר על כך].

למה רק "בקרוב"?

תוס' [ד"ה הא לא הכי] [דאחא – משמע מיד] וכו'.

הגאון הגדול ר' **שלמה קרליין זצ"ל**, שהי' מקורב אצל מרן הגר"ז זיע"א, סיפר לי, שפעם הוא נכנס אצל הגר"ז, והגר"ז אמר שהוא איננו מרגיש טוב, אמר לו ר' **שלמה**: הקדוש ב"ה יעזור שיהי' להרב רפואה שלמה בקרוב. ועל כך הגיב הבריסקר רב: למה רק בקרוב, מדוע לא מיד?

שם "ופעמים שאכל ולא מצי למימר אהא בתענית עד למחר".

הקשה ב"בית הלוי" [חלק א' סימן מ"א], דהתינח לדעת התוס' דס"ל בעלמא דליכא תענית שעות, אכן לדעת הרמב"ם דס"ל דשפיר איכא תענית שעות, א"כ תיהדר קו' התוס' לדוכתא?

וכתב הביה"ל, דהרמב"ם יפרש כמו שפי' בתשו' הרא"ש [כלל ל"ב סי' ד'] שכתב לפרש, דהטעם ד"אהא" משמע טפי "אהא נזיר" מאשר "אהא בתענית", היינו משום ד"אהא" משמע טפי שמקבל על עצמו שם חדש, וזה אינו שייך אלא בנזירות שמקבל שם חדש ונקרא שמו "נזיר", משא"כ היושב בתענית דאין שמו משתנה, ע"ש בביה"ל כ"ד הקדו'. ובאמת שכ"ה נמי בפ"י הרא"ש בנזיר שם וכן בשטמ"ק שם בשמו.

דף ו' ע"א

גמרא "עצורתי מהו".

עי' רש"י, וברמב"ם [פ"ג מהל' אישות ה"ז] איתא: "**אסורתי**", וע"ש בלח"מ.

גמרא "ויהודה הויא רובא דעלמא"?

לכא' גם אם הוו רובא דעלמא, עדיין הי' מקום לדון: מה דינם של המיעוט?

ושוב הראה הרה"ג ר' **יוסף קליין שליט"א** מש"כ בתוס' ר"י הזקן כאן ובמה שהגיה שם **החש"ל זיע"א** על הגליון, [כי הי' לו קשה להחש"ל היאך מתיישב הרישא של הר"י הזקן עם הסיפא? ולכן הוא עשה כאן הג"ה].

בתוס' הרא"ש יש כאן חידוש, שכ' וזה לשון קדשו: -

"ויהודה ועוד לקרא, אם היתה ראייה טובה לא היתה תימה על שהביאה אחר הפסוק, אלא לפי שאינה עיקר ראייה כדקאמר: ויהודה הויה רובא בעלמא" עכ"ל התורא"ש.

ומשמע מדבריו, דבלא"ה לא הי' קשה להגמרא: "ויהודה ועוד לקרא". ובהכי נחא לכאור' מה שהקשה ב"חדושי חתם סופר" [גיטין פ"ח] על ד' המרדכי שם, ע"ש. [ועי' "משמרת יום" שם].

גמרא "אלא ה"ק האומר חרופה ביהודה מקודשת". ולעיל הי' הלשון: "חרופתי".

בחידישו הגדול של ה"ביאור הלכה" בענין דברים הנאמרים בכל לשון

שם "האומר חרופה ביהודה מקודשת".

הנה, הס"ק הת"ח זיע"א, הוציא מכאן חידוש דין גדול, וכך הוא לשון קדשו בביאור"ל או"ח סימן ס"ב [ד"ה יכול]: -

"ודע עוד דנ"ל בפשיטות דאופן דברים הנאמרים בכל לשון הוא דוקא אם אנשי אותה המדינה מדברין כך, אבל אם אנשי המדינה אינם יכולין לדבר זה הלשון ורק הוא ועוד איזה אנשים יחידים יודעים זה הלשון זה לא נחשב לשון כלל למדינה זו שאינה מוכרת בזה הלשון, דבשלמא לשה"ק הוא לשון מצד העצם משא"כ שאר לשון איננו כי אם מצד הסכם המדינה וכיון שאין אנשי המדינה זו מכירין בלשון זה לא נקרא לשון כלל, והראיה לדברי מקידושין ו' ע"א האומר חרופתי ביהודא מקודשת שכן ביהודה קרין לארוסה חרופה, אבל בשאר מקומות אינה מקודשת - אף ששניהם כיונו לשם קידושין וקידושין הוא בכל לשון אעפ"כ כיון דאין לשון זה לשון קידושין באותו מקום הוי כאילו נתן כסף ולא אמר כלל דאינה מקודשת, וכן כתב הרא"ש ושו"ע דבעינן שיאמר לשון קידושין שבאותו מקום [לבר דעת הרמב"ם דמחמיר בחרופתי], וכעין זה מצאתי כתוב ג"כ בריטב"א על האלפס של נדרים רפ"ק דבבבלי לשון היינו הלשון שמדברים באותו מקום" וכו', עכ"ל ה"ביאור הלכה" [וע"ש המשך דבריו הקדושים בזה].

הוספה מאת הרה"ג רבי שמואל צציק שליט"א: ב"משנה ברורה" הנמצאים לפנינו, יש הוספה בזה"ל: "אמנם עיינתי בסימן תר"צ סעי' פ"ט דלכאורה לא משמע כדברינו, ואולי דבמגלה הקשו משום פרסום הנס, אולם כר"ן שם בהאי ענינא, לא משמע כחלוקנו, וצריך עיון למעשה" עכ"ל ההגה"ה.

הוא פוסק הח"ח זיע"א שבבב"ג היא תהי' מותרת לעלמא! והיא איננה "אשת איש", ומשום שהקידושין לא חלו כל עיקר. [ועי' "שיעורי רבי שמואל" לריש נדרים].

ובספר "אגרות פחד יצחק" מסופר, שהגאון בעל "פחד יצחק" זצוק"ל בהיותו בחור וזה לבקר בווילנא אצל מרנא ורבנא ה"אחיעזר" זיע"א, ואמר לפניו, שכאשר עסק בחיבורו "תורת הנזיר" נתעוררה לפניו שאלה על ה"משנה ברורה", לדבריו, איך נפרש להא דוידוי מעשר נאמר בכל לשון, והרי מצותו לתתחילה במקדש [כמבואר ברמב"ם פ"א ממע"ש ה"ז] והלא אין אנשי ארץ ישראל מדברים בשאר לשונות? [וכן קשה ממקרא בכורים דאמאי צריך קרא להא דאיתו נאמר בכל לשון והרי מקום הידוי הוא במקדש?], והשיב לו על כך רבנו האחיעזר זיע"א: הלא תהיו אחר כך בראדיו, ותכנסו אצל ה"משנה ברורה" בעצמו, אם כך תשאלו אותו את השאלה זו, וכך אכן הי', הוא נכנס אצל

הסבא קדישא זיע"א, ושאל אותו את השאלה הנ"ל, וה"חפץ חיים" זיע"א השיב לו בהאי לישנא: כאשר כתבנו את ה"משנה ברורה" חשבנו על הכל!... עכ"ל. [וראה עוד ב"משמרת יום" ריש נדרים וריש נזיר].

הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א

ההתרגשות כאן היא מהתשובה של ה"חפץ חיים" זיע"א, אשרינו מה טוב חלקינו שהי' לנו כזה "חפץ חיים"! איך כותב מרן הרב שך זיע"א: "וכי איך היתה נראית היהדות מבלי ה"חפץ חיים" זיע"א?!

בשנת תרס"ט, בירושלים עיה"ק, שנתיים אחרי שה"משנה ברורה" יצא לאור עולם, יהודי ירושלמי תלמיד חכם גדול - מצא רשב"א מפורש שסותר לכאור' פסק של ה"ביאור הלכה" בסימן רח"ץ בענין נר של ההבדלה שנראה דרך עששית וחוכית - האם מיקרי ראי' לענין "בורא מאורי האש", הי' זה הגאון ר' אהרן יעקב פרוש זצ"ל, בעל המחבר של הספר "איפה שלמה", והו ספר נורא! והתמיהה מד' הרשב"א היתה נראית ממש באופן של "אין דרך לנטות ימין ושמאל", - נתיישב אותו תלמיד חכם וכתב מכתב אל הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א היושב בראדיו, והציע שם את קשייתו העצומה מד' הרשב"א! ועל כך באה "תשובה" מאת ה"חפץ חיים", שם הי' כתוב: שכעת, לעת זקנותי, "אינני יכול להיכנס בפלפולא דאורייתא!... ומאז למדתי, שלא להתרגש גם אם באים ומראים לך הפוך מהמשנ"ב... כי הנה, עינינו הרואות שהביאו לו רשב"א שכ' שם לכאור' ממש הפוך מדבריו, [ו] ואעפ"כ הוא לא [התרגש] וכאילו אומר: שמה שאתה שואל זה ענין של "פלפולא דאורייתא", [ולא ראי' מוכחת לסתור]. [ובאמת, הוא לא הי' אז כ"כ זקן... אם הוא נפטר בשנת תרצ"ג בגיל 95, אז הוא היה אז בגיל 72, אם כי גם הסטיפלר זיע"א וגם הרב שך זיע"א טענו שהוא הסתיר עוד 10 שנים לפחות]...

זה דבר חינוכי!

[אמר התלמיד הכותב: יל"ע לגבי ביטול חמץ שנוהגין לאמרו בלשון ארמית (עי' "באר היטב" סימן תלד סק"ה שתיקנו כך בדוקא, ולא בלה"ק, ע"ש הטעם), איך מהני זאת בכל המקומות שאין מבינין לשון ארמי? ואולי שאני הכא דנהי דליכא הסכם המדינה ללשון ארמית, מ"מ יש כאן הסכם של כלל ישראל על הנוסח הזה שהוא נוסח של "בדיקת חמץ", והוא מעין מש"כ הר"ן בריש נדרים - אליבא דר"ל דס"ל דלשון "קונם קונם קונם" היינו לשון שבדו להם חכמים להיות נודרין בו, דהגדר בזה "משום דלא גרעה הסכמת חכמים ז"ל מהסכמתם", ע"ש, וצריך בירור].

רש"י [ד"ה במאי עסקינן] "וכן בהנך לישני דגירושין - שלא הי' מדבר עמה על עסקי גיטה".

בהג' "מצפה איתן" הביא, דנתקשה בספר "המקנה": הא לא מצינו דאיבעיא לן אלא רק לגבי קידושין? וע"ש מש"כ בזה. והרש"ש כתב להגיה בד' רש"י, דכך צ"ל: "וכן בהנך לישני ב"גירושין", - "ור"ל אם אמר לה: אין את מיוחדת לי, וכן בכולהו" ע"ש ברש"ש כ"ד הקדו'. ולכאור' כוונתו, דאם ננקוט ד"הרי את מיוחדת לי" הוי לשון קידושין, ממילא ה"ה דאם יאמר לה: "אין את מיוחדת לי" הו"ל לשון גירושין. ושאלו הלומדים: איך באמת הדין באם יאמר לה: "אין את מקודשת לי" - האם הו"ל לשון גירושין?

גמרא "דתנן הי' מדבר עם אשה על עסקי גיטה וקידושיה" וכו'.

וכתב בתוס' הרא"ש: "משנה היא בפ"ד דמעשר שני". [כי הלומד אינו יודע היכן היא המשנה הזו, ובמסכת גיטין וקידושין הוא אינו מוצא כזו משנה, ולכן כותב התורא"ש, דזוהי משנה במעשר שני], וכך נאמר שם

במשנה [פ"ד מ"ז]: "הפודה מעשר שני ולא קרא שם, רבי יוסי אומר, דיו, רבי יהודה אומר, צריך לפרש. הי' מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקדושי, ונתן לה גיטה וקידושי ולא פירש, רבי יוסי אומר, דיו. רבי יהודה אומר, צריך לפרש" ע"כ.

רש"י [ד"ה גיטה וקידושיה] **"או גיטה או קידושיה"**.

מדוע נטר רש"י עד הכא, ולמה לא כ' זאת לעיל על האמור בגמ': "אילימא כשאין מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה?"

גמרא **"גופא הי' מדבר עם האשה"** וכו'.

ב"מסורת הש"ס" כתב עלה: **"ע' מ"ש רש"י סוכה י"ד ד"ה משום הכי וכו' שאלתי את מורי וכו'."** ע"כ. וכוונתו, דהנה שם בסוכה הוקשה לי לרש"י אהא דאמרין התם: **"גופא, כל ידות האוכלין שבססן בגורן טהורות"** וכו'. ועל כך כתב שם רש"י [בד"ה משום] וזה לשון קדשו: -

"שאלתי את מורי: מגופה דמשנה דמייתי אגב גררא בשמעתין מי שייך למיתני גופא כדגר' במימרות האמוראים? ואמר לי רבי: משום דהך משנה מן הטהרות שאין מהם שום גמרא בעולם ולא מפורשת כשאר המשניות, לפיכך נוהג הש"ס לומר גופא כדי לפרש" עכ"ל רש"י בסוכה שם.

ויש לשאול: האם רש"י שאל בכזו אריכות את שאלתו מרבו, והלא מסתמא אמר רק מלה אחת: **גופא?!?!...** בתמיהה, ואולי הוסיף עוד מלה: **גופא?! משנה!...**

וכשהשיב הרבי, האם השיב ככל האריכות הכתובה ברש"י, והלא מסתמא אמר רק תיבה אחת: **טהרות!...** או אולי הוסיף: **אין גמרא!...**

ובכל זאת כתב רש"י אריכות הסבר השאלה, ואריכות הסבר התשובה.

ואולי יש ללמוד מזה, שאכן אפשר למסור כך שאלה ותשובה לא בקיצור הלשון בדיוק כמו שהי', אלא באריכות ההסבר, כדי שיוסבר ויובן היטב להשומעים? (משמח"ל סוכה שם).

האם פדיון מעשר שני בעי "אמירה"?

גמרא, "והוא שעסוקין באותו ענין."

ואיך לגבי **מעשר שני**, האם גם התם בעינן עסוקין באותו ענין? - הנה יעוי' בתו"ט [שם בפ"ד דמע"ש מ"ז] שהביא דעת הר"ש דס"ל דגם במע"ש בעינן עסוקין באותו ענין, [וכ"ה דעת הראב"ד בריש פ"ד דמע"ש, [עי' ביאור הגר"א יור"ד סי' של"א ס"ק ר"ו, ועי' ב"שינויי נוסחאות" במהדורת פרנקל שם]... ועל כך כתב התו"ט וזה לשון קדשו: -

וכתב הר"ש וכו' ג' י"ל בפדיון מעשר שני עכ"ל. ואף בגליון ספרי הרמב"ם פ"ד אמר המגיה והוא **שעסוקים באותו ענין, או מענין לענין ובאתו ענין.** ע"כ. ומיהו לכאורה נראה לומר דאיכא לחלק, דדוקא בקידושין ובגירושין צריך שיהיו עסוקים וכו', משום דבעינן דעת האשה שאין האשה מתקדשת בעל כרחיה, כדתנן בריש קידושין. ובגירושין שמתגרשת בעל כרחיה, כדתנן בריש פרק ארבעה עשר דיבמות, מ"מ גט פסול הוא לדעת הרמב"ם בפ' י"א הלכות גירושין [ה' י"א] כלומר דמדאורייתא הוי גט, ורבנן החמירו שצריך שידבר עמה וכו'. אבל בפדיון שאין כאן דעת אחרת אלא דעת עצמו של הפודה בלבד, איכא למימר דא"צ כלל שידבר וכו' אלא הוי פדיון מעליא אפילו בשתיקה. ונראה שדעת הרמב"ם כך היא, שמכיון שסתם ולא פירש שדין הפדיון כדין הקדושין נראה שס"ל שחלוקים הם בכך, ומהאי טעמא,

שהרי לא העתיק הפדיון אצל דין הקדושין שנוכל לומר דילמוד סתום מן המפורש כדאיכא למימר במשנתנו לדעת הסוברים כן, אבל העתיק כל אחד בהלכות המיוחד לו. עכ"ל התו"ט.

וב"ספר המפתח" שם ציינו בזה לחבל אחרונים שדיברו בהשאלה: האם הרמב"ם אכן חולק בזה על הר"ש או לאו, - עד **"ה"אבי עזרי"** [שליט"א] **זיע"א** [בפ"ג מהל' אישות ה"ב ד"ה והנה], וע"ש כ"ד הקדו.

ומתוך ד' **החזו"א** [דמאי סימן ט"ו סק"ה] חזינן לכאוי' לדעתו, דהא שכ' הראב"ד דצריך עסוקין באותו ענין - זהו דבר מוסכם, וכך הוא לשון קדשו של **החזו"א** שם: -

"ואם ברך המוציא ונוכר שלא הפריש מעשר, יכול להפריש במחשבה ת"ג ומע"ד ותרומו"ע ומ"ש, מיהו חילול מ"ש לא סגי במחשבה כדתנן מ"ש פ"ד מ"ז דצריך עסוקים באותו ענין וכמש"כ הר"א פ"ד מה' מ"ש ה"א, מיהו אם עושה מ"ש בתחתון של הככר - יבצע מעלינו ואחר המוציא יחלל, וכ"ז בדמאי, ובודאי דצריך לברך על ההפרשה, נראה דיותר להפסיק ולברך כדין הפסק לצורך הסעודה בא"ח סי' קס"ז ס"ו, ואפשר דצריך להלחיש בשפתיו - שאין מברכין על מחשבה לחוד, וגם עיקר דין מעשר במחשבה לא מצינו בהדיא וראוי להחמיר, וכיון דראוי להחמיר - ראוי להפסיק" עכלה"ק.

כל הקטע הנ"ל מלא בחדושים נוראים! ישב יהודי סגור בד' אמות - רק עם הרבנו של עולם, וחשב בשביל כל העולם כולו!

ואולם יעו"ש להלן בהמשך דבריו, שכתב לדון לדחות את הראי' הנ"ל להא שאין פדיון מע"ש במחשבה גרידתא מהא דצריך בפדיון מע"ש עסוקים באותו ענין, ואח"כ שוב יוצא לו שהראי' מד' הראב"ד הנ"ל עומדת במקומה, דלא סגי במחשבה, אלא בעינן עסוקים באותו ענין, ע"ש כל דבריו הקדו. ולבסוף הוא מסיים שם וזה לשון קדשו: **"מיהו יש לעי, כיון דבירך על הפדיון לעולם הוי עסוקים באותו ענין? וצ"ל דאיירי במקום שאין מברכין. ומה שפורש מן הכיס שיעור שיווי המעשר, לא חשיב עסוקים באותו ענין, שאין זה סימן מובהק" עכלה"ק.** [והיינו, משום שיתכן, שמה שהוציא את הכסף הוא למטרה אחרת].

וב"דרך אמונה" [פ"ה מהל' תרומות ס"ק קפ], כתב עפ"י ד' **החזו"א** הנ"ל, דמי שבירך המוציא ושכח לעשר, מותר להפסיק ולעשר בדיבור. ומביא שם עוד בשם **חותנו מרן רשכבה"ג** [זיע"א]. דיכול לומר את כל סדר ההפרשה, וא"צ לקצר ולומר דוקא בנוסח הקצר.

"אתה צודק!... דידך עדיפא מדידי!..."

רש"י [ד"ה מענין לענין] **"שפסקו מלדבר בקידושין ממש, והיו מדברים בדברים אחרים, ומיהו לדבר צרכי זיווגם הי', כמו: כמה יש לך נדוניה - וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם"**.

לכאוי', נראה לפרש, דאת השאלה הראשונה: **"כמה יש לך נדוניה"** - את זה הוא שואל אותה, [וצריכים לקרוא ולנקד: כמה יש לך נדוניה]. ואילו את השאלה השני': **"וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם"** - את זה היא שואלת אותו [וכאן צריכים לקרוא ולנקד: "וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם"]. וכשמפרשים את הרש"י כך, יש לזה טעם!

כ"ג א', ויש שם משא ומתן שלם, בן ארבע קומות, וכך הוא לשון קדשו של החזו"א שם: -

"כ"ג א' גטו וידו באין כאחד, ביר' פ"ז דגיטין מבואר דאפשר ליתן שחרור שיחול לאחר ל' וה"נ תניא גיטין מ"ג ב' אבל כתב לו אונו כו' לכשתברח ממנו כו', ויש לעי' איך וכי עכשו בשטרא מיד רבו כיון דעדיין הוא עבד, וי"ל שא"צ למזכי השתא בשטרא אלא בסוף ל' ומיהו נתינה דהשתא מהניא דלא ליחשב כטלי גיטין מעג"ק, ואפשר דכה"ג צריך לזכות לו ע"י אחרים שאין לו לעבד השתא יד למחשב נתינה, אבל אחרים שפיר נעשין שלוחים למעשה הקבלה ולמקני ל' שטרא לאחר ל', ולמש"כ לעיל סי' קמ"ז, בסוגיא מ"ב א', דגטו וידו באין כאחד היינו שיש לו יד למקני נפשו, אפשר דיש לו יד למחשב קבלה אף שנשאר עדיין עבד, ומיהו משמע דלא נאמר אלא בזמן שמשחרר השתא". עכ"ל החזו"א.

הוא כותב החזו"א לבסוף: "ומיהו משמע..." איפה זה משמע? בלב הטהור של החזו"א... תא חזי כמה תקיף חילי דהאי אילנא? ועי' עוד חזו"א סי' ס"א סק"ז.

בסוגיא דהמקדש במלוה, הנה רש"י כאן [בד"ה אינה מקודשת] הפתיע והרעיש את כל העולם, שעשה כאן "הקדמה" וכתב: "דקיחה משדה עפרון גמרינן - דיהיב מידי בשעת קידושין" וכו', ועי' ב"אבני מלואים" [סימן כ"ט ס"ק טז] ובכל המחברים שעמדו בזה, דלכאור מה צריך להקדמה זו דילפי' לה משדה עפרון, ואמאי לא סגי לן בעצם הסברא דלאו מידי יהיב לה? - עיין עליהם כל דבריהם הקדושים.

המקדש במלוה בזמן שהמעות עדיין בעין

גמרא "המקדש במלוה אינה מקודשת".

בתוס' ר"י הזקן כ' וז"ל קדשו: "פי', אע"פ שהמלוה בעין, דמלוה להוצאה ניתנה והני זוזי דידה נינהו וזוזי אחריתי הוא דמחייבא ליה, וכן פר"ש, ומ"ש הר"מ [אישות פ"ה הי"ג] שכבר הוציא הדינר, פירוש האיש הוציא מרשותו כשהלוה אותם לה" ע"כ.

ומבואר, דנקט בפשיטות, דאף אם מעות המלוה עדיין בעין, אעפ"כ אינה מקודשת, ומפ' כך גם בכוונת הרמב"ם, ואולם יעוי' בב"ש [סי' כ"ח ס"ק יט] דנקט בדעת הרמב"ם, דס"ל דכל זמן שמעות המלוה עדיין בעין, שפיר היא מקודשת, וזה לשון קדשו של הב"ש שם: -

"דקיימא לן מלוה להוצאה ניתנה, והוי כאילו כבר הוציאה, נמצא דאינו נותן לה עכשיו כלום, - ודע, מה שכתב כאן אפילו עדיין בידה, כן כתבו רש"י והרא"ש והר"ן והטור, אבל הרמב"ם כתב פ"ה דין י"ג מלוה להוצאה ניתנה ואין כאן שום דבר קיים ליהנות בו מעתה, שכבר הוציאה אותה דינר ועבר הנאתו, משמע אם עדיין בידה מקודשת, אבל בכל הסוגיא לא משמע כן, ועיין בחדושי מהרי"ט. עכ"ל הב"ש. [ובמש"כ הב"ש בריש דבריו "דהוי כאילו כבר הוציאה", צ"ב למאי הוצרך לזה, ומדוע לא כ' בפשוטו: שהמעות הם שלה?].

על הענין הזה דיבר מו"ר ראש הישיבה דסלבודקה הגאון הגדול רבי מרדכי שולמן זיע"א כשמסר שיעור בסוגיא זו ד"מקדש במלוה" ואמר על כך שיעור

שוב הציע א' הלומדים שליט"א, דיש לפרש, דלעולם הכל קאי על הבעל, ובשתי השאלות מיירי שהוא ששואל אותה, אלא דהשאלה הראשונה עוסקת בנכסי צאן ברזל, ועל זה מתאים הלשון: "כמה יש לך נדוניא", ואילו השאלה השני עוסקת בנכסי מילוג, שאינו לגמרי של הבעל, רק שאוכל מהן פירות, ועל כך מתאים הלשון: "וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם".

אמר התלמיד הכותב: כאן נהרו פניו של הרב זצ"ל, וקפץ משמחה, ועל אתר הוא נתן שאגה: "אתה צודק! אתה צודק! בפה מלא! זה מצויין! מצויין ממשי! דידך עדיפא מדידי! הפירוש שלך הוא הרבה יותר טוב ממה שרציתי אני לפרש" [עי' לשון קדשו של הרב זצ"ל בדיוק].

וסיים הרב זצ"ל: את הטעות הזאת כבר יש לי בחמישים שנה, מאז שלמדתי פעם ראשונה "קדושין"! [הדברים נאמרו בקיץ תשס"א, בהיות הרב זצ"ל בן 60 בדיוק].

[אמר התלמיד הכותב: לכאור, מדוע לא נפרש כך: דהשאלה הא' מיירי במכנסת לו נדוניא גמורה, ולא רק בנכסי צאן ברזל, ואילו השאלה הב' מיירי או בנכסי מילוג או בנכסי צאן ברזל, ויהי' מדויק לכאור היטב מש"כ רש"י בלשון קדשו בשאלה הב': וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם", ואילו בשאלה הא' לא הזכיר "שדות", ומשום דבשאלה הב' דמיירי בנכסי צאן ברזל או נכסי מילוג, זה לא שייך לכאור אלא בקרקע שעושה פירות? וצריך בירור - ע"כ מד' התלמיד הכותב].

עוד זאת הראו הלומדים שליט"א, דבתוס' ר"י הזקן הלשון הוא כך: "ואמר כמה צריכה את לפרנסה, כמה יש לך נדוניא", הרי דאת ב' השאלות הוא ששואל אותה, אלא שברש"י המשמעות היא ששואל אותה כמה שדות יש לה שיוכל הוא להתפרנס מהן, ואילו בר"י הזקן עיקר שאלתו היא: כמה צריכה את לפרנסה, וגם מקדים זאת להשאלה הב' ששואל אותה: "כמה יש לך נדוניא", מתחילה הוא דואג לה, ואח"כ הוא דואג לעצמו. ואמר הרב זצ"ל במתק שפתי: בר"י הזקן, החתן הוא אדם קצת יותר עדין...

דף ו' ע"ב

ברש"י ד"ה לגמרי וד"ה למלאכה, - הדיבורים הפוכים.

גמרא "א"ל ר"נ לרב אשי ואמר לה רב חנין מחוזה לרב אשי" וכו'.

הנה בגיטין [פ"ה ב'] הלשון הוא: "א"ל רב חנין לרב אשי ואמר לרב חנין מחוזה לרב אשי", אך כאן איתא: "א"ל ר"נ לרב אשי". וכ' עלה בהג' היעב"ץ וזה לשון קדשו: "הא ר"נ, ודאי לא רב נחמן בר חסדא הוא, ולא רב נחמן בר יעקב [סתמא], ולא רב נחמן בר יצחק, אלא טובא ר"נ הוו בהאי שמא, והך הוה בתראה טפי מכולהין" עכ"ל היעב"ץ זיע"א. ובא ה"סדר הדורות" וכתב, דברור שיש כאן ט"ס, וצריכים לגרוס כאן כמו בגיטין שם: "א"ל רב חנין לרב אשי". וכזאת כתב הרש"ש וז"ל קדשו: "ט"ס, כי ענין ההוא בגיטין פ"ה ע"ב רב חנין לרב אשי" ע"כ.

בענין שחרור לאחרי

גמרא "כשתברח ממנו אין לי עסק כן".

מכאן הוכיח החזו"א דשייך שפיר שחרור על לאחר ל'. וכפי שמבואר באמת בירושלמי פ"ז דגיטין, עי' חזו"א סי' קמ"ח לדף

שלם, שעה שלימה הוא עמד שעון על גבי הסטנדר וחישבן חשבונות נוראים, בעוצם חריפותו.

אמר התלמיד הכותב: הנני לקבוע כאן בדפוס את מה שנדפס בזה בס"ד במשמרת יום כתובות ע"ד א', וכדלהלן: -

בהא דקיי"ל מלוה להוצאה ניתנה, הנה כבוד מו"ר מרן ראש הישיבה הגאון רבי מרדכי שולמן זצוק"ל, ה' מרגלא בפומי' לדון בשיטת הרמב"ם בהאי ענינא. דהנה מבואר בסוגיא להלן [בדף מ"ב] דאפילו תנאי - ת"ק ורשב"א - האם מלוה הוא ברשות בעלים לחזרה, או לאו. לדעת ת"ק - לעולם אין המלוה ברשות בעלים לחזרה, ואפילו כולה בעין ולא שלח בה יד להוציא ממנה פרוטה. אכן לדעת רשב"א, כל זמן שלא התחיל להוציא ברשות בעלים היא לחזרה, ואם בא לחזור בו ולתובעה - חזרה, ע"ש.

ולדינא, הנה ע"ש ברא"ש [סימן י'] דפסק דהלכה כת"ק [וברשות ליה קיימא - ולא ברשות בעלים], וכן פסק הר"י הזקן שם. ואולם בד' הרמב"ם לכא' לא נתפרש להדיא דעתו בזה, ומה שצויין שם ב'עין משפט' [אות א'] לדעת הרמב"ם ריש פט"ז מהל' מלוה ולוה, הנה שם לא נתפרש בד' הרמב"ם אלא דמלוה ברשות ליה קיימא לגבי חיוב אונסין, ע"ש. ובהא הא כו"ע מודו כמבואר שם בסוגיא, וטען בזה מרן הגר"מ שולמן זצוק"ל, דמד' הרמב"ם בכמה דוכתי מוכח לכא' בדעתו, דפסק לדינא דמלוה ברשות בעלים לחזרה. ראשית, דיעוי' ברמב"ם [בפ"ה מאישות הי"ג - בהאי דינא דהמקדש במלוה אינה מקודשת] שכתב בהאי לישנא: "המקדש במלוה וכו' אינה מקודשת, מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין כאן דבר קיים ליהנות בו מעתה - שכבר הוציאה אותו דער ועברה הנאתו", והנה הב"י, [בסימן כ"ח] דחק בלשון הרמב"ם וכתב דלעולם גם הרמב"ם מודה לד' רש"י ושר' דאפילו המלוה בעין אינה מקודשת, אלא דכוונת הרמב"ם דכיון דמלוה להוצאה ניתנה א"ע"פ שעדיין המעות בידה ה"ל כאילו הוציאה אותם ואין כאן שום דבר קיים ליהנות בו, ע"ש בב"י [וע"ע ברי' הקן קדושין ו' ב' מש"כ בזה]. אכן המהרי"ט והב"ש [שם, ס"ק יט] מפרשים בכוונת הרמב"ם כפשוטו, דדוקא אם כבר הוציאה המעות אינה מקודשת, [וע"ש בבאה"ט ופ"ת, ועי' באבנ"מ שם ס"ק יח, ובמה שצויין עוד בזה בספר המפתח, ע"ש].

ואמר מרן הגר"מ זצוק"ל [דעכ"פ לפי דרכו של המהרי"ט והב"ש בפשט ד' הרמב"ם] יהי מכאן סייעתא לכך שהרמב"ם פוסק לדינא כמ"ד דמלוה ברשות בעלים לחזרה. [ועל דרך זה כתב "הפרישה" ב"הגהות דרישה ופרישה" לסי' פ"ז סק"ב בבאור שיטת רש"י בסוגיא דהילך, ע"ש].

תו הביא הגר"מ זצוק"ל, את ד' הרמב"ם [בפכ"ז מהלכות מלוה ולוה בסופו] דכתב שם הרמב"ם בהאי לישנא: -

"האשה שלותה בשטר או שערבה בשטר ונשאת, חייבת לשלם אחר שנשאת. ואם היתה מלוה על פה אינה משלמת עד שתתגרש או תתאלמן, שרשות בעל כרשות לוקח הוא כמו שביארנו בכמה מקומות. [וכאן כתב הרמב"ם]: ואם היו מעות ההלוואה עצמן קיימין, יחזירו אותן למלוה" עכ"ל הרמב"ם. וע"ש במ"מ שכתב שכ"ה דעת רבנו שרירא ורבנו האי, וכתב עוד, דאפשר שיצא להן ואת ממה שאמרו בגמרא [ב"ב קל"ט ע"א] לוותה ואכלה ועמדה ונשאת מהו, דמשמע דלא מיבעיא להו אלא דוקא באכלה, הא איתנהו בעין מחזירין למלוה" ע"ש. ואולם ע"ש בד' המ"מ לעיל מינה [בהלכה ט'] שהקשה: "ודבריהם צל"ע וכו', לפי שיש לומר שכיון שמלוה להוצאה ניתנה תיכף שלותה זכה בה בעל באכילת פירות" ע"ש. וכ"ה באמת דעת הנימוק"י שם בב"ב בשם הריטב"א [הובא במקצ' שם] ד"ואכלה" לאו דוקא, דה"ה כשהמעות בידה, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, וע"ש בכל מה שצויין

בזה ב"ספר המפתח" שם. ואמר הגר"מ זצוק"ל, דמכאן נמי סייעתא דשיטת הרמב"ם לדינא דמלוה ברשות בעלים לחזרה.

[אמר התלמיד הכותב: צ"ת בזה בבאור הגר"א באהע"ז סימן צ"א אות ז', ובדרו"ח להגרעק"א לקוטים ב"ב קל"ט ד"ה והנה במ"ש.

ובעיקר הדבר, מצאתי בס"ד דקדורב לכל הנ"ל [בביאור שני המקומות ברמב"ם הנ"ל] כבר כתב כן ב"נחל יצחק" בסימן פז, ד' ענף א', ד"ה והא דאינה מקודשת וכו' בסוף הדיבור, ושם להלן בענף ב', ע"ש היטב כ"ד הקדושים. ונראה לפו"ר בבאור כוונתו שם, בהקדם מש"כ שם בענף א' ד"ה אכן באמת, דאפילו אמוראי רב הונא ור' אלעזר אליבא דת"ק דמלוה אינה ברשות בעלים לחזרה, האם הוא מה"ת או מדרבנן, דרב הונא ס"ל דהוא מה"ת, אכן לר"א אינו אלא מדרבנן, עש"ה בכל פלפולו הנעים. ומעתה י"ל בדעת הרמב"ם, דמאחר דנקטינן לדינא כדעת ר"א דלדידי כל עיקר הא דמלוה נקנית במשיכה (אליבא דת"ק) אי"ז אלא מדרבנן, אי"כ בדין דהמקדש במלוה כ"ז שהוא בעין - מקודשת, מאחר דמדאורייתא עדיין הן שלו, ומה דמבואר בגמ' דלמ"ד דמלוה ברשות בעלים לחזרה אינה מקודשת (אפילו אם לא שלחה בה יד כלל), זהו רק אליבא דרב הונא דס"ל דלהך מ"ד מלוה נקנית במשיכה מן התורה. אולם צ"ע, דא"כ תיקשי אדר"א מת"ק דרשב"א, דהא ת"ק קאמר דהמקדש במלוה אינה מקודשת אפילו אם לא שלחה בהן יד כלל. ויש ליישב, דהא בב"מ תניא כוותי דר"א, ע"ש. וא"כ י"ל דר"א ס"ל כהך תנא דברייתא שם, ודלא כת"ק דרשב"א, וצ"ע.

ומצאתי בס"ד עוד רמב"ם השייך לכא' להאי ענינא, והוא בפרק כ"ב מהלכות מכירה ה"ט, שם כתב הרמב"ם וזה לשונו: -

"מי שהי' לו פקדון ביד אחר הרי זה מקנהו בין במכר בין במתנה, לפי שהפקדון ברשות בעליו הוא והרי הוא בחזקת שהוא קיים, ואם כפר בו זה שהופקד אצלו אינו יכול להקנותו, שזה כמי שאבד שאינו ברשותו. אבל המלוה הואיל ולהוצאה ניתנה - אינה בעולם - ואין אדם יכול להקנותה אלא במעמד שלשתן" וכו', עכ"ל הרמב"ם. ולכאן, ממה שכתב הרמב"ם "אינה בעולם", משמע לכאן דאם עדיין היא בעולם שפיר מצי להקנותה, מאחר דעדיין היא שלו. אלא דכמדו' דהב"י יפרש גם כן דהכוונה דכיון דלהוצאה ניתנה לכך אע"פ שהמעות ה"ל כאילו הוציא אותם, אולם הב"ש יפרש לכאן כפשטי', דדוקא אם אינו בעולם ממש, אבל אם עדיין ישנו בעולם שפיר מצי להקנותה. אלא דיל"ע, דלכאן הכא לו יהא דהוי של הבעלים מ"מ הא מיהא אי"ז ברשותו, ואיך יוכל להקנותו, לא עדיפא לכאן מהפקדן שכתב הקצוה"ח דאף אם עדיין לא יצא מרשותו מ"מ לא מצי להקנותו לאחר דהו"ל כאינו ברשותו, ואולי שאני התם דאסור לו לחזור בו, משא"כ הכא, וצ"ע. - ע"כ מד' התלמיד הכותב].

רבי מרדכי שולמן זכר צדיק לברכה, ה' בעל חריפות גדול, ואני הייתי כותב את השיעורים שלו, לפחות עשר פעמים הייתי מעיין בכל דבר, וזהי הרי אחריות! בשעת מעשה הייתי יושב וכותב, ואחר כך הייתי יושב לילות שלמים. הוא ביקש ממני שאני אכתוב, משום שהוא עצמו לא מסוגל לכתוב, משום שאין לו אפילו רגע אחד פנוי. אחר כך - בעדינותו - הוא שלח לי כסף, הרבה כסף.

פעם הוא אמר לי, תיסע לפלוגי בירושלים ותדבר עמו בלימוד, זאת בכדי שהוא יכיר אותך, יתכן שייצא מזה שידוך. אמרתי לו: אני לא מחזיק בהשיוך הזה. והוא אמר לי: בכל זאת, אני מבקש ממך שתיסע, אתה צריך להתרגל להיות צייתן! אחרי שתחזור, תוכל לומר שאינך רוצה. אבל עכשיו תיסע!

הוא זיע"א ה' אומר משפטים קצרים שיכולים לשנות לבן אדם את החיים!

עליתי אליו ביום שלפני החתונה, אמרתי לו: אני מתחתן, אין לי... [שידידני לקראת הנישואין]. מה ה"ראש ישיבה" יכול להגיד לי? אז הוא אמר: דבר אחד אני יכול לומר לך: עד עכשיו היית לבד - אתה והסטנדרד! ומיהם, אתה הולך בעו"ה לחיות עם בן אדם, והבן אדם הזה במשך 24 שעות ביממה חושב רק איך לשאת חן בעיניך ומצפה ממך כל הזמן לתשומת לב... שאלתי: האם אפשר לשמוע זאת עוד פעם? אז הוא אמר עוד הפעם, ובאותם מילים, ובירך בברכת "מול טוב". - וכי צריכים יותר מזה? הופך בה והופך בה דכולה בה!

הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זע"א אומר, שלפעמים, אחרי הלוואה של חרשים, מגיע זמן הפירעון, והלוה מחזיר להמלוה את אותו כסף, אותה חבילת שטרות שקיבל ממנו... ואז אומר לו המלוה: מדוע החזקת את המעות סתם ובחנינם? הלא יכולתי להלוות את זה לאחרים, יכולתי לעשות עם זה משהו. פעם הבאה הוא יגיד: זה מיועד למי שמשתמש...

אומר הח"ח: זה מה שהקדוש ב"ה ישאל אותנו: "אשר לא נשא לשוא נפשי"... הקב"ה נותן לבן אדם "נפש", בשביל מה הוא נותן לו "נפש"? בכדי שיחיה מאה שנים ויסגל לעצמו תורה ומצוות, ולבסוף הוא מגיע לשם ריק! [כפי שכותב ה"אבן עזרא": "חסרי שכל, ריקי מח"], ואפילו אם הוא לא עשה חטאים שווה ג"כ מדרגה, אבל למה נשאת לשוא נפשי?

האם ברבית חל חוב ממון?

גמרא "הא רבית מעלייתא היא".

ופרש"י: "ואמאי קרי הא הערמת רבית".

וכתב הריטב"א וזה לשון קדשו: "רבית מעלייתא היא, פירוש **לישנא בעלמא קא מקשי ליה**, היכי קרי הערמת רבית, אבל ודאי אפילו ברבית גמורה, אם כבר פרעתו לו וחזר וקדשה בו, מקודשת, **דמעות דרבית שפרעם לוח למלוה קנהו לגמרי וממון גמור הם לו**, אלא שיש עליו חובה להחזירו, ובית דין מוציאין ממנו, ואם מת, אין בניו חייבין להחזיר אלא בדבר מסויים מפני **כבוד אביהם**" וכו', עכ"ל הריטב"א.

ובפשטות משמע מתוך ד' רש"י וביותר מתו"ד הריטב"א, דרבית אע"פ דאסרתה תורה מ"מ בדיני ממונות חל ב"י חוב ממון גמור, ורק דאסור לגבותו, וכך הבין באבנ"מ [סי' כ"ח ס"ק כ"ב] וע"ש כל אריכות דבריו הקדושים בזה. וגם ב"שערי יושר" [פ"ג] הלך בדרכו של האבנ"מ, וביאר שם, דאף שאסור לשלמו, מ"מ מצד "משפטי הממון" שפיר יש כאן חוב ממון גמור, ע"ש כל אריכות דבריו הקדושים.

עד אשר בא מרן החזו"א זיע"א, וטוען בתוקף קדושת תורתו שלא יתכן כדבר הזה, "**ובודאי אין הרבית חשוב חוב, דרחמנא אפקריה, ואין הלוח חייב כלום**", והוא דוחק שם בפשט ד' הריטב"א דאין כוונתו לומר דחשוב "חוב", וכל ד' הריטב"א לא איירי אלא רק לאחר שכבר קנה הרבית במשיכה, ע"ש כל אריכות דבריו הקדושים בזה, וכתב שם: **ונוח לן לדחוק קצת בלשון ריטב"א כדי להעמיד הענין בתיקון**, ולבסוף הוא מסיים וכותב: "**וכ"ז דלא כהא"מ סימן כ"ח ס"ק כ"ב**", עכדה"ק - **זוהי אש גדולה!**

ומצינו בד' האחרונים נידון דוגמתו, לענין עדים ששכרו להעיד עדות שקר, האם חל בזה חיוב ממון לשלם להם מה שפסקו להם על עדותם?

וב"קובץ מאמרים" לאדמו"ר ה"חזון יחזקאל" זיע"א [עמ' ז'] [אחרי שביאר שם את דעתו הקדו' דחוב דרבית הוא באמת חוב ממוני גמור, וממילא, דהחיוב דהשבת הרבית איננו חוב ממוני, רק קיום מצות עשה], כתוב שם, שפעם פסקו "פסק" בהל' רבית שהנתבע אינו מחוייב בהשבת הרבית, ושכנגדו רצה שיאמרו לו: מהיכן דנתוני? ועל כך אמר לו הרבי זיע"א: השבת רבית אין זה "**חושן משפט**", רק "**יורה דעה**", והראי' מהא דאין ב"ד יורדין לנכסיו, ובפסק של יורה דעה, אין הרב צריך לפרש: "מהיכן דנתוני", - ראה שם בכל דבריו הקדו' בזה.

בספר "עמוד אש" [עמ' לח] מסופר, שכאשר ה' קדוש ד' המהר"ל דיסקין זיע"א ילד, ישבו בבית המדרש של אביו הגדול זיע"א שני אברכים ודנו

ביניהם מה ללמוד, האחר מצדד ללמוד במסכת השייכת ל"יורה דעה", ואילו חבירו עומד על דעתו ללמוד דווקא מסכת ממסכתות "נזיקין". עוד הם מתנצחים ביניהם, והילד "יחושע ליב" נכנס להיכל בית המדרש, נענו השנים, נשאל את הילד וכעצתו יקום. שמע הילד טענותיהם, ומיני' וביה "פשר" ביניהם: **למדו פרק "איזהו נשך" ורצון שניכם יקום...**

תוס' [ד"ה דארווח] "**אבל אם הי' נותן הי' נראה כשליחו ואסור**". האם דוקא בשעת הנתינה נראה כשלוחו, או גם לפני או אחרי?

גמרא "בפדיון הבן אין בנו פדוי".

ולהלן מסיק, דבכולהו קני.

אמר התלמיד הכותב: כאן סיפר הרב זצ"ל את מה שנדפס לימים בקונטרס הנשגב "שמחת הלוי" [ד'] וכך נדפס שם: -

לפני שנים...

יהודי אחד מבני ברק שזכה לקיים את המצוה של פדיון הבן, מצוה שלא כל אחד זוכה לקיים, סיפר לי לפני הרבה שנים, לפני למעלה מארבעים שנה.

הוא זכה במצוה...

- עד שזוכים במצוה הזו לא פשוט.

והוא שזכה, רצה מטעמים מובנים, שהכהן בפדיון הבן יהיה ר' **שלמה כהן**. אבל, מה הוא יכול לעשות שבמשפחה שלו היה כהן ובגלל הסיבות המשפחתיות הוא נאלץ לקחת את הכהן ההוא בפדיון הבן ולקיים את המצוה. הוא עשה את הפדיון בברכה אבל אחר כך עדיין היה לבו לא שלם עמו, הוא השתוקק מאד לעשות המצוה בהידור. הוא הלך לר' **שלמה כהן** וסיפר לו את הדברים כהווייתם. הוא לא הביא את הבן עם מגש וכו' וכו', רק הוא בעצמו בא ואמר לו, שנולד לו בן בכור, הוא פדה אותו אצל הכהן וכו', אבל הוא רוצה לפדות שוב אצלו, אצל ר' **שלמה כהן**, בלי ברכה והוא רמז לו שהוא לא כל כך בעל יכולת...

- הכרתי אותו ובאמת הוא לא היה בעל יכולת.

וכי הוא יתן פעמיים פדיון הבן?

אז הוא רמז לו, שיש אופנים לקיים פדיון הבן במתנה על מנת להחזיר וכו' וכו'.

ר' **שלמה** אמר לו,

'כל הדברים האלה, אני לא יודע ואני לא מכיר. אתה רוצה "פדיון הבן", תתן חמשה סלעים. אל תחלום, אפילו, שאני אחזיר לך...'.

אמר לו היהודי ההוא,

'פון דעס וועגן, ר' שלמה...

פון דעס וועגן, איר זענט דאך אגוטער איד...

- פון דעס וועגן.

[בכל זאת ר' **שלמה**, בכל זאת, הרי אתה יהודי טוב, בכל זאת - תסכים לי].

השיב לו ר' **שלמה**,

'וואס הייסט א גוטער איד?...

"א גוטער איד" זה נקרא, אחד שעוזר לבן אדם לקיים את המצוה כהלכתה. פעם אחת בחיים יש לו

פדיון הבן, אתה רוצה שהוא יעשה את זה "יוצא זיין", [- רק כדי לצאת ידי חובה]!!

- כך אמר לו ר' שלמה.

הם נדברו ביניהם להפגש למחרת, הוא יביא אתו חמשה סלעים ויתן אותם בקנין גמור, כך הם סיכמו. ולמחרת כשהוא הגיע, שוב, לפני הפדיון, הזהיר אותו ר' שלמה ואמר לו, 'תדע לך,

אל תחלום, אפילו, לקבל את זה בחזרה,

אני לא ראיתי דברים כאלה.

עשו את הפדיון, עכשיו הוא כבר רגוע שהפדיון חל, ובירך אותו, 'כשם שנכנס לפדיון...'

יש שאומרים "תורה",
למה שאומרים כשם
שנכנס לפדיון?... נכנס
לברית הם מבינים, נכנס
לפדיון הם לא מבינים...

כשנגמר הפדיון, בירך אותו ר' שלמה כהן בברכת מזל טוב ושאר ברכות ואיחולים. כשהוא נפרד ללכת, אמר לו ר' שלמה, 'סליחה, רציתי להגיד לך משהו...'

הוא הוציא את החמשה סלעים, נתן לו ואמר לו שעכשיו הוא נותן לו אותם במתנה. למה הוא עשה את זה?

כיון שהוא רצה שהאבא ידע שזה אמיתי.

[אמר התלמיד הכותב: לכאורה אסור לו לרבי שלמה לקבל הפדיון במתנה ע"מ להחזיר, וכפי שהובא להלן מד' השו"ע ב"יור"ד סי' ש"ה ס"ח, וצריך בירור].

ובענין אי שרי מתנה על ע"ג להחזיר בפדה"ב או דהו"ל ככהן המסייע בבית הגרנות? הנה התוס' בבכורות נ"א ב' [ד"ה לפיכך] כ' להדיא דגם בפדה"ב אסור לעשות כן, ומשום דהוי ככהן המסייע, וכן נפסק בשו"ע יור"ד סי' ש"ה ס"ח, אולם בביאור הגר"א [יור"ד סי' ש"ה ס"ק י"ח] כתב דדעת רש"י בסוגיין וכן דעת הרמב"ם דמה שאמרו בסוגיין "ואסור לעשות כן מפני" וכו' לא קאי אלא תרומה בלבד, ועי' חזו"א [מעשרות סי' ח' סק"ה] מה שהק' בזה, ע"ש.

ובעיקר הדבר הקשו, היאך שייך כלל "תנאי" בפדיון הבן, והרי כ' הרמ"א [ב"יור"ד סימן ש"ה סעיף י'] דפדה"ב לית' בשליחות, והרי קיי"ל: מילתא דלית' בשליחות לית' בתנאי? - עי' שעה"מ פ"ו מהל' אישות, ובמש"כ בזה בחדושי רעק"א ל"ו"ד שם וכן בגליון מהרש"א שם.

רש"י [ד"ה יצא ידי נתינה] "ומוכרה לכהנים והדמים שלו" וכו'.

לאיזה צורך הוצרך רש"י לכתוב זאת?

רש"י [ד"ה ואסור] "ותנן בבכורות" וכו' צ"ל: דתנאי.

מתנה ע"מ להחזיר שהחזירו המקבל להנותן ע"מ להחזיר

גמרא "לבר מאשה, לפי שאין אשה נקנית בחליפין".

נחלקו בזה התוס' והרמב"ם, דעת התוס' [ד"ה לבר] דבאמת לאו חליפין הוא, אלא דמדברנן מיהא לא הוו קידושין, לפי שדרך העולם להחזיר חליפין, ואתו למימר אשה נקנית בחליפין, ולהכי אפקעינהו רבנן לקידושין מינה. ואולם דעת הרמב"ם [בפ"ב מהל' אישות הכ"ד] דעיקר הטעם דלא מהני מתנה ע"מ להחזיר בקידושי אשה היינו משום דבעינן כסף שיש בו הנאה, וכאן אין האשה יכולה ליהנות, שהרי צריכה להחזיר, ע"ש. ועי' ר"ן מש"כ בזה. וכתב "המקנה" וזה לשון קדשו: -

"ונראה דאיכ' נפקות' בין הטעמים הנ"ל, משום דנראה פשוט דכל מתנה על מנת להחזיר אם החזירו במתנה על מנת להחזיר וחזר והחזירו נמי מתקיים התנאי, דאין לומר כיון דכתבו תו' ד"ה ואם לא דצריך שיחזור בעצמו לא מהני ב' תנאי בחזרה כדקיי"ל כל שאין יכול לקיים התנאי ע"י שליח התנאי בטל, דהא כבר כתבנו בסמוך דאין כוונת התוס' כן דוודאי שלוחו כמותו כנ"ל, א"כ לטעם הרמב"ם י"ל דבכה"ג מועיל אפי' גבי קידושי אשה כיון דסוף סוף נשארו הקידושין בידה ונהנית ממנו. ואין לומר דאכתי בשעת קידושין לא סמכה דעת האשה, כיון דעכ"פ צריכה להחזיר לו ובידו לבטל התנאי שלא יחזיר לה וביטלו הקידושין למפרע, ז"א דא"כ בכל מקדש על תנאי שביד האיש שלא לקיים תנאי נימא נמי דאפי' מקיים התנאי לבסוף לא יועילו הקידושין למפרע משם דלא סמכה דעתה, אע"כ דבכה"ג מקרי סמכה דעתה דאם יקיים התנאי יתקיימו הקידושין ואם לאו יתבטלו כמו שיבאר לקמן דף ח', משא"כ לטעם התוס' כיון שדומה לחליפין הפקיעו רבנן אפי' בכה"ג, [ומסיים "המקנה" וצ"ע]. עכ"ל "המקנה".

תוס' [ד"ה לא] "וי"ל דאיכא תנאי דלא בעי כפול כגון הכא שהי' דעתו שיברך חבירו על אתרוג שלו, וגדולה מזאת אמרו וכו' וכו', ה"נ לא בעינן תנאי כפול כיון שהי' בדעתו לכך".

עי' בזה בהרחבה ב"בית הלוי" [חלק ב' סימן מג], ע"ש כ"ד הקדו'.

בקצוה"ח (סימן רמ"א סק"ט) למד מד' הגה"מ בשם הסמ"ג, שהמקבל של האתרוג במתנה ע"מ להחזיר, צריך לראות ולהקפיד על כך שהתנאי יהי' ככל משפטי התנאים. ותמה הקצוה"ח, דלכאורה מה ענינו של המקבל להקפיד על כך, הרי אדרבה, אם לא עשה כמשפטי התנאים, ולא חל התנאי, א"כ יש כאן הקנאה גמורה בלא תנאי, ומדוע לא יצא?

ובא אדוננו הקצוה"ח ואומר על כך תירוץ נורא שהרעיש את העולם! במתיבתא דרקייעא רקדו כשהוא זיע"א ישב וכתב זאת, [איך כותב "חזון איש" הקדוש זיע"א על איזה "ביאור הגר"א": ביום שהגר"א כתב זאת, הכריזו בשמים: הזהרו באליהו ובתורתו!].

ותוכן תירוצו של הקצוה"ח, הוא עפ"י המבואר בד' הרא"ש בסו"פ מצות חליצה, דאם הסכים לעשות חליצה רק בתנאי שישלמו לו ממון, אך לא כפל את התנאי, חייבים לשלם לו את הממון, לא בכדי שיהי' כאן קיום התנאי ושעל ידי זה יהי' חלות להחליצה, רק מדין שכר פעולה, שהרי פסקו עמו שיקבל על החליצה כך וכך ממון. ואומר הקצוה"ח, דמכאן למדנו, שכל תנאי של נתינת ממון שלא נעשה כמשפטי התנאים, אמנם אי קיום התנאי אינו מעכב בחלות המעשה, אבל מ"מ מחוייב לשלם לו את הממון מדין שכר פעולה. והשתא, אומר הקצוה"ח, דבזה יובנו לנו ד' הסמ"ג, דהמקבל של האתרוג ע"מ להחזיר צריך לרצות שהתנאי יהי' עם משפטי התנאים, שאז יהי' הדין שאם נתקיים התנאי אזי כל ההחזרה שמחזיר אח"כ היא רק

מכאן ולהבא, אך לפני שהחזירו הי' האתרוג שלו לגמרי, ושפיר קיים בו המצוה. ואולם אם לא יהי' התנאי ככל משפטי התנאים, ואז אי"ז "תנאי" אלא פסיקת שטר, נמצא דמדין פסיקת השטר הוא צריך להחזיר את האתרוג בעצמו, ודוקא את האתרוג, ולא משהו אחר, והרי בע"ח למפרע הוא גובה [דגם למ"ד מכאן ולהבא הוא גובה רק היכא דאפשר לסלקו בזווי, משא"כ הכא], ומכיון שהחזרת האתרוג היא למפרע, נמצא שלא הי' האתרוג "שלו" מעולם ולא הי' כאן "לכם" וממילא הוא לא קיים בו את המצוה כל עיקר - זה הוא המהלך הנפלא של **הקצוה"ח זיע"א**! זה ה"גאוני גאוני גאונו" שאמר **אדונו הקצוה"ח**, שבכל יום ויום, לפי שהוא הי' הולך לומר את השיעור לפני התלמידים, הוא זיע"א הי' נסגר למשך חצי שעה בחדרו, והיו שומעים מאחורי הדלת שהוא הולך הלוך וחזור וקורא וקורא ואומר **"ולרשע אמר אלקים, מה לך לספר חקי... [אתה הולך לומר שיעור...] ואתה שנאת מוסר..."**

ולעומתו, **אדונו הנתי"מ זיע"א** חולק על עיקר היסוד [גם שם בנתי"מ סימן רמ"א ס"ק י' וגם ב"תורת גיטין" ריש סימן קמג] והוא אומר: עד כאן לא קאמר הראשונים שמחוייב לשלם את הממון מדין "פסיקה" אלא בדבר כזה שאין בו מושג של "תנאי", וכמו בחליצה דלית' בתנאי. אכן דבר ששייך בו "תנאי", בכה"ג לא יאמרו הראשונים דאם לא חל התנאי מחוייב בזה מדין "פסיקה", ע"ש. ושוב הדרא קושיית הקצוה"ח לדוכתה.

ואולם **הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א** אמר ליישב קושיית הקצוה"ח באופן אחר ובצורה יותר פשוטה, דאם עשה כמשפטי התנאים, אזי אמרינן שהתנאי הוא מילתא אחריתי אך המעשה בעצמותו הוא מעשה קנין גמור. משא"כ אם לא עשה כמשפטי התנאים, והרי מכל מקום יש לנו אומדנא ברורה שרוצה שיחזיר לו את האתרוג, נמצא דיש כאן שיור בהמתנה, ושוב אינו יכול לצאת בו. [א"ה: לכאור' נפק"מ באופן שלא התנה כלל, דמ"מ אומדנא לכאור' איכא, אבל אי משום פסיקת שטר ל"ש זאת היכא דלא התנה כל עיקר. וצריך בירור אם אכן סברת החזו"י מטעם אומדנא שייכא אף היכא דלא התנה כל עיקר].

גמרא "תן מנה לפלוני ואקדש אני לך" וכו'.

למה נקטו "מנה", והרי סגי אף **בפרוטה**? [וברמב"ם פ"ה מהל' אישות הכ"א] איתא: האשה שאמרה תן **דינר** לפלוני מתנה ואתקדש אני לך" וכו'.

דף ז' ע"א

רש"י [ד"ה ואקדש אני לך] **"וכשנתנו לו א"ל התקדשי לי, מקודשת"** וכו'.

לכאור' ה"ה נמי באופן שלאחר הנתינה יאמר לה: התקדשי לי **במנה שנתתי לפלוני** דג"כ מהני, אלא שרש"י רצה לצייר שיועילו הקידושין אפי' בכה"ג שיאמר לה הכי בקצרה ששייך: "התקדשי לי", ותו לא מידי, וזה שייך רק באופן שאומר לה כן בשעת נתינה גופא.

"מקודשת מדין ערב"

גמרא "מקודשת מדין ערב".

ב"מחנה אפרים" [ה' רבית, סימן א'] מבאר, דמצינו בראשונים שני דרכים בגדר הדין, **א**, דעת הרמב"ם והריטב"א, דאין הגדר דאמר' דגוף המעות באו לידה, אלא רק **הנאה** הוא דמטיא לידה, [ועי' "נחל יצחק" סי' מ' שהקיף וביאר את כל המקומות שמצינו בש"ס שנקנה "בההיא הנאה", ע"ש כ"ד הקדו]. **ב**, דעת הרא"ש והטור, דנחשב כאילו היא עצמה קיבלה את המעות, ע"ש במחנ"א כ"ד הקדו.

ואולם בספר "חדושי מרן רי"ז הלוי" בסופו [דף פ"ב ע"א מדפי הספר], נדפס שם המכתב שכתב **מרן הגרי"ז זיע"א** אל בנו **רבנו משולם דוד הלוי [זצוק"ל]**, בחודש תמוז תרח"ץ, בהיותו בקריניצא, וכך הוא לשון קדשו: -

"תמוז תרצ"ח

מה שכתבת דהרמב"ם לטעמי' דמצריך בקידושין כסף של הנאה ולהכי הוסיף גם גבי ערב ועבד כנעני טעמא דהנאה, דברך טובים בזה, וגם אנכי אמרתי כן מאז, אבל במעט שינוי ממה שכתבת אתה, כי נראה פשוט דגם לדעת הרמב"ם הקידושין הם בעצם הכסף שנתן לפלוני ולא בהנאה בלבד, דאל"ה לא הוה צריכין להילפותא מערב, והרי מבואר ברמב"ם פ"ה מהל' מכירה הל"ז דגם בחליפין אית' להדין דעבד כנעני, והתם הרי בע"כ הקנין הוא בעצם הכלי ולא בההנאה בלבד דהרי בחליפין כלי בעינן והנאה לאו כלי היא, ואין לומר דשני דינים הם כמו שרצית לומר בסוף דברך דבמכירה דלא בעינן כסף של הנאה הקנין הוא באמת בעצם הכסף ממש, וז' דהרי בגמ' מבואר להדיא דקידושין ומכירה תרווייהו חד דינא נינהו ועקביד צריכותא בינייהו, ועוד דאם נימא דקידושין שאני בעיקר הדין מקנינים אחרים, א"כ הרי אודא עיקר הילפותא מעבד כנעני, דשם הרי לא בעינן כסף של הנאה ומשתחרר בעצם הכסף ממש משא"כ בקידושין. אלא ודאי דגם בקידושין הקנין נעשה ע"י עצם הכסף ממש ולא בההנאה בלבד, אלא דהרמב"ם הוסיף גם טעמא דהנאה משום דהרמב"ם ס"ל דבקידושין לא סגי בלא הנאה, וזהו שכתב דגם הנאה יש כאן, ומשו"ה גם בקידושין שייך הדין דערב ועבד כנעני, ולענין מכירה דלא בעינן דוקא כסף של הנאה משו"ה השמיט שם לטעמא דהנאה דלא צריכין ל' התם כלל, אבל בעיקר הדין כולו חד דינא נינהו דהקידושין והקנין והמכירה נעשין ע"י עצם הכסף ממש, וזהו עיקר הילפותא מערב ועבד כנעני, דגם כשאחר מקבל או אחר נותן מקרי כסף ממש, וכמו לדעת שאר הראשונים, ואין חילוק כלל בין הרמב"ם והרשב"א והרא"ש בעיקר הפשט של ערב ועבד כנעני". עכלה"ק.

גמרא "הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת מדין עבד כנעני" וכו'.

האחרונים נתקשו: מדוע לא אמרו [מיני' ובי'] דמקודשת מדין **"יעוד"**, דהתם אשכחן דמצי האדון לקדשה לבנו בכסף שנתן הוא לאביה? - עי' בזה בפנ"י, וב"המקנה", וב"אבן האזל"...

שם "מקודשת מדין עבד כנעני, עבד כנעני לאו אע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני לה נפשיה" וכו'.

ופרש"י: **"דתנן במתני' לקמן: קונה את עצמו בכסף ע"י אחרים"** וכו'.

ומנין המקור של המשנה גופא להאי דינא דעבד כנעני?

ושוב הראו הלומדים שליט"א, שכבר עמד בזה **מרנא הגרעק"א זיע"א** [במכתב ו' שבסוף ספר "דרוש וחיידוש" ח"ב] וזה לשון קדשו: -

בדין "פשטה"

בסוגיא ד"פשטה", - יש כאן באחרונים שתי קושיות גדולות ועצומות. א' קושיית "המקנה", דהא קידושין בחצי אשה לא חיילי כל עיקר, ומהיכן יהי כאן "פשטה"? ב' קושיית ה"אבני מילואים" [סימן ס"ק י"ח]: הרי אפי' לגבי עוף מספקא לן בגמ' בתמורה [י"א ב'] האם דין "פשטה" נאמר דוקא לענין "בהמה" או אף לענין "עוף", ואילו כאן מבואר דגם לגבי "אדם" אית' לדין "פשטה"? והאבנ"מ כ' ליישב, דאה"נ, דקו' הגמרא הכא היא רק לצד הספק [בגמ' בתמורה שם] דדין "פשטה" לא נאמר דוקא בבהמה, אלא אפי' בעוף, וא"כ ה"ה באשה.

ורבנו הסטייפלר זיע"א הדפיס על כך בסוף ימיו סימן בקה"י בתמורה [סימן ו'], שם הוא מיישב לפי דרכו את קושיית האבנ"מ, הוא זיע"א היא אז בן 82, והוא אמר לנו אז: שתירץ זה נתחדש לו לפני 70 שנה!... שאלנו אותו: לפני 70 שנה?... והוא אמר: כן!...

גמרא "בהמה של שני שותפין, הקדיש חצי, וחזר ולקחה, והקדישה - קדושה ואינה קרובה".

לכאור, מדוע בעינן שיחזור ויקדשנה לאחר שלקחה, ומדוע לא תתפשט הקדושה מאל"י בחצי השני מדין "פשטה"? ומכאן הוכיחו, דדין "פשטה" אינו **בגוף הקדושה**, רק **במעשה ההקדש**, [ומאחר דמעיקרא בשעת ההקדש לא נתפשט, שוב ל"ש "פשטה"]. וסייעתא לזה נמי מלשון קדשו של רש"י [בד"ה התם]: "לפיכך יש כח במאמרו לפשוט" וכו'.

אחד מגדולי ראשי הישיבות שבדור האחרון זיע"ל, בא לפני הברסקר רב זיע"א בשעתו עם ספרו החדש על "קדושין", והראה לו, שכאן בסוגיא זו ד"פשטה" הוא מביא יסוד בשמו של הגרי"ז, והוא פתח את הספר לפני הברסקר רב והראה לו את מה שנדפס שם בשמו. הברסקר רב קרא, וחייך ואמר: כתוב כאן ממש הפוך ממה שאמרתי! נענה אותו "ראש ישיבה" ואמר: אם כך, הוא מבקש לשמוע כעת מהרב מה באמת הוא אמר. והוא ביקש גם רשות לכתוב זאת שם בביתו של הברסקר רב ולהראות זאת להרב, כשסיים לכתוב, הוא הראה זאת שוב, והברסקר רב קרא ואמר: עכשיו, זה כבר לא הפוך!... [אני שמעתי זאת מפיו של אותו "ראש ישיבה" זיע"ל פעם במוצאי פורים].

רש"י [ד"ה יש] "כגון זו שמתחילה לא הקדישה אלא לדמיה שתמכר ויקדשו דמי חציה" וכו'.

על הרש"י הזה נסוב בשעתו הויכוח הגדול בין שני שרי קדש, בין **רבנו ה"אחיעזר" זיע"א** לבין **רבנו הגרי"ז זיע"א**: האם ניתן ללמוד ולהוכיח מתוך ד' רש"י דבזמן שהיתה קדושה רק בחצי מצי למוכרה אפילו בלא מום [כך הבין ה"אחיעזר" בפשט ד' רש"י, מדלא הזכיר שתמכר דוקא על ידי רע"י], או דשפיר יש לפרש כוונת רש"י, דנמכרת על ידי מום [כך הבין הגרי"ז זיע"א], דהנה נחלקו רבותינו הקדושים **האחיעזר והגרי"ז זצוק"ל**: האם האי חצי הוי קדושת דמים להיפדות בלא מום [דעת מן הגרי"ז זצוק"ל], או קדושת הגוף שאינו נפדה אלא במום רק שאין בה דין הקרבה [דעת מן הגרי"ז זצוק"ל]. ונחלקו עוד, האם גם בקדושת דמים ממש יש דיחוי, או דוקא בקדושת הגוף, יעוי' באחיעזר ח"ג סימן נ"ו בתשובה "**לרב גאון אחד**" מתאריך ד' אדר תרפ"ו, ובמכתב

"כעת אני עומד בקושיא בדברי הר"ן קדושין פ"ב ובדף הספר דף ז' ע"א לגבי קדושין גמירי מעבד, תמוה לי דאם אינו מסבירא מנ"ל באמת דבעבד מהני, ודלמא באמת מה דילפינן מקרא והפדה לא נפדתה דיוצא בכסף דלמא רק ע"י עצמו למה דקיי"ל דנותן לעבד ע"מ שיצא בו לחירות מהני, - ומה דאמר רבא מדין עבד כנעני י"ל דרבא יליף הסברא ממה דמצינו הדין במתני' דע"כ יוצא בכסף ע"י אחרים, אבל ללמוד זה מקרא לא ידעתי" עכ"ל.

גמרא "תן מנה לפלוני ואקדש אני לו" - מקודשת מדין שניהם.

ואיך הדין באמרה: תן מנה לראובן ואתקדש אני לשמעון? - עי' מאירי, וב"המקנה" וב"חשק שלמה".

גמרא "האי איתתא נמי אע"ג דלא קא מטי הנאה לידיה, קא מקניא נפשה".

ולעיל [בריש העמוד] ה"ה הלשון: "האי איתתא נמי אע"ג דלא מטי הנאה לידיה, קא משעבדא ומקניא נפשה", - מה נשתנה?

גדולי הונגרי' זיע"א היו מדייקים כסדר כאלו דיוקים, והיו אומרים על כך [בגדלות המוחין שלהם] פלפולים נוראים! וכנודע למי שמצוי בספריהם הקדושים. הם זיע"א לא גרסו שזהו קיצור לשון בעלמא!

גמרא "הכא באדם חשוב עסקינן" וכו'.

וברש"י: "באדם חשוב עסקינן, - שאינו רגיל לקבל מתנות".

מה הכוונה, האם הפי' שבכך מתבטאת כל חשיבותו - במה שאינו רגיל לקבל מתנות. או דהכוונה, שהוא "אדם חשוב" עם כל מה שנכלל בהמושג "אדם חשוב", וממילא, אדם כזה, אינו רגיל לקבל מתנות?

ובעיקר הדבר צ"ב, למה צריך כלל שתתן לו פרוטה, ומדוע לא סגי בהנאה שיש לה מעצם הדבר שאדם חשוב מוכן להינשא לה, [והרי משלמים על כך להשדכן כסף רב]?

תוס' [ד"ה אם כן] "**אבל בן חורין לא איתקש**" וכו'.

עי' ש"ך [חו"מ סי' צ"ב] וב"תומים" שם שדיברו בהרחבה בהאי ענינא האם גם אדם "בן חורין" איתקש לקרקעות, ע"ש.

גמרא "איתמר נמי משמי' דרבא" כו', הלשון "נמי" צריך ביאור.

גמרא "ואי אשמועינן ממונא - משום דאיתיהיב למחילה" וכו'.

ב"קובץ שיעורים" כתב לפרש, דהיינו משום שבקנינים דממון אין הקנין אלא **גילוי דעת** על הרצון והגמירות דעת לקנין, משא"כ בקידושי אשה, ע"ש. וכ"כ בספר "הערות", ומוסיף שם, דאף דאי"ז מתיישב כ"כ במשמעות לשון הגמרא, מ"מ כן נראה בפשט הגמ'.

אמר התלמיד הכותב: שיעור זה נאמר על ידי הרב זיע"ל בערש"ק לסדר "**בהר** - בחקתי" תשס"א, ואמר הרב זיע"ל במתק לשונו הזהב: הנה, יש לנו כאן בעמוד גמרא הזה - פסוק מפרשת "**בהר**" [בתוס' ד"ה אם כן] ופסוק מפרשת "**בחקתי**" [בתוס' ד"ה ונפשטו].

שבסוף ספר "חדושי מרן רי"ז הלוי" [בדף ע"ח ע"א] מתאריך כ"ח אדר התרפ"ו.

וכדעת הגרי"ז כן הוא ג"כ דעת החזו"א להדיא בבכורות סימן י"ח ס"ק י"ח יעו"ש, וע"ע בספר קוב"ש למס' קידושין דף ז', ויעו"ש עוד בשו"ת "בית יצחק" הנ"ל דמבואר שם בתו"ד הקדושים דפשיטא לי' דאף לר' יוחנן דיש דיחוי אסור למוכרו עד שיסתאב יעו"ש, וזהו כדעת החזו"א והגרי"ז זצוק"ל.

והנה ה"אחיעזר" שם הוכיח שיטתו מתוך לשון קדשו של רש"י בקידושין דף ז' ע"ב: "כגון זו שמתחלה לא הקדישה אלא לדמי שתמכר ויקדשו דמי חצי וכו'", ומשמע **לרבנו ה"אחיעזר"** דתמכר שלא במום, שלא הזכיר רע"י, ואילו הגרי"ז כותב "לא מצאתי בהם [בדברי רש"י] מפורש דתמכר שלא במום".

ובס"ד יש כאן מציאה רבתא בעזה"י, שכבר הרגיש בדיוק לשון רש"י הנ"ל **אדוננו ה"נתיבות המשפט"** זיע"א בספרו "תורת גיטין" למס' גיטין דף מ"ג ע"ב שכתב וזה לשון קדשו: "וגם משמע שם [בקידושין דף ז'] קצת מרש"י דא"צ שתנעה, רק שמוכרין אותה מיד בלא מום", יעו"ש"ה בכל דבריו, והיא מציאה נפלאה בס"ד.

ה"אחיעזר" הי' שש ושמה למראה דברי ה"תורת גיטין" הללו, והגרי"ז גם כן הי' שש ושמה, ממה שה"תורת גיטין" כותב שמשמע "קצת".

והנה, בחודש חשון תשמ"ט, קבלתי בס"ד מכתב מאברכי הכולל בעיר "נתיבות" ת"ו, ששאלו בצדק: הרי לעיל בע"א ברש"י [ד"ה ואיזה קריבה], גם שם כותב רש"י בלשון קדשו: **"ותמכר ויקריב אחרת בדמיה"**, והרי התם המדובר הוא אחרי שכבר חזר ולקח חצי השני והקדישה, ובה לא גם ה"אחיעזר" מודה ומסכים שאחרי שכבר כולה קדושה שוב א"א לפדותה בלי מום [כמבואר בדבריו הקדושים], ואם כן, לימא **רבנו חיים עוזר** לדנפשי: איך יתפרשו לדידי ד' רש"י בע"א, ומדוע לא הזכיר רש"י דתמכר על ידי רע"י? [הם עצמו עם ההערה הנשגבה הזו כמה וכמה פיגועים... זה הי' בשנת תשמ"ט...].

ובשו"ת "בית יצחק" חלק חו"מ בדרוש ח' אות י"ב [לשבת הגדול] כתב לדון האם השותף המקדיש יתחייב לשלם לשותף השני מדין מזיק, וזה בנוי על מה דנקט שם בפשיטות דאסור למוכרו עד שיפול בו מום ע"ש, וחזינן לדעתיה שהוא ג"כ כדעת החזו"א והגרי"ז זיע"א.

אמר התלמיד הכותב: הנושא דילן היה אחד מהנושאים הגדולים של הרב זצ"ל, הוא היה חוזר על זה כל פעם מחדש בכזו מתיקות! ופעם התרגש ואמר: תארו לעצמכם איזו שמחה גדולה שיש עכשיו למעלה בשמים... שפתותיהם דובבות...

הבריסקר רב זיע"א, ברוב צדקותו וענוותנותו, הוא כותב **לרבנו חיים עוזר**: "עיינתי ברש"י... [אחר הי' אומר, שהוא כבר ידע את הרש"י]...".

אמר התלמיד הכותב: להבנת ולהשלמת הענין הנני לקבוע כאן בדפוס בס"ד את כל מה שכתב בזה הרב זצ"ל בהרחבה ב"משמר הלוי" [כאן בסימן יא, ובכמה דוכתי], ככתבו וכלשונו של הרב זצ"ל: -

קידושין ז' א' "הא לא דמיא אלא להא דאמר רבי יוחנן: בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה, וחזר ולקחה והקדישה, קדושה ואינה קריבה, ועושה תמורה, ותמורתה כיוצא בה, שמע מינה תלת: ש"מ בעלי חיים נדחים, וש"מ

דיחוי מעיקרא הוי דיחוי, וש"מ יש דיחוי בדמים".

ונחלקו רבותינו מרנן זיע"א בפירוש האי "יש דיחוי בדמים".

דהנה מרן הגר"ע זצוק"ל מפרש שהיא ממש קדושת דמים, שיש על החצי הקדוש רק דין קדושת דמים, ונפדיה בלא מום, ויביא בדמי קרבן, וא"כ גם על קדושת דמים בלבד יש דיחוי.

ואילו מרן הגרי"ז זצוק"ל מפרש ש"דמים" היינו שאין כאן קדושת הגוף להקריבה, אבל מ"מ קדושת הגוף יש כאן, לענין שאינה נפדית בלא מום, ורק בכזו קדושה יש דיחוי, כיון שהיא קדושת הגוף, אבל בקדושת דמים ממש לעולם אימא לך דאין דיחוי.

והמו"מ ביניהם הלא הוא בספרתם, יעו"ש ב"אחיעזר" ח"ג סי' נ"ו בתשובה **"לרב גאון אחד"** מתאריך ד' אדר תרפ"ו ובמכתב שבסוף ספר "חדושי מרן רי"ז הלוי" [בדף ע"ח ע"א] מתאריך כ"ח אדר התרפ"ו.

והלום ראיתי ב"חזון איש" בבכורות סימן י"ח ס"ק י"ח שמפרש גם הוא להדיא **כמרן הגרי"ז זצוק"ל** הנ"ל, וזה לשון קדשו: "...אלמא דכל דלא נחתא לי' קדה"ג לא הוי דיחוי, והא דאמר זבחים י"ב יש דיחוי בדמים היינו קה"ג שאין ראוי להקריבה קרי לי' קדושת דמים, אבל הקדיש חצי אינה נפדית בלא מום...". עיי"ש בכל דבריו הקדושים.

הרי להדיא בחזו"א **כהגרי"ז**, דהקדיש חצי אינה נפדית בלא מום, והא דמיקריא "יש דיחוי בדמים" אין הכוונה לקדושת דמים הנפדית בלא מום, דבכזו קדושה באמת לא הוי דיחוי, אלא הכוונה לקדושת הגוף שאינה ראוי להקריבה.

ועיין בס' "קובץ שעורים" למס' קדושין דף ז' [אות ע"א].

והנה בשו"ת "אחיעזר" הנ"ל ח"ג סי' נ"ו אות א' כתב: "...באמת מפורש בקדושין ד"ז ובשאר מקומות דבהמה של שני שותפין הוי קדושת דמים, ופירש"י בקדושין ד"ז דתמכר שלא במום שלא הזכיר רע"י...".

ועל זה השיב מרן הגרי"ז זצוק"ל במכתבו הנ"ל [ב"חדושי מרן רי"ז הלוי" דף ע"ח ע"א]: "ועיינתי בדברי רש"י קידושין שהביא הדר"ג במכתבו ולא מצאתי בהם מפורש דתמכר שלא במום, רק דמפרש ללישנא דגמ' דקרי לה דיחוי בדמים... אבל לא בא לומר דתורת קדושת דמים עלה לענין פדיון וכדומה, ואה"נ דאינה נמכרת אלא במום כדין כל הקדש חצי".

והנה מצאתי בעזה"ש"י בדרך לימודי שהנידון הזה שבין **מרנן הגר"ע והגרי"ז זצוק"ל** כוונת דברי רש"י דקדושין ד"ז, **דלהגר"ע** משמע "דתמכר שלא במום שלא הזכיר רע"י", ואילו הגרי"ז כותב: "לא מצאתי בהם [בדברי רש"י] מפורש דתמכר שלא במום", כבר הרגיש בזה **אדוננו הנה"מ זיע"א** בספרו "תורת גיטין" למס' גיטין דף מ"ג ע"ב שכתב וזה לשון קדשו: "וגם משמע שם [בקידושין דף ז'] קצת מרש"י דא"צ שתנעה רק שמוכרין אותה מיד בלא מום", עיי"ש"ה בכל דבריו ז"ל, ודוק היטב בזה.

ועוד מצאתי בזה בס"ד [ביום ב' שמיני שיבסר אד"ש תשמ"א] בשו"ת "בית יצחק" חלק חו"מ בסופו בחלק הדרשות [דרוש ח' אות י"ב] שכתב שם **הגאון "בית יצחק" זצוק"ל** וזה לשון קדשו: "ושב נ"ל בהקדיש חצי בהמה, כיון דאף לר' יוחנן דיש דיחוי אסור למכרו עד שיסתאב, כמ"ש רש"י זבחים י"ב, אם כן כל עוד שלא נסתאב, השותף השני אין לו שום זכות, דלהשתמש אסור משום הקדש, וגם אינו יכול למכרו עד שיסתאב, ודאי השותף שהקדיש צריך לשלם הזיקו וכו', דילמא אינו רוצה למכור חלקו, רק להמתין עד שיסתאב", עכ"ל **הגאון ה"בית יצחק" זיע"א**, עיי"ש"ה בכל דבריו הקדושים.

ומבואר דהיה פשיטא לי' **להגאון הבי"צ זיע"א** דאי אפשר למוכרו עד שיסתאב, כדעת מרן הגרי"ז זצוק"ל כאן, וכדעת מרן החזו"א זצוק"ל הנ"ל.

ואמנם מה שציין לרש"י זבחים י"ב, שמבואר שם שא"א למוכרו עד שיסתאב, לכאורה כוונתו ז"ל ללשון רש"י שם בסוף עמוד א': "הלכך אינה קריבה עוד, ותנעה", וכאן הלא מיירי רש"י אחרי שכבר חזר ולקח חצי השני מהשותף והקדישה, וכבר כולה קדושה, ובה לא גם **מרנן הגר"ע זצוק"ל** מודה שכעת אי אפשר לפדות בלי מום, ותנעה, עיי"ש ב"אחיעזר" ח"ג סי' נ"ו אות א' וב"אחיעזר" חו"ד סי' מ"ד אות ג', ד"ל דכשחזר ולקח חצי, אפילו עדיין לא

הקדישה להחצי השני, מ"מ כבר נחתא עלה קדושת הגוף משום מיגו, כיון שעכשו חזי להקדיש כולה, עיישה ב"אחיעזר", וכ"ש כשכבר גם הקדיש להחצי השני, וכל הנידון דמרנן זצוק"ל הוא רק כשהחצי בלבד קדוש, ועדיין אפילו לא קנה את החצי השני, אם נמכר אז בלא מום [דעת הגר"ע], או גם אז צריך דווקא מום [דעת הגרי"ז והחזו"א], תדע שלא הביאו מלשון רש"י זה, דמייירי כשכולה קדושה, ובזה לא נחלקו.

ובודאי לא נעלם דבר זה מה"בית יצחק" זצוק"ל, אלא שכפי הנראה שהיה פשוט לו ז"ל ד"ז מסברא שגם כשרק החצי קדוש, והחצי השני שביד השותף חולין, אי אפשר למכרו בלי מום, ומייתי ללשון רש"י להווחא דמלתא, ומסברא הוא דסבירא לי ז"ל שדין החצי הקדוש כמו דין הכל אחרי שלקח החצי השני.

ועכ"פ יהיה איך שיהיה בכוונת ה"ב"צ זצוק"ל בהבאתו לדברי רש"י הנ"ל, עכ"פ חזינו לסברתו הקדושה שסובר גם הוא כמרנן החזו"א והגרי"ז זצוק"ל, שא"א למכור החצי הקדוש בלי מום.

אלא אם כן נטען שכל ראייתו היא מהרש"י, ואם אין רא"י מהרש"י, כי אז יסכים ה"ב"צ שזו שאלה, ויל"ד, וצ"ב בזה.

עכ"פ ד' ה"בית יצחק" זצוק"ל בהאי נידון דמרנן זצוק"ל היא מציאה רבתא בהאי ענינא בס"ד.

ועי' בס' "זרע אברהם" סי' י"ד אות י"ח וסי' י"ז אות י"ז.

ועוד צריך לדעת בזה, דבתוס' גיטין מ"ג ב' [ד"ה גמרן] כתבו: "והא דאמרין בפ"ק דקידושין (ז). בהמה של שני שותפין הקדיש חצי וחזר ולקחה והקדיש חצי כו', הא לא הקדישה לא גמרי, שאני התם דאפשר שתערה, ויהיו חצי דמי הקדש וחצי חולין..." [וכ"ש שם גם בתוס' הרא"ש], ופשטות דברי התוס' דבהקדש חצי תערה, וכ"כ ה"תורת גיטין" הנ"ל בדף מ"ג ב' אחרי שכתב להנ"ל [ד"משמע שם (בקידושין דף ז) קצת מרש"י דא"צ שתערה רק שמוכרין אותה מיד בלי מום] המשך ה"תורת גיטין": "והתוס' כתבו כאן בתירוצם שתערה", עיי"ש ביאור הדברים ב"תורת גיטין".

וכן ראיתי היום בס"ד בקה"י קדושין סי' י"ב אות ב' שכתב שבהקדש חצי צריך להמתין עד שיומם, ואינו נפדה בלא מום, "וכן מבואר בתוס' גיטין דמ"ג ע"ב ד"ה גמרו דבשותף שהקדיש חצי תערה עד שתסתאב, ויביא בדמי חצי קרבן".

אבל ב"אחיעזר" הנ"ל [ח"ג סי' נ"ו אות א'] כתב: "אולם בתוס' גיטין דמ"ג...מבואר דצריכה מום לפדות, ואפשר דכונת התוס' דכשלקחה, דחזי להקדישה כולה, חלה עלי' קדושת הגוף משום מיגו, אלא דלא אמרין פשטה, כמש"כ באחיעזר שם" [חיו"ד סי' מ"ד אות ג'].

[יום ג' מטו"מ כ"ב תמוז תשמ"ו]

מכתב

בס"ד יום ה' מטו"מ כ"ד תמוז תשמ"ו

ארהיב עוז להציע לפני כבוד הדר"ג שליט"א אשר נתעוררנו אמש בלימוד הרבים בקדושין דף ז'.

א) הנה ברש"י קדושין ז' א' בסוף העמוד [ד"ה ואינה קריבה]: "...ותמכר ויקריב אחרת בדמיה", הנה פשטות לשון רש"י היא שמדבר על מה שיעשה עתה בהבהמה, אחרי שחזר ולקח חצי השני והקדישה, דאמר ר' יוחנן קדושה ואינה קריבה. ולא שקאי רש"י על לפני שלקח החצי.

ואם כנים הדברים כי אז בעניי אינני יודע איך פירש מרן הגר"ע זצוק"ל לדברי הרש"י הללו, שלא הזכיר שתמכר במום, למאי דדקדק הגר"ע ז"ע [ב"אחיעזר" ח"ג סי' נ"ו] מלשון רש"י בעמוד ב' "שמתחלה לא הקדישה אלא לדמיה שתמכר ויקדש דמי חציה", ולא הזכיר מום, שסובר רש"י שזו קדושת דמים בלבד, ואין צריך מום לפדות עליו, ואם זה דקדוק א"כ איך יתפרש הרש"י הנ"ל בסוף עמוד א' שכתב "ותמכר", ולא הזכיר מום, ואחרי שלקח והקדיש הלא גם להגר"ע פשיטא שכעת צריכה מום לפדות עליו.

והגר"ע זצוק"ל כתב שם עוד יותר, דמיד אחרי שלקחה, אפילו כשעדיין לא הקדיש את החצי השני, מ"מ י"ל דכבר כעת אמרין מיגו דנחתא קדושת דמים נחתא קדושת הגוף, הואיל ובידו להקדישה, אע"ג דלא אמרין פשטה, עיווי"ש ב"אחיעזר", וכ"ש אחרי שכבר הקדיש את החצי השני ודאי דבעי מום, וא"כ מה זה שכתב רש"י הנ"ל "ותמכר", ולא הזכיר מום, למאי דסבירא לי לה"אחיעזר" שזה דקדוק?

והראה א' הלומדים שי' מש"כ על הרש"י הזה בהגהות הגאון ר' שמחה מדעסוי זצ"ל, ודבריו הקדושים צ"ת רב.

ובעניי מצאתי ב"תורת גיטין" מ"ג ב' שכתב שמדברי רש"י דקדושין ז' משמע קצת דתמכר בלא מום [וה"אחיעזר" הי' שש ושמח למראה דברי התו"ג הללו, והגרי"ז גם כן הי' שש ושמח, שכתב אדוננו התו"ג "משמע קצת"], ומה יאמר התו"ג להרש"י דילן הנ"ל דסוף ע"א דבדואי בעי מום, ומ"מ לא הוזכר ברש"י אלא רק "ותמכר"?

ואבקשה נא מכבוד הדר"ג שליט"א לעיין לרגע קט בס' "משמר הלוי" זבחים סי' ל"א, ואולי יוכל להאיר עיני במה ששאלתי שם בעניי ע"ד הגאון מאור הגולה ה"בית יצחק" זצוק"ל. [אמר לי פעם רבנו הגדול והקדוש הקה"י ז"ע: א. מאד היינו משתוקקים במקומותינו לרכוש את הספרים "בית יצחק" המלאים וגדושים בכל ענין, אבל לא הי' בהישג יד...ואמר זאת על מה שזכיתי בעניי להראות לו כמה דברים שבקה"י שכבר זכה בהם ה"בית יצחק", והי' מאד בשמחה מזה, ואמר כנ"ל, שמפני זה לא ראה את הדברים ב"בית יצחק"...].

ב) וכעת בדרך לימודנו אמש בס"ד נתגלה לן מש"כ האבנ"מ בס"י ל"א סוף ס"ק כ"ב, וחזינו שם להדיא לדעתו הקדושה דיש דיחוי בדמים בסוגיין דקדושין דף ז' היינו דמים ממש, ואין צורך למום לפדות, דרק על זה לכאו' שייך מש"כ שם דלכן לא פשטה הקדושה מאל"י אחרי שחזר ולקח חצי דאין פשטה בקדושת דמים, וזה כמהלך הגר"ע זצוק"ל הנ"ל, דאם הי' סובר כהחזו"א והגרי"ז, דזו קדושת הגוף שלא להקריבה וצריכה מום לפדות עליו, א"כ למה לא נימא פשטה בזה.

ובקה"י קדושין סוף סי' י"ב כתב באמת לדון על דברי האבנ"מ הללו ד"ל דכיון שצריכה מום לפדות לא מיקריא קדושת דמים, עיישה בקה"י.

אבל לכאו' דעת האבנ"מ דהיא קדושת דמים ממש, ואין צריך מום לפדות, כהגר"ע.

או דילמא יסבור האבנ"מ דאפי' אם צריך מום לפדיון, מ"מ מיקרי קדושת דמים דלא אמרין בה פשטה? וצריך ללמוד היטב הסוגיא דערכין ה' לראות אם מבואר שם הדין בזה, ואולי גם בחולין קל"ה.

ג) הנה התוס' בסוגיין בקדושין ז' ב' ד"ה ש"מ [ובשאר דוכתי בש"ס בהאי סוגיא] הקשו למה לי לר' יוחנן לאשמועין הני תלת מילי והלא שמעינן לה ממתני דפסחים צ"ז ב' דהמפריש נקבה לפסחו, יעוי"ש מה שתירצו.

ולכאו' להגר"ע הנ"ל הלא יש ליישב היטב, דר' יוחנן קמ"ל דאפי' קדושת דמים ממש של חצי בהמה, שאינה צריכה מום לפדות עליו, מ"מ אמרין בזה דיחוי, והוא חידוש גדול מאד דלא שמעינן לי' ממתני דפסחים, דהתם תנן תרעה עד שתסתאב, וא"כ בעיא מום, ובזה יש דיחוי, ואכתי לא שמעינן דיש דיחוי גם בדמים ממש, עד דאתא ר' יוחנן ואשמועין דיש דיחוי גם בדמים ממש.

ולכאורה היא שאלה גדולה על ה"אחיעזר" מדברי התוס' הללו.

אא"כ נאמר שקושיית התוס' היא למה איצטריך לאשמועין "תלת מילי". וי"ל.

ויורנו כבוד הדר"ג שליט"א דעתו הרחבה בזה.

ד) הנה העיר א' הלומדים שי' הערה נשגבה מאד.

דהלא פשטות ד' התוס' דגיטין מ"ג ב' [ד"ה גמרן] שכתבו ד"תרעה" שסוברים שבחצי בהמה קדושה יש דין רעי', וכמש"כ ה"תורת גיטין" דזה דלא כמשמעות קצת דרש"י דילן דקדושין דף ז'.

כת"ר להפליא.

אלא שאמת נכון הדבר שיש להעיר מדברי הרש"י דסוף עמוד א' [שצ"ע כת"ר], דהתם הלא ודאי בעינן למוס גם להגר"ע, ומ"מ לא הוזכר ברש"י [כמו שהוזכר ברש"י דזבחים דף י"ב סוף עמ' א' שכתב "תרעה"], ויעויין בזה בהגהות הגאון ר' שמחה מדעסוי זצ"ל בסוף הגמרא קידושין מש"כ על הרש"י הזה בסוף עמוד א', ויל"פ.

עכ"פ הנידון דרבנותינו הי' על הרש"י דעמ' ב' וכן"ל, וא"ש הכל.

אשמח מאד לשמוע חוות דעתו בזה.

ואסיים מענינא דיומא במה שנתבאר במכתביו הקדושים של מרן הגר"ע זצוק"ל ז"ע ועכ"א בהרבה עניני השתדלויות קדושים שעסק, ומרגלא בלשונו הקדוש: "לנו המלאכה - ולה' הישועה"!!!

ותפלתנו כתפלת נקדימון בן גוריון בתענית כ' ב': "הודע שיש לך אהובים בעולמך"!!!

בברכת התורה
דידו עוז מלונפ"ח
משה מרדכי

דף ז' ע"ב

גמרא "חצי"ך בחצי פרוטה - וחצי"ך בחצי פרוטה, מהו'.

דבר אחד ברור, שלאותה אשה יהיו לה חיים קשים! במקום להיות אדם נורמלי ולומר: הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, הוא הולך ומתחכם...

גמרא "ומיגמר לא ניגמרו עד למחר". מאי משמע "למחר", האם כשיגיע עלות השחר, או כשיגיע צאת הכוכבים, והאם היום הולך כאן אחר הלילה - או הלילה אחר היום?

רש"י [ד"ה לא אמר כלום] "אפי' נתנו לכהן".

אינו מובן, מאי קמ"ל רש"י בזה?

דף ח' ע"א

תוס' [ד"ה מנא] "ללישנא קמא מייתי ראיי", - המפרשים נתקשו, דלכא' אדרבה לפי ל"ב טפי איכא ראיי? ובחזו"א כ' דצריך להגיה בתוס': "ללישנא בתרא", ע"ש. ובתוס' הרא"ש איתא נמי "ללישנא קמא", וכמו לפנינו בתוס'.

גמרא "לא אמרן אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא ומיבעי לי סודרא ארישי". ואיך הי' הולך בזמנם מי שלא הי' גברא רבה? ויעוי' להלן בדף ל' ע"א, ועי' בספר "הערות".

תוס' [ד"ה רב כהנא] "דבשכיל אשתו הי' לוקח" - כך שיטת התוס', ודלא כהרמב"ם, ועי' בשו"ת "חתם סופר" חיו"ד סימן שא. [ועי' פ"ת יור"ד סימן ש"ה סק"ה].

שם. הנה כל זה ניחא לגבי "טלית", ואיך נפרש לגבי "עגל"?

גמרא "הרי זו מקודשת - וישלים".

עד מתי? האם בלא הגבלה של זמן?

אמנם ה"אחיעזר" ח"ג סי' נ"ו הנ"ל כתב די"ל דגם התוס' יודו דאין צריך רעי', ודבריהם אזלי אחרי שכבר לקח את חצי השני, ועדיין לא הקדישה, דנהי דלא אמרין פשטה, אבל כיון שכעת כבר בידו להקדישה, אמרין מיו, ונחתא לה קדושת הגוף, וצריך מוס.

והעיר א' הלומדים שי', דלפי"ז אם כן הא דאמרין דש"מ מדר' יוחנן דיש דיחוי בדמים הנה לשיטת התוס' הנ"ל כדאסברה לה ה"אחיעזר", שוב י"ל כהחזו"א והגר"י, דבדמים ממש אין דיחוי, והא דהכא יש דיחוי הוא מפאת הדיחוי מהקדשה בזמן שכבר קנה את החצי השני, ומיד נחתא לה קדושת הגוף, וצריכה מוס לפדיון, ואז חל דין הדיחוי, שלא יוכל להקריבה אפילו אחרי שיקדישה לגמרי.

והדברים נחמדים ונעימים מאד.

ואשמח לשמוע חו"ד כבוד הדר"ג הרמה שליט"א בכל הדברים הניתנים למעלה.

הנני ידי"ע מוקירים ומכבדים כרום ערכם הנשגב נפש כמהה מצפה לישועה משה מרדכי הלוי שולזינגר

שוב אמרו לי [במוצש"ק עקב אור לייט מנ"א תשמ"ט] דלק"מ, דהלא כבר כתבו התוס' דזבחים י"ב א' וחולין ס"ט ב' דכשבדו להקדישה לא הוי דיחוי, עייש"ה, וא"כ כשקנה את חצי השני, ונחתא לה קדושת הגוף, כמש"כ ה"אחיעזר", הלא עכשיו כבר בידו להקדיש את החצי השני, ובכה"ג לא חל דין דיחוי, ועל כרחיך הא דאינה קריבה אחרי שהקדיש גם את החצי השני הוא מפאת הדיחוי שחל עלי' בתחילת הקדישה, כשהי' לו רק החצי בלבד, ואז הי' רק קדושת דמים [לה"אחיעזר]. דברגע שקנה את החצי השני, וכבר בידו להקדישו, שוב לא חל דין דיחוי, אלא רק הדיחוי הראשון, מזמן שהיתה קדושת דמים בלבד, וא"ש היטב לשיטת ה"אחיעזר" זיע"א. והתבונן בזה.

כן הסביר לי חד מבעלי תריסין דהישיבה הקדושה דפוניבו שליט"א. ודפח"ח.

והנה תלי"ת מצאתי כעת מציאה נפלאה בס' "צפנת פענח" הלכות ערכין פ"ה הי"ד [עמ' 80 טור ב'] [ד"ה שם הקדיש אחד מאברין] וזה לשון קדשו:

"דהנה כ"כ דאם הקדיש אבר אחד לקרבן אותו אבר קדוש קדושת הגוף ולא קדושת דמים, וע' תמורה דף י"א ע"ב דיליף לה מקרא דלה, ולכך לא מהני פדיון, ולכך בתמורה דף כ"ו גבי בהמה של ב' שותפים, דאם הקדיש חצי, וחזר ולקח חצי והקדיש, דממיר, וא"כ ע"כ קדיש קדוה"ג גם בתחילה, ואף דהא מבואר בתוספתא תמורה פ"א, וכן פסק רבינו בהל' תמורה פ"א הי"ט, דבהמה שרק חצי קודש, כגון שאחד מן השותפין הקדיש אותה, לא עביד תמורה, ודלא כשיטת התוס' שם דף כ"ו ע"א ד"ה מהו דתימא, זה משום דאין ממירין באברין, וחציה ג"כ כן, ודלא כהתוס', וע' שם פ"ג ה"ג חצי בהמה זו כו, והטעם דשני חציה שאני, וכמו הא דקדושין דף ז', וכן מעשר בהמה מבואר בחולין דף ס"ט ע"ב ובעירובין דף נ' ובתמורה דף י"ג דאינה לחצאין ע"ש, עכ"פ הרי חזין דקדיש קדוה"ג, רק דמ"מ לא פשטה קדושה בכל הבהמה משום דקא ממעט מן ממנו...וא"כ ע"כ צריך למוכרו חוץ מדמי אבר, ובשביל האבר לא יקבל כלום, דהוא קדיש קדושת הגוף, זהו כונת רבינו בהל' מעה"ק פט"ו, עכ"ל ה"צפנת פענח", יעויי"ש בכל אריכות דבריו הקדושים, זיע"ע ועכ"א.

והיא מציאה רבתא בהאי ענינא, דדעת רבנו ה"צפנת פענח" זיע"א גם כן דהויא קדושת הגוף, ואי אפשר לפדות בלא מוס, כדעת רבנותינו החזו"א והגר"י הנ"ל זיע"ע ועכ"א.

[אור ליום ד' חיי שרה י"ט חשוון תשמ"ח]

מכתב

בס"ד אור ליום ג' וירא י"ד חשוון תשמ"ט
ידידי יקירי אהובי שליט"א נעימות בימינם נצח מעתה ועד עולם!

שמחתי מאד במכתבם היקר, ויסלח לי על איחור כתיבתי עד עתה, לריבוי הטרדות ב"ה בשעבודא דאורייתא בחובות הקבוע להם זמן, והנה בודאי כבר עמד כת"ר על זה שהמו"מ הנשגב בין רבנותינו מאורי העולם הגר"ע והגר"י זיע"א הי' על דברי רש"י בקידושין דף ז' עמוד ב', יעיי"ש ויראה ויבין, ולא על דברי רש"י שבסוף עמוד א', שצ"ע כת"ר, וגם הנה"מ זיע"א ב"תורת גיטין" מ"ג ב' התכוון בודאי להרש"י דעמוד ב', ובזה א"ש כמובן כל מה שהרבה

הגמרא הזו, זוהי אחת מב' הגמרות [כאן – ולהלן י"א א'] שמהם הקשו על המהר"ם מינץ שכ' דאין לקדש אשה בלילה, – יעוי' בזה בתשו' הגרעק"א [תנינא, סימן עא], [ולא הי' נוחא לרבותינו ליישב, דמיירי ביום, – ובמקום חשור, וכעין דמצינו במשנה בחולין י"ג ב' דהשוחט בלילה שחיתו פסולה, והתם לאו "בלילה" תליא מילתא, רק במקום מואר או חשור, וכמבאר בשו"ע יור"ד ריש סימן יא].

דף ח' ע"ב

תוס' [ד"ה משכון] "אע"ג דרבי יצחק איירי במשכון שלא בשעת הלואתו, מצינו למימר כיון דבעל חוב קונה משכון שלא בשעת הלואה קנין גמור עד שיפדה – בשעת הלואה נמי אלים שיעבודי לחשב ממון לקדש בו האשה ולקנות בו עבדים וקרקעות".

עי' בר"י הזקן שהביא פי' התוס' וכתב עלה "וזה הבל". ועי' רמב"ן במלחמות בפסחים [ל"א ב'] שהביא כן בשם בעה"מ וכתב עלה דאלו "דברי הבאי", ע"ש כל דבריו הקדו' [וע"ע בחי' הרמב"ן ב"מ פ"ב א']. ועי' פנ"י גיטין ל"ז א' שכ', דדבריהם "דברי נביאות". ועי' ש"ך ס"ח חו"מ [סי' ע"ב ס"ק טז].

הלומדים שליט"א חקרו: איך יהי' הדין באופן שבאים להפוך את אותו המשכון עצמו שניתן בשעת הלואה ולאשוויי אח"כ למשכון מחודש שיהי' דינו כמשכון שלא בשעת הלואה – האם שייך לעשות כך? ובאיזה קנין? וע"ע.

הנה במשכון יש אזהרת לאו: "ולא תבוא אל ביתו לעבוט עבטו". וכד הוינא טליא שמעתי מדודי ה"תורת זאב" זצ"ל, שב"חדושי הרי"ם" חו"מ [סי' צ"ח] מסתפק: איך הדין בביאה במקצת? ויעוי' בתוס' חולין [ל"ג ב', ד"ה דכולין] שכתבו, דגם למ"ד ביאה במקצת שמה ביאה, אי"ז אלא דוקא לענין טומאת מקדש, ע"ש, וע"ע.

הס"ק הח"ח זיע"א כותב בספרו הק' "אהבת חסד" [חלק ב' פרק ט"ז בהגהה], דהעצה היותר טובה היא שלא ליתן הלואה מבלי "משכון" ובטחונות, ע"ש. [וע"ע שם להלן פכ"א בהגה"ה].

ציון ב"משפט" תפדה – ושביה ב"צדקה"...

גמרא "אם אינו קונה – צדקה מנין".

"ציון במשפט תפדה – ושביה בצדקה", – מה כאן הפשט? אם "שביה" רק ב"צדקה" אם כך מדוע "ציון" ב"משפט"?

ביאר בזה רבנו חיים הלוי זיע"א: לפעמים קורה, שהמלוה מחליט למחול להלווה על ההלוואה, ואז, לאחר שהחוב נמחל [לפנים משורת הדין], באותו רגע מגיע הלווה אל המלוה ותובע בדין שיחזיר לו את המשכון. ואמר הגר"ח: הסוף יהי' "ושביה ב"צדקה", הקדוש ב"ה ימחל לנו, [איך אמר הלוצק רב זיע"א בבכיות נוראות: רבנו של עולם, רבנו של עולם, גוטע אידן אמרו: תשלח מהר

שם. "וישלים". – עי' בריטב"א דאם לא השלים ומחלה לו, מקודשת, ולכאוי' היינו אפי' אם יהא זה בעל כרחו של המקדש שלא ירצה שיחולו קידושין למפרע. וכמדו', שסוגיא, דשמעתתא ורוב האחרונים נוקטים, דשפיר מהניא מחילה בעל כרחו. ועי' במאירי שכ', דיכול ליתן לה המנה בעל כרחו, ולכאוי' תליא בהסוגיא בגיטין ע"ה האם נתינה בעל כרחו חשיבא "נתינה", וצ"ע.

ועי' עוד במאירי שם לעיל, שהביא פלוגתת הראשונים, האם מחוייב לקיים את התנאי וליתן לה את המנה, ויש שם במאירי אריכות גדולה בזה, ע"ש כ"ד הקדו'. [וציין שם הגאון המהדיר זצ"ל להרשב"א גיטין ע"ו א'] וצ"ב, מהיכי תיתי שיהי' מחוייב לקיים התנאי, ומאיזה דין? והאם זהו דין תורה, או מדרבנן?

אני השפל והבוזי, זכיתי לשמוע מפה קדשו של הבריסקער רב זיע"א [בשמחת תורה תשי"ח או תשי"ט] שאמר: הלא הדבר ידוע שבכל תנאי בעלמא אין דין לקיים את התנאי, אכן בתנאי דבני גד ובני ראובן אין זה כך וכו' וכו' [וכמבאר ב"חדושי מרן ר"ז הלוי" על התורה בפרשת וזאת הברכה, ע"ש].

גמרא "ואמר רב הונא אמר רבי" – כן הגיה הרש"ש, וע"ש.

גמרא "כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי".

האם בתנאי ד"על מנת" בעינן לכל משפטי התנאים? נחלקו בזה הרמב"ם והרא"ש, דעת הרמב"ם [בפ' מהל' אישות הי"ז] דבתנאי דעל מנת א"צ משפטי התנאים. אכן הרא"ש כאן [בסימן ט'] ובגיטין [פ' מי שאחזו סימן ט', י' יא – כפי שציין כאן בקרב"נ אות א'] ס"ל, דבעל מנת נמי צריך כל דיני תנאי.

ולשון קדשו של הרא"ש כאן: **"ואע"פ שלא הזכיר שום תנאי, דיינינן לי' כאילו התנה וכפליה לתנאיה".**

גמרא "דינר רע, הרי זו מקודשת ויחליף".

מה מחייב אותו להחליף? – יש על כך סימן שלם בקה"י [סימן י"ז], ומייתי שם לד' הריטב"א שכ' על ד' הגמ' להלן: "כגון דנפיק ע"י הדחק" וזה לשון קדשו: –

"פי', ואע"ג דמנה חשיב מיהת כיון דנפיק [כלל] [נרצ' כל דהו], מ"מ כיון דלא נפיק אלא ע"י הדחק אין לה לקבלו ממנו, כשם שאין למוכר או למלוה לקבלו כראיתא בפ' הזהב" עכ"ל הריטב"א, וע"ש בקה"י מה שכתב לדון בכוונת הריטב"א, ע"ש כ"ד הקדו'.

גמרא "מונה והולך שאני – דדעתה אכוליה".

צריך פשט, כמה הוא שיעור ההפסקה בין הדינר הראשון לשאר הדינרים בכדי שייקרא "מונה והולך"? ועי' היטב בשיטה ל"נ למי.

רש"י [ד"ה במנה זו] "מיבעיא דמצי הדרא". ואיך הדין בסתם כל זמן דלא הדרא בה – האם בטלי הקידושין ממילא? – עי' ר"ן.

בענין קידושין בלילה

גמרא "דיהביה ניהלה בליליא".

רבנו איסר זלמן זיע"א...

סיפר לי יהודי אחד, את מה שראה בעיניו, איך שרבי איסר זלמן ישב בבית מדרש ולמד, וילד אחד השתובב לידו בצורה שמשגעת. פנה אליו רבי איסר זלמן עם הרוק שלו ועם הטוב לב שלו: אינגלע, כדאי שתלך ללמוד. [הוא לא גער בו חס ושלום, הוא זיע"א לא ידע מה זה לגעור]. והילד, החצוף, השיב לרבי איסר זלמן: דו גייא לערנען! אתה תלך ללמוד! [כך הוא אמר בעזותו לרבי איסר זלמן, אשר ראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליו, אני זכיתי לראות אותו], ומה הגיב על כך רבי איסר זלמן? הוא מיד אמר לעצמו: הוא צודק הילד, צריך באמת להתיישב ללמוד!...

גמרא "או דלמא מצי אמרה לי מדאורייתא חיובי מחייבת לאצולן". צ"ב ומה בכך, והרי מ"מ אית לה הנאה בהא גופא שמקיים את חיובו ואינו מתעלם מכך?

דף ט' ע"א

גמרא "בתך מקודשת לי" וכו'.

ולכאוי' למה נקטו "בתך", ולא את הדוגמא הפשוטה שהיא מקדשת את עצמה, וכגון כשכבר בגרה? [א"ה: עי' ב"ליקוטים" שבמשניות בשם "קול הרמז"]. ויתכן, דבזמנם הי' זה דבר מאד מצוי שהאב מקדש את בתו קודם שבגרה. אך העירו הלומדים, דהא לעיל [בדף ה' ב'] לגבי קידושי "כסף" הלשון הוא: "נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת לי" וכו', וא"כ מאי שנא הכא לענין "שטר" דנקטו באופן שהאב קידש את בתו? גם ציינו הלומדים לד' רש"י [לעיל ג' ע"א, ד"ה למעוטי חופה] שכ' שם לפרש "דאם מסרה לה אביה לחופה לשם קידושין – אינה מקודשת בכך", ושם באמת עמדו בזה הפנ"י והמקנה – מדוע נקט רש"י באופן שהאב מסרה לחופה, ולא באופן שהיא בעצמה מסרה עצמה לחופה? – עיין שם בדבריהם הקדושים.

שם "בתך מקודשת לי".

האם כך הוא הלשון של הכותב, או רק לשון של התנא? והאם הכותב צריך לכתוב להדיא את שם הבת? – עי' ברשב"א ובריטב"א, ועי' ב"המקנה", ויעוי' בשו"ע אהע"ז [סימן ל"ב ס"ד] ובמש"כ שם בביאור הגר"א בארוכה.

גמרא "מתקין לה ר' זירא בר ממל" וכו'.

הא קמן לשון "מתקין" כלפי ברייתא, ועי' עוד לעיל ה' ב', ועי' בריטב"א שם ובמה שציין הרב המהדיר שם לד' הריטב"א בב"מ ל"ג ב', ע"ש.

גמרא "הא לא דמי האי שטרא לשטר זביני, התם מוכר כותב לו וכו', הכא בעל כותב" וכו'.

ופרש"י [בד"ה לשטר זביני]: "ומנלן דכי האי גוונא הוי שטרא".

ומשמע מד' רש"י, דזה הי' ברור להמקשן דלגבי מוכר בודאי דבעינן שהמוכר הוא שיכתוב להלוקח, ולא להיפך. ולכאוי' היינו משום דכך הי' שם אצל ירמ"י וחנמאל וכמבואר ברש"י להלן ד"ה התם.

גמרא "אמר רבא – התם מעניינא דקרא והכא מעניינא דקרא".

מהר את המשיח ליהודים, אחרת, תצטרך לשלוח איתו לגויים...]. ואזי: "אלה פקודי המשכן – משכן העדות", מדוע כתוב פעמים "משכן"? אומר שם רש"י: זה בית המקדש שנתמשכן בעוונותיה של ישראל, נמצא שה"בית המקדש" נלקח מאיתנו בגדר "משכון", וברגע שהקדוש ב"ה ימחל לנו על העבירות בעדקה, מיד: "ציון במשפט תפדה", עם ישראל ידרשו בדין את בנין בית המקדש.

זה נורא! צריך להגיד את זה בהתרגשות!! נזכה ונחי' ונראה!!

תוס' [ד"ה צדקה] "ואי לא הוה קונה ליה א"כ כשמברכו העני הוה ליה רבית דברים".

עי' נתיב"מ [סימן ... ס"ק ...], ועי' בספר "הערות".

שם "דלא מיקרי צדקה אלא הנותן משלו, כמו צדק משלך ותן לו".

עי' ביה"ל עה"ת [בריש פרשת "תרומה"], דלכך נסמכה פרשת "תרומה" לפרשת "משפטים", לומר לנו שמתחילה, קודם שיעשה האדם צדקה בממונו, צריך לראות שלא יהי' בממונו חשש גזל, ע"ש כ"ד הקדור.

גמרא "נטלתו, וזרקתו לים, או לאור, או לכל דבר האבד" וכו'.

האם יש כאן צריכותא?

גמרא "והא דקא עבדא הכי סברא איבדקיה להאי גברא אי רתחנא הוא או לא".

וכאן לא שייכא קושיית התוס' [להלן ל"ב א', ד"ה דמחיל] אהא דאמרין התם "דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר: איזול איחזי אי רתח אי לא רתח". ופרכינן: "ודילמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול"? ומשני: "דמחיל ליה ליקריה" וכו', ע"כ. וכתבו התוס' שם: "וצריך לומר שהודיעו קודם לכן, – שלא יהא כמו נתכוין לאכול [בשר] חזיר ועלה בידו בשר טלה, דאמר לקמן בפ' בתרא שצריך מחילה וכפרה" עכ"ד התוס' שם. ולכאוי' מדוע לא הקשו התוס' קושייתם הנ"ל גם כאן בסוגיין? אך התשובה פשוטה לכאוי', דהתם ברב הונא עסקינן, אך כאן מיירי באשה מן השוק.

שם "סברא איבדקיה להאי גברא וכו', קמ"ל".

לכאוי', ואימא הכי נמי, ומדוע לא נימא דליהוי מיהא "ספק" קידושין? [וכזאת צ"ע בהא דאמרו להלן "תנו לאבא ולאביך אינה מקודשת"].

אמר התלמיד הכותב: הקטע הנ"ל הוא ממחזור קיץ תשס"א, אכן ממחזור שלאחריו בחורף תשס"ט אמר הרב זצ"ל את הדברים דלהלן: –

הנה "מנה" זהו סכום נכבד ביותר, בראשונים הרי כתוב שמאיתיים זו זה פרנסה לשני אנשים למשך שנה, וא"כ "מנה" הוא פרנסה לאדם אחד למשך שנה, ובכל זאת, הי' כאן הוה אמינא שהיא מצפה שהבעל ישאר בשלוות נפש! צריכים להיות בשביל זה "רבי איסר זלמן" לפחות.

כן מצינו לי' **לרבא** דקאמר "התם מעניני דקרא וקרא מעניני דקרא" בכמה דוכתי בש"ס.

גמרא "הכא כתיב כי יקח בבעל תלה רחמנא".

הנה בפשטות הי' נראה לפרש, דהכוונה היא להקרא ד"כי יקח איש אשה ובעלה והי' אם לא תמצא חן בעיניו" וגו' [בדברים כ"ד א], דהיינו פרשת גיטין וקדושין. ואולם ב"תורה אור" ציין כאן להקרא דלעיל מינה [בדברים כב, יט]: "כי יקח איש אשה ו**בא אליה ושנאה**" וגו', דהיינו פרשת מוציא שם רע, ולכאן, מדוע לא פי' כפשוטו?

ואולם שוב אנהירננהו לעינין הרה"ג ר' אברהם מאיר לפשיץ [זלה"ה], דה"תורה אור" הוכרח לפרש כך מכח ההמשך של הסוגיא, "ה"נ קרי ביה כי יקח – דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה", והרי הך קרא בפרשת מוציא שם רע כתיבא.

והרה"ג ר' ירמיהאל הרש"ר שליט"א [להבח"ח] ציין עוד בזה לד' רש"י [בד"ה מאי טעמא], שפירש את קושיית הגמ' הנ"ל בהאי לישנא: "קרי ביה כי יקח ונימא דאבי הנערה קאמר שיהא מקיחה לבעל ומשום דכתיב את בתי נתתי" ע"כ, הרי דמפרש רש"י, דעיקר קושיית הגמ' היא, דהקרא דנימא דהקרא ד"את בתי נתתי" וגו' מפרש את הקרא ד"כי יקח", והיינו משום דכולהו כתיבי בחדא פרשתא, וא"כ בהכרח חזינן דכוונת הגמ' כאן בכל הסוגיא היא לפרשת מוציא שם רע, ולא לפרשת גיטין.

ואולם מאידך גיסא, לעיל [בדף ד' ע"ב] אהא דאמרין התם: "דתניא, כי יקח איש אשה ובעלה" וכו', שם ציין ב"תורה אור" לדברים כ"ד א', דהיינו לפרשת גיטין וקדושין, והיינו משום דהתם הא כתיב בברייתא להדיא "**ובעלה**", ותיבה זו הא ליתא אלא בפרשת גיטין וקדושין.

דברי תורה – כל זמן שממשמש בהן מוצא בהן טעם! אחד שאלני: מה עוד אפשר לחדש ב"קדושין"? הנה!...

גמרא "התם נמי כתיב שדות בכסף יקנו? קרי יקנו".

ולא ניהא להגמרא ליישב לכאן בפשיטות, דהתם לגבי קנין כסף כתיבא, וכאן הנדון לגבי קנין שטר.

תוס' [ד"ה אע"פ] "וי"ל משום דכתב ביה **נתינה** אחריתי ספר המקנה" וכו'. – כאן יש את ההגה"ה המפורסמת של הרש"ש, דכך צ"ל: **אחרי תיתי את ספר**" וכו', וע"ש.

תוס' [ד"ה הא] "ומגט לא, הי' יכול להקשות, דבצד אחד דמי שפיר לגט, דמה גט הבעל כתבו בב"ד".

הרש"ש כתב עלה וזה לשון קדשו: –

"דמה גט הבעל כתבו. [תיבת בב"ד נראה למחוק, ותיקון הב"ח לא מחזור]. והנה הרש"א הביא בשם רש"ל להוסיף כאן ודמי למוכר ע"ש. ונ"ל דר"ל דתיבות ודמי למכר הכתוב בדבור הסמוך לקמן אחרי דבעל כתבו צ"ל כאן, [משם למחוק כי אין להם ענין בשם], וכוונתם בזה לתרץ דלא תקשה לפ"ז מאי פריך הא לא דמי כו' [ור"ל ומגלן כו' כפרש"א]. הא כיון דקידושי שטר ילפינן מגט ושם ג"כ הבעל כותב, לזה כתבו דגם גט דמי למכר דהמקנה כותבו, וכטעמא דר"פ רב שרביא לקמן [ע"ב], דהל' כוותיהו לדעת הרי"ף והרמב"ם. עכ"ל הרש"ש.

ובתוס' הרא"ש כאן איתא בהאי לישנא: –

"וי"ל דלא ניהא לי' להקשות מגט, דבצד אחד דמי שפיר לגט, דמה גט הבעל כתבו אף ה"נ הבעל כותבו" עכ"ל התוס' הרא"ש. [ולא נזכר בדבריו "בב"ד"].

גמרא "מאי טעמא קרית ביה יקנו – משום דכתיב ומכר, ה"נ קרי ביה כי יקח דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה".

העיר בצדק הרה"ג ר' צבי הלוי גנאור [זלה"ה]: מה כאן הפשט בכל הגמרא, וכי הניקוד של הפסוקים הולך איך שמסתדר יותר? וכי לא לימדנו משה רבנו ע"ה כיצד לקרוא ולנקד את הפסוקים? – וזוהי שאלה עצומה! ואילו היינו מציעים את השאלה הזו קמ"י דרבנו הגדול ה"אבי עזרי" [זיע"א], ברור כשמש שהוא הי' משיב ואומר: **שוזיה שאלה גדולה!** [א"ה: ראה "פניני רבנו אבי עזרי" עמ' שו ותבין].

תוס' [ד"ה הלכתא] "תימה כיון דהלכתא ניהו ל"ל קרא דויצאה והיתה שהאשה נקנית בשטר".

צ"ע, מאי קושיא, ונימא דהגמ' התם דמייתי מקרא ד"ויצאה והיתה" אזלא אליבא דה"אביעית אימא" כאן בסוגיין?

שם "אי נמי יש לפרש הלכות מדינה, כלומר מנהג הי' כך".

עי' ב"ח שציין דכה"ג אשכחן לקמן ל"ח ב'.

וכבוד מרן [זיע"א] כתב בשעתו במכתבו: וכי מה יעזור שיהי' כתוב בחוק "גיוור כהלכה", הלא הם יפרשו דהיינו הלכות מדינה? [ראה "מכתבים ומאמרים חלק שני אגרת קח"].

בענין אומר אדם לבתו צאי וקבלי קידושיך

גמרא "מקודשת מדעתו והוא שלא בגרה".

זה לשון קדשו של הרא"ש [בסימן ט"ו]: –

"הא דאמר בקטנה מדעתו מקודשת מיירי בדאמר לה צאי וקבלי קידושיך, כדאמרין לקמן [דף יט.] אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושיך, ופירש הראב"ד ז"ל דלאו מתורת שליחות הוא, דקטן וקטנה לאו בני שליחות נהו, אלא משום דהוי ליה כמו שאמר תן כדר לכולך שלי או תן ע"ג סלע שלי ותתקדש בתי לך, וכיון שאמר לבתו קבלי קידושיך הוה ליה כמי שאמר מי שיתן לך מנה מעלה אני עליך כאילו נתנו לי והתקדשי בו. ומיהו קשה דיד קבלת קידושין הוא המעשה, ונהי דנתינת כסף הקידושין אי אפשר להיות אלא מטעם שליחות דחשבינן להו כאילו קבל אביה קידושין, וכן שטר הקידושין צריך שיבא ליד האב וידה לא הוה כחצר האב, דאף לעצמה אינה קונה להתקדש, דקטנה שאין לה אב אין לה קידושין מן התורה כלל, וא"כ על כרחינו צריכין אנו לומר כשקבלה קידושין מדעת אביה הוה היא שליח האב, דאין לה יד להתקדש מכח קבלתה. הלכך נראה לי דהא דאין שליחות לקטן היינו כשעשה שליחות לזכות לאחר, דמיעוטא דקטן משליחות היינו משום דאיש כתיב בכל דוכתא דאתרביא שליח – בגט ובתרומה ובפסח לקמן בריש פ' האיש מקדש [דף מא.], והיינו דוקא לזכות לאחר בשליחותו, אבל בקידושי קטנה שהיא זוכה לעצמה בשליחות אביה מהני שליחותה לעצמה כאילו קבל אביה קידושין בשבילה, דקטן אית ליה זכייה כשדעת אחרת מקנה לו, ובשליחות אביה היא זוכה לעצמה". עכ"ל הרא"ש.

ובשנת תשי"ט, עיינתי פעם ב"אוצר הספרים" ד"סלבודקה" בספר הקדוש "צפנת פענח", וכמו עכשיו אני זוכר – ישבו שם הגאון רבי... שליט"א והגאון רבי... שליט"א, הם ישבו ודפדפו – ואני גם דפדפתי, ואז נתתי פתאום צעקה: אוי!... ורבי... שליט"א, שהוא "לב טוב", רץ אלי ושאל: מה קרה? ואני השבתי לו: כשהייתי ילד, שמעתי שיש ב"צפנת פענח" שמבאר שישנם ג' גדרים בקדושין, והנה, עכשיו אני רואה זאת ב"צפנת פענח"!... [כמו עכשיו אני זוכר את זה, מי יתנני ירחי קדם...] [וראה ברכות כ"ז ב': בצד עמוד זה התפלל רבי ישמאעל ברבי יוסי של שבת בערב שבת" וכו'].

גמרא "מאי לאו שטרי אירוסין ונשואין ממש".

מאי משמע "שטר נשואין"? – עי' רשב"ם [ב"ב קס"ז ב'] דפי דהיינו "כתובה", וכ"ה בשטמ"ק כתובות ק"ב ב'.

גמרא "לא, שטרי פסיקתא".

לכאוי התיינח "שטרי אירוסין", אבל איך יתפרש "שטרי נשואין"? ולכאוי צריך לומר, דגם לגבי נישואין שייך שפיר "פסיקתא".

גמרא "הן הן הדברים הנקנים באמירה".

אומרים, שלכן נקרא שמו "ווארט"!

רש"י [ד"ה אמר קרא בעולת בעל] "כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל".

עי' מהרש"א, דכוונת רש"י, משום דבכל נוסחאות ישנות וכן בילקוט מביא הקרא "והיא בעולת בעל" האמור לגבי אבימלך, אכן "רש"י מחקו משום דהאי קרא דאבימלך בבן נח קמייירי, ודרשין מיני' בפרק ארבע מיתות: בעולת בעל יש להם נערה המאורסה אין להם" עכ"ד המהרש"א.

ועי' בריטב"א כאן שכתב נמי כד' המהרש"א הנ"ל. ושוב כתב הריטבא וזה לשון קדשו: "ושמעתי מפי רב צרפתי, שזהו שאמר יהודה על תמר צדקה ממני, לפי שהכיר בה שלא נבעלה ולא היתה אשת איש ולא זקוקה ליבם, והכין מסקנא בפ' ד' אחין דמעשה ער ואונן שלא כדרכה הי' ולא דש מבפנים אלא מבחוץ, שאלמלא כן היאך נפטרה משריפה לפי שזינתה עמו ומי התירה לזנות עמו יותר מעם אחרים, שאע"פ שיש לומר שבדורות שלפני הדיבור הי' יבום נוהג בכל קרוב, לא משמע הכי" וכו' וכו', [ע"ש בכך המשך דבריו הקדור, ויעו"ש בכל המון "המראי מקומות" שציין בזה הגאון המהדיר שם].

פעמים שהאמוראים לא ידעו מהברייתא

גמרא "כעורה זו ששנה רבי" וכו'.

ופרש"י: "בתמיה, וכי אינה מקובלת עליך שאתה מחזר ללמדה ממקום אחר".

לכאוי, הא מצינו בכמה דוכתי: "ותנא, מייתי לה מהכא", כגון לעיל ד' ב', ובביצה ט"ו ב', ובחגיגה ט' א' ובחולין כ"ז א' [ופרש"י בביצה שם: "כן דרך שיטת התלמוד כשמתחילין האמוראין להוציא טעם מן המקרא ויש תנא של ברייתא למד אותו ממקום אחר – נקט הכי, כלומר האמוראין למדוהו מכאן, והתנא למד מכאן" עכ"ל רש"י בביצה שם, וע"ע בד' רש"י בחגיגה ובחולין שם]. ולא פרכינן התם על פירושו של האמורא: וכי כעורה זו ששנה התנא, ומאי שנא הכא?

ועל מש"כ הרא"ש בשם הראב"ד דהו"ל כמו שאמרה: "תן ככר לכלב שלי – ותתקדש בתי לך", כתב עלה בקרב"נ [שם אות ת'], דטעם זה אינו שייך אלא בקידושי כסף, ומשום דאכילת כלב הנאה הוא לדידי, והכי נמי קבלת הבת לכסף קידושי הנאה הוא לדידי, ומסיים שם, דזהו דלא כהב"ש [סי' ל"ז סק"ז], ע"ש.

והר"ן ג"כ האריך בהאי ענינא, והעולה מתוך דבריו שם, דהא דמהני קבלת הבת וזכייתה בהכסף קידושין, היינו משום שע"י זה חוזר הכסף לאביה, ונמצא שבזכיית הבת הוי כאילו נתן המקדש את הכסף לאביה, ע"ש. ועי' בהרחבה בקה"י [סי' כ"ו] שסידר שם את כל השיטות בזה, ע"ש כ"ד הקדור.

גמרא "הרי את מקודשת לי הרי את לי לאינתו- הרי את מאורסת לי" וכו'.

הרש"ש מגיה [ע"פ הרי"ף והרא"ש] דכך צריך לומר: "הרי את מאורסת לי – הרי את לי לאינתו", וכמו ברישא.

גמרא "הויות ליציאות מקשינן".

בעלמא הלשון הוא: מקשינן הוי ליציאה – בלשון יחיד, ומדוע נקטו הכא בלשון רבים?

כתיבת שטר אירוסין שלא לשמה – האם הכוונה שכתב לשם אשה אחרת, או שלא כתב לשם אשה זו?

רש"י [ד"ה שלא לשמה] "שנכתב לשם אשה אחרת ונמלך".

הרה"ג ר' יונה שטול שליט"א העיר: דחזינן, דלא כתב רש"י בלשון קדשו: שכתב שלא לשם אשה זו, רק כתב: שנכתב לשם אשה אחרת, ולכאוי, זהו מקביל להרש"י הראשון בזבחים... על האמור במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים" וזה לשון קדשו: "שנשחט עולה לשם שלמים", ושם יש את הנושא הנורא, מדוע לא פירש רש"י שנשחט "שלא לשם עולה"? והראשון הידוע לנו שעמד בזה הוא ה"חדושי הרי"ם" בגיטין ריש פרק כל הגט ומייתי לה בספר "תורת הקדש", וראה בהרחבה ב"תורת זאב" ובמשמ"ל ריש זבחים ובשיעורי משמ"ל שם.

דף ט' ע"ב

גמרא "מה הווי' דכסף לא בעינן לשמה" וכו'.

ופרש"י: "שתהא צורת הדינר טבועה לשמה".

וצריך פשוט טובא: מדוע באמת לא שייך שיטבע את המטבע לשמה?

גמרא "מה יציאה בעינן דעת מקנה אף הוי' בעינן דעת מקנה".

ופרש"י: "דעת מקנה – היינו בעל שהקנה אותה בגט זה לעצמה – ופוטרה ממנו" וכו'.

האם כתוב כאן דבר אחד, או שני דברים?

כשהייתי ילד, אמר לי דודי ה"תורת זאב" זצ"ל, שיש ב"צפנת פענח" באיזה מקום, שמבאר וחולך שישנם ג' גדרים בקדושין, ומביא על כך את הרש"י דילן.

ועל כך כתב "מאור הגולה" רבנו חיים מוואלאזין זיע"א [בשו"ת "חוט המשולש" סימן יא] וזה לשון קדשו: -

"... דבכמה דוכתי מיייתי הש"ס דרשא דאמורא והדר נקט ותנא מיייתי לה מהכא, והיינו משום דזמנין לא ידע האמורא מהברייתא, והיינו דאמרין בכולא תלמודין: "תניא נמי הכי, וכן: תניא כוותי, והוא כלל גדול בש"ס! וכ"ה ברש"י כתובות [דף ה' ע"ב] ד"ה מהו לבעול בתחילה], - [וכאן כותב רבנו חיים מוואלאזין זיע"א]: "והא דאמר ר"ל לר"י קידושין [דף ט' ע"ב] כעורה זו ששנה רבינו, - נראה דר"ל ידע דר"י ידע הך ברייתא, עכ"ה"ק. [ועיי' משמעה"ל כריתות סימן ג' בשולי הגליון]. [הוא זיע"א חותם את תשובותיו "המלמד בעזה"י פה וואלאזין"]].

והרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א הוסיף בזה הוספה נכבדה: דמצינו ברש"י חולין ל"ט א' [ד"ה בשלמא] דמבאר שם שרבי יוחנן הוא הי' הרב של ר"ל שממנו למד ר"ל את הברייתות, ע"ש.

והנה ב"מסורת הש"ס" כאן ציין על עיקר המאמר "וכי כעורה זו ששנה רבי" דכ"ה בחולין קט"ו ב', קי"ז א'. והעיר הרה"ג ר' ירחמיאל הרש"ל שליט"א, שבחולין קט"ו שם אמר זאת רבי יוחנן לר"ל, והתם בודאי ניחא דר"ל דריו"ח ידע שלימד את הברייתא הזו לר"ל. ובדף קי"ז שם, אמר זאת ר' חנינא לר' ינאי, ונצטרך לומר דגם שם ידע ר' חנינא שר' ינאי יודע להך ברייתא.

הוא מציין שם ב"חוט המשולש" להרש"י בכתובות ה' ב' - פעם, מו"ד המשגיח רבי משה טיקוצינסקי זצ"ל עלה את ההר ברחוב בן פתחי' בשעה 1:30 בלילה, והנה הוא שומע מהיכל הישיבה הקדושה בחור, יליד תל אביב, שלומד את הגמרא הקדושה בכתובות דף ה' בקולי קולות! והוא אמר: אני מוכרח לראות מי הוא זה... הי' זה רבי צבי מונדרי [זלה"ה], רבי משה נגיש אליו ואמר לו: החייתני! הי' שווה את כל הישיבה להקים בשביל בחור כמון!

גמרא "אבל בעל דברי הכל אם בא עלי' שלא כדרכה עשאה בעולה". עיי' ריטב"א

גמרא "רבי אומר - אומר אני" וכו'.

רבי אלחנן בונהדי זצ"ל הי' אומר, שהנה לגבי תנאים אחרים לא מצינו להך לישנא "אומר אני" [עכ"פ לא במשניות], ואמר רבי אלחנן, שהיו אומרים, דבדוקא נקט רבנו הקדוש בהאי לישנא, ומשום שהוא סידר את המשניות, והי' הרבה שונה שמועות של תנאים אחרים, ולכן הוא מדגיש שכאן הוא מדנפשיה.

גמרא "אמר רב נחמן ב' יצחק, משכחת לה כגון שקדשה בשטר, והואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס".

ביארו הריטב"א והפנ"י, דעד השתא החזיקו בעלי הש"ס, שכשם שבכסף לא הוה מהני [לפום הך ס"ד] בלא בעילה, ה"ה גם בשטר, ורק רנב"י חידש לחלק דבשטר אינו כן. אכן לכאוי יש שם חילוק בסגנון הדברים בין הריטב"א להפנ"י, עש"ה.

אור לר"ח סיון תשס"א "ביום הזה באו מדבר סיני" [וציין הרב זצ"ל להקדמת ה"אחיעזר" חלק שלישי "יום א' ג' סיון בחדוש שניתנה בו תורה ואורה, והי' אור לבני ישראל בכל מקומות מושבותיהם..." עכ"ה"ק].

דרכו של "רבא" לומר: אמורא פלוני אסברה לי

גמרא "ולרבא דאמר בר אהינא אסברה לי" וכו'.

כן דרכו של רבא בכמה דוכתי בש"ס לומר: אמורא פלוני אסברה לי. [ועיי' להלן מ' ע"א: אמר רבא, רב אידי אסברא לי' וכו'. ולהלן נ"א א': "אמר רבא, בר אהינא אסברא לי"].

דף י' ע"א

תוס' [ד"ה כל] "ורבנו נסים גאון תירץ, דההיא דיבמות איירי אחר קידושין, דע"י אותה הערה הוא כנשואה" וכו'.

כ"ה נמי שיטת הרי"ף ביבמות שם, והובא בר"ן כאן, ע"ש.

בגליון הש"ס [ד"ה תוס' ד"ה ומקבל] "וסנהדרין דף ס"ט ע"א", כצ"ל.

גמרא "ומטמאה את בועלה" וכו'. - בענין טומאת בועל נדה אי מיקרי טומאת מגע או טומאה היוצא מגופו? - עיי' משנ"ת בס"ד ב"שלמי שרה" [סימן רכ] ובמשמעה"ל שבת עירובין [עמ' כו].

דף י' ע"ב

רש"י [ד"ה שאין] "אם בא עלי' כהן ולא קנאה בכסף אינה אוכלת דבעינן קנין כספו, וקדושין נמי לא תפסי בה שתהא מקודשת לו" וכו'.

צ"ב, מה בכך דבעינן קנין כספו, אלו אם הי' קונה אותה בשטר לא היה בגדר "קנין כספו", ולא הי' לרש"י לומר אלא זאת דאינה אוכלת משום דלא קנאה כלל?

שם "וקדושין נמי לא תפסי בה" וכו'.

צ"ב, למאי הוצרך רש"י לזה הכא, הא אפילו תפסי בה, מ"מ אם בא עלי' לשם שפחות ודאי אינה נקנית בביאתה? ועיי' מהרי"ט כל דבריו הקדו' בזה.

גמרא "וכבר שלח יוחנן בן בג בג" וכו'.

ע' תוס' חגיגה ט' ב' [ד"ה בר הי' הי] שכתבו בשם י"מ, דבר הי' הי' וכן בן בג בג גרים היו, ולכן נקראו בשמות אלו, ד"בר הי' הי" היינו בן אברהם ושרה שנתווסף ה"א בשמן, ו"בן בג בג" נמי משום דבג בגימטריה הי'.

גמרא "מוחזקני כך שאתה בקי בחדרי תורה - לדרוש בקל וחומר אי אתה יודע".

בקוב"ש [אות פד] כתב בהאי לישנא: -

"לכאורה מה ענין ק"ו לבקיות בחדרי תורה, ואמר כ' מו"ד הגר"ח הלוי זצ"ל, כי לדרוש בק"ו א"צ לבקיות, אבל לידע שהק"ו הוא של קיימא, ואין עליו שום פירכא, לזה צריך בקי בחדרי תורה, כי אפשר שהק"ו הוא בהלכות שבת, ויש עליו פירכא מדיני טומאה וכיוצא בה". עכ"ל הקוב"ש.

[את זה שמעתי בילדותי מדודי ה"תורת זאב" זצ"ל, כאשר הוא הי' אצלינו בחיפה אחרי הסתלקותו של אאמו"ר זצ"ל].

הרבי ה"חזון יחזקאל" זיע"א אמר לנו פעם: לחדש חידושים, ולומר חילוקים, זהו דבר מאד קל אצלו, ומדוע בכל זאת אורך זמן עד אשר בא החידוש לידי כתיבה? משום שלוקח לו ארבעה שבועות לבדוק האם אין על החידוש שום סתירה מכל מרחבי הש"ס! - במה דברים אמורים? כשלא נכנס אצלו

בנתיים אחד מן ה"תלמידי חכמים" הבקיאים המופלגים, אכן אם קורה ונכנס אצלו למשל רבי נחום פרצוביץ וצוק"ל, או למשל – רבי חיים מילקובסקי וצוק"ל, הרי הוא מציע לפניהם את הענין, והם מיד אומרים: האם יש לזה איזו סתירה מכל הש"ס!...

גמרא "ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה – כספה מאכילתה בתרומה, זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שכספה מאכילת בתרומה".

עיי' "פני יהושע" כל דבריו הקדו' בזה.

אשת כהן ארוסה – האם אוכלת בבכורים ובחזה ושוק?

בתוס' יבמות ס"ח [ד"ה בעמוד הקודם קנין כספן] נתקשו, דמאחר דאפילו **ארוסה** נלמד מקרא **"דקנין כספו"** א"כ למאי איצטריך שוב ללמוד **נשואה** לכהן מקרא דכל "טהור בביתך יאכל אותו"? ותירצו, דקרא אסמכתא בעלמא היא.

ונתקשה בה הפנ"י [כאן בסוגיין], והלא **דין תורה הוא**, ולמאי בעי אסמכתא? ומשום כך כתב הפנ"י, דלשון התוס' שם אינו מדוקדק, ועיקר כוונתם לומר דאיצטריך האי קרא לשום דרשא, ע"ש כ"ד הקדו'.

ובקה"י [סימן ה'] אחר שהביא ד' התוס' ביבמות הנ"ל, כתב עלה וזה לשון קדשו: -

"אכן מפירש"י ז"ל בדף יו"ד משמע דדרשה גמורה היא, דהא כל הסוגיא דהתם עד אוקימתא דרבינא לענין דאורייתא היא, וכן פרש"י בחומש פ' אמור אקרא דקנין כספו דאיכא תרי ילפותות לבת ישראל הנשואה לכהן - היינו קרא דקנין כספו וקרא דכל טהור בביתך."

ונראה בזה, דעיקר קרא דכל טהור בביתך יאכל קאי על חזה ושוק וביכורים דכתיב התם, ואתא קרא ללמד שאשת כהן אוכלת מכוחו חזה ושוק וביכורים, דהא בפרשת אמור לא כתיב אלא תרומה, ואע"פ שבפרשת קורח כתיב נמי תרומה, מ"מ הקרא דכל טהור בביתך לא הוצרך אלא משום חזה ושוק וביכורים. ויצא לנו לפ"ז, דארוסה לא תאכל בחזה ושוק כיון דלא נלמד אלא מקרא דכל טהור בביתך וז"א אלא בנשואה דקרוי' בביתך, וכן כתב האור שמח פ"ו מתרומות ה"ג דזהו פירוש הא דקאמר הירושלמי פ' הערל ה"ו דבת ישראל הנשואה לכהן אינה אוכלת בחזה ושוק לריו"ח - אשר תמוה מאוד דאטו פליג ריו"ח אמתניתין דפרק איהו מקומן דתנן המורס מהם כיו"ב אלא שנאכל לכהנים לנשיהם ולעבדיהם, ומפרש הא"ש דקאי ריו"ח אארוסה, דבארוסה סובר דאינה אוכלת בחזה ושוק, משום דלא כתיב גבי חזה ושוק קנין כספו אלא כל טהור בביתך דמשמע דוקא נשואה ע"ש באו"ש, ונראה דגם מד"א התם אוכלת בחזה ושוק והיינו ארוסה לפירוש האו"ש, וזה משום דאית ליה ילפותא שדין חזה ושוק כדין התרומה, אבל עכ"פ הא מיהא לכו"ע דעיקר קרא דכל טהור בביתך איצטריך משום חזה ושוק דלא כתיב בפרשת אמור גבי קרא דקנין כספו וכמשנ"ת, המתבאר עכ"פ מכ"ז דאיכא תרי קראי לאשת כהן שתאכל בתרומה היינו קרא דקנין כספו וקרא דכל טהור בביתך. עכ"ל הקה"י.

והנה לגבי **בכורים** כי זאת הקה"י מדנפשי, והראו לו שזכה לכוין בזה להגמרא הקדושה במנחות פ"ד ב', וכפי שהובא זאת בקה"י טהרות בסופו [בהוספות, סימן ג'], דהנה שם בגמ' איתא כך: "סיפא אתאן למנחות מתקיף לה רב אדא בר אהבה אי הכי היינו

דכתיב כל טהור בביתך יאכלנו, ואי מנחות - לזכרי כהונה הוא דמיתאכלין. אמר רב משרשיא תרי קראי כתיבי, לך יהי, וכתיב כל טהור בביתך יאכלנו, הא כיצד כאן בבכורים, כאן במנחות. רב אשי אמר כולי' במנחות, וסיפא דקרא אתאן ללחמי תודה", ע"כ. ויעו"ש ברש"י כת"י, ד"סיפא" היינו קרא **ד"כל טהור בביתך יאכלנו"**, ולרב משרשיא קאי **אבכורים**, ולרב אשי קאי **אלחמי תודה**. וכתב שם ברש"י כת"י: "ותרומת לחמי תודה כתרומת תודה דהיינו חזה ושוק", ומפיו כאן כד' הקה"י דהאי קרא ד"כל טהור בביתך יאכלנו" קאי על בכורים וחזה ושוק.

מהיכן ידעתי זאת? מה"חזון יחזקאל" בכתובות [פ"ב ה"ב], דע"ש שכתב נמי כתירוצו של הקה"י הנ"ל, ועל כך מיייתי שם את הגמ' במנחות פ"ד ב' הנ"ל, ע"ש כ"ד הקדו'.

ד' החזו"א ויע"א בהחילוק בין מי שאוכלת בתרומה בשביל "בעלה" למי שאוכלת בשביל "בנה"

בחזו"א [אהע"ז סימן קלד, ליבמות דף ס"ו] כתוב שם חידוש עצום, והוא דיש חילוק יסודי בין אשת כהן שאוכלת בשביל בעלה מדין "קנין כספו" להיכא דמת בעלה ויש לה בן ואוכלת בשביל **בנה**, דאוכלת בשביל בנה זהו מחמת שיש לה **יחוס כהונה**, וממילא דאי"ז שייך אלא בכשרה, אך לא בחללה. אכן היכא דאוכלת בשביל בעלה זהו מדין "קנין כספו", כמו עבד כנעני, ובזה ס"ל לרבא [בר"פ אלמנה] דגם חללה הוא קנין כספו אלא שאסורה בתרומה כערל וטמא. [ועיי' "שלמי שרה" סימן רנד].

בענין אם אשת כהן ועבד כהן מברכים על אכילת תרומה, הנה השיטה המקובלת באחרונים היא שאשת כהן מברכת, אך עבד כהן אינו מברך, אבל דעת ה"משנה ראשונה" דגם עבד מברך, [ועיי' "שלמי שרה" שם].

גמרא "היכי דמי, אי בביאה שעל ידי חופה" וכו'.

ופרש"י: "היכי דמי דיליף כסף מביאה, אי נימא ביאה **שלאחר חופה**" וכו'.

וכל לומד שואל: מדוע לא פירש רש"י דמיירי בביאה שקודם החופה. ודומיא דכסף? - ועיי' פנ"י, מקנה, ורש"ש.

בענין חופה, עיי' במאירי [בריש מסכתין] שמביא שם ד' שיטות בראשונים מהו "חופה", והנה, לפחות בחלק מהם אנו עושים זאת עוד קודם הקידושין שתחת החופה. והביאור, משום שהחופה שעושים לפני כן ממשיכה וקיימת גם לאחר הקידושין.

רש"י [ד"ה אי אתה יודע] **"בתמיה"**. הפנ"י נתקשה: מדוע נטר רש"י עד הכא, ואמאי לא פ"י כן כבר לעיל? ותירץ שם בב' דרכים מדוע "לעל" אי"ז "בתמיה", ע"ש כ"ד הקדו'.

דף י"א א'

"הגנבים יושבים בפנים!"...

גמרא **"נמצא גנב או קוביוסטוס - הגיעו"**.

ומשום שסתם עבדים המה גנבים.

ה' יהודי מ"זכרון משה" שקראו לו רבי מאיר פינס זלה"ה, נכד אדונו הגר"א זיע"א, הוא ה' מסגר מומחה, וה' יושב כל היום ב"זכרון משה" והולך משיעור לשיעור.

פעם הוא סיפר, שראש הממשלה ג' מ' שר"י, שהכירה את משפחתו עוד מרוסי, טלפנה אליו ביום אחד, ובקשה ממנו שיבוא לעשות סורגים במשרד ראש הממשלה, זאת בכדי למנוע חדירת גנבים אל המשרד. ועל כך אמר לה רבי מאיר: פלונט'ט'ע... אל תתפת! הסורגים לא יעזרו במאום, זאת משום שהגנבים יושבים בפנים!

"הלאו שהשליחים ימעלו בהתרומות!"

תוס' [ר"ה קוביטסוס] "וקשה דבפ"ק דבכורות אמר: שאל קונטרס הטפסר לריב"ז וכו' - משה רבכם גב' הי" וכו'.

הלוצק' רב זיע"א בספרו הק' "מאזנים לתורה" הוא שואל: הלא לעיל מינה בפרשת "כי תשא" גם כן ה' "מגבית", בשביל לעשות את "עגל הזהב", ושם לא מצינו שמישהו יבא וידרוש מאהרן הכהן חשבון כספי - היכן הוא כל הזהב? ואיך מכל המון הזהב יצא רק עגל קטן?... והוא אומר: המגבית שעשו בשביל לעשות את העגל, הרי היא כמו המגביות שעושים השליחים שמגיעים לארצות הברית מארץ ישראל בשביל ה"קרן קיימת"... בשעת מעשה, התורמים אינם יודעים שזהו "מולך" (כמו שאמר ה"חפץ חיים" זיע"א), אך אחר כך כשהם תופסים את עצמם, הם אומרים לעצמם: אוי!, חבל שנתתי, הלאו שהשליחים ימעלו בהכסף שנתתי להם ושלא יגיע הכסף כלל לתעודתו. וממילא, כאשר הם שומעים אחר כך שמתוך המליונים שהם תרמו, נה' שם רק סכום זעום... הם מרוצים!... וכך גם בחטא העגל, כאשר הם שמעו שמכל הזהב יצא רק עגל קטן בלבד, אזי הם שמחו...

וב"פאר הדור" [חלק ראשון] כתוב, שאחיו הק' של מרנא החזו"א זיע"א, רבי איצ'לה קרליץ זצוק"ל רבה של קוסובה, גם כן אמר את הווארט הזה לפני התלמידים בישיבתו בקוסובה, והוא אמר להם: שלכן זה טוב מאד שהשליחים שבאים לגייס כאן כספים, אינם משתמשים שם בא"י בכל הכספים שנתנים להם כאן...

גמרא "מאי אמרת לסטים מזויין" וכו'.

בשנת תש"ח, אמר אז מרן החזו"א זיע"א להגה"צ ר' יעקב גלינסקי [זצ"ל]: עד עתה הם היו הציונים שר' בגדר לסטים שאינו מזויין, וכעת הם קיבלו את התואר "לסטים מזויין"!

רש"י [ד"ה דדינרי] "זהובים".

מניין לו לרש"י דהכוונה כאן לדינרי זהב, ודילמא לדינרי כסף? והאם סתם "דינר" הוא דינר זהב? [אמר התלמיד הכותב: כעין זה העיר הרב זצ"ל ברש"י להלן ל"א א' ד"ה בששים, ע"ש].

דף י"א ב'

תוס' [ד"ה והרי], שיטת התוס' כאן דגם בכלי בעינן שוה פרוטה. אכן הרשב"א [בריש פרק שבועת הדיינים] כתב לדון, דבכלי א"צ שיהי בו שו"פ, ע"ש.

שם "דהא כתיב עשרים גרה השקל" וכו'.

המרשים ציין לויקרא כז, ולכאוי הו"ל לציין להקרא המוקדם, בפרשת כי תשא?

גמרא "והרי מעשר דכתיב וצרת הכסף בידך" וכו'.

הרש"ש העיר: מדוע לא הביאו מהקרא ד"ונתת בכסף" המוקדם טפי, וע"ש כל דבריו הקדו.

"כי ירחק ממך הדרך"...

כאשר מאור הגולה ה"בית יצחק" זיע"א הספיד את הברון רוטשילד זכר צדיק לברכה, [בכ"ב שבט תרס"א, ומדפס בשו"ת "בית יצחק" חלק ה' בסופו], הוא קרא עליו את הפסוק: "כי ירחק ממך הדרך" - הוא ידע הברון רוטשילד, שהדרך שצריכים להגיע בה לעולם העליון היא רחוקה! והוא גם ידע, שהעצה היא: "וצרת הכסף בידך" - לעשות צדקות... וצדקות...

חכמת אלקים בקרבם!...

ב"חזון איש" [ח"מ סימן טז] יש סימן שלם להסביר: מה הוא "כסף", ומה הוא "פרי", ומה הוא הגדר של "מטבעות"? סימן זה נכתב על ידו בשנת תרס"ט, 5 שנים לפני המלחמה העולמית הראשונה - לא תקפ"צ, בהיותו בן 30 [הוא זיע"א נולד בשנת תרל"ט], ושם יש את כל תורת הכלכלה! והוא זיע"א נחית שם לעומקא דדינא להסביר היטב את כל הענין. וב"אבי עזרי" [ע"ש] יש לו ג"כ מהלך שלם בזה... כל הלומד תורה לשמה - זוכה לדברים הרבה!

כמו שפעם ביקש ממני סוחר אחד שאני אכנס אל מרן הרב שך זצ"ל, לשאול אותו משהו בקשר לענין כלכלי ומסחרי מורכב ביותר, זו היתה שאלה מאד מורכבת של "יצואנים ויבואנים", וזה ה' נוגע ממש למליונים רבים. שתיים הוא הסביר לי בארוכה את דבר השאלה ואת כל הענין, ואחר כך חזרתי לעצמי... ואפילו כתבתי לעצמי... [הרי זוהי "אחריות"]. ואז נכנסתי אל הרב שך שכבר ה' בשנות וקנותו המופלגת ממש, בשעה רבע לאחת עשרה בלילה עליתי אליו, הוא ישב ככה עם הגמרא, ואמרתי: פלוגי ביקש לשאול... והתכוננתי שרק להסביר את השאלה יקח זמן רב. ולבסוף, דקה וחצי מאו שהתחלתי להרצות את השאלה, הוא המשיך ואמר: או מסתמא, טוענים נגדו כך וכך... ומסתמא, שהוא טוען לעומתם כך וכך... ובכן, תאמר לו שיעשה כך וכך!... "ממש הייתי נרעש ונפחד! [אף אחד לא צריך להאמין... אבל לעצמי, מספיק שאני ראיתי או זה...].

במלחמת המפרץ, לא תקפ"צ, הלכה אשה אחת ולקחה 50 אלף שקל, ואמרה: ה' לבניית בית המקדש השלישי... מה עושים? כתוב "כי יפלא ממך דבר, וקמת ועלית"... הלכו אל מרן הרב אלישיב זיע"א, והוא אמר: יש עצה פשוטה, הולכים עם הכסף למנהל בנק ישראל, ואומרים לו את הבעי, ומבקשים שרוצים לשרוף את הכסף, [בנק ישראל הרי כל יום שורפים את הכספים הבוליים, ומנפיקים חדשים], וכתבו את המספרים, והבנק הנפיק שטרות חדשים, ונתן להם אותם.

לא צריך ראיות לכך שמי שלומד תורה - הוא מלא בחכמה ובתבונה!

גמרא "ונתן הכסף וקם לו". [וברש"י "דכתיב ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו"].

ע' תוס' שבת [קצ"ח א', ד"ה ונתן] שזהו קיצור לשון הפסוק "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".

גמרא "הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה". וברש"י "שחללו על הפרוטה".

רש"י [ד"ה קצוב] "שנאמר בו כמה, כגון חמשים של קנס, ושלשים של עבד, ומאה של מוציא שם רע" וכו'.

העיר הרה"ג ר' יעקב קאפל ויס [זלה"ה]: שרש"י כאן שינה מהסדר בחומש, דמתחילה כתיב [בפרשת משפטים] שלשים של עבד, ורק אח"כ כתיב חמשים של קנס – [של מפתה, בפרשת משפטים להלן, ושל אונס – בפרשת כי תצא] ומאה של מוציא שם רע? וגם שינה רש"י מהסדר של הברייתא להלן: "שלשים של עבד, חמשים של אונס ושל מפתה, מאה של מוציא שם רע"?

רש"י [ד"ה כדחזקי] "שמחשב עם אדוניו כשבא לפדות את עצמו – בכך וכך לקחתני ולא הי' לך לשעבדני אלא שש שנים – נמצאת קונה עבדתי לשנה בכך וכך" וכו'.

וכיצד מחשבים בשנים מעוברות?

דף י"ב א'

גמרא "לא ס"ד" וכו'. – וברש"י: "לא ס"ד שתהא נקנית בדבר שאין בו גירוע – מאחר שנכתב גירוע כאן".

ואיך יהי' באמה שנקנית בשטר [ובאופן ששילם, אך מעשה הקנין הי' בשטר]? ואיך יהי' באופן שהקנה לגמרי במתנה, ועל ידי שטר? עי' בריטב"א ובתוס' ר"ד, ועי' מנ"ח [מצוה מב]

"עבד עברי" – זהו הנושא הכי שמח ב"מנחת חינוך", כל כך הרבה יש שם בענין זה! הכרתי אחד [9] שלמד את כל ה"מנחת חינוך" במצוה מ"ב, ואחרי זה לא הי' לו עדיין מספיק – אז הוא המשיך ולמד גם את ה"מנחת חינוך" במצוה מ"ג.

שם "לא ס"ד, דומיא דיעוד, מה ייעוד אע"ג דאי בעי מייעד ואי לא בעי לא מייעד – כל היכא דלא מצי מייעד לא הו זבינא זביני, ה"נ כל היכא דלא מצי מיגרעא לא הו זבינא זביני".

אמר התלמיד הכותב: כאן אמר הרב זצ"ל מדנפשי, את מה שכתוב כאן ב"קובץ שיעורים" [אות פט]: "נראה, דה"ה דהוי מצי למייתי מהא דאין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, ה"נ בעינן שיהא ראוי ליציאת גרעון" וכו', ע"כ. וציין הרב זצ"ל להגמרא לקמן ס"ט א' ולרש"י שם ד"ה אלא.

ועוד זאת ציין הרב זצ"ל להקוב"ש בפסחים י"ב [אות מז] שהקשה, הלא מצינו פלוגתא בסנהדרין [מ"ה ב'] האם בעינן קרא כדכתיב או לאו, ומאי שנא דהכא כו"ע מודו דלא שייך מכירת אמה שלא באופן הכתוב?

רש"י [ד"ה אף אשה בפרוטה לא מיקדשה] "דגמרינן מקידושי ייעוד".

צ"ב, דלכאור' כך הי' לו לרש"י לומר: דגמרינן מקנין אמה עברי?

גמרא "היינו טעמא דב"ש, שלא יהו בנות ישראל כהפקר".

זה לשון קדשו של הרש"ש זיע"א: "זה הלשון מצינו לב"ש עצמן ביבמות בר"פ ב"ש במשנה לענין אחר" עכלה"ק.

והגאון רבי נחמיה גרוזדינסקי זצ"ל [שבספרו על "כלאים" כתב עליו מרן ה"אבי עזרי" זיע"א בהסכמתו, שהוא ניהו הבחיר של כל "עולם

הישיבות"] מביא בספרו "שיטות התנאים" את ד' הרש"ש הללו, ומוסיף על כך עוד "לשיטתו".

גמרא "סבר רב יוסף למימר פרוטה כל דהו" – עי' "מקנה".

גמרא "והא כי אתא רב דימי אמר שיער רבי סימאי בדורו" וכו'. צ"ב מאי קושיא, ודילמא במקומו של ר' סימאי לא הי' מטבע של פרוטה כל דהו? ועי' ריטב"א.

רש"י [ד"ה שיער ר' סימאי] "מעשה בא לפניו וכו' וביטל את הקידושין".

מנא לי' לרש"י שנמצא חסר וביטל את הקידושין, ודלמא באמת הי' שם כשיעור קיים את הקידושין? – ועי' ב"המקנה".

גמרא "וכי אתא רבין אמר: רבי דוסתאי ורבי ינאי ורבי אושעיא שיערו" וכו'.

כאן לא נזכר "בדורם" [כדלעיל לגבי רבי סימאי].

גמרא "חיישינן שמא שוה פרוטה במדי".

ומבואר, דאי"ז אלא חשש מספיקא, ועי' בר"י הזקן כאן ב' דרכים, האם הספק הוא במציאות, או בדין. ועי' עוד מש"כ שם בשם הרמב"ם, דכל זה אינו שייך אלא דוקא בדבר המתקיים, ע"ש. ועי' ברא"ש [סימן יז] דכתב בשם ר"י, דכל עיקרו אינו אלא חומרא דרבנן בעלמא, דמדאורייתא אין להקדש אלא מקומו ושעתו כמבואר בערכין כ"ד א'. אך כ' שם, דמתו"ד הרמב"ם משמע דס"ל דמקודשת מן התורה, ע"ש. ועי' עוד בר"ן מש"כ בזה.

שם "חיישינן שמא שוה פרוטה במדי".

בהג' "מצפה איתן" כתב וז"ל קדשו: –

"ל, דהטעם דבמדי הכסף בוזל, כדמצינו בכתוב [ישעי' יג יז] הנני מעיר עליכם את מדי - אשר כסף לא יחשבו. ואי' באבות דר"נ פכ"ח דאין עושר כעושר של מדי. וכן י"ל עפ"ז הא דתנן פרק הגזול: יוליכנו אחריו אפילו למדי, פי' אע"ג דשם אין הכסף נחשב כל כך – אפ"ה חשוב ממון בשוה פרוטה" עכ"ל המצפ"א. וככל הדברים הללו מבואר ב"ערוך לנר" יבמות מ"ה. בשם אדוננו הגר"א זיע"א.

דף י"ב ב'

בענין קריאת שם יהודית לבתו

גמרא "לאו היינו דיהודית דביתהו דרבי חייא".

[אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס כאן במשמה"ל קידושין, וכדלהלן: –

בס"ד מוצש"ק תולדות אור לג' כסלו תשס"ט

כאשר רוצה אדם לקרוא לבתו שם יהודית, ושואל: הרי זה הי' שמה של אשתו של עשו הרשע, כדכתיב בפרשה שקראנו היום: "ויהי עשו בן ארבעים שנה ויקח אשה את יהודית" וגו', "ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה", והיתה מרשעת, שהיתה מקטרת לע"ז, ואמרינן ביומא ל"ח ב' דלא מסקינן בשמייהו דרשעים [וב"שיח השדה" במהדורה הראשונה הסתפק בזה אם זה איסור, ואחרי שהראוהו את לשון קדשו של אדוננו קדושנו המהרש"א בח"א בתענית כ"ח א' שזה איסור כתב אח"כ במהדורות הבאות שזה איסור, בלי הזכרת שם

של המראה מקום למחרש"א הזה, לשיטתו ע"פ החזו"א — כך הם אומרים — שאמר שלא צריך להזכיר את המראה מקום], וא"כ איך יקרא שם בתו יהודית, שהי שם של מרשעת כזו?

ואומרים לו: אתה תחשוב על יהודית בת יוחנן כה"ג, שעל ידה נעשה נס חנוכה, עי ברמ"א סי' תר"ע ובמשנה ברורה שם ס"ק י"ב.

אי נמי יכול אתה לחשוב על מה שלמדת בקידושין דף י"ב ריש ע"ב [וגם ביבמות ס"ה ב'] דדביתהו דרבי חייא היתה יהודית, וכמש"כ התוס' בשבת י"ב ב' ויומא ל"ח ב' וכתובות ק"ד ב' שאם יש אותו שם גם לצדיק וגם לרשע, שפיר אפשר לקרותו בשם זה, והכוונה לצדיק, ואין זה מסיק בשמי דרשע ח"ו, ואפילו שהיותר מפורסם הוא שבנא הרשע, מ"מ סגי שיש גם שבנא צדיק.

ועדיין יקיר הנפש דנן שואל: הא תינח יהודית דביתהו דר' חייא נקראה על שם יהודית בת יוחנן כה"ג, שקדמה לה הרבה שנים, אבל איך קרא יוחנן כה"ג לבתו יהודית, כשאז ידעו רק על יהודית בת בארי החתי דפ' תולדות, המרשעת, אשתו של עשו הרשע?

ומה נשיב לו על שאלתו הנכונה הזו?

ולכאורה י"ל שאומרים לו שמזה גופא שיוחנן כה"ג קרא כך לבתו, מזה גופא מוכח שידעו אז בזמנו שיש עוד יהודית מפורסמת, צדקנית, וקראו על שמה, ואע"פ שלא נזכרה בתנ"ך.

ואם תאמר: אבל יהודית זו הצדקנית על שם מי נקראה, כשלא ידעו רק מיהודית בת בארי החתי.

ואולי י"ל שידעו שכבר אז, בזמן יהודית אשת עשו, היו עוד נשים, או עוד אחת, בשם יהודית, והיתה צדקת.

או אולי יש בזה עוד מהלך נפלא: דבשלמא שבנא דהתוס' לכאורה אין משמעות להשם הזה מלבד שהוא שם, אבל בשם "יהודית", שיש לו משמעות נשגבה נפלאה מפוארת, שכך נקרא שם עם ה', על שם יהודה, והלשון שלהם נקראת "לשון יהודית" [4 פעמים בתנ"ך, עיין בקונקורדנצי, כמו שכתב ה**תניו"ט** שעיין בקונקורדנצי, וכן הפמ"ג], ועם ה' נקרא יהודים [עיי"ש כמה עשרות פעמים], וביחיד "יהודי" [עיי"ש כמה פעמים], וחז"ל קראו להנהגות הקדושות של עמנו הקדוש "דת יהודית"!!!

וכמדומני שכבר בילדותי זכיתי לשמוע מפה קדשו של אבי זצ"ל, שה"שפת אמת" הקדוש זיע"א מביא בשם זקנו הקדוש ה"חידושי הרי"מ" זיע"א, שלכך נקראו כל עם ישראל "יהודים" על שם "יהודה", שהוא מטעם "הפעם אודה את ה'", שזה הוא הטבע של יהודי שהוא תמיד מודה לד'! אה! אשרינו מה טוב חלקנו! ויתכן שיש עוד ביאורים בזה בספרי רבנן קדישי קמאי ובתראי זי"ע ועכ"א.

והראה לי כבוד ג"א שליט"א שהוא בספר "שפת אמת" על התורה ר"פ ויגש, וזה לשונו הקדוש: -

"ויגש אליו יהודה. מלשון הודאה, והוא כל איש ישראל. שמעתי מאז"ז מו"ר זצלה"ה [— החידושי הרי"מ זיע"א] שנקראו יהודים על שם שמודים להשי"ת על כל דבר קטן וגדול, שידעין שהכל ממנו ית' כו'. ועי"ז יכולין ליגש.

וזה עצה בכל שעה צר והסתרת פנים לכל איש ישראל. העצה להתבטל לרצון השי"ת ע"י שמברך האדם אצלו שגם בתוך ההסתר יש חיות מרצון השי"ת. וזהו ויגש אליו להשי"ת. וגם כי זה נקרא הגשה ליוסף, כי יוסף הוא הנקודה הפנימית שיש מהשי"ת כמ"ש במ"א.

ובאמת הי' אז צר מאד ליהודה כמ"ש מה נאמר כו'. והי' עצתו על ידי הגשה זו לפנימיות הדבר. כי לא הוסיף בבקשה זו, רק שחזר כל הדברים לעצמו להיות מיושבין אצלו ולקבל רצון השי"ת בשמחה. ועי"י שמבררין שהוא מהשי"ת נתגלה הפנימיות, וכתוב ולא יכול יוסף שהוא הפנימיות להתאפק ונתגלה הפנימיות וממילא הוציאו כל איש כו'. שההסתרות וחיצוניות שהם מסתירין הפנימיות נתבטלו, עיי"ש בכל דברי קדשו, זי"ע ועכ"א.

עכ"פ זה מה שבארי החתי קרא שם בתו יהודית אין זה פוגם כלל וכלל ביופי והדר של שם הקדוש הזה "יהודית", שהיא בת לעם הקדוש! האם נכונים הם הדברים היקרים הללו שזכינו בהם בעזרתו ית"ש?

[שו"ר בעזהשי"ת שכפי הנראה הן הן הדברים שכתב בזה אדונו **קדושו** ה**פני יהושע** זיע"א ברפ"ג דכתובות ק"ד ב' [בד"ה "תוספות ד"ה שני דיני כו"]. וזה לשון קדשו: -

"מיהו לולי דברי התוספות, הי' נ"ל דלא שייך לומר דלא מסקינן בשמייהו אלא בשם דואג וכיוצא בו, שהשם גופא מורה על זה שהי' רשע, כדדרשינן דכתיב דואג וקרין דויג, [א"ה: זה לשון הגמרא הקדושה סנהדרין ק"ו ב': "כתיב דואג, וכתיב דויג, אמר ר' יוחנן: בתחילה יושב הקב"ה ודואג שמא יצא זה לתרבות רעה, לאחר שיצא אמר וויי שיצא זה" [לכך כתוב דויג, רש"י], והפני"י זיע"א קיצר], שהי' הקב"ה דואג שמא יצא לתרבות רעה, וא"כ שייך לומר דלא מסקינן בשמייהו, ועוד דמסתמא לא נמצא שום אדם צדיק שהי' לו שם כיוצא בזה, משא"כ באבשלום וכיוצא בו, דאפשר שקודם לזה כמה צדיקים נקראו בשם זה, ואבשלום גופא נראה שהי' צדיק קודם שמרד באביו.

ולכאורה מילתא דמסתבר הוא, דבשם הרגיל ומצוי לצדיקים ולרשעים לא שייך לומר דלא מסקינן בשמייהו, וכדמשמע מלשון התוספות עצמן בענין שבנא, דאי תרי שבנא הוו אתי שפיר, וא"כ אפילו אי חד שבנא הוה בקרא, אפ"ה איכא למימר דכמה וכמה שבנא מצינו קודם לזה שהיו צדיקים.

ולפי זה אין צורך להגיה כלל לא באבשלום ולא בשבנא.

כן נ"ל לולי שר"ת לא כתב כן".

ועל דרך הקדוש הזו, הנה לענ"ד האב והאם המרוגשים מאד מאד מלידת בנם, שהיתה בנסים מיוחדים וכו' וכו', וחפצים לקרותו בשם "מתן", על שם המתנה הטובה והיקרה שנתן להם הקב"ה, והשם הזה הוא תמיד למוזכרת נצח לחסדי השי"ת עמהם, וכל פעם שיקראוהו "מתן", הרי זה פרסומי ניסא לחסדי השי"ת העצומים האינוסופיים [ואם היתה בת היו קוראים לה מתןָה], ואע"פ שבאמת כל בן או בת שנולדים, ואפילו בלי שקדמו לזה הרבה הרפתקי [כרש"י קידושין ל"ג א' שראו הרבה נסים ומופתים], ובאמת זה מתןָ עצום, או מתןָה עצומה, מהבורא עולם, אבל כן הוא דרך בני אדם רגילים שמרגישים יותר בחסדי השי"ת באופנים מיוחדים.

וכדרך שאמר קדש הקדשים המהרי"ל דיסקין זיע"א על דברי רבי חנינא בן דוסא הקדוש בגמרא הקדושה תענית כ"ה א' שאמר בפשיטות ובודאות: **"מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק", כי באמת מה ששמן דולק הוא לא פחות נס ומופת ממה שחומץ דולק, אלא שאנשים רגילים בזה, אבל המתבונן יודע שזה היינו הך.**

וכמו ששמעתי פעם מהרה"צ הבלתי נשכח רבי שמואל גוטפארב זצ"ל, שהזמינו אדם אחד לברית מילה של בנו הראשון, שנולד הרבה שנים אחרי החתונה, ותתקיים באולם מפואר וכו' וכו', ואמר לו: אם כן הלא ברית מילה רגיל, שנולד לתקופת השנה, צריך לעשותו באולם עוד יותר מפואר, אחרי שרואים שזה לגמרי לא טבעי, ולא פשוט, ויכול גם להיות שישתהה שנים מרובות עם אירועים שונים, וברכות צדיקים, וקברי צדיקים, ורפואות ורופאים וכו', ודוק היטב היטב בזה.

אבל עכ"פ רגילות דאינשי היא שאחרי כל המאורעות הם מרגישים יותר, ורוצים הם ההורים היקרים הללו שיהי' השם "מתן" תמיד לנגד עיניהם.

ויבוא ג"א שליט"א ויטיח בפניו של האב המרוגש הנדהם, ש"מתן" בתנ"ך הי', רח"ל, כהן הבעל [מ"ב י"א י"ח, דה"י ב' כ"ג י"ז], ולא מסקינן בשמי"י...! ואחרי שעייתי בס"ד בקונקורדנצי, ראיתי שיכול הי' להוסיף עוד בקיאות גם מירמי' ל"ח א' שאביו של שפטי השר של צדקיהו המלך נקרא מתן, ומבואר במגילה ט"ו א' שאם אחד רשע כולם רשעים, אבל אמנם כל זה הוא בקיאות יפה מאד, ומרגשת מאד, כמובן, אבל לענ"ד איננו נוגע כלל לנידון דידן דקריאת השם, דלא מיבעיא כשהאב הזה [וה"ה כל המשפחה וכל הסובבים במשך כל השנים] אינם כאלו בקיאים בתנ"ך, כרובא דאינשי, ואינם יודעים כלל לא מכהן הבעל ולא מאבי השר, אלא אפילו אם הוא יודע [ובפרט אחרי שהגאון שליט"א הפתיעו בהענקת הידיעה החשובה הזו], אבל הלא זה ברור כשמש שכוונתו הטהורה היא אך ורק ל"מתן", טוב מהקב"ה, להודות ולהלל ולשבח לשמו הגדול והקדוש. והנה בשלמא ל"שבנא" מהתוס' כמדו' שאין

ואמרינן ביומא ל"ח ב' דלא מסקינן בשמייהו, וא"כ איך קרא שלמה לבתו בשמת, כשם המרשעת, אשתו של עשו. עד כאן שאלתו הנפלאה העצומה.

וחשבתי לעצמי בס"ד בשני אופנים:

א) כיון שהשם בשמת הוא נאה וטוב ויאה מצד עצמו [כלשון גאון עוזנו מרנא החיד"א זיע"א בשם הגדולים מערכת גדולים אות א' ס"ק ל"ד], שהיא מבושמת ונאה וטובה וכו' וכו', א"כ אין קפידא בזה, וכמשכ"ל בס"ד.

ב) אולי יגיד עליו רעו, שלעולם בשמת הוא שם צדקות, שתהי' מבושמת במצוות ומעשים טובים, וכמו שלאשתו האחת קרא עשו בשם יהודית כדי להטעות את אביו כמש"כ רש"י הנ"ל בפ' וישלח, הכי נמי לאשתו השני' קרא בשם היפה בשמת כדי להטעות את אביו.

וכמדו' ששתי הדרכים הנ"ל טובות הן. עכ"פ שלחתי שאלה זו [בשם ת"ח יקר שליט"א] לכמה גדולי וחכמי תורה שליט"א.

ובעש"ק וישב נתכבדתי בזה בתשובה מכבוד הגר"ק שליט"א וזה לשונו:

לידידנו הרמ"מ שליט"א

ב"ה שרואים צורת אות מכת"ר, נקוה שיחזור לאיתנו כימי קדם בעזה"י.

מה שכתב מבשמת, כיו"ב יש להעיר מיבמות ס"ה ב' יהודית דביתהו דר' חייא וכן יהודית מנס חנוכה (המוזכר ברמ"א או"ח סי' תר"ע) ואיך קראוה יהודית והוא שם אשתו של עשו.

וכן יש לשאול איך קרא זרובבל לבתו שלומית (דה"א ג') והרי בתורה נזכר לגנאי שלומית בת דברי והיא היתה מרשעת כמפורש שם בויק"ר. וכיצא בזה הקשו התוס' ישנים ביומא שם מר' ישמעאל איך קראוהו כן למ"ד לא עשה תשובה ישמעאל, והתשובה לד"ז ראיתי בשם א' מהקדמונים (איני זוכר כעת מי) שאם השם נאה ואין מכוונים כלל לשם הרשע אין קפידא לקרוא ובה מיושב כל הני.

ומיד כתבתי לו שליט"א בס"ד:

בס"ד עש"ק וישב כ"ב כסלו תשס"ט
נעימות בימינך נצח!

זה עתה הגיעני מכתב קדשם ע"ד בשמת והמסתעף.

והנה זה לשון גאון עוזנו החיד"א זיע"א בשם הגדולים מערכת גדולים אות א' ס"ק ל"ד:

"והי' אפשר לומר דהיכא דהשם עצמו הוא טוב נאה ויאה לא משגיחין אם אדם רשע נקרא בשם זה.

והכא דשם אליעזר הוא טוב מאד ופתורנו דהמקום יהי' בעזרו לכן משה רבינו קרא אליעזר.

והרב המב"ט לא הוצרך לזה בנדונו ויפה אמר שנקרא על שם בנו של משה רבינו ע"ה אבל למשה רבינו ע"ה עצמו אפשר לומר כאשר אמרנו דשם עצמו הוא טוב".

עכ"ל מרן החיד"א זיע"א ויש שם עוד המשך [אולי יעיינו בזה].

והאם לזה נתכוון רבנו שליט"א במכתבו?

עכ"פ אם רבנו שליט"א מסכים לזה, אם כן האם צ"ל שכל מה שנדפס בשם רבנו שליט"א בכמה ספרים בענין זה להד"ם ולא הי' ולא נברא?

דהנה שם "מתן" הוא שם נאה ויאה וטוב ואין האב והאם מתכוונים כלל להרשע שנקרא כך [וגם אילו לא גילה רבנו ד"ז לא היו יודעים בכלל שיש כזה] — ואם כן לא נכון שלא הסכים רבנו שליט"א להשם הזה?

שום משמעות מלבד שזה שם, ואולי גם "אבשלום" דהתוס' כן הוא [ויל"פ], אבל "מתן" הלא היא מלה מצד עצמה, שפירושה "מתן", "הרבו עלי מאד מהר ומתן", [וישלח ל"ד י"ב], "וזה לך תרומת מתן" [קרח י"א י"א], "מתן אדם ירחיב לו" [משלי י"ח ט"ז], "לאיש מתן" [משלי י"ט ו'], "מתן בסתר" [משלי כ"א י"ד] — [מועתק הכל מהקונקורדנציה] — והאב והאם הקוראים שם בנם יקרים "מתן" מתכוונים כמובן רק לטובה ולשמחה ולברכה.

ואין בזה שום ספק ספיקא וצ"ל של הוה אמינא שיש כאן כאילו איזה מזכרת, "מסקינן שמייהו", רח"ל, של הרשעים שנקראו בתנ"ך בשם זה, ושם רשעים ירקב, ואינו פוגם כלל במשמעות הנעלה הקדושה המפוארת של הביטוי "מתן", כשכל הבריאה כולה היא "מתן" מהבורא עולם בהשפעת טובו וחסדיו. [יעויין קונטרסי "נטילה ונתינה" בספר הקדוש "מכתב מאליהו", זי"ע ועכ"א].

הנה חלק מהנ"ל העתקתי בס"ד מהספר "משמר הלוי" על מסכת ברכות מהדורת שנת תשס"ה עמ' ק"ב, יעויי"ש עוד דברים נחמדים בנושא נחמד זה, ואם כבר מעיינים שם, כדאי לענ"ד לעיין שם גם בעמ' הבא ק"ג עד סוף הסימן שם בענין שמיטה הקדושה.

ב"ה נשתייר עוד דיו בקולמוס בענין נכבד זה, ולע"ע כאן תהי' עמידת הקנה במקומו בענין זה, ולעולם יהא אדם רך כקנה, כה יזכני השי"ת.

בס"ד יום ג' יוצא ה' כסלו תשס"ט

והנה כשנאמרו בס"ד כל הדברים הנחמדים הנ"ל בענין השם "יהודית" לפני החברים המקשיבים שי' בבית המדרש "ירחי כלה", האירו את עיני הטרטות בדברי מאור עינינו רש"י בפ' וישלח ל"ו ב': "אהליבמה היא יהודית, והוא [וברמב"ן] שם העתיק דברי רש"י: אותו רשע] כינה שמה יהודית, לומר שהיא כופרת בעבודת אלילים כדי להטעות את אביו", עכ"ל רש"י הקדוש.

ולפי"ז הלא א"ש הכל היטב, ואין התחלה בכלל לשאלה, שכבר ה"יהודית" הזו אשתו של עשו ניתן לה על ידו השם הזה כדי להטעות את אביו, לומר שהיא כופרת בע"ז, הרי שכבר אז הי' שם זה שם קדוש, ולא ח"ו שם של מרשעת, דלא מסקינן בשמה, אלא שם להכופרת בע"ז ומודה בה, ואין לך שם משובח לצדקת גדול מזה.

והעירוני למגילה י"ג א' "כל הכופר בע"ז נקרא יהודי", ולמד"ר בראשית [צ"ח ו]: "יהודה אתה יודוך אחיך... אמר רשב"י: יהיו כל אחיך נקראין על שמך, אין אדם אומר ראובני אנא, שמעוני אנא, אלא יהודי אנא", יעויי"ש בכל דברי המד"ר.

וב"ה שהאירו עינינו בזה.

וא"כ עפי"ז הלא זכינו למהלך חדש נפלא בהאי ענינא, שכשהשם מפואר מצד עצמו, ומצינו שניתן לרשע או מרשעת, א"כ אין זה שם שקשור ברשעתם, אלא אדרבא י"ל שניתן להם השם מפני חשיבותו וקדושתו. [ושוב הראה לי ג"א שליט"א שכ"כ גאון עוזנו החיד"א זיע"א ב"שם הגדולים" מערכת גדולים א' אות ל"ד].

ואפ"ל כך גם בשם מתן, וגם בשם שלומית [יעויין משמר הלוי ברכות מהדורת תשס"ה עמוד קי"ב].

וא"ת: איך נדע זאת?

וי"ל: שזה גופא שהשם הזה הוא משובח ומפואר מצד עצמו מפקיע מלהיות אותו שם של רשע, אלא אמרינן שנתנוהו לרשע כדי שיהי' תוצאות טובות מזה. ולא ביטל השם מעלתו וחשיבותו עי"ז, אלא אדרבא עילויי עליי, שתלו בו תקוות שיביא לפירות טובים. ודוק היטב היטב בזה. [והעירו ע"ז, וגם בשה"ג שם, משם ישמעאל שדנו עליו התו"י יומא ל"ח ב', ולענ"ד י"ל].

האם נכונים הדברים וניתנים להיאמר בבית המדרש?

והנה נתכבדתי בס"ד בענין הנ"ל במכתב יקר מכבוד ת"ח יקר שליט"א, והעיר הערה עצומה בפסוק במלכים א' ד' ט"ו שאחימעץ לקח את בִּשְׁמַת בת שלמה לאשה, והלא שלמה המלך אמר במשלי י' "ושם רשעים ירקב",

וכן מה שנדפס שלא מסכים לשלומית — גם כן שקר? מלבד ש"שלומית" יש בדה"י, בת צדיקים.

וכן הקוראים יורם או יהורם — כוונתם ליופי של השם, ובאמת רבנו שליט"א לא מתנגד לזה?

ועוד שמות כיו"ב, אשר נדפס בכמה וכמה ספרים מהתנגדות רבנו שליט"א לזה, ועכשיו שמח אני לקרוא במכתב רבנו שליט"א שכתב"נ הכל שקר.

ואני עני כבר מזמן דרשתי בפירקא, [וגם הדפסתי בס"ד במשמה"ל ברכות מהדורת תשס"ה עמ' קי"ב קי"ג, וכעת נדפס והולך בס"ד משמה"ל קידושין לדף י"ב ע"ב "כי הא דיהודית דביתהו דרבי חייא..."] ושם קבעתי ענין זה בס"ד, שאינני מאמין לכל מה שמספרים ומדפיסים, והאם יכול אני לשמוח כעת שאכן הכל שקרים והזיות?

והנה "יהודית" כתב רש"י ב' וישלח שעשו קראה כן כדי להטעות את אביו, ואם כן מלכתחלה זה שם של צדקות. כך אומרים העולם שי'.

והנני כופל תודה וברכה על מכתב קדשם

ומצפה לתשובה מאהבה: האם כל הנ"ל נכון הוא?

שבתא טבא ותמיד טוב ושמוח

מצפה לישועות גדולות

משה מרדכי בן סימא לאה

וזו התשובה מאהבה: -

בעזה"י ערב חנוכה תשס"ט

לידידנו הגרמ"מ שליט"א

ברוך אתה לשמים שהחזרתם לי אבדתי כי באמת בדברי הרחיד"א ראיתי זה (כמדומה) אמנם כ"ז בדורות הראשונים בזמן כתבי הקדש אבל בדורנו אין לנו וכמו דאמרו בבראשית רבה פל"ג ז' ר' יוסי אומר הראשונים ע"י שהיו מכירין יחוסיהן היו מוציאים שם לשם המאורע אבל אנו שאין אנו מכירין יחוסינו אנו מוציאים לשם אבותינו רשב"ג אומר הראשונים שהיו משתמשין ברוה"ק היו מוציאים לשם המאורע אבל אנו שאין אנו משתמשין ברוה"ק אנו מוציאים לשם אבותינו עכ"ל, ובדורנו חלילה לסמוך ע"ז ולקרות בשם רשעים אפי' אם זה שם יפה ועינינו רואות שכל הראשונים נתקשו גם על התנאים ואמוראים איך קראו בשמות אלו ואף א' לא תירצו תי' זה, עיי"ש בתו"י יומא ל"ח ב' שנתקשו איך קראו לתנא ר' ישמעאל למ"ד לא עשה תשובה וגם בתוס' הרא"ש והריטב"א שם נתקשו בזה אף שהוא שם יפה, ועי' בתוס' כתובות ק"ד ב' שנתקשו בשם אבשלום אף שהוא שם יפה מאד והגיהו שם שצ"ל אבי שלום ובשבת י"ב ב' נתקשו בשם עפרון ובגיטין י"א א' נתקשו בשם שבתאי ובשם בטאי ע"ש וכפי זכרוננו דעת המהרש"א שהקורא בשם רשע עובר באיסור גמור, וגם סופו לא יהי' טוב כדאמר ביומא שם חזי מאי סליק ב', ולכן בזמננו חלילה לקרוא בשם מתן שהוא כהן הבעל והרגוהו לפני המזבחות וכן שלומית אף שמצינו אותו בתנ"ך כיון שבתורה נזכרת לגנאי אין ראוי לקרותו וכן כל הנזכרים בתורה לגנאי בודאי ראוי שלא לקרותם ואם קראוהו כדרך המתחדשים בימינו ראוי להוסיף שם אחר ולקרותו בו וממילא יתבטל שם הישן (ואת הכתובה א"צ לשנות שאז קראוהו בשם זה) וזה מה שאני מייפץ לשואלים ובפרט לכל אלו שקורה להם כל מיני צרות בודאי י"ל דשמא גרים, והאמת והשלום אהבו.

וקבלתי המכתב ומיד כתבתי בס"ד:

בס"ד אור ליום ב' מקץ נר א' דחנוכה תשס"ט

פאמע"כ הדר"ג הרמה שליט"א

נעימות בימינם נצח!

תודה רבה מאד על המכתב היקר שקיבלתי היום.

א) בענייני לא זכיתי להבין כלל וכלל מה ראוי מביאים מהמד"ר, כי מה ענין שיניי הנהגת הדורות מקריאה ע"ש המאורע, או מקריאה ע"ש האבות, שאמרו

ע"ז טעמים במדרש, לענין המיוחדש [שלא חלמתי, אפילו בשבועות הללו שקוראים בתורה הקדושה מחלומות, שזו תהי' התשובה] לחלק בין דורות "שבזמן כתבי הקדש" ובין "דורנו"? [ומה עם כל הדורות שבינתיים?] בלי כל נתינת טעם לזה? האם זו חוקה, כפרה אדומה? ומה שלימדונו הראשונים מה שמותר בהאי ענינא "דלא מסקינן בשמייהו", למה היום בדורנו אין לנהוג כך? מי אסר זאת? בבקשה מאד לבאר לי.

ב) מה שכתוב במכתב "ובגיטין י"א א' נתקשו [התוס'] בשם שבתאי ובשם בטאי ע"ש", עיינתי שם, ולא דיברו שם התוס' מאומה מעניינו דלא מסקינן בשם רשע, אלא משך ורוח רעה וכו', רח"ל.

ג) ומה שכתוב במכתב "וכפי זכרוננו דעת המהרש"א שהקורא בשם רשע עובר באיסור גמור", הנה כשי"ל "שיח השדה" בפעם הראשונה נכתב שם מאמר שלם של חקירה אם הוא איסור, עם ראיות לכאורה שאינו איסור, ואז הראה מישוהו [אולי הח"מ?] את המהרש"א, ואח"כ נדפס ש"הראוני בחא"ג מהרש"א תענית כ"ח א' [כצ"ל, ולא כנדפס בטעות כ"ח ב'] שהוא איסור", ומאד הנני שמח שמאז מביאים מחברי הזמן שב"שיח השדה" הראה מהרש"א שאסור, בלי המביא הראשון, יעויין בנזיר נ"ו וכו' וכו'.

ד) עכ"פ מה זה נוגע לעניינו ולנידונו, שנכון בודאי שהוא איסור, כדכתב אדונו המהרש"א, אבל אין בזה יותר איסור ממה שהורונו הראשונים זיע"א, ומנלן לחדש בדורנו איסורים יותר מהראשונים? אתמהא! [ומה אעשה שזה מזכיר לאיש עלוב כמוני את הדברים שהם כגחלי אש של רבנו הקדוש החזו"א ב"קובץ אגרות ח"א סי' צ"ו וסי' צ"ז, ואולי בעוד מקומות, והנני עני ממש נחרד מזה, ירחם ה'].

ואם התוס' אומרים שכשיש שני שמות כאלו בתנ"ך, אחד צדיק ואחד רשע, אפשר לקרוא כשם הצדיק, מנלן להוסיף איסורים שגם בכה"ג אסור?

ולכן שלומית בת זרובבל [מדה"י א' ג'] למה יהי' בדורנו אסור לקרוא בשמה עפ"י דברי התוס' הקדושים? אתמהא! והלא גם זרובבל הצדיק אבי' קראה כן, ואע"פ שיש בתורה מרשעת שלומית בת דברי, ויתכן מטעם הפנ"י כתובות ק"ד ב', ומה לנו להתחכם ח"ו על התוס'?

ה) והנה מדברי התוס' הקדושים למדנו שאם הרשע עשה תשובה אפשר לקרוא בשמו, ואם זה שם שקראו בו הקב"ה אפשר לקרוא בשמו, ואם יש עוד שם כזה של צדיק מותר לקרוא בשמו. ולע"ע לא ידוע לי עוד אופן של היתר בדברי הראשונים זיע"א [ובדברי התוס' כתובות ק"ד ב' כדאי מאד לעיין שם במהרש"ל וב"פני יהושע] וב"הפלאה" מה שכתבו בזה. והשי"ת יאיר עיניי במאור תורתו הקדושה הטהורה].

ואם כן, כשאנחנו הולכים בעקבי הצאן בעקבות רבותינו הראשונים כמלאכים, עדיין אין לנו תירוץ על שאלתו העצומה של הת"ח היקר שליט"א: איך קרא שלמה המלך [במ"א ד' ט"ו] לבתו בְּשֵׁמֶת, והלא הוא אמר במשלי י' וְשֵׁם רשעים ירקב, דלא מסקינן בשמייהו? ולא מצינו שבְּשֵׁמֶת אשת עשו עשתה תשובה, ולא שהקב"ה נתן לה שם זה, ולא שיש עוד שם בתנ"ך של צדקת בשם זה? ומה הוא התירוץ על שאלה עצומה זו? [אא"כ לה"הפלאה" והפנ"י הנ"ל ניחא], ואם נבוא לתרץ כדברי מרנא החיד"א זיע"א, אע"פ שבראשונים לא מצאנו זאת, וקושייתם מישמעאל, ואולי גם מאבשלום, מתנגדת לדברי הרב חיד"א, א"כ מה נתרץ? אא"כ שהרב חיד"א יתרץ שתוס' כתבו גם בלי סברתו, יעוייש"ה בלשונן].

ו) והנה בגמרא ר"ה ט"ז ב' אמרו ששינוי השם הוא מהד' דברים שמקרים גזר דינו של אדם, ואין הגמרא מדברת דווקא אם שמו כשם רשע, אלא גם שם טוב וכשר שייך ע"ז שינוי השם לקרוע גזר דינו, כמש"כ הרמב"ם שהוא אחר, ולא עליו נגזר [אם אין סיבות אחרות מעכבות, כנודע מדברי המ"ב בהל' נט"י סי' קנ"ח ס"ק ל"ח], אמנם צריך תלמוד היטב בח"א מהרש"א שם, ורואים שאין הענין פשוט כ"כ. א"כ אין כאן ענין של שמא גרים להצרה הזו, רח"ל, אלא ששינוי השם, גם שם טוב, שלא גרם להצרה, יכול להועיל, ואפילו כששמו הנוכחי הוא שם טוב, שלא גרם להצרה.

אשר על כן, אחרי כל דברי המכתב הנחמד, נשאר הח"מ העלוב בלתי מבין בכל הנ"ל, והשי"ת יאיר עיני, אכ"ר.

בבקשת המחילה והסליחה

ביקרא דאורייתא

והנני מבאר בס"ד לעצמי:

לכאורה ממה נפשך: אם התירוץ על בשמת בתו של שלמה המלך הוא שְׁבָשָׁם יפה ויאה ונאה וטוב לא מגרע מה שרשע או רשעית נקראו כך, אם כן למה הוא לא תירוץ טוב לדורותינו גם כן, ויהי תירוץ על שם מתן? ואם טוענים שזה לא תירוץ טוב לנו, אם כן מה נשתנה שיהי תירוץ טוב על "דורות כתבי הקדש", ולכן הוא לא מה שכתבתי במכתב שאם התירוץ הזה הוא לא טוב לנו, אם כן הדרא לדוכתה שאלת הת"ח השואל שליט"א ששואל מ"בשמת", כי אף אחד משלושת תירוצי הראשונים שיש בידינו לא מתאים כאן ל"בְּשָׁמֶת", א. גם שאין עוד בתנ"ך מלבד בְּשָׁמֶת הרשעית, ב. וגם שלא עשתה תשובה, ג. וגם שלא נקראה כך ע"י הקב"ה, וא"כ צע"ג.

עד שיבארו לנו מקור ושורש לחלק בין דורות הראשונים לדורות האחרונים, של"בשמת" דשלמה יועיל תירוץ החיד"א, ול"מתן" דילן לא יועיל, כמו שהנני מבקש זאת במכתבי.

והנה לכאורה צ"ע, אם את אהליבמה עשו כינה את שמה יהודית לומר שהיא כופרת בעבודת כוכבים, כדי להטעות את אביו, א"כ איך כינה את שמה של עדה בשם בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודת כוכבים, וזה מורת רוח לאביו? והוא תרתי דסתרי? ובאמת לא כתוב ברש"י אלא "ונקראת בשמת...", לא הוא כינה את שמה, אלא שכך נקראה, וא"כ צ"ע מה זה שבפ' תולדות נקראה בשמת, ובפ' וישלח נקראה עדה?

ואם תאמר שלעולם הי' שמה בשמת, והוא כינה שמה עדה לומר ססרה [עדה = סרה] מעבודת כוכבים, א"כ מאי שנא שבפ' תולדות קורא לאחת יהודית, כשם הכינוי, ולאחת בשמת, כשמה המקורי, ואילו בפ' וישלח קורא לאחת עדה, כשם הכינוי, ולאחת אהליבמה, כשמה המקורי?

אבל אולי שלמה המלך פירש שכמו שיהודית דפ' תולדות הוא כינוי שמה [של אהליבמה דפ' וישלח] כדי להטעות את אביו, הכי נמי בשמת דפ' תולדות הוא כינוי שמה [של עדה דפ' וישלח], והוא שם יפה, שמבושמת במעשי ומבשמת ומקטרת לגבוה, ולכן קרא שם בתו בשמת.

ואולי יש משהו בחז"ל על זה?

וב"ה נתכבדתי בזה בתשובה מאהבה מכבוד ג"א בנש"ק מהרש"א שליט"א וזה לשונו:

"הקושיא מ"בשמת" בת שלמה, לכא' התירוץ ששלמה ידע שיש גם צדיקות הנקראות בשם זה (ואולי סגי' לזה גם ידיעה ברוה"ק ואינו בכלל לא בשמים היא וכמ"ש ברכ"י או"ח ל"ב), ומש"כ תוס' שבת י"ב: שיש בתנ"ך שם של צדיקים כשם הרשע, אין כוונתם דחשיבות שם הנזכר בתנ"ך מהני, אלא דאז ידוע שיש שם כזה, אך ה"ה בידוע על שם כזה שאין נזכר בתנ"ך, וכ"מ לשון תוס' שאנץ בשבת שם, ובאמת בכל הנהו שלא נמצא תירוץ איך קרא צדיק לבנו בשם רשע נוכל לומר כן, רק אם איכא תירוץ אחר עדיפא לשנויי, וזה אין קושיא למה לא הקשו תוס' מבשמת, כי בד"כ הקשו על גמ' מסוימת שהוזכר בה שם מסויים. — יתכן דלזה כיוון מעכ"ת בציונו לפני כתובות שכתב ג"כ יסוד זה, ועכ"פ לדעתי הוא תירוץ מספיק לקושיא, אם יסכים מעכ"ת".

עכ"ל כבוד ג"א שליט"א, ודבריו הם תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבור על אופניו. אשרי העם שככה לו!

עד כאן מתוך משמה"ל קידושין, וראה עוד משנ"ת בס"ד להלן כ"א ב'.

גמרא "ואיצטריך גיטא כשמואל".

הנה הא דאיצטריך גיטא אי"ז אלא מספק, ולא בתורת ודאי [כמבואר לעיל בע"א].

ושאל הרה"ג ר' שמואל בהריר [זלה"ה]: האם יהי' מבואר כאן לפ"ז שגם במקדש בשוקא קדושי ספק הוא לוקה? – ושוב הראו

בס"ד בשו"ת מהרש"ם [חלק ב' סימן ? אות י'] שדן בקידוש בשוק ולא חלו הקדושין מטעם אחר – אי עביד בזה איסורא, וכתב להוכיח מהגמרא דילן דלכא' קשה אמאי נגדיה הא הו"ל ספק שמא לא עבר על האיסור, והרי דעת הב"י [ביו"ד סימן רצ"ו] דבספק תורה אין לוקין מכת מרדות? ובהכרח, דהכא המלקות הם בתורת ודאי ואפי' על הצד דלא חיילי הקידושין, מאחר דמ"מ עביד פריצותא, וע"ש בכ"ד הקדו'.

מתי מכין "אותו" מכת מרדות ומתי מכין "אותם" מכת מרדות?

גמרא "דרב מנגיד וכו' ועל דמקדש בביאה".

ומה עם המתקדשת בביאה? ואיך הדין בשאר איסורי ביאה דרבנן – מי לוקה מכת מרדות, האם רק הבעל, או גם האשה? – הנה נדפס בזה בס"ד ב"שלמי שרה" [סימן רסט] ובמשמה"ל קידושין [סימן טז] וכדלהלן: –

מכתב א

בס"ד יום ה' לס' "למען ייטב לך והארכת ימים" ט' אלול תשנ"ז
הו"כ הדר"ג הרמה שליט"א
נעימות בימינך נצח!

אבקשה נא מכבוד הדר"ג שליט"א להאיר עינינו בענין נפלא ונשגב שזכינו לעמוד עליו בימים אלו בלימוד הרבים בס"ד, וצריכים אנו לרב גדול שיורה לנו דעה ויבין לנו שמועה.

והוא שבלימוד מסכת נדה בענין כתמים ראינו ברמב"ם ספ"ט מאיסורי ביאה שהבא על בעלת כתם רח"ל "מכין אותו מכת מרדות", למה רק "אותו" ולא "אותה"? [קידושין כ"ט א'] והלא היא עבריינית ממש כמוהו?

ובפ"א ה"ח מאיסורי ביאה כתב הרמב"ם שהבא על חייבי לאוין לוקה הוא והיא, והבא על שני מעריות מכין אותו מכת מרדות, אותו ולא אותה? והלא גם היא עוברת כמוהו? ומאי שנא שני לעריות מחייבי מלקות דאורייתא?

וג"א שליט"א הראה ביבמות צ' ב' וסנהדרין מ"ו א' "שוב מעשה באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין והלקוהו", למה לא "הביאום והלקום" לשניהם?

ובקידושין י"ב ב' "רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה" כתב הרמב"ם פ"ג מאישות הכ"ב שמכין אותו מכת מרדות, ולמה לא אותה?

ובאה"ע סי' כ"ו הובא הרמב"ם הזה, ובפ"ת שם הביא מה"ישועות יעקב" ששואל זאת [וכותב שלא ראה לא' מהפוסקים שעמד בזה], וכותב שיש לזה ראי' מלקמן סי' מ"ט, דהיינו מיבמות ק"ח ב' שקידש בביאה א' מה' נותן ה' גיטין וכתובה לכל אחת ואחת דקנסינן ל' דעבד איסורא, והלא גם היא עבדא איסורא, ולא רק שלא קנסינן לה, אלא עוד מקבלת כתובה?

ואם נאמר בכל הנהו שהאשה היא קרקע עולם, מה נאמר כשהביאתו עלי', שכתבו התוס' בכל דוכתי שבכה"ג אין זו קרקע עולם?

מה הוא סוד הענין הנשגב הגדול הזה?

וכגודל המבוכה העצומה שיש לנו בזה כן תגדל השמחה כשיבאר לנו כבוד הדר"ג שליט"א.

ובאה"ע שם סי' כ"ו על הגליון ב"חכמת שלמה" מציין מהרש"ק זיע"א לתשובותיו שכתב בזה, ולע"ע לא מצאתים.

מצפה לישועה ולתשובה שלימה
כוח"ט לאלתר בספסצ"ג
משה מרדכי הלוי שולזינגר

בס"ד יום ה' לס' "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך" ט"ז אלול תשנ"ז

הוד כבוד הדרת גאון תורת... שליט"א

נעימות בימינם נצח!

אין מלה בלשוני להודות על שהדר"ג שליט"א נזקק למכתביי הדלים ולפטטיא דאורייתא דילי להורותני דעה ולהבינני שמועה.

והנה במכתב קדשו מאתמול נודע לי מהדר"ג שליט"א שיש עוד רמב"ם רביעי בפ"י מאישות ה"א שכתב שהבא על ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכת מרדות, וכתב לשון "אותו", ונוסף גם הוא על שלושת ההלכות ברמב"ם שכתבתי בעניי באיסור פ"א ה"ח וספ"ט ובאישות פ"ג הכ"ב.

והנה מפאת קוצר המשיג לא זכיתי להבין לע"ע את דברי קדשו של הדר"ג שליט"א, שניחא לי לפרש ברמב"ם הל' איסור פ"א ה"ח שפתח בהבא על א' מחייבי לאוין לוקה הוא והיא, וסיים בהבא על חייבי עשה שאם רצו ב"ד מכין אותם [את שניהם] מכת מרדות, ובין זה לזה כתב הרמב"ם שהבא על א' משניות לעריות מכין אותו מכת מרדות, ולא כתב "הוא והיא" כלפניו, ולא "אותם" כללאחריו, אלא "אותו", וסמך על הלומד שיבין ש"אותו" היינו גם אותה? מסתמא לא התחלתי להבין את דברי קדשם, אבל כמדומי שכך מפרש הדר"ג שליט"א ש"אותו" כאן הוא לאו דווקא. האם ניתן לפרש כך?

בבקשה מאד להאיר עיני בזה.

והרמב"ם בפ"א ה"א דאיסור דאורייתא שליט"א במשמש מת שמכין את שניהם מכת מרדות, הלא הוא אישור מוסף, שכשם"ל להרמב"ם ששניהם מקבלים מכת מרדות כותב הוא זאת מפורש. והנה הדר"ג שליט"א כותב על הרמב"ם דבא על השני מכין אותו: "בפשטות אין כוונתו למעוטי האשה, דהרי ביאה אסורה בלא קישוי נמי אין איסור מה"ת, ומ"מ כתב שם פ"א ה"א שב"ד מכין את שניהם מדת מרדות, ואין נראה לחלק דהוא משום שבעיקרו הוי איסורא דאורייתא", עכ"ל כבוד הדר"ג שליט"א, ותמה אני על עצמי למה "אין נראה לחלק", הלא החילוק הוא ברור כשמש, וכשהרמב"ם כותב בבא על שני שמכין אותו, ובמשמש מת שמכין את שניהם, מה עדיף? האם לומר כפשוטו שדברים ככתבן, ובשני רק אותו, דהוא איסור מדרבנן, ובמשמש מת את שניהם "משום שבעיקרו הוי איסורא דאורייתא", כהחילוק הברור שכתב הדר"ג שליט"א, או לומר שהיינו הך, ו"אותו" לאו דווקא? **ומרן הישיש הקדוש שליט"א אמר לי פעם שלא לייחס להרמב"ם שמדבר ח"ו שלא כלשון בני אדם, עכ"ד הקדושים.** וכנידון דידן שאומר הרמב"ם שמכין אותו ונפרש אותם, אא"כ סובר כבוד הדר"ג שליט"א שזה הוא לשון בני אדם, ובטלה לגמרי דעתי העלוכה מפני דעת קדשו הרחבה.

ותודה רבה מאד מאד שציין לי כבוד הדר"ג שליט"א לעיין ב"ערוך השלחן" באה"ע ס' כ"ו וראיתי שמבאר שם בס"א שהוא שבמקדש בביאה מכין אותו [ולא אותה] מפני "שהוא עושה מעשה הקידושין", ולא כתב "מפני דהוא עושה מעשה הביאה ואילו היא הויא קרקע עולם", ובחילוק כזה הלא הוי א"ש כל ההלכות שברמב"ם, שבשלמא באיסורי ביאה דאורייתא גלי קרא ששניהם חייבים אע"פ שהיא קרקע עולם, אבל בדרבנן הדרנא לסברא קמייטא שאיהו עביד מעשה ולא היא.

ובאמת סברא זו כתב לי פאמע"כ הגאון האמיתי מו"ר... שליט"א והוא ציין להגמרא דיבמות צ' ב' סנהדרין מ"ו א' שהביאוהו לבי"ד והלקוהו, ולא אותה, וכתב כנ"ל מפני ש"ל שאיהי קרקע עולם, ובדרבנן זה נשאר כך, ורק בדאורייתא גלי קרא לחייב גם אותה, אבל בדרבנן נשאר שרק הוא העושה מעשה.

ושאלתי מקמי הגאון שליט"א: ואיך יהי כשהביאתו עליה, דבזה חשיב דעבדא מעשה, כמבואר בתוס' בכמה דוכתי, ולא חש להשיבני, והשתוממתי [ותוס' ב"ב ס"ב א' ד"ה ומודה רב כתבו שכשהרב שותק לשאלת התלמיד היינו מפני שלא חש להשיבו, ולא מפני שתיקה כהודאה. יעויש"ה בדבריהם הקדושים].

עד שבימים אלה ביאר לי ג"א שליט"א ש"ל שגם כשהיא עושה מעשה היא קרקע עולם, אלא שלגבי הפטור של אונס דקרקע עולם, כשהיא עושה

מעשה אי אפשר לדון אותה כאנוסה, אבל תמיד מיקרי שהוא עושה המעשה, ולא היא.

ולכאורה הדברים הללו נכונים ואמיתיים, אמנם קטונתי מלהביאם בכור הבחינה, ומאד אשמח כשהגדולים שליט"א יאלפוני בינה.

אבל ה"ערוך השלחן" הנ"ל [שציין לי הדר"ג שליט"א] לא כתב כך שהוא עושה מעשה והיא קרקע עולם, אלא "שהוא עושה מעשה הקידושין", וכמדומה שכוונתו הקדושה היא על דרך מש"כ הר"ן בנדרים דף ל' ע"א: "כיון שהתורה אמרה כי יקח איש אשה, ולא אמרה כי תלקח אשה לאיש, לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל, ומש"ה אמרין בפ"ק דקידושין (ה:): דאי אמרה היא הריני מאורסת לך אין בדבריה ממש, אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר, והבעל מכניסה לרשותו, הלכך אין אנו דנין בקדושין מצד האשה אלא מצד הבעל", עכ"ל הר"ן. וא"כ י"ל דכד קנסינן להמקדש בביאה שעשה קידושין באיסורא דרבנן [יבמות נ"ב א' ק"י"ח ב'] ס"ל לרבנו ה"ערוך השלחן" זיע"א שכיון ש"אין אנו דנין בקידושין מצד האשה אלא מצד הבעל", א"כ הכי נמי בקידושין באופן של איסורא דרבנן דיינינן הכל מצד הבעל, שהוא עושה מעשה הקידושין, ואמנם כן שבהפריצותא של קידושי ביאה ג"כ היא שותפת לזה, וגם היא שייכא בהאי פריצותא, רח"ל, מ"מ כך אמרו חכמים שהמכת מרדות מכין על עשיית קידושין באופן של פריצותא [לא סתם על פריצותא דביאה לעיני עדים], ולכן האיש שהוא עושה הקידושין מכין אותו מכת מרדות, ולא אותה.

אולי זו היא כוונתו הקדושה של ה"ערוך השלחן" זיע"א [שלשים שנה ישב ולמד בבית המדרש, ואשתו ניהלה חנות לפרנסת הבית, והוא אפילו לא ידע את הכתובת של החנות הזו!...].

אבל אם כן כי אז זו היא רק סברא לבאר הא דמכין אותו בלבד מכת מרדות בקידושי ביאה, אבל בשאר ג' ההלכות ברמב"ם, בבא על בעלת כתם בזדון, או בבא על ארוסתו בבית חמיו, או בבא על שני לעריות, שכאן אין ענין של מעשה קידושין, אלא ביאה האסורה מדרבנן, בזה אין לנו עדיין הסבר מה"ערוך השלחן" למה מכין רק אותו ולא אותה.

והנה כבוד הדר"ג שליט"א ציין גם לדברי גאון עוזנו "המקנה" זיע"א באה"ע ס' מ"ט א', שכתב שם שבקידושי ביאה איתא להסברא דהוא מרגילה, דאיהי אדרבא הלא ניחא לה בכסף [כמדומי שיש שם ט"ס דמוכח ב"המקנה"]. וצריך לי רב אם סברת "המקנה" תועיל גם בשאר דוכתי, ולכאורה בכתובות ס"ד ב' משמע שיצור תקיף מיצרה.

וא"כ הבא על שני, או על בעלת כתם, או מקדש בביאה, או בבא על ארוסתו בבית חמיו, בכל הנהו י"ל שאפילו כשנתרצית מ"מ הוא הרגילה, דיצורו תקף עליו יותר מיצרה, אלא שעיינתי בס"ד ביבמות פ"ה ב' בהסוגיא דמרגילה וראיתי בהשקפה ראשונה שאין הדברים פשוטים כ"כ לענין שני, וגם שלכאוי סברא זו דמרגילה או מרגילתו תליא שם במחלוקת תנאים, וצריך ליקח מועד בל"ג בס"ד ללמוד סוגיא זו ולהבין בה קושט אמרי אמת. כה יעזרני השי"ת.

והא דהביא הדר"ג שליט"א להרמב"ם דהל' איסור פכ"ב ה"ג, לכאורה איסור ייחוד פשוט שהוא על שניהם ולכן "מכין את שניהם מכת מרדות האיש והאשה", אע"פ שבביאה באיסור דרבנן מכין רק אותו.

והרי רמב"ם זה הוא לכאורה עוד ראי' שכשיש מכת מרדות על שניהם הרמב"ם מפרש זאת להדיא, ואינו כותב "אותו" שנפרש אנחנו "אותם".

הכו"ח באהבה נפלאה ועצומה אהבת עולם לגדולי עולם

הנני איש עני קטינא דארעא

מ. מ. ש.

דף י"ג א'

גמרא "ואמר ר"נ יכולה למימר" וכו'.

הלשון "ואמר" צ"ב.

גמרא "או שחטף סלע מידה וקדשה" וכו'. – מה באו להוסיף בדוגמא הזו?

גמרא "התם בדשדף". עי' תוס' ב"ק צ"ב ב' [ד"ה דשרכין], ועי' תוס' כתובות...

גמרא "כי נח נפשי דרב אסי עיילו רבנן לנקוטינהו לשמעתתיה".
למה דוקא אצל רב אסי?

שם. כ"ק ה"אמרי אמת" זיע"א כתב בצוואתו הקדו, שאם ידפיסו מחדושי תורתו, שיבקרום קודם, ומה שלא טוב – שישרפו!

גמרא "כשם שאין אשה נקנית בפחות מש"פ – כך אין קרקע נקנית בפחות מש"פ".

הנה כתב הטור [בחו"מ ריש סימן קצ] לגבי קרקע "אין נקנה בפחות מש"פ". וב"בית יוסף" שם כתב עלה וזה לשון קדשו: –

"כתב רבנו ירוחם דהכי איתא בפ"ק דקידושין, וכ"כ ה"ה בפ"ה מה' מכירה. ונראה דהיינו מדאמרין בריש קידושין: [דף ג.]: אשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא – ה"ג ר"ח, וכתבו התוס' דטעמא משום דגמר קיחה קיחה משדה עפרון דכתיב ביה כסף ובפחות מש"פ לא מיקרי כסף" עכ"ל ה"בית יוסף". והובא זאת ב"באר הגולה" [אות ד.], ועל כך כתב שם בחדושי רעק"א וזה לשון קדשו: "הקשה לי חכם אחד, הא כך הוא מימרא מפורשת קידושין י"ג: כשם שאין אשה מתקדשת בפמש"פ – כן אין קרקע נקנית בפמש"פ, וצ"ע" עכ"ל. [וע"ש בבאור הגר"א אות ג' שבאמת ציין עלה לקדושין י"ג א.]. ויעוי' ב"חדושי הרי"ם בשו"ע שם מש"כ ליישב בזה, [וכמובן, שכאשר החידושי הרי"ם זיע"א אומר תירוץ, המהלך הוא שה"בית יוסף" הי' מוכרח להביא בדוקא מהגמ' בדף ג', ולא מהגמרא המפורשת לכאן בדף י"ט, – בשביל זה הוא "חידושי הרי"ם"! [ומה שנדפס בזה ב"פניני רבנו הקה"י" [חלק א' עמוד עג], הדבר ברור כשמש שהסתייגו זיע"א לא אמרה אלא בדרך צחות].

המבחן ש' מרנא החזו"א זיע"א במסכת קידושין...

גמרא "ואילו בדור המבול לא נגזרה גזירה על דגים שבים" וכו'.

סיפר לי רבי אהרן סורסקי שליט"א [אמר התלמיד הכותב: כדאי לציין, שהרב זצ"ל מאד החזיק מספריו וממאמריו של הסופר הנודע לשם ולתפארת בישראל רבי אהרן סורסקי שליט"א, להבחלה, והוא הי' אומר: באיזה ספר מספריו הנפלאים של רבי אהרן שליט"א שאנתה פותח וקורא, הכל ספוג באהבת התורה, וביראת ד' טהורה, ובאמונת חכמים. והי' מאד חביב על הרב זצ"ל לספר, שכאשר רבי אהרן שליט"א הי' בבחורות תלמיד בישיבת סלונים אצל מי שכיהן אז כראש הישיבה כ"ק האדמו"ר בעל "נתיבות שלום" זיע"א, הוא זיהה אצלו כבר אז את כשרונו הספרותי הנדיר ואת עט הזהב שניחן בו משמאי, [וכפי שהי' אומר הרב זצ"ל בשם רבי... זצ"ל: רבי אהרן איננו כותב, – רבי אהרן מפיט!]. והוא קרא לו וכך הוא אמר לו: תראה, אתה בעו"ה עוד תהי' ספרא רבה, ובכן, מבקש אני ממך דבר אחד: לעולם! לעולם! אל תתן אפילו הצעה כל שהיא באיזה ספר חיצוני, רח"ל, אלא אך ורק בספרים שהם לגמרי על טהרת הקדש! – את זה סיפר פעם רבי אהרן שליט"א יבדלח"ל להרב זצ"ל, ואמר, שאכן במשך כל ימי חייו הוא נזהר מאד שלא להציץ בשום ספר חיצוני! – שכאשר הוא הי' ילד, ולמד בחיידר בירושלים עיה"ק, אזי בתחילת החורף, כשהחלו בלימוד מסכתא קידושין, אמר להם המלמד: ילדים, תלמדו חזק במשך החורף את פרק קמא דקידושין, תחזרו ותשנו היטב היטב, ואזי בעו"ה בל"ג בעומר ניסע אל "לשכת הגזית", אל החזון איש הקדוש היושב בבני ברק, בכדי להיבחן אצלו על כל הפרק! הילדים אכן חזרו ושינו היטב היטב במשך כל החורף את כל פרק קמא דקידושין, עם כזה ברע"ן... וכשהגיע סוף סוף היום המאושר, הם באו ונכנסו

כולם אל רבנו החזו"א, וה"חזון איש" [לא שאל כל אחד ואחד בפרטות... רק שאל את כולם ביחד: "וימח את כל היקום" – ומה הי' עם הדגים שבים? וכולם כמובן השיבו: שבדף י"ג ע"א כתוב בגמרא שהדגים שבים לא מתו. וזה הי' נקרא "מבחן" בפרק קמא דקדושין!... ורבי אהרן בעצמו, הנה מאיזה טעם שהוא הוא אחר, והגיע כבר אחרי שה"חזון איש" כבר בחן, ופנה המלמד אל ה' "חזון איש" וביקש שישאלו גם אותו, שאל אותו החזו"א: מה המה המצוות התלויות בארץ? [עי' להלן ל"ז א' ברש"י ד"ה חובת קרקע].

וצריכים להבין, מה הפשט ב"חזון איש" הזה? והאם ב"בתפארת ציון" הוא גם בחן כך? ואולי משום שכאן הוא ידע שהם יודעים.

דף י"ג ע"ב

גמרא "הדור יתבי וקאמרי" וכו'.

הלשון "יתבי" צ"ב, וכי הי' שם הפסקה בנתיים?

גמרא "האשה שהביאה חטאתה" וכו'.

למה נקטו דוקא "אשה"? – עי' רשב"א וריטב"א.

בענין שעבודא דאורייתא

רש"י [ד"ה אינה] "אבל מלוה בשטר הוא עצמו שיעבדו" וכו'.

בענין שעבודא דאורייתא [דבהא תליא הפלוגתא אי מלוה על פה גובה מן היורשין אי לאו כמבואר בקידושין י"ג ב.], יש בזה בראשונים שתי שיטות, שיטת רש"י בקידושין שם דכל הפלוגתא היא רק במלוה על פה, אבל במלוה בשטר שהוא עצמו שיעבדו [דכתב ליה כל נכסי דאית לי אחראין לשטרא דנן] לכו"ע משתעבדי. אולם הריטב"א שם חולק, וס"ל דלמ"ד שעבודא דאורייתא אין בזה חילוק בין מלוה על פה למלוה בשטר.

וזה לשון קדשו של הריטב"א: "והוי יודע דמאן דס"ל שעבודא לאו דאורייתא אפילו במלוה בשטר נמי איתא... וטעמא דמאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא משום דסבר שאין הקנאה לחצאים, ושעבוד קנין לחצאין ולא חייל אנכסי דאיתנהו בשעת הלואה, וכ"ש אנכסי דקנה אחר שלווה שאין אדם מקנה דבר שלא בא לרשותו... אלא דבמלוה בשטר מיהת עבוד רבנן תקנתא משום נעילת דלת שתגבה מהם, אבל מלוה על פה אוקמוה אדינא אפילו לגבי יורשין" עכ"ל הריטב"א.

וביאר ה"חזון יחזקאל", דאליבא דהריטב"א יש או שלו לגמרי או של חבירו לגמרי, אבל אין דבר כזה שהגוף שייך ללוה ולמלוה יש שיעבוד!

כיצד לומדים "חושן משפט"?!...

אמר התלמיד הכותב: הרב זצ"ל דיבר דברי מוסר מלהיבים ומעוררים, וכה הי' דבריו: –

הנושא הזה של "שעבודא דאורייתא" הוא נושא גדול ורחב, מיד בתחילת סימן ל"ט בחושן משפט – שם יש את הש"ך הגדול והקצות החושן הגדול, ואחר כך את הקונטרס הנורא של ה"נחל יצחק" שם בסימן ל"ט...

הוא כתב שם עשרות דפים... מי שיישב פעם לילה אחד וילמד את זה, יהיה לו עונג רוחני, בפעם אחת הוא ירגיש בשמי מרומים.

הוא כותב שם ה"נחל יצחק": יש לי בזה הרבה חדושים, הקונטרס הזה הוא

רק חלק קטן, זה רק מקצת מן החידושים... והקונטרס הקטן הזה הוא עשרות דפים, עשרות... פעם ישבנו וקראנו את הכל מתחילה ועד סוף...

יש ספר מוסר כביר, קוראים לזה "תולדות יצחק", זה התולדה של ר' יצחק אלחנן, מה שכתב המזכיר שלו ר' יעקב לפשיץ, החזון איש זיע"א אמר שזה הספר מוסר הכי טוב [סיפורן של צדיקים - בפרט צדיקים כאלו שצדקותם היתה בעוצם שקידתם הנוראה, זה הספר מוסר הכי טוב שיש].

שם בספר הוא מתאר, את מה שהיה בישיבת וואלזין, בשנת תרי"ח, אז היה הדין תורה בוואלזין, בין אדונו הנצי"ב זיע"א לאדונו ה"בית הלוי" זיע"א, ובאו אז לוואלזין ארבעת גדולי הדור והם הוציאו את הפסק דין [מועתק שם בספר הפסק דין], ובישיבת וואלזין היה המנהג, שכאשר היה מזדמן לשם גדול הדור, מקובל היה שמכבדים אותו לומר שיעור בישיבה.

להגיד שיעור בוואלזין זה לגמרי לא היה מהדברים הפשוטים, היו שם מאות בעלי תריסין... היו שם בקיאים בש"ס... היו שם "גדולים"... אי אפשר היה לעמוד שם ולמלמל כמה מילים... וקדיש דרבנן...

ואז אמרו הגדולים, אנחנו כבר זקנים, קשה לנו לעמוד במלחמתה של תורה עם כאלו אריות, אבל, ר' יצחק אלחנן הוא הצעיר מבינינו [הוא נולד בשנת תקע"ז, ואז בשנת תרי"ח היה בן ארבעים ואחת שנה], אם כך, שהוא יאמר את השיעור.

ר' יצחק אלחנן הודיע שהשיעור יהיה נסוב על תחילת מסכתא בבא בתרא, הלכו בני הישיבה והתכוננו היטב לשיעור, הם חיפשו קושיות בכל הספרים שרק יש, ורק החל ר' יצחק אלחנן להגיד את השיעור, התחילו הם הבחורים להמטיר קושיות מכל הכיוונים...

ר' יצחק אלחנן תפס מיד את המצב, עמד ואמר: הנה, הלא הירושלמי בריש פרק השותפין מקשר את הסוגיא של ריש הפרק עם הענין של שעבודא דאורייתא, ואז אמר פלפול עצום בענין שעבודא דאורייתא, שם הם כבר לא היו מוכנים עם כל הקושיות...

מי שרואה את הקונטרס ההוא, מה שנעשה שם, נורא, הרבה יסודות הוא הטביע שם!

היסוד של הקונטרס הוא סתירת הסוגיא מהסוגיא דקידושין י"ג להסוגיא דסוף בבא בתרא, ויש על זה ארבעה דרכים בראשונים, ועל זה מיוסד הקונטרס, ובין השאר מדבר גם בענין הנ"ל: איך הדין באופן ששעבד במפורש.

שמעתי מדודי ה"תורת זאב" זצ"ל: שאלו את רבנו יצחק אלחנן זיע"א כמה פעמים הוא למד חושן משפט?

השיב: אני לא יודע, למה? כי אחרי מאתים פעמים הוא הפסיק לספור... [תעצום את העיניים ותחשוב מה זה ללמוד חושן משפט פעם אחת...]

אחד שאל פעם את מרן הרב אלישיב (שליט"א) זיע"א: רוצים למנות אותו לדיין, מה עליו לעשות?

אמר לו הרב אלישיב: צריך לדעת חושן משפט!

שאל הלה: איך יודעים חושן משפט?

אמר לו הרב אלישיב: כשבבית דין של ר' שמואל סלנט זיע"א נפטר אחד הדיינים, ורצו למנות במקומו את ר' הירש פסח צוק"ל, הוא היה אז כבן שלושים ושנים, אז הוא אמר: אי אפשר כך, צריכים ללמוד חושן משפט. קם ונסע ליפו, ובמשך שמונה חדשים ישב בבית מדרש ולמד שלושים פעם חושן משפט... עם הנושאי כלים... לא היה אוכל, אז היה לו יותר זמן ללמוד... לפעמים היו מרחמים, היו נכנסים לבית המדרש ומביאים לו איזה שהיא ארוחה...

היה פעם דין תורה חמור בירושלים, וזה הובא לפני הטשיבינער רב זיע"א, [הטשיבינער רב גם כן ידע...] באו ואמרו לו שר' הירש פסח הביא ראייה משורה ש"ך בחושן משפט...

הטשיבינער רב מיד תפס, לא היו צריכים להראות לו בפנים, פקח את עיניו הטהורות ואמר: זה ש"ך שלו... הוא התרגש! זה נקרא "מרא דחושן משפט"!

כש... זצ"ל היה צריך להיבחן ברבנות, הוא היה צריך לעבור שני מבחנים, אחד אצל הטשיבינער רב [זה על פי דרישת אנשי הקהילה ... יהודים של פעם...] והשני אצל רבנו יוסף שלום שליט"א.

הלך אז ה... זצ"ל אל ר' אריה לוי זצ"ל, ואמר, שהאחיין שלו היתום צריך להיבחן אצל חתנו, וביקש "פסוקא דרחמי"...

אמר לו ר' אריה: זה קשה מאד להיבחן אצלו, כשבאים להיבחן אצלו חייבים לדעת היטב, מי שמרגיש שאינו יודע שלא ילך לכתחילה להיבחן...

הוסיף ואמר לו: אני אגיד לך, חמש עשרה שנים הוא ישב סגור, ולמד ארבעה חלקי שולחן ערוך, עם השקידה שלו... עם ההתמדה הנוראה שלו... ממילא הוא יודע בצורה כזו שקשה להתמודד עמה, תגיד לו שיהיה מוכן טוב...

אחד בא להיבחן ולבקש תעודת הוראה מרבנו הרב אברמסקי זיע"א, אמר לו הרב אברמסקי: אם באת להיבחן בודאי שאתה יודע, בודאי למדת וחזרת ושיננת. אבל, הרי לא מספיק לדעת את ה"יורה דעה", צריך גם להיות למדן! אם אתה לא למדן, אתה תקשר את הסיפור הזה לדין הזה בלי להבין בכלל את תוכן הענין, אם כן, הבה נבחן אותך האם אתה למדן?

נו, איך בוחנים אדם אם הוא למדן? - הרב אברמסקי אמר לו כך: יש ספר "חדושי רבנו חיים הלוי", [אינני זוכר אם אמר לו על הקטע הראשון שם בספר, בהלכות עכו"ם, או על הקטע השני, בהלכות תפילה], תלמד את זה, תשנן, בלי לחץ של זמן, וכשתרגיש בעצמך שאתה יודע, תבוא ותרצה לפני את תוכן דברי ר' חיים, אז נראה אם הנך למדן או לא...

והוא סיפר הרב אברמסקי: ששה שבועות הוא לא ראה אותו, אחרי ששה שבועות הוא הגיע, דיבר ודיבר ודיבר, ולא הבין שום דבר... אמרתי לו: לא עמדת בבחינה!

ר' איסר זלמן זיע"א היה אומר: אם בא אליו מי שיודע ושולט בשלוש הבבות, והוא גם ירא שמים, הוא נותן לו סמיכה [כך שמעתי מדודי ה"תורת זאב" זצ"ל], והסביר: אם הוא יודע שלש בבות אז הוא למדן, ואם הוא ירא שמים הוא לא יפסוק מבלי שיידע את הדין. [ובאמת, שלא הרבה קיבלו ממנו סמיכה...]

[מרן הרב שך זיע"א כותב: אני כבר שבעים שנה בישיבות, ומעודי לא ראיתי אחד שיידע ללמוד אם הוא איננו ירא שמים!]

וב"מחשבת מוסר" כתוב: אינני יודע למה זה כך, אבל זה כך! בכל חכמה שבעולם לא צריך יותר מכשרון ושכל, אבל בתורה, יהיו לו הכשרונות הכי חזקים - אם הוא לא ירא שמים הוא לא יודע פשוט!

שמעתי מר' שלמה קרליץ זצ"ל, שפעם נזדמן למרן ה"חזון איש" זיע"א לקרוא חדושי תורה של פלוני, והחזון איש התפלל: איך הוא כותב טוב, הרי הוא לא ירא שמים?...

לר' ישראל סלנט זיע"א היה תלמיד שלא רצה לכהן ברבנות, כי הוא פחד ממכשול, אמר לו ר' ישראל: ומי לדעתך יהיה רב, מי שאינו פוחד? טוב שאתה פוחד! אם אתה פוחד זה טוב!

ה"שפת אמת" זיע"א בכלל לא החזיק מלהיות רב, הוא בעצמו התפטר מהרבנות של "גור" [שכפו עליו מעיקרא בעל כרחו], וכששאלו אותו: מי יהיה הרב? השיב: אלו שלא ישאלו אותי...

[זה אותו סגנון שאמר הרב שך, - פעם התפנתה משרה של ראש ישיבה, ההנהלה סילקה אותו והתפנה המקום.

בא אחד אל הרב שך וסיפר שמציעים לו את המשרה, ושאל האם לקבל את המשרה?

אמר לו הרב שך: אם בקולי תשמע, אל תקבל את המשרה, אל תלך להיבנות על החורבות של השני!...

המשיך השואל ושאל: הרי לבסוף יהיה שם משהו, אם כן מאי נפקא מינה אם אני או אחר?

השיב לו הרב שך: יהיה שם מי שלא ישאל אותי!...

הוא אמר - **השפת אמת זיע"א**, שהוא איננו יודע משום סגולה, [הוא הרי היה רבי, ואנשים באו לבקש סגולות]: איך נוסי' נישט קיין סגילה, סגולה אחת אני יודע, מה שכתוב בתורה הקדושה: אם שמוע תשמעו בקולי והייתם לי "סגולה" מכל העמים, ללמוד תורה, זו היא הסגולה! כך הוא חניך את העולם, שצריך ללמוד וללמוד וללמוד!

והנה הרשב"ם בב"ב קע"ה ב' [ד"ה שעבודא] כותב, שהמקור בתורה"ק להאי דינא דשעבודא דאורייתא הוא מדין "משכון" ומהא דאמר קרא "יוציא אליך העבוט", ובתוס' שם [ד"ה דבר תורה] כתבו עלה: "ולא ידע רבי מאי קאמר", והיינו דהוקשה להתוס' מה ענין "משכון" אצל "שעבוד"?

והי' אומר הרבי **ה"חזון יחזקאל" זיע"א** בהקדם ד' הריטב"א הנ"ל, דנתבאר דמפרש אליבא דמ"ד שעבודא לאו דאורייתא דהיינו משום דס"ל ש"אין הקנאה לחצאים", אלא או הכל של ראובן או הכל של שמעון, ואהא שפיר מוכיח מ"ד שעבודא דאורייתא מדין "משכון", דהתם חזינן שיש דבר כזה **הקנאה לחצאים!** [כך הי' לו זיע"א בהירות בכל ענין, כמו המהר"ם מלובלין זיע"א!...]

כאשר בא הרבי **זיע"א** לארץ הקדש, בשנת תשי"א, כיבדוהו לומר בחול המועד פסח שיעור כללי ב"עץ חיים", ואמר אז את שיעורו בענין זה של שעבודא דאורייתא דשייך להסוגיא בחגיגה... בענין עולת רא"י, ודיבר אז על ה"יד רמ"ה" בבבא בתרא קע"ו א', ואח"כ ביקש ממנו **מרנא הגרא"ז זיע"א** אם יכול לחזור שנית על דברי ה"יד רמ"ה", אח"כ במשך השנים, כל אימת שהוא הי' מביא בשיעור את ד' הרמ"ה, הוא הי' אומר: את **הרמ"ה** הזה בקשני רבי איסר זלמן לחזור עליו שנית!

מן הגאון ר' אלי **משקובסקי זצ"ל** הי' אומר: שהוא הינו נוסע לאסיפות של "ועד הישיבות" מכפר חסידים לירושלים ע"ה"ק - לא בשביל לומר שם משהו, יש שמה זקני ראשי ישיבות, והוא מהצעירים... הוא רק נוסע בכדי לשמוע את הבהירות של הרב **אברמסקי** בכל ענין!

ב"יד רמ"ה" שם מפרש, דהמקור לדין שעבודא דאורייתא, הוא מדין **ערכות**. ובמהרי"ט אלגאזי [בכורות דף ג"ט ע"א מדפי הרי"ף] מייית לד' הרמ"ה הללו, ויש שם במהריט"א עוד דרך, דזהו מדין **קנין**. ואיך נעשה הקנין? ע"י המעות של ההלוואה. ע"ש כל דבריו הקדו.

תוס' [ד"ה מלוה הכתובה בתורה] "פ", כגון **קרבנות**, ופדיון הבן, **וערכין**, ונזקין" וכו'.

כוונת התוס', דבכל הנך **מצינו בהו בש"ס להדיא** דהוי להו "מלוה הכתובה בתורה". לענין **קרבנות** - כאן בקדושין, ולענין **פדיון הבן** - בבכורות מ"ח. ולענין **ערכין** - בערכין דף ו'. ולענין **נזקין** - שם בערכין, וכן בב"ק...

גמרא "ודילמא לכה"ג בלאו **לכולי עלמא בעשה**".

עי' ריטב"א.

גמרא "מידי דהוה אפסולי המוקדשים דמעיקרא אית בהו מעילה ואסירי בגיזה ועבודה, פרקינהו - מעילה לית להו, בגיזה ועבודה אסירי".

זה לשון קדשו של הריטב"א: -

"וכ"ת מי דמי - שאני התם דרביי' קרא לאיסור גיזה ועבוד' מדכתי' תזבח ולא גיזה ועבוד', אבל הכא דלא רביי' קרא אימ' לך דכיון דאתי' מית' הבעל ואפקת' מלאו ומית' שריי' לגמרי. הא לא קשיא כלל, דאנן לאו מפסולי המוקדשין אתינן למילף לאשת איש, אלא דאמרין אשה זו בחזקת איסור היתה בחיי בעלה והרי באיסורה לעולם עד שיתברר לך שהותרה, ואף על גבי דמית בעלה ונפקא מלאו וחנק אכתי' אימא דקיימא באיסורא, ועליך להביא ראיה שיצתה להיתר גמור. ודקאמרת היכן מצינו איסור שפקע מקצתו ולא הותר כלו, אימא לך שמצינו כיוצא בו בפסולי המוקדשין והתם הוה לי' פדיון שמוציא להיתר גמור בכל מקום, איצטריך קרא למרמי עליהו איסור גיזה ועבודה. אבל הכא מעולם לא ראינו לה היתר גמור ולא מצינו שהתירה תורה במיתת הבעל לגמרי, וזה מבואר".

ליכא מידי [בנביאים] דלא רמיזא באורייתא"

גמרא "ואתקש מיתה לגירושין" וכו'.

וכתב בתורי"ד וזה לשון קדשו: -

"אף על פי שמדברי הנביאים נוכל ללמוד בפירוש כדכתיב [שמואל ב' יב, ח]: ואתנה לך את בית אדונך ואת נשי אדונך בחיקך, ודוד נמי נשא אביגיל ובת שבע, וביחזקאל [מד, ח] כתיב: והאלמנה אשר תהי' אלמנה מכהן יקחו כדאמרין לקמן בעשרה יוחסין [ע"ה, ב], אלא שהוא שואל רמז מן התורה, שאם לא הי' רמז היתר מן התורה לא היו הנביאים מתירין אותה" עכ"ל התורי"ד.

ועי' תענית ט' א'. **"ליכא מידי [בנביאים] דלא רמיזא באורייתא"**.

דף י"ד א'

גמרא "ואימא לכולה מילתא כאשה, - לא סלקא דעתך דתניא יכול יהו כסף ושטר גומרין בה כדרך שהביאה גומרת בה, תלמוד לומר ויבמה וכו', - ואימא מאי ויבמה דבעל כרחא מיבם" וכו'.

בלימוד השיעור לפני 37 שנים, בשנת תשל"ב, הציע אז **הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א** לקרא כאן את הכל בהמשך אחד, והיינו דמעיקרא עיקר כוונת המקשן הי' לשאול: "ואימא מאי ויבמה, דבעל כרחא מיבם". [א"ה: נאמר במרחשון תשס"ט].

גמרא "תלמוד לומר ויבמה, - ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה".

שאל **הרה"ג ר' יונה שטול שליט"א**: ואימא, דנהי דאין כסף ושטר "גומרין" בה מ"מ "אירוסין" מיהא עבדי? ושוב נמצא בס"ד שכבר עמד בזה הפנ"י, ע"ש [ועי' תורא"ש].

פיסקא "בחליצה" וכו'.

בענין חליצה אם הוא רק רשות - בכדי להתירה לשוק, או שהוא מצוה וחייב? עי' בהרחבה ב"זכר יצחק" [סימן סב] כל דבריו הקדו בזה.

איסור יבמה ל"שוק - מכח היבם או מכח הבעל המת?

גמרא "אלא מה לאשת איש שכן אוסרה מתירה? אמר רב אשי: הא נמי אוסרה מתירה - יבם אוסרה יבם שרי לה".

ופרש"י: "שכן אוסרה מתירה - שהרי בעלה הוא האוסרה - לפיכך הוא מתירה במיתתו, אבל במה דקדושי **דבעל** קאסרי לה - היאך תהא מיתת היבם מתירתה. הא נמי כשמת יבם נמצא אוסרה מתירה, דאי לאו **יבם** - מכי מיית בעל אישתריא לה" ע"כ.

כאן יש את הסימן הגדול המפורסם בספר הקדוש "**אתנון דאורייתא**" [שנקרא שמו כך, משום שיש שם 27 סימנים, כמספר האותיות הקדושות, - כ"ב אותיות בצירוף ה"מנצפ"ך], כל הסימנים שם הם נוראים! ואחד הסימנים הוא הסימן דילן [כלל ה'] שסובב הולך סביב החקירה הידועה, מי הוא האוסר את היבמה לשוק, האם הבעל, או היבם? והוא מבאר שם שהשקלא וטריא כאן בגמרא דילן [וכמו כן השקו"ט בגיטין פ"ג ב', ע"ש] מתלא תליא בב' צדדי החקירה הנ"ל, ע"ש כל דבריו הקדושים. ויש על כך גם סימן גדול בקה"י יבמות [סימן כא] שמפלפל שם בכל מסכתא "יבמות" עם החקירה הזאת, ע"ש כ"ד הקדו'.

גמרא "ותהא אשת איש יוצאה בחליצה מק"ו".

ראה משנ"ת בס"ד לעיל ג' ב'.

שם "ותהא אשת איש יוצאה בחליצה מק"ו". וכו'.

מסתברא מילתא, שגם לפום הך ס"ד, מ"מ לא הי' שייך הכא הקריאה ד"מאן יבמי" וגו'. ויתכן שאף "רקיקה" לא, [וצ"ת היטב באו"ש ה' יב"ח - א"ה: לפו"ר הכוונה לפ"ד ה"ה]. [וצ"ת ביבמות ק"ד, ובפסחים י"ג ב', וברש"י שם, ועוד ועוד].

בענין "לא - ולא לה ולחבירתה"

רש"י [ד"ה ולא לה ולחבירתה] "**ששמותן שוין, שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד - אם כתב: פלוני מגרש פלונית ופלונית נשיו**".

צ"ב, דפתח רש"י לפרש באופן שבגט עצמו לא כתוב אלא רק שם אחד, אלא ששמותן שוין, ואילו בהמשך נקט דמיירי באופן שכתב בהגט גופא דמגרש לתרווייהו? ומשום כך עשה כאן **הרש"ש** הגה"ה ברש"י, דכך צ"ל: "**או** אם כתב" וכו'. [וצ"ל לפ"ד, דמצד עיקר דין "לשמה" שפיר הוה מהני בכה"ג]. ואולם בהג' "בן ארי" ציין בזה ל"המקנה", וזה לשון קדשו של "המקנה" שם: -

"בפי' רש"י ולא לה ולחברתה וכו'. ששמותיהן שוין וכו' אם כתב פלוני וכו'. ולכאורה אינו מובן, דבתחלה כתב ששמותן שוות ואח"כ כתב פלונית ופלונית. וגם הוא לכאורה נגד הסוג' בגיטין דף פ"ו. ונראה פירושו, משום דבגיטין שם דריש מהאי קרא, דאם כותבין שני אנשים אנו פלוני ופלוני מגרשין נשותינו פלונית ופלונית, ולא כתב פלוני מגרש פלונית ופלוני מגרש פלונית, פסול, משמע דווקא משום דלא מוכח מלת' מי מגרש זו ומי מגרש זו, ובאמת ס"ל לרש"י כיון דקרא דוכתב לה מיירי באיש אחד שכתב לה ולחברתה אי אפשר לומר שכתב לשתי נשים שיש להן שני שמות, דאם כן מוכח' מילת' שפיר ואין זה ענין לדרש' שאמרו שם, ואי נימ' שיש לו שתי נשים ששמותיהן שוה והוא לא כתב בגט אלא בלשון שמגרש אחת ויתן לזו ואח"כ יתן לזו, להא לא בעי קרא, דמ"ל"ה לשמה נפק' - וכשכתב לשמה של זו אי אפשר לכוין לשמה של אחרת, ואין זה דומה למה שאמרו בר"פ כל הגט איזה שארצה אגרש בו, דהתם אי נימ' יש בריה הוברר הדבר דלשמה נכתב, משא"כ כשמגרש באמת שתיים ועכ"פ באחת לא הוי לשמה, לכך פי' רש"י דמיירי בכה"ג שיש לו שתי נשים ששמותיהן שוות

וכתב בלשון שמגרש שתייהן פלוני מגרש את שתי נשיו פלונית ופלונית, ר"ל אף שיש להם שם אחד כתב שמה של זו ושמה של זו ובכל אחת כשכתב לשמה נתכוון לשם זו האשה - אפ"ה פסול, משום דאינו ניכר בכל שם ושם מי היא האשה שכוון עליה, ויש לטעות בכל שם שזו היא שם של חברתה. ואף דאמרינן בר"פ כל הגט דאם יש לו ב' נשים ששמותיהן שוות מהני לר' אלעזר בעידי מסירה, היינו כשלא כתב בגט אלא שם אחת דידוע הוא בשעת מסירה שלזו היא שמוסר לה, אבל כשכתב בה שתי שמותיהן השוות אינו יודע בשעת מסירה איזה שם הוא שמתגרשה בה, וזה הוא שאמרה תורה ולא לה ולחברתה ומיני' יליף הש"ס דה"ה ב' אנשים שכתבו: אנו פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלוני, כיון דלא מוכח' מלת' מי מגרש זו ומי מגרש זו נמי פסול, [מסיים ה"מקנה]: מיהו לא מצאתי מפורש דין זה דכשיש לו שתי נשים שאין שמותיהן שוין שאינו בכלל ולא לה ולחברתה. וצ"ע. עכ"ל "המקנה". וצינו עוד בזה ל"עצמות יוסף", ע"ש.

בעיקר הדין ד"לה ולא לחבירתה", הנה האחרונים עמדו בהא שכתב הרמב"ם [בריש הל' גירושין] עשרה דברים שנאמרו בגט, ולא זכר שם להאי דינא ד"לה ולא לחבירתה"? ובאו"ש שם כתב ליישב דהו"ל בכלל הדין ד"לשמה", ע"ש כ"ד הקדו'. ועי' עוד ב"חזון יחזקאל" ריש זבחים וב"אבי עזרי" [נשים קדושה, במכתב שבסוף הספר].

"לקיים פשוטו של מקרא"

גמרא "נעלו - אין לי אלא נעלו, נעל של כל אדם מנא ליה, ת"ל נעל נעל ריבה".

הנה, ביבמות ק"ג ב', איתא כך: "אבבי הוה קאי קמיה דרב יוסף, אתאי יבמה לחלוץ, אמר ליה הב ליה סנדלך, יהיב ליה סנדלא דשמאלא [ופרש"י: "במתכוין עבד, דלא סבירא ליה לאבבי דסנדל שאין שלו מותר לכתחילה"]. א"ל, אימר דאמור רבנן דיעבד - לכתחילה מי אמרו? א"ל, אי הכי סנדל שאין שלו נמי אימר דאמור רבנן דיעבד - לכתחילה מי אמור? א"ל הכי קאמינא לך, הב ליה ואקני ליה" ע"כ. [ואגב, הלומדים שליט"א העירו: הלא רב יוסף סומא הי' ופסול לדון? ויתכן, לומר, דאז עדיין לא הי' סומא. או אפ"ל, דרב יוסף לא הי' הדיין בהחליצה עצמה, רק הי' ה"מורה הוראה" שמורה להדיינים כיצד לעשות, ועל פיו נעשה החליצה].

ועל הגמרא הקדושה הזו כתב שם הריטב"א וזה לשון קדשו: - "הב לה ואקני לה קאמינא לך, - פירוש, **מדרבנן בעלמא**, - **לקיים פשוטו של מקרא דכתיב נעלו**, דאילו **מדאורייתא**, יוצא הוא בשל כל אדם, דנעלו הראוי לו קאמר", וכו', עכ"ל הריטב"א.

ובשעתו, שאל על כך בצדק **הגאון בעל "שומר אמת" שליט"א** [להבחל"ח], דא"כ נימא הכי בעוד דוכתי בתורה"ק היכן שדרשת חז"ל הקדו' מפקא מידי פשוטו של מקרא, ונאמר שמ"מ מדרבנן צריך לקיים פשוטו של מקרא [והדוגמא היותר קיצונית לזה היא "עין תחת עין"?] [הערה זו נדפסה בשמו במשמה"ל בשנת תשל"א, ואמו הצדקנית ע"ה הודתה לי על כך].

והנה, בספר אחד שיצא לאור עולם בשנת תשל"ט, מביא שם מה ששמע לבאר בזה מגאון אחד שליט"א, שהציע לפרש את ד' הריטב"א הנ"ל כך, דהנה מצינו כאן במסכתין [להלן בדף כ"ד ב'] דאיתא שם כך: "ת"ר בכולם עבד יוצא בהם לחירות וצריך גט שחרור - דברי ר"ש, ר"מ אומר - אינו צריך, ר"א אומר - צריך, ר' טרפון אומר - אינו צריך, ר"ע אומר - צריך, המכריעים לפני

חכמים אומרים – נראין דברי ר"ט בשן ועין שהתורה זכתה לו, ודברי ר"ע בשאר אברים וכו' וכו' הואיל ומדרש חכמים הוא"עכ.

ועל כך כתבו שם בתוס' [ד"ה הואיל] וזה לשון קדשם: "...וא"ת ומה בכך הואיל ומדרש חכמים הוא – והלא כמה גופי תורה תליין שאינם באין אלא מכח דרשה? –

לכן נראה לר"ת, דגט זה אינו אלא מדרבנן, דחיישינן שמא ימצאנו בשוק ויאמר לו עבדי אתה, לפי שאין המדרש ידוע לעולם – לכן תקנה גט שחרור" עכ"ל התוס' שם.

ולכאור', נדון דידן, הוא ממש דומה להנידון של התוס' הנ"ל, ושפיר נוכל לפרש גם בנדון דידן, דהכא נמי איכא למיחש שמא יבואו להתיר איסור יבמה לשוק, מאחר שהעולם אינם יודעים מהאי דינא דסגי אף בנעל של כל אדם. ולכאור' זהו ממש דומה בדומה. ואולם מצינו עוד בריטב"א להלן בדף י"ז לענין הענקה, שגם התם כתב הריטב"א על דרך דבריו הנ"ל לקיים פשוטו של מקרא, ושם א"א לפרש כנ"ל, וצ"ע.

ובעיקר הדבר, הנה יעוי' ברשב"א ביבמות שם שכ' לבאר בדרך אחר, דעיקר הטעם דהחמירו לחלוץ בנעל דוקא היינו משום קטן שאינו חופה את רוב רגלו או גדול שאינו יכול להלך בו, דכל שאינו שלו אינו עשוי כמדת רגלו ממש, עכ"ד, ומייתי לה במ"מ פ"ד מהל' יבום הי"ט.

דף י"ד ב'

במשנה "וקונה עצמו בשנים".

וברש"י: "לסוף שש שנים יוצא חפשי".

הנה בפסוק בפרשת משפטים נאמר: "שש שנים יעבוד – ובשביעית יצא לחפשי חנם". ולכאור', הרי היציאה היא בסוף שש, ולמה זה נקרא "בשביעית"? וצריך לפרש, דמ"מ מאחר דכשהוא יוצא הוא כבר "שביעית" לכך שפיר יוצדק הלשון: "ובשביעית יצא" וגו'.

מלמד שהאדון "מסייע" בפדיונה

במשנה "ובגרעון כסף".

הנה, זה לשון קדשו של החינוך במצוה מ"ד: –

"... כמו שאמרו וכו' שמגרע פדיונה ותצא, כלומר שאם לקחה בששים דינרים לשש שנים ועבדה שלש וקבצה שלשים דינרים שיקחם וישלחנה, ולא יטעון עלי' שתשלם שנות עבודתה על כל פנים, או שיאמר מעותי היו בטלות אצלה – תוסף לי ריוח אם תרצה לצאת, וכו', וכו', עכ"ל החינוך.

ובמנ"ח שם כתב וזה לשון קדשו: –

"והנה גבי אמה עבריה כתיב גרעון כסף, וגם בעבד הנמכר לגוי כתיב בפרשת בהר גרעון כסף, אם עוד רבות וגו' [ויקרא כ"ה, נ"א], ושם לא שייך מצות עשה על האדון, כי גוי אינו בר מצוות, רק הוא דין מדיני התורה, א"כ למה נמנה כאן במשנה [בכורות הנ"ל] למצוה בפני עצמה. אך באמת חילוק יש בין נמכר לגוי שיוצא בגרעון כסף ובין אמה עבריה שהיא מצוה על

האדון, והיינו כמו שכתב הרב המחבר בדרך השני שלא יתבע מה שהיו המעות בטלות אצלה, כי זה שוה כסף כמבואר במכות ג' ע"א אומדן כמה אדם רוצה ליתן, א"כ כאן שמקדים המעות עבור שש שנים דרך משל מאה זהובים, א"כ עבור השנים האחרונות השיווי של העבד יותר, כי אם נותן בעד שנה הששית שכרו חמש שנים קודם, בודאי המתנת המעות שוה איזה סך, א"כ כשרוצה לפדות עצמו בשנה ששית היה צריך ליתן יותר מששית המנה כי כן קנה אותו ביותר והמתנת המעות הוי שוה כסף, ואין כאן רבית דהוי מקח וממכר, עיי' בבא מצייעא [ס"ג ע"ב], ומ"מ גזרה התורה במצות עשה על האדון שלא יבקש יותר רק כל שנה חלק שוה, כגון עבור השנה הששית רק ששית המנה, וזה שכתב בתורה והפדה שסייע בפדיונה כי האדון מסייע ג"כ, שאינו לוקח המגיע לו. ועיי' ברא"ם כאן שכתב ג"כ בדרך הזה דהוי סיועת אדון, ובמקנה [קידושין י"ד ע"ב ד"ה שמגרעת] כתב ג"כ כעין זה, כיון שמקדים לו המעות, א"כ שנה אחרונה שוה יותר מששית המנה כי היא שנה אחרונה, ומ"מ אינו לוקח רק ששית המנה, עיי' ש. א"כ לפי זה יש לומר חילוק ברור, דבנמכר לגוי שלא כתבה התורה מצוה על האדון, דלאו בר מצוות הוא, רק התורה כתבה דין שיוצא ביוכל ובגרעון כסף בעל כרחו דאדון, אבל עכ"פ צריך ליתן לאדון כמו השומא שנתן, דרך משל עבור השנה הששית חמש שנים קודם, א"כ המתנת המעות שוה ג"כ, כמו אם אחד מקדים מעות כמה שנים קודם, בודאי המקח שוה יותר מהסך שנתן מחמת הקדמת המעות – כי שוה כסף ככסף. ואינו ענין להשביח והכסוף [קידושין כ' ע"א], כי זה לא נשבח ולא נכסף ומ"מ נתן בעדו יותר מהסך שנתן, על כן בודאי אינו יוצא לחירות רק אם נתן לאדון כפי השומא, כמו אם אינו רוצה ליתן לו כל הדמים, וזה דוקא בנמכר לנכרי הוא דין שיוצא לחירות, אבל באמה עבריה כתבה התורה "והפדה" ולא כתיב "ונפדית", הטילה התורה מצות עשה על האדון שלא יקח ממנה בגרעון רק הסך שנתן, כי זו מצות סיוע והיא מצות עשה שהאדון מחויב לקיים. עכ"ל המנ"ח. ועיי' עוד ב"המקנה" [בד"ה ברש"י ד"ה שמגרעת].

ושאל הרה"ג ר' יואל איינשטיין שליט"א, דא"כ במוכר שדהו ובא לגאולה, אמאי לא נימא התם לפי האמת שצריך ליתן לו גם עבור המתנה המעות? וזוהי לכאור' שאלה עצומה! ואולי שאני התם דהווי מצות עשה על הלוקח, משא"כ בנמכר לגוי דהגוי לאו בר מצוות הוא, וכמוש"כ המנ"ח, וצ"ע.

בעיקר דין גירעון כסף, – דיברו האחרונים: איך הדין אם נמכר כשהוא קטן ורך בשנים, אך במהלך השנים הוא גדל ומתחזק יותר, [וכמו באמה עברי' שנמכרת בקטנותה, ובמשך השנים היא גדילה ומתחזקת].

במשנה "יתירה עליו אמה העברי' שקונה את עצמה בסימנים".

ב"קובץ שיעורים" [אות לג] הקשה: דלכאור' מה שייך לומר שעבד עברי אינו יוצא בסימנים, והרי לכאור' לא משכח"ל כלל עבד עברי קטן? [את זה שמעתי בילדותי מדודי ה"תורת זאב" זצ"ל, כשהוא אמר את זה – הקירות רעדו!...] ותיריך הקוב"ש, דביציאת אמה בסימנים נכללו שני דינים, א] שהסימנים מוציאים אותה. ב] דאינה נמכרת בגדלות – מק"ו "ומה מכורה יוצאה" וכו', ודין זה אינו בע"ע, שהרי נמכר כשהוא גדול, עכ"ד.

רש"י [ד"ה ובמיתת האדון] "ואינו עובד את יורשיו" וכו'.

הרש"ש העיר וזה לשון קדשו: "נמכר בתחילתו נמי אמרינן לקמן בגמרא לך ולא ליורש, והכי הול"ל: וא"ע את הבה, אבל הנמכר משלים לבן" עכ"ל הרש"ש.

תוס' [ד"ה הואיל] "וקשה לר"ת, לפי שיהא סתמא דגמרא כדר"ל" וכו'.

הנה יעוי' במהר"ם שי"ף לגיטין כ"ב א'; שהביא שם מהמרדכי בפ' הזהב, שכ' דרש"י פוסק כר"ל, וא"כ מיושב קו' ר"ת על רש"י דאזיל רש"י לשיטתו דפוסק כר"ל. וע"ע תוס' בכורות י"ג ב' - י"ג א'; ובתוס' ע"ז ע"ב...

רש"י [ד"ה למאן דלא יליף] "ולקמיה מפרש מאן נינהו" - כלומר, שלהלן, בהמשך הסוגיא, הגמרא מחפשת - "מאן נינהו", אך לא שיש על כך מסקנא סופית, ועי' בגהש"ס כאן בסוגיין שציין להתוס' ב"מ קי"א ב', והיינו דשם בתוס' מבואר דבמסקנת הסוגיא לא משכחנא מאן דלא יליף שכיר שכיר, ע"ש. וע"ע בריטב"א כאן. אולם עי' ברמב"ן שכ' באמת דלמסקנא לכו"ע ילפינן שכיר שכיר, ע"ש.

רש"י [ד"ה וכי תשיג] "וילמד נמכר לישראל מנמכר לעובד כוכבים בהיקשא" וכו'.

הא קמן דרש"י קורא לזה "היקש", ואף דהו' בב' פסוקים נפרדים, ועי' משנ"ת בס"ד בהרחבה להלן ל"ד א'.

גמרא "המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש".

ופרש"י: "ויתר על שש - אם התנה לימכר לעשר שנים".

ואולם הריטב"א כתב וז"ל קדשו: -

"עיקר הפי' בזה שנמכר בפ' בין לשש בין ליותר על שש כפי מה שהתנו ביניהם, וה"ה לפחות משש, דהא לא אשכחן לי' דרשא דקרא שיהא סתמא לשש, דקרא ונמכר לן כתיב ולא יהיב ביה שיעורא כלל, אלא ודאי הכי פירושא כדפרישנא שנמכר ברצונו בין לשש או פחות או יותר עד היובל - ושללא כדברי רש"י ז"ל שפירש שסתמו לשש, ובתוספות ראיתי כפירושינו" עכ"ל הריטב"א.

ויעוי' ב"שיח השדה" ח"ג מה שהובא שם בשם הגאון ר' ראובן כץ זצ"ל.

רש"י [ד"ה מכרוהו ב"ד] "דכי ימכר ע"י אחרים משמע".

צ"ב, ושוב נמצא בס"ד ברש"י שעמד בד' רש"י הללו, ע"ש.

תוס' [ד"ה מוכר עצמו] "... ועברי הנמכר לישראל מעברי הנמכר לעובד כוכבים מג"ש דשכיר שכיר".

ציין בזה הרה"ג ר' יוסף קליין שליט"א, דכן מבואר להלן ט"ו ב' - דילפי' אהדידי נמכר לישראל ונמכר לעכו"ם בגז"ש דשכיר שכיר.

גמרא "ורצע אדניו את אָזְנוֹ במרצע - אָזְנוֹ שלו ולא של מוכר עצמו".

וברש"י: "אָזְנוֹ מיעוט הוא, דקרא יתירא לדרשא דהא כתיב ונתן באָזְנוֹ".

צ"ב, דטפי הו"ל למימר דקרא ד"משפטים" איצטריך לגופי' וקרא ד"ראה" איצטריך לדרשא, ולא להיפך, וצ"ע.

דף ט"ו א'

גמרא "אלא לו ולא לבע"ח". עי' בספר "הערות" מש"כ בזה בדעת הרמב"ם, ע"ש.

רש"י [ד"ה ולא לבעל חובו] "אין האדון מחוייב להגבות הענקו לבעל חובו".

ואיך הדין אם האדון רוצה להעניק לבעל חובו, האם שרי לי? ציינו בזה ל"אבני נזר" [אה"ע ח"ב סימן תכד] ע"ש כ"ד הקדו'.

עבד עברי שנמכר בזמן שהיובל נהוג ובתוך שש בטלו היובלות, היובלות, - מה דינו?

גמרא "ומשמע לן לעולם - לעולמו של יובל".

וברש"י: "קמ"ל לעולם - מידי דחשוב עד לעולם".

זה לשון קדשו של ה"משך חכמה" בפרשת משפטים: -

"יש לעיין בעבד עברי שנמכר בזמן שהיובל נהוג, ובתוך שש בטלו היובלות, כמו בשעה שבטלה עשרת השבטים שלא היו כל יושביה עליה כיון שאין עבד עברי נהוג אלא בזמן שהיובל נהוג, מי פקע עבדותו - או דלמא נשאר עבד כמו שדה אחוזה, וא"כ הרי הנרצע שאינו יוצא בגרעון כסף ויוצא רק ביובל - אם הי' יובל הוי אפקעתא דרחמנא. ואם לא הי' יובל - שנבטל היובל - נשאר עבד לעולם כל חיי האדון, ומדוייק הכתוב ועבדו "לעולם" לפי פשוטו, שהוא עובד אותו לעולם - רק אם הי' יובל, מפקיע, והבן. ועיין תוספות ערכין דף ל"א ד"ה אלא, וברמב"ן גיטין גבי פרובול יעוי"ש ודו"ק" עכ"ל ה"משך חכמה".

ושאל ר' אליעזר גינסברגר שליט"א: איך יהי' הדין לגבי יציאת שש, באופן שנקנה לעבד עברי בזמן שהיובל נהוג, וקודם שמלאו שש שנים נתבטל היובל, האם הוא ייצא אח"כ לסוף שש או לא? וצריך ברור. [נשוב הראו הלומדים מה שצינו בזה להריטב"א ביבמות מ"ה ב', ע"ש].

ובענין "ועבדו לעולם", הנה המבי"ט הקדוש זיע"א כותב ב"בית אלקים" ב"שער היסודות" כך: -

"קודשא בריך הוא איסתכל באורייתא - וברא עלמא", כל הבריאה של העולם הזה זהו "איסתכל באורייתא", התורה היא שורש כל המציאות, והכל בשביל התורה שנקראת "ראשית" ובשביל "ישראל" שנקראו ראשית - התכלית של הבריאה זה תורה ומצוות. ואומר המבי"ט: ישנם מצוות שצריכים לחכות בשביל קיומם שבוע ימים, כמו שבת קדש. וישנם מצוות שנוהגות רק מרגל לרגל. ויש את המצוה של "יובל" שבשביל קיום מצוה זו צריך להמתין עד היובל, שאז נגמר המעגל של המצוות, וכאשר מסתיים המעגל - זהו "עולם!"

דף ט"ז א'

גמרא "וכי מה אפשר לעשות לו".

אמר התלמיד הכותב: הרבה פעמים הי' הרב זצ"ל שואל: היכן מצינו שיהי' כתוב בגמרא הקדושה הביטוי "מה אפשר לעשות"? והתשובה: קידושין ט"ז א'!

"כענייני עבדים" אל יד אדוניהם...

פיסקא "ובשטר". עי' בכל הסוגיא. והקשה הריטב"א, דאכתי "עבד עברי" מנלן דנקנה בשטר, וע"ש בכל השקלא וטריא, ולבסוף תירץ הריטב"א ד"להכי כתב רחמנא כצאת העבדים בלשון רבים, משום דיוקא דדיקנין מינה "אבל נקנה בקנין העבדים" - להקיש עבד עברי לעבד כנעני בדין זה, דמה זה בשטר אף זה בשטר, [ומסיים הריטב"א] וצ"ע עכ"ל הריטב"א.

ומענין לענין, העיר הרה"ג ר' יואל אינשטיין שליט"א: בהא דכתיב [בתהלים קכג]: "הנה כעניי עבדים אל יד אדוניהם כעניי שפחה אל יד גבירתה" וגו'. - מה נשתנה דנקטו "עבדים" בלשון רבים ואילו "שפחה" בל' יחיד? וצ"ת במפרשים שם.

רש"י [ד"ה גופו קנוי] "דלא גרע מכנעני דנפיק בשטר דכתיב או חופשה לא נותן לה וגמר לה לה מאשה".

כמבואר בגיטין ל"ט ב' ושם בדף מ"א ב'.

גמרא "מיתה שמוציאה מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון".

עי' חזו"א [אהע"ז סימן קמח לדף ט"ז א'].

גמרא "מיתבי רב אושעיא" וכו'.

דרכו של רבי שמעון לעשות כללות

טפי הי' מתאים הלשון: "איתיביה" רב אושעיא?

דף ט"ז ב'

גמרא "ר"ש אומר, ארבעה מעניקים להם, שלשה באיש וג' באשה" וכו'.

דרכו של רבי שמעון לעשות כללות, וכדמצינו בסנהדרין ז' ב': **רבי שמעון** אומר **שני כללות** נאמרו בבית כהן, ומצינו עוד בזבחים קי"ט ב': "**ארבעה כללות** היה ר"ש אומר בקדשים" וכו', ובמנחות ס"א א': "**ר"ש** אומר, ג' מינין טעונין ג' מצות וכו', [ובב"ק י"ד א' מצינו: ארבעה כללות הי' **רבי שמעון בן אלעזר** אומר בנזקין" וכו'].

דף י"ז א'

גמרא "יכול אפי' חלה, ת"ל ובשביעית יצא".

שמעתי מבן המלך הגאון ר' רפאל הלוי סולוביצקי זצ"ל, **שהגרי"ז הקדוש זיע"א** שאל: לפשטיה דקרא, מה הפשט בפסוק: "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם", מה היה המקרא חסר אם היה כתוב רק: "שש שנים יעבוד" בלי ההוספה: "ובשביעית יצא לחפשי חנם"?

ואמר הגרי"ז, שכאן כתוב דיציאת שש הוא מתורת "יציאה", ולא שמעיקרא כל העבדות חלה רק לזמן של שש שנים, אלא שזה

בגדר "יציאה", ונפק"מ להענקה, ועוד.

וב"בירורי השיטות" ציין שמצינו עוד דרשה מהאי קרא, בערכין י"ח ב' ובנדה מ"ח א', ע"ש.

דף י"ח א'

רש"י [ד"ה משא"כ] "לקמיה בעי לה". ולהלן [בד"ה ואינה] "לקמיי יליף ליה". - כאן זה "לה" וכאן זה "ליה", מה נשתנה?

גמרא "ת"ר יש בעברי כו' ובמיתת האדון כו' אמר רב ששת כגון שיעדה".

הרש"ש הקשה: הלא מ"מ יוצאה במיתת האדון דהוי עתה בעלה? וע"ש כל דבריו הקדו' בזה. ולבסוף כותב הרש"ש: "ומצאתי ברייתא זו בספרי ושם ליתא **מיתת אדון**", ובמקומו איתא **גרעון כסף, ונכון מאד**. - אכן גם התוס' בסוטה [כ"ג ב'] ד"ה מה כתבו: מיתת האדון עכ"ל הרש"ש.

גמרא "מהו דתימא לא ליבטלה הילכתא מינה" וכו'.

פירש הריטב"א וזה לשון קדשו: "מסתברא לי דהכי פירושא, מ"ד כיון דהני קידושין לא דמו לקידושין דעלמא דהא הוו בע"כ דאב, ודכוותיהו בעלמא לא הוו קידושין כלל, והכא גזירת הכתוב הוא דמהני, וכיון שכן אין לך בו אלא במה שאמרה תורה, ותצא כהלכותיה דומיא דאמה העברי' דעלמא, ומשמע לן עכ"ל הריטב"א.

רש"י [ד"ה הילכתא] הלכות אמה העברי', **ואם רצתה** לצאת בא' מאלו תצא בלא גט, קמ"ל".

בספר "בירורי השיטות" מביא בשם ה"טל תורה" כך: -

"כ' בטל תורה, דלכאורה מה בעי רש"י בזה שכ' דאם רצתה? וי"ל דרוצה לתרץ קושית הריטב"א דהאיך יעלה על דעתך שתצא אה בלא גט? ועוד דאם נימא שאחרי שש יוצאה אין כאן בכלל קידושין, כמו באומר היום את אשתי ולמחר אי את אשתי? לכן מפרש רש"י דה"ק שהו"א שהיעוד הוא על תנאי - שאם תרצה לצאת בא' מאלו - תצא - והיעוד הוא כמו מקדש על תנאי, דאל"כ - אלא בע"כ תצא בא' מאלו - א"כ אינו תנאי, רק קידושין לזמן ואינו קידושין, וע"כ היינו אם תרצה, והוי תנאי שאם תרצה לצאת בא' מאלו לא יהיו קידושין הראשונים כלום למפרע ורק תורת אמה העברי' עליה, ואם לא תרצה לצאת בהן אז תהי' מקודשת למפרע. וניחא בזה מה דקשה דהאיך קתני על מיתת האדון - משא"כ בעברי' - הלא היא יוצאה במיתת הבעל, ומתריך בתוס' הרי"ד דהנפ"מ באם יש לה אח שמתייבמת, וצ"ע דהא בזה אפילו תימא דלא ליבטלה הלכתא מינה כיון דעד עכשיו היתה אשת איש ודאי שצריכה להתייבם - כמו כל אשה שמת בעלה ואין לה בן ויש לה אח - ולהנ"ל ניחא דאם הוי אמינא דלא ליבטלה הלכתא מינה ממילא במיתת האדון אם רצתה יפקעו הקידושין למפרע ולא תתייבם, אבל עכשיו דבטלה הילכתא מינה אם יש לה אח וקוקה ליבם. עכ"ד. ע"כ מספר "בירורי השיטות" שם, וע"ש מש"כ בזה.

"בגניבתו ולא בכפילו"

גמרא "בגניבתו ולא בכפילו".

ופירש"י: "ולא בכפילו, אם יש לו לשלם את הקרן ואין לו ממה לשלם הכפל, אינו נמכר" ע"כ.

והקשו "המקנה" וה"מנחת חינוך" [במצוה מב]: מדוע לא יוכל הנגנב לומר, דלוקח את התשלום בשביל ה"כפל" ושוב יהי דינו להימכר בשביל לשלם את הקרן?

וכך הוא לשון קדשו של המנ"ח שם: -

"ודוקא בעד קרן הגניבה, אבל לא בעד כפל וארבעה וחמשה, אלא הוא חוב עליו עד שיעשיר, כן הוא בר"מ כאן פ"ג מגניבה הי"ב, מקדושין י"ח ע"א דדרשין בגניבתו ולא בכפילו, וארבעה וחמשה אינו מבואר בבביתא להדיא, אך כיון דאתמעת מתיבת בגניבתו דמשמע דוקא הקרן, ממילא אינו נמכר בעד ארבעה וחמשה ג"כ, על כן כתב הר"מ דאינו נמכר בעד ארבעה וחמשה."

ולכאורה אפשר לומר, הא דאינו נמכר בעד הכפל, היינו אם הגנב שילם לו בעד הקרן בפירוש, ובעל הבית הנגנב נתרצה ולקח בעד הקרן, ואחר כך תובע אותו כפל ואין לו, אינו נמכר, אבל אם באים לדון בתחילה ואין לגנב רק הקרן, אפשר דיכול הנגנב לומר המעות שיש לו אני לוקח בעד הכפל, וממילא אין לו קרן וימכר בעד הקרן. או אם כבר שילם לו בסתם, אפשר דיכול הנגנב לומר קבלתי בעד הכפל והקרן מגיע לי עוד. ואפשר אפילו רוצה הגנב לשלם לו בעד הקרן בפירוש, יכול הנגנב לומר אני רוצה לקבל רק בעד הכפל והקרן מגיע לי עוד. וכהאי גוונא מבואר בחו"מ סי' פ"ג [סעי' א' - ג] לענין שני חובות. אך מפירוש רש"י קידושין שם ד"ה ולא בכפילו, שכתב שאם יש לו לשלם את הקרן ולא הכפל אינו נמכר, משמע דאם יש לו הקרן אינו נמכר, ואינו יכול לומר אקבל המעות בעד הכפל וימכר עבור הקרן. ובמקנה שם הרגיש במה שכתבנו, וכן הסברא נותנת דפרעון ראשון הוא קרן ולא מקרי כפל קודם הקרן. ויותר מזה נראה, דאף אם הגנב שילם לו בפירוש בעד הכפל, מ"מ כיון שהוא פרעון ראשון נעשה קרן ביד הבעל הבית, כי לא נקרא כפל רק אחר קרן, וא"כ אינו נמכר בכל גוונא, ואינו דומה לחוב. הכלל, התשלומין שחייבה אותו התורה יותר, עבור זה אינו נמכר, וכיון שקיבל פרעון הראשון א"כ אינו מגיע לו עוד אלא מחמת חוב התורה, אינו נמכר עבור זה, [ומסיים המנ"ח]: כן נראה לענ"ד. עכ"ל המנ"ח.

העניינים הטהורות של המנ"ח זיע"א רואות כך ברש"י:

זה הולך כאן במנ"ח בהדרגה, "אך מפירוש רש"י... ויותר מזה נראה... ומפלפל ומפלפל, ולבסוף מסיים: "כן נראה לענ"ד!"

"בגניבתו ולא בזממו"

גמרא "בגניבתו ולא בזממו".

רש"י מפרש: "בזממו, אם העיד בחבירו שגנב, והוזם, ואין לו במה לשלם, אינו נמכר" ע"כ. וביאר המנ"ח [במצ' מב], דמקור ד' רש"י הוא מהגמרא בריש מכות [ב' ע"ב] דאמרין התם: "ואין נמכרין בעבד עברי וכו', סבר רב המנונא למימר דוקא היכא דאית לי לדידי וכו', אלא סבר רב המנונא למימר דוקא היכא דאית לי לדידי או לדידהו, אבל היכא דלית לי לדידי ולא לדידהו מזדבני, אמר לי רבא ונמכר בגניבתו ולא בזממו" ע"כ. ומבואר להדיא, דהא דאין נמכרין בעבד עברי היינו שמעידין על אחד שגנב ואין לו לשלם, דרצו לחייבו בעדותן שימכר, והוזמו, וגם להם אין מה לשלם, ובזה הוא דקמ"ל דאין עושין בהן דין הזמה למוכרן לעבד עברי.

ואולם הרמב"ם [בפ"כ מהל' עדות ה"כ] כתב וזה לשון קדשו: -

"עדים שהעידו על אחד והרשיעוהו רשע שאין בו לא מלקות ולא מיתה ולא חיוב ממון, ואחר כך הוזמו, הרי אלו לוקין וכו'. כיצד, העידו עליו שנמכר בעבד עברי, והוזמו, לוקין. וארבעה דברים אלו מפי הקבלה הן" עכ"ל הרמב"ם. והא קמן דהרמב"ם נוקט הדוגמא באופן שהעידו עליו שכבר נמכר בעבד עברי, ונתקשו בה רבותינו האחרונים זיע"א - ה"גבורת ארי" [בריש מכות] וה"מנחת חינוך" [במצוה מ"ב שם], דלכא"ו אין זה מתאים עם הגמרא במכות ה"ל דמבואר דמייירי באופן שהעידו עליו שגנב ורצו לחייבו במכירה? [את זה עוד למדנו כשהיינו ילדים קטנים].

ובמנ"ח שם כתב ליישב דעת הרמב"ם וזה לשון קדשו: -

"... אך פשוט, דמתחילה הי' סבור הש"ס דבאמת גם זוממין נמכרים אם לית לדידי' ולא לדידהו מצד הסברא, אבל להמסקנה דאף דלית לדידי' ולא לדידהו אינם נמכרין מחמת גזירת הכתוב "בגניבתו" - ולא בזממו, א"כ בכהאי גוונא נמי אף דהעידו עליו שנמכר מ"מ אינם נמכרין - כיון דאינו "גניבה", על כן נקט הר"מ יותר רבותא דהעידו שנמכר כבר וחייבו אותו שהוא עבד, ובעדות גניבה לא רצו לחייבו ודאי - דילמא הי' לו מעות, אך מ"מ אפילו בכהאי גוונא אינו נמכר, דגזירת הכתוב הוא לפי המסקנא. - והא דרש"י בקדושין לא פירש כן, דרש"י פרשן הוא ונקט כמו שהוא בש"ס במכות שם" עכ"ל המנ"ח.

והנה ב"גבורת ארי" שם תמה עוד בעיקר ד' הרמב"ם וזה לשון קדשו: -

"וגם בעיקר הדין יש לתמוה, אם העידו בא' שנמכר בע"ע והוזמו אין לו ענין למלקות, אלא אי אית לי דררא דממונא בעדותן כגון שהעידו שנמכר מכבר וסילק לו האדון דמי מקנתו אם הוזמו חייבין לשלם לו כפי שויו של דמי מקנתו שרצו להפסידו בעדותן" עכ"ל הגבוי"א. והיינו שמאחר דרצו להפסידו ממון בעדותן, מדוע לא יתחייבו לשלם לו הממון שבקשו להפסידו?

ובסטנסיל הובא בזה בשם מרן הגרי"ז זיע"א שאמר ליישב, דמאחר ד"עבד עברי גופו קנוי" [כמבואר לעיל י"ז א'] נמצא דאי"ז ממון בעלמא, רק שרצו להשוותו חפצא של "עבד עברי" - שיחול עליו שם "עבד", ולכן ס"ד שיהי' בזה דין כאש"ז לעשותם ג"כ לחפצא של עבד, ע"ש כ"ד הקדו'.

גמרא "גניבו חמש מאות ושוה אלף, אינו נמכר כלל וכו', דנמכר כולו אמר רחמנא ולא חציו" וכו'.

זה לשון קדשו של המנ"ח במצוה מ"ב: -

"ונראה לי דמכירת הבית דין אינו תלוי בהעמדה בדין לכולי עלמא, כגון אם נגמר דינו לימכר שלא היה לו לשלם וקודם שנמכר העשיר, בודאי אין מוכרין אותו, אף דלענין גניבה אחת תלוי בהעמדה בדין לפירוש רש"י, שאני התם דיש טעם בדבר עי"ש, אבל כאן לא תלוי בזה. ונראה גם כן אם בשעת העמדה בדין היה שוה פחות או שוה בשוה, וקודם שנמכר השביח עד שהוא שוה יותר, גם כן אין מוכרין אותו כיון שעתה שוה יותר, הכל הולך בתר שעת המכירה. וכן להיפך, אם בשעת העמדה בדין היה שוה יותר ונגמר הדין שלא למכרו, ואח"כ נפחת ושוה כמו הגניבה או פחות, מוכרין אותו, דלא יהא אלא כמו שלא תבעו עד עתה, דהברירה ביד בעל הבית לתבעו בכל עת שירצה כיון שהגניבה חוב עליו. וכמו כן דרך משל, אם היתה הגניבה הרבה שנים קודם יוכל ודינו לעבוד שש שנים, ועבודת שש שנים

היא שזה יותר הרבה מהגניבה, יכול הבעל הבית להמתין עד שתים או שלש שנים לפני היובל ויהיה שזה כמו הגניבה או פחות, כי יוצא ביוכל ולא יעבוד כל שש שנים, והברירה ביד הבעל הבית, כן נראה לענ"ד בעז"י פשוט". עכ"ל המנ"ח.

ואולם ב"ספר המפתח" [פ"ג מהל' גניבה הי"ד] מציינים, שה"צפנת פענח" [תרומות 104, תניא 148] לא ס"ל כהמנ"ח, ע"ש כ"ד הקדו'.

גמרא "דכתבנא ליה שטרא אדמיה".

הגמרא הזו שייכא להנושא הגדול של רש"י והרשב"א [לעיל ה' א'] האם מהני קנין כסף בשטר חוב דידי, ועי' קצוה"ח [סימן ק"צ ס"ק י'] וב"בית הלוי" [ח"א סימן כג].

דף י"ח ב'

כיסוי הכלה בהינומא

גמרא "כיון שפירש טליתו עליה" וכו'.

זה לשון קדשו של הרש"ש: -

"גמרא, כיון שפירש עליה, ופרש"י האדון כו', ונ"ל דמזה יצא המנהג לכסות את הכלה בהינומא, וישר המנהג בקצת מקומות שגם החתן הולך עם הקרואים לכסותה, וטוב היה שהוא בעצמו יכסנה, ונראה דהוה שאמרה רות ופרשת כנפך על אמתך, ר"ל כנפי כסותך. אבל נ"ל דפרישת בגד לא הי' נהוג רק ביעור, הואיל דעד עתה היתה לו לאמה לכך נצרך להראות לה אות שמעתי היא לו לאשה ומכסה אותה בבגדו להורות ששניהן שוין מתכסין בכסות אחד כמנהג איש ואשתו, וכן רות שקראה א"ע אמתו לכך אמרה ופרשת כנפך על אמתך. ובוזה יובן הא דלקמן דמוקי רנב"י הא דבבבגדו בה בקדושין דעלמא [דלא שייכא בהם פרישת בגד] הוצרך לומר וה"ק כיון שמסרה כו". עכ"ל הרש"ש.

בענין דברי ר"ת "דאין דרך הגמרא להקדים דברי רבי עקיבא לדברי רבי אליעזר שהיה רבו"

תוס' [ד"ה רבי אליעזר] "ומיהו קשה לר"ת, דאין דרך הגמרא להקדים דברי ר"ע לדברי ר"א שהי' רבו".

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס במשהמ"ל [כאן ובעוד דוכתי], והנני לקבוע כאן בדפוס חלק מתוך הסימן הנ"ל ככתבו וכלשונו של הרב זצ"ל: -

קידושין י"ח ב' תוס' [ד"ה רבי אליעזר סבר יש אם למסורת]: "... ומיהו קשה לר"ת דאין דרך הגמרא להקדים דברי ר"ע לדברי ר"א שהיה רבו. לכך נראה לר"ת דגרסינן כיון שפירש טליתו עלי' דברי ר"א, ור"ע אומר כיון שבגד בה, וניחא השתא שדברי ר"א קודמין לדברי ר"ע שהיה תלמידו..."

הנה זכינו בס"ד לדברים עשירים בזה, וזה יצא ראשונה בעזהש"ת שני מכתבים בזה לכבוד ג"א שליט"א.

מכתב א

בס"ד יום ג' וירא י"ד חשון תשנ"ג

הוד כבוד ידידי יקירי אהובי האמיתי שליט"א נעימות בימינם נצח!

מה מתוקים מדבש ונופת צופים דברי התוס' קדושין י"ח ב' [שהראה לי ידידי אמש]: "ומיהו קשה לר"ת דאין דרך הגמרא להקדים דברי ר"ע לדברי ר"א שהי' רבו", ובודאי שאין כל סתירה מהתוס' הוה להתוס' דב"מ ד' ב', דר"ת סקר בסקירה אחת את כל הגמרא, וראה דאין דרך הגמרא להקדים דברי ר"ע לדברי ר"א, שהי' רבו של ר"ע, ולכן עדיפא לי' לר"ת למיגרס שם בהיפך ר"א לפני ר"ע, כדי שיתאים לכל הש"ס שמקדימים דברי ר"א הרב לדברי ר"ע התלמיד, ובודאי שזה עדיף.

אלא שהנידון בתוס' דב"מ ד' ב' הוא איך לגרוס בברייתא שם אם ר' עקיבא, או ר' יעקב, מי הוא שם התנא השני בברייתא החולק שם על ר"ש בן אלעזר, ובתוס' מובא שיש ספרים דגרסי ר"ע, ויש ספרים דגרסי ר' יעקב, וכל דברי התוס' עד סמוך לסופם אולי לבאר להגירסא של הספרים דגרסי בברייתא ר' עקיבא, ובתחלה הקשו קושיא ע"ז, ותידעו, ועיי"ש, ואח"כ כתבו "ואע"ג דרשב"א הי' תלמידו של ר"ע, וא"כ איך זה אפשר לגרוס ר"ע, ורשב"א תלמידו וחלוק עליו. והוזכר לפניו, ועל זה תירצו: "אין לחוש מה שחולק עמו והוזכר קודם, דכעין זה מציעו לקמן [ז.]. גבי שנים אדוקים בשטר דפליג רבי עם רשב"ג אביו", וא"כ אפשר ליישב כך את הספרים דגרסי ר' עקיבא, דאשכחנא כה"ג ברבי ורשב"ג, אע"פ שאין שם טעם בדבר, וא"כ מזה אי אפשר להכריע נגד הגירסא ר"ע.

ולכן הנני מתפלא על פליאת הדר"ג שליט"א בספרו קידושין סי' ל"ג שכתב: "ומה שהביאו בתוס' ראי' מהא דרבי ורשב"ג צ"ע לכאורה, דמאי אולמי' האי מהאי", עכ"ל הדר"ג שליט"א.

והלא אין כאן צ"ע, והלא הנידון בתוס' הוא אם אפשר לגרוס בברייתא ר"ע, ויהי' רשב"א תלמידו חולק עליו וזכר קודם, ועל זה תירצו התוס' דאין לחוש בכך, וראי' מהא דרבי ורשב"ג אביו, וא"כ אפשר לגרוס בברייתא דידן ר"ע, ובודאי אלים האי מהאי, דהתם פשיטא דקתני רבי ורשב"ג, והכא דנים אם אפשר לגרוס ר"ע, ומביאים מרבי ורשב"ג, ופשוט מאד בכוונת התוס'.

וברור שגם להתוס' דב"מ ד' ב' דאין לחוש וכו', מ"מ כל מקום שאפשר לתת טעם לקדימת התלמיד לרב שפיר יחבינן טעמא, וזה הוא התוס' דסוטה ד' א', המצויין במסוטה"ש כאן על התוס' דב"מ ד' ב', לא שהתוס' דסוטה חולק על התוס' דילן, אלא שכשאפשר לתת טעם על הקדימה עבדינן הכי.

וכן גם להתוס' הנ"ל דידן דקידושין י"ח ב' [דאייתי הדר"ג], דאי תניא תלמיד קודם לרב תניא, אבל אם אפשר לגרוס הרב ר"א לפני התלמיד ר"ע שפיר גרסינן הכי, כדי שיתאים עם כל הש"ס, שהעיד ר"ת שתמיד ר"א קודם לר"ע תלמידו, והכל א"ש היטב בעזה"י, בזכות הדר"ג שליט"א. ומה חוות דעתו הרחבה על כל האמור?

בידידות נאמנה וביקרא דאורייתא

מ.מ.ש.

מכתב ב

בס"ד יום ג' תולדות כ"ח חשון תשנ"ג

שלו' רב וכט"ס לידי' הקר והאהוב שליט"א נעימות בימינם נצח!

תלי"ת מצאתי הבקר במשל"מ הל' אבות הטומאות פי"ט ה"ב [ד"ה ודע], עיי"ש.

הייתי מאד מעוניין לראות את הקונטרס שכתב בו כת"ר שליט"א שר"ת שבתוס' קידושין י"ח ב' פליג על התוס' ב"מ ד' ב', כי בעניי הנני מאד מתפלל, דא"כ מה יענה ר"ת לראיית התוס' מהקדמת רבי לרשב"ג אביו ורבו?

והלא הדבר פשוט לענ"ד, שר"ת אומר רק זאת "דאין דרך הגמרא להקדים דברי ר"ע לדברי ר"א שהי' רבו", שידע ר"ת שכן הוא בכל הגמרא, בכל המשניות והברייתות שהזכירו שם ר"ע ור"א, שנשנו קודם דברי ר"א הרב ואח"כ דברי ר"ע התלמיד, ומה נשתנה שבמקום אחד כאן בקידושין י"ח ב' יוקדם ר"ע לר"א, דלא כמו בכל הש"ס, ולכן נראה לר"ת לגרוס גם כאן, כמו בכל הגמרא, ר"א לפני ר"ע.

אבל שפיר אשכחן דרבי קודם לרשב"ג, דאין לחוש להקדמת תלמיד לרב, ולכן אפשר לגרוס בב"מ ד' ב' בברייתא ר"ע, ויוקדם רשב"א לר"ע, דאין לחוש בזה, מדלא אשכחן בכל הגמרא שיוקדם ר"ע לרשב"א.

ובעניי הדברים כל כך פשוטים, אבל רואה אני שלהדר"ג כל כך פשוט שאני טועה בזה, והנני בעיני כמתעתע, והנני מוכן ומוזמן לחזור בי לגמרי ולומר שטעיתי טעות גדולה בזה, אחרי שביד ידידי האהוב שליט"א למה הדברים הנ"ל אינם נכונים.

וחפשתי הרבה עד מקום שידי מגעת במפרשים על קידושין י"ח ב', ולא מצאתי מי שיעיר סתירת דברי ר"ת להתוס' ב"מ ד' ב' הנ"ל, ובפשוטו מפני שלא קרב זה אל זה. והנני מודה מראש לכת"ר שליט"א על מה שיאיר עיני בזה

ביקרא דאורייתא

מ.מ.ש.

עד כאן ב' המכתבים לכבוד ג"א שליט"א.

אמנם כעת מצאתי בס"ד שדברי ר"ת בתוס' דילן דקידושין י"ח ב' הנ"ל נשנו בתוס' בכורות ל"ד א' [ד"ה ורמינהי] בלשון זו: "ועוד דלגירסת הקונטרס מקדים דברי ר"ע לדברי ר"א שהי' רבו", ויש כאן שני שינויים מלשון התוס' דקידושין הנ"ל: א. שלא נזכר כאן ר"ת, רק אחרי כל הקושיות שבתוס' כתוב "ונראה לר"ת" וכו', אבל בלשון הקושיות שבתוס' על פירוש הקונטרס לא נתבאר להדיא בתוס' שהוא לשון ר"ת, ולכן שפיר יש חילוק בסגנון הקושיא של ר"ת שבתוס' קידושין עם סגנון הקושיא של התוס' בבכורות, ב. שבתוס' קידושין "קשה לר"ת דאין דרך הגמרא להקדים דברי ר"ע לדברי ר"א שהי' רבו", הרי ששואל ר"ת רק מקדימת ר"ע לדברי ר"א שזה לא מצינו, אבל לא שלל ר"ת אפשרות הקדמת תלמיד לרבו בתנאים אחרים, אלא רק זאת אמר שלא אשכחן הקדמת ר"ע לר"א, ולכן על סגנון השאלה הזו לא שייך לציין להתוס' דב"מ ד' ב', דלא מיירי התם מר"ע ור"א.

אבל התוס' בבכורות ל"ד א' שאלו בסגנון זה: "ועוד דלגירסת הקונטרס מקדים דברי ר"ע לדברי ר"א שהי' רבו", והרי משמעות התוס' הזה כאומרים של"ש בכלל הקדמת תלמיד לרב, לא רק בר"א ור"ע, אלא בכלל ל"ש ד"ז, ולכן ראיתי בס"ד שהרש"ש בבכורות שם כתב על דברי התוס' הללו: "עי' ב"מ (ד ב) בתד"ה אין הב' בסופו דמצינו כיצא בזה", עכ"ל הרש"ש, דהיינו הקדמת תלמיד לרב, אשר מזה הוא שמדברים התוס' דבכורות, ולא

מר"א ור"ע, ולכן העיר הרש"ש שבתוס' ב"מ ד' ב' לא כתוב כן, ודוק היטב עד כמה הדברים נפלאים בזה בס"ד.

ושוב הראו לי בס"ד לשון ספר הישר לר"ת סי' קמ"ו [עמ' 108], וזה לשון קדשו: "...ומה שהחליף הקונטרס בפרק קמא דקידושין דר' אליעזר לר' עקיבא ליתא. חדא דר' עקיבא מקמי דר' אליעזר לא אשכחן, דאע"ג שיש שאר תנאים תלמיד קודם לרבו, בהא מיהא לא אשכחן".

וכמדו' שהדברים מפורשים להדיא, שרק מר"א ור"ע שאל רבנו תם, אבל מסכים "שיש שאר תנאים תלמיד קודם לרבו". אלא ש"בהא מיהא לא אשכחן", דהיינו לא אשכחן קדימת ר"ע לר"א, וככל משנ"ת בזה בס"ד לעיל בכוונת ר"ת. והדברים מאירים ומשמחים בס"ד.

[מוצש"ק שמות אור ל"ט טבת תשנ"ד, יום היארצייט דה"קצות החשן" (תקע"ג) וה"כתב סופר" (תרל"ב), זי"ע ועכ"ל א]

שוב זכיתי בסייעתא דשמיא לכתוב ד' מכתבים בזה לכבוד ג"א שליט"א, ואלו הם:

מכתב א

בס"ד יום ג' פקודי כ"ה אדר שמרבין בשמחה תשנ"ד [ביום שבו שלחנות יושבין במקדש כדתנן בשקלים פ"א מ"ג ומיייתין לה במגילה כ"ט ב', יזכנו השי"ת בב"א]

הו"כ הדר"ג הרמה שליט"א

נעימות בימינם נצח!

תודה רבה מאד על תרתי מתנתא דתורה דשדר לן, שתי מתנות שהן הרבה.

ותודה רבה מאד על כל מה שציין לי לענין בר פלוגתי דר"מ דהוא ר' יהודה, ויש לי תועלת גדולה מזה.

והנה חזיתי למר ניהו רבה שליט"א שתמה בספרו על ר"ת בתוס' קידושין י"ח ב', שכתב דלא אשכחנא במשנה וברייתא שיקדימו ר' עקיבא לר' אליעזר רבו, ושואל הדר"ג שליט"א משלש פעמים במשניות דפרק חלק מסנהדרין ק"ח א' ק"י ב' שהקדימו ר' עקיבא לר' אליעזר.

ובעניי הלא אין כאן התחלת קושיא כלל על ר"ת, והלא הדר"ג עצמו כתב שדברי ר"ת אמורים רק היכא שאין טעם להקדים את ר' עקיבא לר' אליעזר, וכדביאר מעכ"ת היטב להמשניות דברכות ל"ג א' [שהיא על סדר ברכות השמו"ע] ודפסחים צ"ג ב' [שהיא על סדר ריחוק המקום מירושלים] ודפ"ה פ"ב מ"ה [שהיא על סדר המספרים], ולכן שם במשניות אלו דברי ר"ע קודמים לדברי ר"א, כדביאר כן הדר"ג שליט"א בטוב טעם ודעת.

והכי נמי ממש הלא זה הוא כל ענין המשניות דפרק חלק, שמתחיל ב"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", ואח"כ שונה "ואלו שאין להם חלק... שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא... דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ... אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא ...", הרי שהתנא מונה והולך את כל היוצאים מן הכלל שקבע בתחילת הפרק "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", ושונה התנא כל אלו שאינם בכלל הזה, שאין

להם חלק לעולם הבא, ולפי המהלך הזה מגיע התנא לדור המדבר, ובוזה יש כבר מחלוקת תנאים, ר"ע ור"א, ושונה התנא ברישא את דעת האומר דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, כי זה הוא סדר מהלך המשך הדברים במשניות הללו לבאר את אלו שאין להם חלק לעוה"ב, ולכן הקדים התנא דברי רבי עקיבא, שאמר שאין להם חלק לעולם הבא, לפני דברי רבי אליעזר החולק על זה, וכן הוא אח"כ בעדת קורח, ובעשרת השבטים, שהקדים התנא דברי רבי עקיבא, שאומר שעדת קרח אינה עתידה לעלות, ושעשרת השבטים אינם עתידים לחזור, ומתאים להקודמים שנשנו קודם שאין להם חלק לעולם הבא, ואח"כ דברי רבי אליעזר החולק, והלא זה ברור כשמש.

והוא ממש על דרך דברי הדר"ג שליט"א, שכשיש טעם לא קאמר ר"ת, וכאן הטעם ברור, שמקדים התנא דברי רבי עקיבא, שאומר אין להם חלק, וכמשנ"ת היטב בס"ד.

ובעניי הנני מתפלל: למה לא תירץ כן הדר"ג שליט"א? אשמח מאד לשמוע חוות דעתם הרמה בהדברים הניתנים למעלה, ובשאר דברים שכתבתי בס"ד במכתבים קודמים, ועדיין לא זכיתי לתשובות הדר"ג שליט"א עליהם.

ביקרא דאורייתא

משה מרדכי הלוי שולזינגר

גמרא "יעוד נישואין עושה או אירוסין עושה".

וכתב רש"י וזה לשון קדשו: "יעוד, אמר לאמתו העברי' הרי את יעודה לי בכסף מקנתך" ע"כ.

וטען הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א, דיתכן דבדוקא נקט רש"י להאי לישנא, ולא נקט לישנא "דהרי את מקודשת" או: "הרי את מאורסת" כבבירייתא דלקמן י"ט ב', ומשום דאם יאמר לה: הרי את מקודשת לי או: הרי את מאורסת לי - בכה"ג פשיטא דאירוסין עושה, ולא נישואין, עכ"ד, והדבר צ"ע. וכזאת יל"ע לענין האיבעיא דלעיל [בדף ע"א] לענין קידושי ביאה, "ביאה נישואין עושה או אירוסין עושה", האם גם שם נימא דהיכא דקאמר לה לישנא "דהרי את מקודשת" או "הרי את מאורסת" פשיטא לן דביאה אירוסין עושה?

ושוב הראה הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה] בספר "נחלת משה" כאן שעמד בדקדוק זה בלשון רש"י, והוא טוען, דאם איתא דבלישני דה"א מקודשת וה"א מאורסת לא הוה מספקא להגמ' לומר דנישואין עושה, וכל עיקר הספק הוא רק בלשון יעידה, א"כ איך מוכיחה הגמ' להלן מהבירייתות דאירוסין עושה, ונוקמא בדאמר לה לשון ה"א מקודשת או ה"א מאורסת? ולכאור, זוהי טענה אלימתא.

גמרא "האי אלמנה היכי דמי, אלימא דקדיש נפשה אלמנה קרי לה?"

בלשון קדשו של המאירי כאן מתבאר, דהקושיא היא נמי מגרושה, ע"ש.

שם "האי אלמנה היכי דמי וכו', הכא בקידושי יעוד ואליבא דרבי יוסי ברבי יהודה דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו".

הלח"מ [פ"ד מה' עבדים הי"ג] נתקשה מאד בשיטת הרמב"ם, דמחד גיסא פסק [שם בה"ז] דלא כרבי יוסי ברבי יהודה, ומאידך גיסא כתב [שם בה"ב] דמוכרה אלמנה לכהן גדול, ואיך משכחת בה שתהא אלמנה בלא שקידשה אביה? וע"ש שהקשה על הרמב"ם עוד קושיות, ולבסוף הוא כותב: "וקושיות אלו גדולות הן בעיני ולא מצאתי בהן דבר מתיישב לדעתי, ואולי הי' לו לרבנו ז"ל גירסא אחרת בגמרא, דגורס: "אמר רב עמרם הכהן בקידושי יעוד" לבד, ולא גריס "ואליבא דר"י בר יהודה", אלא סובר דאע"ג דמעות הראשונות לקידושין ניתנו, כיון דאינו מקדשה באותה שעה שמוכרה, אלא אח"כ אומר לה הרי את מקודשת לי [בכסף] שקיבל אביך, שמקרו קידושין דידה, ולכך יכול האב למוכרה אח"כ, דלא אסרה תורה למוכרה אח"כ אלא כשקדשה [במעות שקיבל] ממנו אביה באותה שעה ופירש טליתו, וכו' וכו'. ע"ש כל דבריו הקדושים.

ובס"ד יש כאן מציאה רבתא בד' המאירי, שכתב וזה לשון קדשו: -

"אע"פ שמעות הראשונות לקדושין נתנו ובדמים שקבל אביה הוא מקדשה ולא בדמי העבודה שיש לו עליה כמו שהתבאר, מכל מקום כשקבל את הדמים לא קבלם להדיא לקדושין, ואין זה קרוי אצלו מכירת אישות עד שנפקיע ממנו מכירה אחרת אם נתאלמנה ממנו, או גירשה, או נפלה לפני יבם מן הייעוד וחלץ לה יבמה". עכ"ל המאירי. וכתב עלה שם הגאון המהדיר זצ"ל: -

"הלח"מ משנה הל' עבדים פ"ד הי"ג הקשה קושיא זו ממש על הרמב"ם שפסק ברבינו וכו' שהיא קושיא גדולה מאוד, וכו' שלא מצא מקום ליישב קושיא זו רק אם נאמר שגירסא אחרת הי' לו לרמב"ם עיי"ש שהאריך, ומה נעמו דברי רבינו ביישוב קושיא זו בפשטות". עכ"ל הגאון המהדיר זצ"ל.

רש"י [ד"ה אין לאביה רשות בה] "כדאשכחן לענין נדרים וכו' ולענין ירושה וירש אותה מכאן שהבעל יורש את אשתו".

צ"ב, דהא גופא מנא לן דכאשר מת הבעל אינה חוזרת לרשות האם לירושא.

דף י"ט א'

כאשר האדון מייעד לבנו, מי אומר את האמירה דקידושין? - האדון או הבן?

הנה מבואר ברש"י [בפרשת משפטים], דכאשר האדון מייעד לבנו, אזי הבן אומר לה: הרי את מיועד לי בכסף שקיבל אביך בדמיך, ואולם ברמב"ם [פרק ד' מהל' עבדים הי"ז] איתא: "וכיצד מיעדה לבנו, אם הי' בנו גדול ונתן רשות לאביו ליעדה לו, הרי האב אומר לה בפני שנים: הרי את מקודשת לבני" עכ"ל הרמב"ם. ועי' בלח"מ שם מש"כ בזה.

בענין מעות הראשונות לקידושין ניתנו

גמרא "אין יעוד אלא בגדול".

כתב המנ"ח [במצוה מט], דלמאי דקיי"ל מעות הראשונות לקידושין ניתנו והקידושין מתחילין למפרע משעת הקנין, א"כ צריך הבן להיות גדול בשעת הקנין, דכיון דהקידושין מתחילין תיכף אז בעינן רצון הבן לשיווייה לאב שליח, דאם הי' אז קטן א"כ לא מהני שליחות מדעת הקטן, ואיך יתחילו הקידושין?

ובהכרח צריך להיות גדול בשעת הקנין. וע"ש כל דבריו הקדו' בזה, וב"קומץ המנחה" שם כתב, דשוב מצא ב"המקנה" [כאן בסוגין] דמפלפל בזה, ע"ש, ויעו' עוד בחזו"א [סימן קמ"ח לדף י"ט] מש"כ בזה. תו כתב המנ"ח שם, דמאחר דאם מייעדה מתחילין הקידושין למפרע, א"כ כל הבא עלי' משעת הקנין חייב חטאת, ע"ש כ"ד הקדו'.

והנה באמת, זהו נידון גדול, האם למ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו נעשית היא מקודשת למפרע או לאו. **דהתוס' הרא"ש** - בראשונים, וה'מנחת חינוך' - באחרונים, הם שעומדים בראש הסוברים דנעשית מקודשת למפרע, ועל כך מעוררים רבותינו האחרונים זיע"א כמה שאלות. ראשית, תמה ב"אבן האזל": היכן היו אז [בשעת נתינת הכסף] עדי קיום? שנית, הקשה האו"ש, דהא לכאוי תליא בברירה [אם בכלל יעשה בה יעוד או לאו. וגם האם יהי הייעוד להאדון עצמו, או לבנו]? ומשום כך, נקטו כמה אחרונים שבאמת לכו"ע אינה מקודשת למפרע, וכמשי"ת.

[אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס בהרחבה במשמה"ל כאן בסימנים כ"ז, כ"ח והנני לקבוע זאת בדפוס ככתבו וכלשונו של הרב זצ"ל: -

בענין ייעוד ובדין אמירה ונתינה בקידושין

[מכבוד דודי מו"ר הגאון הצדיק רבי זאב דוב צ'צ'יק זצ"ל בעל ה"תורת זאב"]

קידושין דף י"ט כל הסוגיא דייעוד.

בדין מעות הראשונות לקידושין ניתנו, קדושין דף י"ט ע"א, אינו מובן כ"כ היטב הגדר בזה, וגם הקשו המפ', דאם מעות הראשונות לקידושין ניתנו, למה לא צריך אז ב' עדים כדין קידושין.

והנה מרן הגאון הגר"א מלצר (שליט"א) [זצוק"ל] בספרו אבן האזל מבאר הגדר בזה דהאדון קונה בעד מעות מאביה גם את זכות קידושין שלה, ומכח הזכות הזה יכול הוא ליעדה אח"כ בלי כסף, ע"ש ביתר ביאור. ולפי"ז מבואר שם דאין זה קידושין למפרע, ולכן לא מצינו שאם זינתה בינתים שיהי' לזה דין זנות דא"א. והגם דלפי הביאור הזה יתישבו הרבה מבוכות שיש בזה [הן מה שמבאר שם בעצמו, והן קו' המקנה דלמה לא נילף מיעוד דכסף מהני בקידושין, וכן מה שצ"ב כיצד מהני יעוד בנקנית בשטר. וגם להך פו' דלא מהני בקידושין טלי מע"ג קרקע, וביעוד לא מצינו שנצטרך לדקדק אם בא הכסף ליד האב בדרך נתינה]. אולם בעצמו הק' ע"ז, דא"כ למה מבואר בגמ' דאם קידשה האב בינתים אינה מקודשת, ועיי"ש מש"כ בזה.

הנה הרמב"ם ז"ל פסק באמר שני חציין בפרוטה דהוי ספק קידושין, והקשה הב"י דהא התוס' הקשו דנימא נפשטו קידושין בכולה, דהא הכא נתרצית לכולה, ותימצו דמייירי בלא אמר בלשון קידושין, אבל הרמב"ם ז"ל, דנקט בלשון קידושין, למה לא נאמר נפשטו קידושין בכולה.

הנה ידועה השאלה בהא דבעינן בקידושין נתינה ואמירה, אם כל חלות הקדושין הוי רק ע"י הנתינה, והאמירה אינה אלא גילוי דעת שנותן לשם קדושין, או דגם האמירה היא חלק ממעשה הקידושין. [ואמנם נמצאים בזה בדברי רבותינו הראשונים ז"ל דברים מורים בעליל דעתם ז"ל בזה, אולם ליישב דעת הרמב"ם ז"ל נאמר כדלהלן].

והנה בשאלה זו נוכל לבאר דברי הגמ' בקידושין דף ה', דפריך ותהא אשה יוצאה בכסף וכו', ומשני אין קטיגור נעשה סניגור, ופריך א"ה שטר נמי, ומתרץ מילי דהאי שטרא לחוד ומילי דהאי שטרא לחוד, ופריך כסף נמי מילי דהאי כספא לחוד, ומילי דהאי כספא לחוד, ומתרץ טיבעא מיהא חד הוא, וצ"ב במה תלוי ההו"א והמסקנא, הא גם בההו"א ידע דטיבעא חד הוא, ובכ"ז הקשה משום דמילי דהאי כספא, ומה מתרץ ע"ז?

אולם נוכל לבאר דתלוי בשאלה זו, דהמקשן הי' סבור דהאמירה היא חלק מעצם הקידושין, ואין הקדושין נעשים ע"י הכסף לבד, ולכך הקשה שפיר מילי דהאי כספא לחוד, כלומר דהא גם האמירה מהוה את הקידושין, ואין הקטיגור נעשה סניגור, דהא האמירה אחרת היא, ומתרץ הש"ס דלא כן הוא,

אלא דכל הקנין נעשה רק ע"י הכסף, והאמירה אינה אלא לגלות דעת, וכיון שכן שוב שייך הסברא דאין קטיגור וכו', וזה מ"ש טיבעא מיהא חד הוא, שמכיון שהכסף חד הוא, וכל הקנין הרי נעשה על ידו, שוב שייך הסברא כנ"ל, כן יש לומר לפלפולא.

וכדי להבין מהו הגדר הזה דהאמירה ג"כ עושה את הקידושין, והיכן מצינו קנין ע"י דיבור?

אולם נוכל לומר מכיון דגדר הקידושין הוא כלשון הש"ס "דאסר לה אכו"ע כהקדש", והקדש הרי הוא חלות שחל ע"י דיבור, ובכן האיסור הזה שהיא נאסרת אכו"ע — חל ע"י דיבור.

וסמך לזה מהא דאיבע"ל בנדריים דף ו'. אם יש יד לקידושין, והקשו הראשונים ז"ל שם מאי קמיבע"ל, הא אפי' בנזירות לא ידענו ידות אלא מהיקש, והיכא דגלי גלי, ותימצו שם בתוס' ורא"ש דנדריים לשון הקדש הם, וקידושין נמי לשון הקדש דאסר לה וכו', הלכך מהני בהו יד כנדריים, או דילמא קידושין ונדריים תרי מילי נינהו, חזינון מזה דרצה הגמ' לומר דיש לזה ממש דין של נדריים, ומשום דהם גדר אחד, דהאיסור חל ע"י הדיבור בקידושין כמו בנדריים, ובדיבורו הוא עושה אותה כקונם וכהקדש.

אולם אמירה לבד לא מהני לפעול את חלות הקידושין כמו בנדריים, דהא קידושין חוץ מהאיסור שנאסרת לעלמא, הרי יש בזה גם קנין לבעל, ומשום חלק הקנין צריך גם מעשה הקנין.

ומעתה נתברר לנו, למה צריך ב' דברים בקידושין, קנין ואמירה, משום דגם בעיקר הקידושין ישנם שתי תוצאות: הקנין לו, והאיסור לעלמא, ונצרך מעשה הקנין בכדי לפעול את הקנין אליו, והאמירה לאסור אותה לעלמא [וידועים דברי הפנ"י דבקדושין ישנם שני החלקים הנ"ל, קנין ואיסור, ודברי האבנ"מ, שמחולק ע"ז, ודברינו לפי"ד הפנ"י].

ובגמ' אמרינן דנתן הוא ואמרה היא ספיקא היא וחיישינן מדרבנן, ודיבור מזה רבותינו ז"ל מהו מקום הספק. והנה שמעתי לפרש עפ"י השאלה הנ"ל, אם האמירה הוי חלק מן הקידושין, או רק גילוי דעת, דאם נאמר דזה הוי חלק מן הקידושין, א"כ לא מהני מה שאמרה היא, דצריך שכל הקידושין יהי' מצדו, אבל אם אינה רק גילוי דעת, א"כ הרי כל הקידושין, היינו הנתינה, הי' מצדו, ולא איכפת לן מה שהגלוי דעת הי' מצדה, ונמצא דלפי מה דפסקינן דנתן הוא וכו' ספיקא הוי, גם השאלה הנ"ל בענין האמירה, נשארה בספק.

וצריך להבין לפי מה שנתבאר, דמכיון דבקידושין יש שני חלקים, קנין ואיסור, לכך צריך לזה שתי סיבות נפרדות כנ"ל, א"כ הרי צריך להיות פשוט דגם האמירה היא חלק מן הקידושין, ומה סבור הך צד דהאמירה אינה אלא גילוי דעת?

וצריך לומר כך, דהנה יש להסתפק אם האיסור הוא תוצאה מן הקנין, והיינו דמשום דהיא קנוי' לזה זהו סיבה לאיסורה לעולם, או דהם שני חלוקים נפרדים, והנה אם נאמר כהצד הב' אזי באמת צריך לזה שתי סיבות מיוחדות, האמירה לפעול את האיסור, והמעשה לפעול את הקנין, אולם אם נאמר כהצד הא', דהקנין הוא בעצמו גורר אחריו את האיסור, א"כ לא נצטרך מצדו רק לעשות את מעשה הקנין, וממילא יבוא האיסור, והאמירה לא נצרכת כ"א משום גילוי דעת בעלמא. וא"כ לפי"ז ספקו דהש"ס בנתן הוא ואמרה היא תלוי בזה, אם הם שני חלוקים מיוחדים, או הקנין גורר את האיסור.

והנה קו' הש"ס ונימא דנפשטו קידושין בכולה — תלוי ג"כ בזה, דהנה זה פשוט דבקנין לא אמרינן כלל הך דין דהתפשטות [דבקנה חצי חפץ מן ההפקר הרי בודאי דלא נימא פשטה קנינו]. וא"כ אם נאמר כהך צד, דיסוד הקידושין הוא הקנין, ואח"כ בא האיסור, הרי לא שייך לומר פשטה, דמכיון דהקנין, שהוא היסוד, אינו מתפשט. אולם אם נאמר דהאיסור והקדושה אינם תוצאה מן הקנין, אלא מתחילים מעצמם, שייך שפיר קו' הש"ס דנאמר פשטה, דבקדושה שפיר אמרינן הכי. ואולם יל"ע דהא על חלק הקנין הרי לא נאמר פשטה, דהא הקנין בודאי אינו תוצאה מן האיסור. אמנם יש לישב קצת עפ"י ד' רש"י בד"ה אתתא.

וצריך לומר דקו' הש"ס דנימא פשטה וכו' איל להך צד דהקדושה והאיסור אינם תלויים בהקנין, והאמירה היא לפעול את חלות האיסור, ונתן הוא ואמרה היא לא מהני, והוצרך לתרץ דהכא דעת אחרת. אולם להך צד דנתן

הוא ואמרה היא מהני, ומשום דעיקר יסוד הקידושין הוא הקנין, לא צריך כלל להך תי' דהכא דעת אחרת, דגם בל"ז ל"ש בקידושין דין התפשטות.

ומיושב קו' הב"י הנ"ל, דאמאי פסק הרמב"ם ז"ל דהוי ספק, ולא ודאי קידושין משום התפשטות, אבל להנ"ל מיושב, דהא כיון דכל הך דין דהתפשטות תלוי בהשאלה דנתן הוא ואמרה היא, וכיון דדין זה נשאר בגמ' בספק, א"כ גם הדין דפשטה אינו אלא ספק, ואין לפסוק לודאי קידושין.

והנה בדין מעות הראשונות לקידושין ניתנו, דלא מבואר היטב הגדר אם הוי ממש למפרע, או לא, וכנ"ל.

ולפי הנתבאר יש לבאר כך: דהנה ביעוד הרי חזינן, דאלו השני דברים שישנם בקידושין, הנתניה והאמירה, אשר תמיד הם בבת אחת, הנה ביעוד חלקתם התורה לב' זמנים, הנתניה תיכף בשעת הקנין, והאמירה בשעת היעוד.

והנה להך צד דנתבאר דהנתניה היא על הקנין, והאמירה על האיסור, י"ל דשני חלקים אלו, הקנין והאיסור, אשר הם חלים תמיד בקידושין בב"א, הנה ביעוד הם חלוקים, דאח"כ כשמייעד נעשה הקנין לבעל מלמפרע משעת הנתניה, והאיסור לעלמא, שחל ע"י האמירה, גם ביעוד אינו אלא מכאן ולהבא, משעת האמירה של הרי את מיועדת וכו' ואילך. [והוגד לי שבעיקר הדברים כבר קידמני א' ממחברי זמננו]. וזהו חידוש התורה ביעוד, דעל משך הזמן מן הקנין עד שעת היעוד יש מציאות של חלות קידושין של קנין בלא איסור, ואולי גם להך צד דהקנין הוא הפועל את האיסור, ולא האמירה, יש מקום לומר את ההסבר הזה ביעוד.

ואם נכונים הדברים יתישבו המבוכות שישנן בענין זה, המובאות בתחלת הדברים, דלפעמים חזינן דחשיבין אותה כמקודשת ממש למפרע, ולפעמים לא, ולהנ"ל מבואר: דהא דלא מצינו שאם זינתה במשך הזמן שנחשבה כזנות אשת איש, כהערת מרן הגר"א ז"ל (שליט"א) [צוק"ל], היינו משום דחלק האיסור לעלמא הרי לא נעשה למפרע, ודין הזנות הרי הוא משום איסורה לעלמא, אולם לענין תפיסת קידושין הרי מסתבר דגם צד הקנין לבעל בלבד, בלי איסורה לעלמא, מעכב את התפיסת קידושין. וכן מבואר ג"כ מה דלא בעי עדים בשעת הקנין, דהא מקודשת למפרע, אולם לפי"ד יש ליישב, דהנה זה פשוט דהא דבעינן עדים בקידושין משום אין דבשב"ע פחות משנים הוי משום חלק האיסור, דזהו הדבר שבערוה, אבל עצם הקנין לבעל אינו מחייב שיהיו עדים, וכן נראה דעת הגאון בעל חידושי הרי"מ ז"ל, אבל כאן דאינו נפעל רק הקנין, בלי האיסור, לא בעינן עתה עדים, ובשעה שמייעד, דאז חל האיסור, אזי באמת בעינן עדים, וכדנתניא בקידושין י"ט ב' שאומר לה בפני עדים הרי את מיועדת לי.

א"ה: עד כאן דברי הרב דודי מורי זצ"ל, מכאן ואילך דברי התלמיד במכתב אחד.

מכתב

בס"ד יום ב' עקב י"ג מנ"א תשמ"ו

הנני לרשום כאן בעזהש"ת מה שדברנו בס"ד אמש [אור ל"ג מנ"א] בלימוד הרבים במסכת קדושין דף י"ט ע"ב בסוגיא דייעוד, והזכרנו מדברי כבוד דודי מו"ר ה"תורת זאב" זצ"ל בהאי ענינא דייעוד [ביום היארצייט הששי, שנלב"ע ב"ג מנ"א תשמ"ו], ולא חדשתי דבר, רק סדרתי לעצמי ולהלומדים שי' את אשר מדובר בזה בספרי רבותינו מאורי עינינו זי"ע ועכ"א, כְּשֶׁמֶשׁ קֶטֶן המביא הספרים לבית המדרש בעזהש"ת החונן ומרחם אף למי שאינו ראוי והגון.

וזה אשר דברנו בעזהש"ת.

דהנה רבו המבוכות בענין ייעוד, ואלו הן השאלות הידועות לי בזה:

א) אם מעות הראשונות לקדושין נתנו כפשוטו: דאגלאי מלתא למפרע שכסף המכירה ה' כסף קדושין, והיא מקודשת להאדון מלמפרע מרגע המכירה, ואז ה' שעת הקדושין — כי אז קשה דלא שמענו שצריך עדים בשעת הקנין של אמה העבריה, שיהיו הם עדי הקדושין כד תיגלי מלתא למפרע שה' כאן מעשה קדושין, דבברייתא י"ט ב' מבואר רק שאומר לה כעת "בפני עדים" הרי את מקודשת, אבל זו לא שמענו שלא יחול דין ייעוד אא"כ היו עדים בשעת המכירה.

ועמדו בשאלה זו ה"שערי יושר" וה"חזון איש" וה"קהלות יעקב".

ב) מה זה צריך עדים כעת בשעת הייעוד, שאין זה אלא שעת קיום התנאי, ואין צריך עדים בזמן קיום התנאי דקדושין, ודברי בזה רבותינו הנ"ל.

ג) שאל רבנו ה"אבן האזל" הל' עבדים פ"ד ה"ז: אם זינתה בין המכירה להייעוד — האם נתגלה עכשיו למפרע דהי' זה זנות דאשת איש?

ד) נידון מעשה ידים דעכשיו אגלאי שהיתה ארוסתו משעת המכירה, דהיא שעת הקידושין, ולא אמה, וא"כ מעשה ידי' שייך לאבי, ומה יש סוגיא בירושלמי והובא ברשב"א כאן י"ט ב', ודברו מזה החזון"א והאבן האזל והקה"י וכו'.

ה) אם היתה המכירה בשטר — אין כאן כסף קדושין. ולהחשיב את השטר לשטר קדושין — הניחא למ"ד שטר אמה העברי' אדון כותבו, אבל למ"ד אב כותבו א"א שיהי' לה שטר קדושין [מנ"ח מצוה מ"ג].

ו) שאלת ה"אור שמח" פ"ד מעבדים: דאין ברירה בדאורייתא, ואיך מועיל הייעוד לו או לבנו? וכן דיבר מזה החזון"א.

ז) שאלת הפנ"י בקדושין דף ז' בהילך מנה והתקדשי לפלוני למה איצטריכין למילפה מדין עבד כנעני, והלא אפשר ללומדו מדין קידושי ייעוד, שהאב מקדש לבנו את האמה העברי' בכסף שנתן האב ולא הבן.

ח) שאלת המקנה: נילף דין קדושי כסף מקדושי ייעוד, ומה כל הפלפול בריש קדושין בכסף מנלן?

וה"אבן האזל" זיע"א הלך בדרך הקודש דמעות הראשונות לקדושין נתנו היינו שמוכר האב זכות קדושין לו או לבנו, בלי כסף, עיי"ש ביאור הדבר באורך.

ולמהלך זה א"ש הכל: דהקדושין הם באמת רק עכשיו, ולזה צריך עדי קדושין עכשיו בזמן הייעוד, ואין צריך עדים בזמן המכירה, דאז אין זה מעשה קידושין, אלא רק מעשה מכירת הזכות קדושין, ורק מעכשיו היא אשת איש, ולפני כן אין כאן זנות דאשת איש, וא"ש שעד עכשיו מעשה ידי' שייך לאדון, וגם במכירה בשטר קנה את הזכות לקדשה בלי כסף, ואין כאן שאלה של ברירה, שהקידושין לו או לבנו הם עכשיו, בשעה שמייעד, לא למפרע, משעת הקנין, ואין מכאן כל מקור לדין קדושי כסף, כי אין כאן כסף קדושין, אלא רק שקנה את הזכות לקדשה בלי כסף, ואין כאן רא' לדין הילך מנה והתקדשי לפלוני, כי לא נתקבל כאן כלל כסף קדושין [ולכן צריך לזה רא' מדין עבד כנעני], ולמהלך זה בה"אבן האזל" הכל א"ש כגון חומר.

אמנם כבוד דודי מו"ר זצ"ל [ב"תורת זאב" זבחים ליקוטים סי' ח'] מדבר הרבה מהנ"ל, ובסוף הסימן כותב די"ל דענין ייעוד הוא, שהקנין ממון וקנין איסור, שבכל קדושין באים בבת אחת, כאן מתחלקים: שהקנין ממון הוא בשעת המכירה [ואז אין זה דבר שבערוה, שזה רק קנין ממון, ואין צריך עדים], והקנין איסור חל בשעת הייעוד [ולכן אז צריך עדים לחלות דבר שבערוה], יעוייש"ה ב"תורת זאב".

אמנם למהלך זה לא יכולתי לע"ע לברר ולבאר איך מתיישבות כל השאלות הנ"ל, דוק ותשכח.

והנה כתוב שם ב"תורת זאב" ששוב הוגד לו שכתב כן א' ממחברי זמננו, וכמדומ' שנדפסו החידו"ת הנ"ל ממנו זצ"ל בשנת תש"ו, ואז עדיין לא יצא לאור הקה"י קדושין, אשר כמו שהוא כעת לפנינו בסיומן כ"א מבואר שם כן, כך שאין הכוונה להקה"י, ואינני יודע למי הכוונה. אולי ל"דגל ראובן"?

עכ"פ צ"ב איך יתיישב הכל למהלך זה.

המצפה לישועה
מ.מ.ש.

מכתב שנכתב בס"ד ולא נשלח [ג"כ בס"ד]

הנה בביאור ענין ייעוד, דלרבנן מעות הראשונות לקידושין ניתנו, הלא יש בזה שתי דרכים ראשיות, כיודע לכל מי שלמד בסיעתא דשמיא את הגמרא

והראשונים דסוגיין, וישב בהכנעה ובהערצה ובחרדת קדש למרגלות רבותינו הקדושים האחרונים, זי"ע ועכ"א, [שביארו הכל היטב היטב], והתאבק בעפר רגליהם, ושתה בצמא את דבריהם הקדושים הטהורים, המפכים ממעין מים חיים, וטבל במי הדעת, ואורו עיניו לראות אור בהיר הוא בשחקים, כה יזכנו לעד נתן התורה הקדושה אבינו אב הרחמים, אכ"ר.

דהנה בתוס' הרא"ש מבואר להדיא שהוא ענין של למפרע, ואיגלאי מילתא שהבא עליה [בין הקניין והייעוד] היא באיסור אשת איש בחנק. והמנ"ח אזיל בשיטה זו, שהוא ענין למפרע ממש. וכפי הנראה גם ה"פני יהושע" וכן גם האו"ש והחזו"א. ובחזו"י סובר שגם רש"י הולך בשיטה זו. יעו"ש בדבריו המאירים בקונטרס בענין ייעוד.

ועל שיטה זו מסתערת כמה וכמה קושיות: למה לא צריך עדים בשעת המכירה? ולמה צריך עדים בשעת האמירה שהיא לכאור' רק קיום התנאי? ועוד שא"כ באנו בזה לדון ברירה, כשמייעד לו או לבנו, ואיגלאי מילתא למפרע שהיה לו או לבנו, וזה לכאור' ענין ברירה? ומה בנוגע למעשי ידיה אם צריך להחזיר לאב, שהוברר עכשיו שהיתה ארוסה, ולא אמה, ומעשי ידיה לאביה? ועוד צ"ב הסוגיא בקידושין דף ה' לפי"ז, ועוד שאלות, והכל מבואר באר היטב, גם השאלות וגם היישובים עליהם, ב"פני יהושע" ובמנ"ח וב"אבני נזר" וב"אור שמח" וב"חזון איש" ובקה"י, עיין עליהם, כאשר ידוע לכל לומד דבריהם המתוקים מדבש.

ומאידך גיסא אתה הראת לדעת, ע"י רבותינו רבנן בתראי ז"ל, שכפי הנראה הרמב"ם רוח אחרת אתו בכל האי ענינא, ואין כאן קידושין למפרע, אלא ענין של מסירת זכות הקידושין לאדון. וראש לכלם "חידושי רבנו חיים הלוי" בהל' יבום וחליצה, ואחריו ב"אבן האזל" הל' עבדים וב"חזון יחזקאל" לתוספתא קדושין בסוגיא של ייעוד [ובישיבות נודע גם מהס' "דגל ראובן" שפלפל הרבה בזה], יעו"ש בכל דבריהם הנחמדים והנעימים, אשר כל באי בית המדרש מתענגים על נועם אמרותיהם הקדושות הטהורות המאירות את העינים ומשמחות את הלב.

ואחרי כל הדברים והאמת האלו הלא לא מובן כלל מה באו לחדש ומה רוצה כאן בספר, דהנה הלא כל הקושיות על הרא"ש כבר נשאלו ונתיישבו כנ"ל, ומה שייך להזיז את השיטה הזו ממקומה, ומאידך גיסא כבר ביארו לנו היטב את שיטת הרמב"ם, שלפי"ז מתיישב יותר בקל הענין, הלא בספרתם. וא"כ מה זה "לו"ד הרא"ש"? הלא הרא"ש כמובן במקומו עומד, והרמב"ם הולך לדרכו. ובביאור שתי השיטות הללו צריך לעיין בכל דברי רבותינו האחרונים הנ"ל, זי"ע ועכ"א, ובאורם נראה אור בעזה"שית המלמד תורה לעמו ישראל בקדושתו. אכ"ר.

עד כאן נדפס במשמה"ל.

והראה הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה], שגם בספר "קונטרסי שיעורים" [כאן, סימן יח] יש בזה אריכות גדולה ונשגבה, ע"ש בכל דבריו הקדושים.

הגאון הנורא בעל "קונטרסי שיעורים" זי"ע"א

הטשבינער רב זי"ע"א שאל אותו [את מרן הרב גוסטמאן זצוק"ל]: האם זה הי' האבא שלך שישב שם בב"ד של רבנו חיים עוזר זי"ע"א בשנת תרצ"ב - כשיצא אז כרוז. והוא השיב: זה לא אבא שלי, זה אני, - הוא הי' אז בן 22, וכבר כיהן כדיין בבית דין של רבי חיים עוזר!...

הפגישה הזאת היתה כאשר הוא הגיע מאמריקה, ובא כמובן דבר ראשון אל ה"גדול הדור", אל הטשבינער רב, הוא דפק בדלת, והמשמש אמר לו: הרב נח עכשיו, אז הוא אמר: אגוטעין, והלך, אחרי שתי דקות רץ אחריו המשמש: הרב קורא לך? מה קרה? הטשבינער רב שמע את הדו שיח, והוא הרי רגיל, שבזמן שאומרים שהרב הלך לנח, מתחיל משא ומתן: כמה זמן הוא כבר שוכב? ואיך בדרך כלל הוא רגיל - כמה זמן הוא ישן ביום? והאם כדאי לחכות כאן? - ואילו האדם שדפק כאן כעת, הוא כזה בן אדם עדין, אמרו לו שהרב נח, אז הוא מיד הלך... - ואמר הטשבינער רב: אתה הבן אדם העדין הזה רציתי להכיר!...

וכשהוא אמר שקוראים לו "גוסטמאן", הוא שאל אותו: האם זה הי' אביו שהי' חתום אז על הכרוז?...

הם דיברו כמובן בלימוד, וכשהוא יצא מהטשבינער רב, הוא אמר לרבי אברהם ריין [זלה"ה] [שהכיר אותו עוד מוילנא], הוא מוראדיק! - הטשבינער רב! הוא מבהיל! הוא באמת מבהיל!... אבל, בן אדם כמוני שזכה להכיר את רבי חיים עוזר, כבר לא יכול להתפעל מאף אחד!...

האם אפשר למכור "אמה" לאשה, ולטומטום ואנדרוגינוס, ולחיש"י?

המנ"ח [במצוה מג] דן: האם אפשר למכור "אמה" לאשה, הגם שאינה ראוי ליעוד? וכתב שם בפשיטות דמצי למוכרה אף לאשה, מאחר דמ"מ ראוי היא ליעוד לבנה של האשה. ואולם כתב המנ"ח, דלטומטום ואנדרוגינוס אינו יכול למוכרה, מאחר דאינה ראוי להם ליעוד מספק, ולהבין ג"כ אינה ראוי - שהרי אינם מולידין. אך כתב שם, דלהפוסקים דנקטו דאנדרוגינוס הוי זכר גמור, א"כ שפיר מצי למוכרה לו, דראוי ליעשה לעצמו.

עוד דן שם המנ"ח, אם מצי למוכרה לחרש שוטה וקטן, וע"ש שכתב דאי אפשר למכור לה, מאחר דלאו בני יעוד נינהו, וע"ש כל דבריו הקדו' בזה.

בחינוך [מצוה מג] יש לשון: "משרשי מצוה זו, שריחם הקל על העני' הנמכרת ועל אביה שנצטרך למכרה, וצוה הקונה אותה לישא אותה לאשה ולעשותה גברת, כי קל רחום וחנון הוא" וכו' וכו', ע"ש כ"ד הקדו'.

כאשר הייתי ילד, שמעתי את אחי הגדול זצ"ל שואל: "מה שלום הגברת"? שאלתי אותו: מהיכן המקור לביטוי זה? והוא השיב: רש"י בבבא מציעא ס"ז א' [ד"ה על].

גמרא "אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושין מדרכי יוסי ברבי יהודה" וכו' וכו'.

עי' קה"י סימן כ"ו.

תוס' [ד"ה אומר] "אלא הכי מוכיח ע"כ קטנה יש לה יד לקבל קידושין - מדאשכחן גבי יעוד דאמר רחמנא שתייעד על ידי עצמה, שאם לא הי' מועיל בעלמא כשנותן לה רשות להתקדש מדעת ע"י עצמה, לא הי' אומר הכתוב שיהי' מועיל לענין יעוד".

כד הוינא טליא אמר לי דודי ה"תורת זאב" זצ"ל, שישנם מקומות שהגמרא אומרת, דמדגלי רחמנא כאן, ה"ה בעלמא. וישנם מקומות שאומרים, דמדאיצטריך רחמנא לומר דין זה כאן, שמע מינה דבעלמא אין זה כך. וצריכים לדעת - מתי כך ומתי כך?

"עבד עברי גופו קנוי" - איך הדין ב"אמה"?

תוס' [ד"ה במלוה] וז"ל לדקדק דקסבר ר' יוסי ברבי יהודה דעבד עברי אין גופו קנוי, דאי גופו קנוי מה ענין זה אצל מלוה שיש עלי' משכון" וכו'.

כד הוינא טליא, אמר לי דודי ה"תורת זאב" זצ"ל, שאם ישאלונו: הא דאמר' דעבד עברי גופו קנוי, איך הדין באמה העברי? התשובה צריכה להיות, שבתוס' דילן מבואר להדיא דאין חילוק בזה בין עבד עברי לאמה עברי. ואמר לי, שכך הוא שמע מן המלמדים ב"עץ חיים"!

ואולם עי' בריטב"א דפליג וס"ל שבאמה עברי' ל"א דגופו קנוי, ע"ש ועי' מש"כ בכ"ז בביה"ל [ח"א סימן כ"ג] ע"ש כ"ד הקדו'.
דף י"ט ב'

דף י"ט ב'

גמרא "ואפילו סמוך לשקיעת החמה".

עי' רש"י. ואיך הדין בבין השמשות? [א"ה: ראה ב"ספר המפתח" פ"ד מהל' עבדים ה"ז].

דף כ' ע"א

גמרא "אם בגפו יבא בגפו יצא - בגופו נכנס בגופו יצא". לומר שאינו יוצא בראשי איברים". איך הדרשא? ביאר המאירי וז"ל קדשו: "כלומר שלם כשנכנס, שאם חסרו הרי זה משלימו בתשלומין" עכ"ל.

שם. הכס"מ [בפ"ד מהל' עבדים ה"ן] כתב שלא מצא בפירוש בגמ' דעבד עברי' אינו יוצא בראשי איברים, ועי' בהגהות הגאון המהדיר זצ"ל להמאירי כאן מה שתמה עליו, ע"ש.

גמרא "יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו" וכו', - ואיך הדין אם יש לו רק אשה או רק בנים? - עי' רש"י.

גמרא "אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית".

ופרש"י, דאין מוסר לו "על כרחו".

ואיך הדין מרצונו? - עי' ריטב"א.

תוס' [ד"ה שאינו] "דס"ד דלא גרע מעבד כנעני" וכו'.

לכאור' היינו ממש כעין שכתב רש"י לעיל ט"ז א' ד"ה גופו קנוי, ע"ש. ועי' ב"המקנה" כאן בתוס' ושם ברש"י.

גמרא "הריני כבן עזאי בשוקי טבריא".

עי' חזו"א "אמונה ובטחון"...

תוס' [ד"ה כל] "כדאיתא בירושלמי" וכו'. - לא נודע מקומו.

שם. "דפעמים אין לו אלא כר אחת - אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך".

האחרונים הקשו דאמאי לא נימא "חייך קודמין"? ועי' מהרי"ט, עצמות יוסף, מנ"ח. ועי' מהר"ם שייף ב"מ ס"ב א' [וצוין כל זה ב"מנחת נתן" כאן].

גמרא "דאמר רב הונא, כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה וכו' נעשית לו כהיתר".

וכתב ב"ברכת פרץ" [בפרשת ויחי] ד"בדאי אם בעבר ושנה שני פעמים נעשית לו כהיתר, גם בפעם אחד נעשית לו כחצי היתר, כלומר שנשבר אצלו מחצית מחומר האיסור שהי' לו מקודם" עכ"ד, [וע"ש כ"ד הקדו]. ובס"ד נמצא, דכ"ה בספר "עשרה מאמרות" להרמ"ע מפאנו זיע"א.

גמרא "וכי ימוך אחיך" וגו'.

כתב ב"ברכת פרץ", ד"ימוך" ראשי תיבות "יש מתעשר ואין כל" [משלי יג] והיינו דצריך לבדוק ולפקח גם על עני הנראה כעשיר ולקיים בו "והחזקת בו".

דף כ' ע"ב

גמרא "נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין"

האי "נגאל לחצאין" יש לפרשו לכאור' בכמה דרכים א' שיעבוד את החצי שנשאר ואח"כ יצא לחירות. ב' שיצא לחירות ואח"כ יחזור ויעבוד את החצי שנשאר. ג' שיחלק את כל הימים לחצאין. ויעוי' בריטב"א שכתב לפרש כדרך א', דעובד את החצי הראשון ויוצא, וכתב שם הריטב"א וזה לשון קדשו: "אבל אין לומר שיעבוד שתי שנים האחרונים בחמשים הנשארים, שהחמשים הנשארים חוב הם עליו ודין הוא שיתפרע מהם האדון לאלתר, תדע, דהא אם איתא דנמכר לגוי נגאל לחצאין, ה"ה נמכר לישראל, או משום דילפינן שכיר שכיר או משום דוא"ו מוסיף על ענין ראשון, והאיך אפשר לומר שיהא עבד זה היום מותר בשפחה, ולמחר אסור, ואח"כ מותר כשיחזור לעבדותו, אלא ודאי אם איתא דנגאל לחצאין כך יהא דינו כמו שאמרנו" עכ"ל הריטב"א. וצ"ב, אטו מי שהי' עבד עברי' והותר בשפחה ושוב יצא לחירות ונאסר בשפחה - וכי אינו יכול לחזור ולמכור עצמו לעבד ולהיות נותר בשפחה, ומדוע א"כ בנדון דידן פשיטא להריטב"א דלא יתכן שיהא עבד זה היום מותר בשפחה ולמחר אסור ואח"כ שוב מותר כשיחזור לעבדותו?

תוס' [ד"ה גאולתו גאולתו גמר] "נראה לר"ת דלאו ג"ש גמורה היא אלא גילוי מילתא בעלמא הוא" וכו'.

ועל דרך זה כתבו התוס' להלן ל"ב ב' [ד"ה כקן] ע"ש. וצ"ב, לאיזה מדה מהי"ג מדות שייך המושג "גילוי מילתא בעלמא"?

שם "הא כיון דהוי ג"ש בין לקולא בין לחומרא אית לן למילף דאין ג"ש למחצה".

עי' רש"י מה שהעיר בזה מד' התוס' לעיל בדף ג' ריש ע"ב, ועוד, ע"ש כ"ד הקדו'.

"אין שמחה ללא תוגה!"

גמרא "לפי שמצינו וכו' שיפה כחו וכו', - הורע כחו" וכו'.

ככה זה כאן בעולם הזה, אין שמחה ללא תוגה! אין כאן בעוה"ז "כולה שלי"!

בתי ערי חומה של' הלוויים - האם יוצאין ביובל?

בדין בתי ערי חומה, הנה בבתי ערי חומה של ישראל הדין הוא, שכל היכא שלא גאל המוכר את הבית עד שנה, נחלט הבית ונשאר אצל הלוקח לעולם, ואינה חוזרת אפי' ביובל. והנה בבתי ערי חומה של הלוויים, אין להם את הדין של "נחלט הבית", רק לעולם יכול המוכר לפדותו, וכמבואר במשנה [ערכין ל"ג ב':] "הכהנים והלוויים מוכרין לעולם וגואלין לעולם", וכו'. ופרש"י: "גואלין לעולם, שאין בתי ערי חומה שלהן נחלטין".

ושאל הרה"ג ר' צבי הלוי גנאור [זלה"ה]: מה דינם של בתי ערי חומה דהלוויים לגבי יציאה ביובל, האם נימא דמאחר דאינו נחלט ולעולם יכול המוכר לפדותו - יש בהם נמי דין יציאה דיובל? ואמר הרה"ג הנ"ל, שעין ברש"י עה"ת בפרשת בהר,

וראה שם [ויקרא כה, לג] שמפוי ברש"י להדיא דיוצא ביובל, עכ"ד. והנה זכה הרה"ג הנ"ל לכיון בכל זה להמנ"ח [במצוה שמא], ע"ש שנסתפק בדין זה, ומתחילה כתב שם דלכאוי"ה מקום לומר דכיון דבישראל לא שייך דין יובל בבתי ערי חומה, א"כ לא נאמרה כלל פרשת יובל כלל בבתי ערי חומה, ואפי' לגבי הלויים. וזה לשון קדשו: -

"וכל זה בבתי ערי חומה של ישראל, אבל בערי חומה של הלויים מעריהם שנתנה להם התורה ארבעים ושמונה עיר, ולעתיד עוד שלשה עיר מקלט ששייך ללויים כמבואר כאן פ"ג ה"א, אין להם דין זה ואינו נחלט הבית רק פודה תמיד, זה מבואר בש"ס שם ל"ג ע"ב ובר"מ כאן ה"ז. ומבואר שם דלויים פודים שדה אחוזה פחות משתי שנים, ואם הקדישו יש להם פדיון אחר היובל, ובתי ערי חומה אינם נחלטים. ואינו מבואר הדין אם בתי ערי חומה יוצאים ביובל, דבשדה אחוזה או בתי החצרים דהתורה יפה כחם ולא גרע מישראל, כמו בישראל יוצא ביובל - כמו כן לויים, ויש להם יפוי כח דגואלין שדות מיד. אבל בתי ערי חומה דלא שייך בישראל דין יובל כלל, דתוך השנה גואל [וא"י ביובל] ולאחר השנה נחלטים ואינם יוצאים ביובל, והתורה יפה כח הלויים דאינם נחלטים ויכולים לגאול תמיד, אבל ביובל מניין לנו שיוצאים כיון דאין יובל נוהג כלל בבתי ערי חומה, ולא מצאתי בעת בש"ס ור"מ גילוי לזה. [שוב כותב המנ"ח]: אך בפרשת בהר [שם, ל"ג] ואשר יגאל מן הלויים וגו' ויצא ממכר בית ועיר אחוזתו וגו', פירש רש"י ויצא אותו בית ביובל ואינו נחלט לסוף שנה, מבואר להדיא דיוצא ביובל, ובדאי מצא רש"י כן באיזה ברייתא. והסברא כך היא, כיון דאין דין בתי ערי חומה, יוצא ביובל, ופשטיה דקרא ומכר בית וגו' הוא כך, ולא הוצרך בש"ס וכן הר"מ לפרש. עכ"ל המנ"ח.

והנה ע"י במאירי כאן בסוגיין שכתב וזה לשון קדשו: -

"הקדיש בית בבתי ערי חומה, אם גאלו אחר מיד ההקדש, כיון שעלתה לו שנה משעה שגאלה נחלט מיד ביד הפודה, ואם לא גאלו אחר הרי זה נפדה לעולם, ואם הקדיש בבתי ערי הכהנים נפדה לעולם, ואם גאלה אחר מיד גובר והגיע יובל והוא ביד הפודה, הרי זה חוזר לבעלים ביובל". עכ"ל המאירי.

וכתב עלה שם הגאון המהדיר זצ"ל:

"לא מצאתי דבר זה בגמ' וברמב"ם, ואח"ז מצאתי ב"ה שהרב מנחת חינוך ז"ל במצוה שמ"א מסופר אם מכר הלוי בית ערי חומה יוצא ביובל או לא, ומציין לרש"י ויקרא כ"ה ל"ג שכ' שיוצא, ורבינו פוסק כן אף בגאל אחר מיד הקדש". עכ"ל הגאון המהדיר זצ"ל. [הוא זצ"ל כותב אערלך, מצאתי ב"ה... - דם זה לא מים!...] - א"ה: כוונתו, שהגאון המהדיר רבי אברהם סופר זצ"ל הוא מצאצאי אדונו קדושו ה"ח"תם סופר" זיע"א].

שדה אחוזה שנגבית ממנו בחובו - האם חוזרת אליו ביובל?

ומענין לענין, אחד שליט"א שאל: איך הדין במי שגבו ממנו בחובו "שדה אחוזה", האם חוזרת ביובל? וע"י בזה "בעולת שלמה" בשלהי ערכין ובספר "שמועת חיים" שם.

בענין השם "יגאל" ובענין השם "עטיפה" ובענין השם "שלומית"

גמרא "דתניא אם גאל יגאל" וכו'.

כאן, הכוונה לפדיון השדה. אך מצינו בתורה"ק שיש גם שם של אדם שנקרא "יגאל", וכדכתיב בפרשת המרגלים: "למטה יששכר, יגאל בן יוסף". והנה רב אחד אמר, שמי שנקרא שמו כך, צריך לשנות את השם, שהרי לא מסקינן בשמייהו דרשיעי, ו"יגאל בן יוסף" הרי ה' מהמרגלים. אבל אין זה נכון, כי עיינתי בקורקונדצי [כמו שכותב התו"ט, באיזה מקום שעיין בקורקונדצי, וכן "הפרמ"ג". אמר התלמיד הכותב: וכן מצאתי בס"ד ב"נשמת אדם" כלל ט' אות ד']. ושם ראיתי בס"ד שהשם "יגאל" נזכר בתנ"ך בעוד ב' מקומות, בשמואל [ב', כ"ג, לו]. וב"דברי הימים"..., ומבואר שם ד"יגאל בן נתן" ה' מהגבורים אשר לדוד, וא"כ מצינו בתנ"ך "יגאל" שה' צדיק, והרי כ' התוס' בשבת י"ב ב' ויומא ל"ה ב' וכתובות ק"ד ב', שאם יש אותו שם גם לצדיק וגם לרשע, שפיר אפשר לקרותו בשם זה, והכוונה לצדיק, ואין זה מסיק בשמי' דרשע ח"ו, [וראה בהרחבה לעיל י"ב ב'].

כיוצא בדבר, הנה בש"ס נזכר שיש אחד מן האמוראים הקדושים שנקרא שמו "עטיפה", [א"ה: כמדו שהרב זצ"ל ציין שנזכר גם כאן בקדושין...]. ובספר "אור משה" העיר: הלא לא מסקינן בשמייהו דרשיעי, והרי השם "עטיפה" נזכר בתורה"ק בסוף פרשת חיי שרה לגבי בני קטורה? ועיינתי בקורקונדצי, וראיתי שמלבד הנ"ל מופיע השם "עטיפה" בתנ"ך גם בהקשר של צדיקים, והוא ב"דברי הימים" [א' פרק ב', פסוק מ"ו]: "ועטיפה פילגש כלב" וגו', ואת"ש.

הברסקער רב זיע"א לימד, שצריך כל דבר לבדוק ולעיין בעצמו:

ה' בירושלים עיה"ק שלהסבא של אשתו קראו "שלום", ונולדה להם בת, ב"ה, והאב טלפן לרבו שבארצות הברית - רבי חיים מרדכי כץ זצוק"ל [שהשאייר אחריו בגיא ההריגה אשה ו-11 ילדים, רח"ל, כמו הקלויזנבורגה רב'ה זצוק"ל]. ושאל אותו: איך לקרא להבת? והשיב לו רבי חיים מרדכי: תקרא "שלומית"? והמשיך ואמר: ואם יטענו על כך שזהו שם של מרשעת [כדמצינו בסוף פרשת אמור], והרי אמרין [ביומא ל"ח ב'] דלא מסקי בשמייהו? אף אתה תשיב ותאמר: שהתוספות בשבת י"ב ב' והתוס' בכתובות ק"ד ב' כתבו, דהיכא שמצינו בתנ"ך גם צדיק שנקרא בשם זה, שפיר דמי. והרי מצינו בדה"י [א', פרק ג', פסוק יט] דהבת של "זרובבל" נקראת "שלומית"!

לימים, כשאותה "שלומית" היתה כבר קרוב לגיל 40, נכנס האבא של הבת והזכיר את שמה לברכה לפני רב אחד [זצ"ל], ואותו רב אמר: מיד להחליף את השם. הלך האבא ושאל את מרן הרב אלישיב [זיע"א]: כדת מה לעשות? שאל הרב אלישיב: בת כמה היא הבת? וכששמע שהיא כבר גדולה ונשואה ואמא לילדים הוא פסק ואמר: לא צריכים לעשות שום שינוי השם!

ובנוגע להשם "שואל", יעוי' מש"כ בזה בשו"ת "חתם סופר" [אהע"ז ח"ב סימן כ"ב], [אינני יכול להגיד ברבים את מה שכתוב שם].

גמרא "איתיביה אם גאל יגאל" וכו'.

שאל הרה"ח ר' יצחק בונדו שליט"א: דמאחר דחזינן דלבסוף שאל אותו מברייטא, א"כ מדוע לכתחילה שאל אותו איך הדין?

ואולם מצינו שכ' התוס' בכעין זה, דרצה לראות שמא יהי להאמורא השני עוד מה לומר בהאי ענינא - עי' בתוס' שבת מ"ג א' [ד"ה כופה] ושם קכ"ג ב' [ד"ה איתיביה]. ועוד אפ"ל, דמתחילה כאשר נסתפק ושאל, עדיין לא הי' יודע מהאי ברייתא, ורק אח"כ נתגלתה לו הברייטא. [א"ה: ראה עוד להלן מ' א'].

מי נקרא "קרוב" לענין גאולת קרובים?

גמרא "וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים".

מכאן למד החזו"א זיע"א, שגאולת קרובים היא עד סוף העולם, שאם אין לו לזה הראוי ליורשו לגאול, הולכים אחרי הקרובים הרחוקים, עד סוף העולם, - עי' חזו"א סי' קמ"ח לדף כ"א א'.

רש"י [ד"ה וכי יש לך אדם בישראל] "מנוטלי חלק בארץ שאין לו גואלין מזרע יעקב" וכו'.

וכזאת כתב רש"י בב"ק ק"ט א' [ד"ה וכן]: "אם אין לו בן או בת או אח - יש לו קרוב עד יעקב אבינו - הקרוב קרוב יורש".

וקשה, הלא בב"ב קט"ו ב' אמרין: "נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן". ופרכין: "ולמא עד יעקב"? ומשני: "אמר אביי, גמירי דלא כלא שבטא". וע"ש ברשב"ם דנלמד זאת מהפסוק במלאכי [ג' ו]: "כי אני ה' לא שנית - ואתם בני יעקב לא כליתם". וא"כ הי' לו לרש"י כאן ובב"ק שם לפרש דקושיית הגמ': וכי יש לך אדם שאין לו גואלין מהשבט דילי? ובאמת דכ"ה ברש"י סנהדרין ס"ח ב' [ד"ה שאין] וזה לשון קדשו: "כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם" ע"כ וצ"ע. [א"ה: כן הקשה בספר "הר צבי", וע"ש כ"ד הקדושים בזה].

שוב נמצא בס"ד, מש"כ בשו"ת "חתם סופר" חו"מ סימן קכ"ז, ע"ש כ"ד הקדו'.

ובעיקר הדבר, שאל הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א: דלכאור, עד כמה שאותו גואל איננו יותר קרוב מן המוכר עצמו, א"כ מאי אולמי דהגואל מן הקונה עצמו?

בענין גאולת קרובים, - האחרונים דנו, בשדה אחוזה שנגאלה בקרובים, למי שייכת השדה עד היובל, האם להגואל או להבעלים? עי' בזה ברש"ש ערכין ל"ג ב', ועי' בספר "הערוות" כאן מה שהביא בזה מה"אבני נזר", ובמש"כ שם.

הקרוב קרוב קודם - גם בחברותא?

הרבי ה"חזו"א זיע"א אמר, שגם לגבי לימוד בחברותא שייך הכלל ד"קרוב קרוב קודם"! [אמר התלמיד הותב: וכמסופר ב"פניני רבנו יחזקאל" [במהדורא החדשה עמ' סד, וכדלהלן]:]

אמר לי פעם רבנו זצוק"ל: צריך לדעת שענין "הקרוב קרוב קודם" נאמר גם על לימוד בחברותא.

יש מעדיפים ללמוד בחברותא בשיבה עם אחרים, ומוניחים את האח שלהם, שהוא זקוק שאחיו ילמד אותו. עושים חסד עם הזולת ומתעלמים מהאח, שעליו נאמר "מבשרך אל תתעלם", ו"הקרוב קרוב קודם"...

מצות רציעה - חובה או רשות?

בענין רציעה, הנה דעת החת"ס זיע"א [ב"חתם סופר" עה"ת פרשת משפטים] דגם אם לא רצה האדון לרצעו, מחוייב לקנות אותו ברציעה בעל כרחו. ואולם החזו"א זיע"א [באהע"ז סימן קמח, לדף יד] כתב בלשון קדשו: "נראה, דורצע אדוניו את אדניו רשות, ואם לא רצה רבו לרצעו אין כופין אותו", וע"ש כל דבריו הקדו' בזה. [ועי' משמה"ל עמ' קסה].

הוא כותב החזו"א זיע"א בלשון קדשו "נראה". בדרך כלל, כשיש לו ראיות, הוא לא חוסך בלהביא ראיות, וכאשר הוא כותב "נראה" הרי הוא כאומר: אמנם כן, אין לי ראיה, אבל בלב שלי כך כתוב! ולעומתו, ה"חתם סופר" זיע"א אומר, שבלב שלו כתוב להיפך! [ומה דאיתא בגמ' להלן כ"ב א': "הוא אוהב ורבו אינו אוהבו אינו נרצע", התם אין הכוונה שהרציעה הוא בעל כרחו של האדון, רק שהאדון אינו מחבבו, אבל בכל זאת מוכן הוא לרצוע אותו, ומשום שאת העבודה בעצמה הוא עובד טוב. ומאידיך גיסא, יוכל להיות שהוא אוהבו ומחבבו, אך בפועל אינו מוכן לקנות אותו ברציעה, ואין קשר ושייכות בין הנושאים].

והנה בקוב"ש להלן [כ"ב א', אות קלב], אהא דאמרין שם: "אם אמר יאמר, עד שיאמר וישנה", כתוב שם בהאי לישנא: -

"איתא במדרש, דמרע"ה אמר בתפילתו שיכנס לארץ: אהבתי את אדוני - זה הקב"ה, את אשתי - זו התורה, ואת בני - אלו ישראל, לא אצא חפשי. והקב"ה השיב לו: אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה. ואמר הגאון ר' יהושע ליב דיסקין ז"ל, דמרע"ה הי' בקי בכל התורה, וידע בבירור שבטענה הזאת יזכה בדין, כביכול ע"כ של הקב"ה, כי לית לה שום פירכא, ובאמת כן הי', - אבל הקב"ה אמר לו "אל תוסף דבר אלי" היינו שלא יחזיר וישנה, וכתוב אם אמר יאמר עד שיאמר וישנה [שמעתי מכ' מו"ד הגר"ח הלוי ז"ל] ע"כ.

ולכאור, חזינן לדעת' דקדוש ה' המהרי"ל דיסקין זיע"א, דס"ל נמי כדעת החת"ס הנ"ל, דכופין את האדון על הרציעה בעל כרחו.

האם יש דין "רציעה" בשאר יציאות מלבד יציאת שש?

ב"קנין פירות" [על מסכת עבדים, סי' כ"ד], הביא שם דעת חותנו מרן [זיע"א], דגם ביציאת יובל נאמר דין רציעה, ומביא שם לזה שתי ראיות. האחת, מקידושין י"ד ב'... [ועי' היטב בחזו"א סי' קמ"ח לדף י"ד שם, וצוין שם ב"קנין פירות"], והשני, מהתוס' בב"ק כ"ח א'... וב"מנחת נתן" הראה, שב"חתם סופר" עה"ת בפרשת משפטים עה"פ "ועבדו לעולם" מביא ג"כ את הראי' מהתוס' דב"ק הנ"ל.

גמרא "אין לי אלא "מרצע" וכו'.

מה זה "מרצע"?

גמרא "דבר אחר המרצע להביא המרצע הגדול". הרש"ש כתב דנראה למחוק תיבות "דבר אחר", והיינו לכאור משום דאי"ז בא לחלוק על הדרשא הקודמת. ואולם יעוי' בגבו"א [יומא ט"ו א'] שכ', דגם כאשר אומרים "דבר אחר" אי"ז בהכרח פלוגתא, רק הכוונה: ועוד ד"א יש ללמוד מהאי קראי, ע"ש.

שם "המרצע" הגדול: מה זה מרצע "גדול" ומה זה "קטן"?

רש"י [ד"ה מרצע הגדול] לקמיה מפרש מאי "גרמא". מסתמא שהי כתוב ברש"י: מאי תלמודא, רק שהצנזור מחק זאת.

פלוגתת הגר"ז והחזו"א: היכן הוא מקום הסחוס באוזן?

גרמא "הא אין נרצע אלא בגובה של אוזן".

ב"חזון איש" [בכורות ס"ז כ"ה סק"ב] כתב וז"ל קדשו: -

"תנן בכורות ל"ז א' נפגמה אוזנו מן החסוס, מש"כ בשו"ע של הגר"ז זצ"ל בסוף ה' פסח דהמתירים בנחתך מקצת אוזן ואפי' כל האוזן הוא שלא כהלכה, תמזה מאד, שאם החסוס בתוך פנימיות האוזן לא יתכן הא דאמר רבא שם ל"ה א' גריא באודני' ופרש"י דגריא אוזניו ארוכות וקדם שיצא כל ראשו נראין אוזניו, וכן בשמעתין אמר דאין עבד כהן נרצע דנעשה בע"מ ולא תתכן רציעה בסחוס פנימי, וכן אמרו בגובה של אוזן, וכן אמרו שם ל"ד א' שלא יבא דבילה ובצק ויניחנה על האוזן ואינו בהוה שהכלב יכנס בפיו תוך האוזן, וגם לשון על האוזן רהיט על החסוס החיצון, וכן נטל פיגוס וצדס אוזנו אינו בהוה שיצדס בפנים כיון שלא ידע אופן המום וכונתו לצחוק, וכן מתנ' שם מ' ב' היתה אוזנו כפולה כו', ושם אוזנו אחת גדולה כו' רהיטא במה שקורין אוזן, וכן הדין נותן דגם סחוס החיצון הוא בגלוי ואינו חוזר ולמה גרע מנפגמה שפתו וריס עיניו וחוטמו. - וכן תנן אוזן של מצורע הוא החסוס הבולט הקערורית, [דרש"י פי' שם חסוס תנן, וכ"כ הטור סי' ש"ט] ומה שאמרו בת"כ ב' מצורע זה גדר אמצעי, היינו שהסחוס הוא בין הבשר המקיף את הסחוס, ובין הסחוס שבפנים האוזן - נמצא שהוא אמצעי. - והיינו דתנן התם ולא מן העור, שעור ובשר מקיף את הסחוס ולמטה הבשר רחב ונקרא אליה, ובתוי"ט תפש כעין מחלוקת בין רש"י שפי' אבל לא מן העור אלי' רכה, ובין הר"מ שפי' בשר המקיף את הסחוס, ואין כאן מחלוקת דגם אלי' בכלל בשר המקיף את הסחוס, אלא למטה הבשר רחב, ולמעלה הבשר דק.

[ומסיים החזו"א:] וכמדומה שכבר חלק עליו בתשובות משיב דבר של הנצי"ב זצ"ל. עכ"ל החזו"א.

הוא כותב החזו"א בלשון קדשו "הנצי"ב", ואולם ידוע שהמהרי"ל דיסקין זיע"א הקפיד שלא לומר: "המלבי"ם", רק "הגאון המלבי"ם". ואולי טעמו של החזו"א, משום דהאות ה"א הראשונה מתפרשת באמת: "הגאון".

בספר "מנחת נתן" העיר, דמאחר דילפי' לעיל [ט"ו א'] גז"ש "אזן - ממצורע, א"כ נילף נמי מהתם דבעינן דוקא "תנוך"? ולכאוי' הי' נראה דלק"מ, דהא כאן כתוב "אזנו", וכאן כתיב "תנוך אזן", וכה"ג לא שייך למילף בגז"ש, כשם שלא ילפי' בגז"ש לחליצה ממצורע דבעינן חליצה בבוהן רגלו [וכדילפינן מהתם דבעי' ימין - ע"י יבמות ק"ד א'], וכשם דלא ילפי' לקמיצה ממצורע דבעינן קמיצה בבוהן. ובספר הנ"ל מביא, ששוב מצא "שהמקנה" הקשה כן, וצ"ת היטב בכונת "המקנה" שם, וצ"ע.

גרמא "ר' יוסי דריש ריבוי ומיעוטי".

ע"י רש"י. והמקום הראשון בש"ס שמבאר שם רש"י את הענין של "ריבוי ומיעוטי" הוא ברש"י סוכה נ' ע"ב, ע"ש.

גילוח בשבת ע"י סם - האם הוי מלאכה דאורייתא?

רש"י [ד"ה מיעט סם] "שלא יתן סם על אזנו וינקבנה", דהא לא דמי למרצע, שאינו נוקב מכת אדם אלא מאליו".

הנה בשעתו, הי' ויכוח גדול בין שני גדולי הדור, הטשבינער רב זיע"א ור' הירש פסח זיע"א, בנוגע למה שנשאל הטשבינער רב במי שלקחוהו הנכרים אל הצבא, וכופין אותו להתגלח בשבת קדש, רח"ל, אלא שמעמידים בפניו שתי אפשרויות, או שהספר הגוי יגלחנו בתער, [ואז הוא יעבור על הלאו דגילוח בתער מדין מקיף וניקף], או שיגלח הוא את עצמו בסם, ואז הוא ינצל מהלאו דתער, אך השאלה, האם גילוח על ידי סם הוא בגדר חילול שבת דאורייתא? והאם מיקרי גילוח בידים, או רק בגרמא? דבשו"ת "דובב מישרים" [ח"א סימן עח] העלה, דגילוח ע"י סם אינו חשוב אלא "גרמא", וממילא בדין שיגלח עצמו בסם ולא יתן שיגלחוהו בתער, ע"ש בכל דבריו הקדור' בזה. ועל כך טוען לעומתו ב"הר צבי", דזה אינו, דבאמת גם גילוח ע"י סם חשיבא כגילוח בידים, ואף שלכאוי' כאן בד' רש"י הא מבוי' להדיא דגילוח ע"י סם אי"ז מכת אדם, אלא מאליו, על כך כותב ב"הר צבי" כאן וכך הוא לשון קדשו:-

"ויש לעיין, במי שאנוס להעביר שער הזקן בשבת, ויש לפניו שתי דרכים, או להעביר הסם על ידי עצמו, או שיגלח בתער על ידי נכרי, איזו דרך יבור לו אדם זה כדי לעבור על הקל קל תחילה. ויש לדון על פי דברי רש"י שכתב דעל ידי סם שנעשה מאליו לא חשיב רציעה, ואם כן במעביר שער בשבת ע"י סם לא יהא חייב משום שבת משום דאינו אלא גורם מלאכה. אבל כד נעיין - שתי תשובות בדבר. חדא, דאף אם תימצי לומר דגרמא בעלמא הוא, אבל גבי שבת כל שדרך המלאכה כך הוא מלאכת מחשבת אסרה תורה, ומהאי טעמא פליג ה"אבן העזר" על דינו של המג"א [או"ח סימן רנב] דטוחן ברחיים של מים פטור משום דאינו אלא גרמא, אבל האהע"ז חולק דכל שדרך המלאכה הוא כך חייב, הא חדא. ועוד, כל עין הרואה דקדוק לשון רש"י יראה, דאין יסוד להניח דשיטתו היא דמה שנעשב בסם נידון כממילא ולא כמעשה אדם שמניח את הסם, דאם נאמר דרש"י סבירא ליה דעצם פעולת הסם חשוב כממילא, הוה ליה לרש"י למימר דלא קרינן ביה 'ורצע אדוניו', ומה לנו אם דומה למרצע או לא, הא מקרא מלא הוא 'ורצע אדוניו' וליכא, וזה קשה גם כן בגרמא, דמשמע דמיעוטא דסם הוא מכת מרצע וכמו שכתב רש"י דלא דמיא למרצע, דקשה מאד דתיפוק ליה דבעי 'ורצע אדוניו' ובסם ממילא הוי. אלא ודאי דרש"י הכי קאמר, דבאמת גם ע"י סם נידון כאילו עשהו האדון דהרי סם שורף, ומסתבר דדין הסם כדין גחלת, דהמניח גחלת נידון כאילו המניח עשה זאת בידיו ממש, וחייב כאדם המזיק וגם מיתה חייב כדין רוצח, ולכן רצה רש"י להסביר דמאי טעמא ממעטינן ממיעוטא דוקא סם ולא מילי אחריני, ויהי כמשיב, דהמרצע הוא פרט שהוא ממעט מה שאינו דומה לו, ואומר רש"י דמעשה סם חלוק טפי ממרצע ולכן מסתבר דהוא מתמעט טפי ממילי אחריני, ומפרט כאן גדרי ההבדל שבין מרצע לסם, אף שבאמת בין מרצע ובין סם לדינא חשובים הם ונידונים כאילו האדם בעצמו עשה זה, מפני ששניהם כגרון ביד החוצב, אבל מכל מקום משונים זה זה מזה, דמרצע כשהוא נוקב - כח האדם מעורב בו, מה שאין כן סם, אף שהפעולה מתיחסת להאדון אבל במעשה הסם אין כח האדם מעורב, ומפני שהוא חלוק טובא ממרצע מסתברא דכוותיה הוא דקא ממעט. ונמצא דמה שרש"י אומר דסם אינו נוקב מכת אדם אלא מאליו, לא לגבי המניח את הסם הוא אומר כן, דבודאי

"וכשהיא במרצע אין צריך למרצע גדול, אלא אף בקטן, ואע"פ שכתוב בו המרצע ודרשו בו מרצע גדול, אין הלכה כן, וכיוצא במה שאמר ר' יהודה שאין גיד הנשה נוהג אלא בשל ימין ומדכתיב הירך, המיומנת שבירך, אין הלכה כן כמו שהתבאר במקומו". עכ"ל המאירי.

שם. זה לשון קדשו של תוס' הרא"ש: -

"וא"ת מאי קאמר להביא, אדרבה עיקר המצוה הוא בגדול דכתיב המרצע המיוחד שבמרצעים, ובספרי לא גרים "להביא". ויש ליישב גירסת הספרים, משום דכתיב קרא אחרינא מרצע סתם ורצע אדוניו את אזנו במרצע להכי איצטריך קרא לרבות המרצע". עכ"ל התורה"ש.

גמרא "ויעשה בעל מום".

וברש"י: "ויעשה בעל מום, ומה בכך, והלא הרציעה מצוה היא".

אפילו למש"כ החזו"א לעיל י"ד ב' דרציעה רשות היא על האדון, עיי"ש, היינו שאינו חייב לרצוע אם אינו רוצה, אבל כשרוצה ומסכים האדון להרציעה — שוב הוי מעשה הרציעה מצוה, וכמו שאם אינו רוצה לאכול בשר אינו מצווה לשחוט, והשחיטה רשות עליו, אבל כשרוצה לאכול בשר — השחיטה היא מצוה, הכ"נ ממש הכא, וא"ש היטב. [משמה"ל].

רש"י [ד"ה ויעשה בעל מום] "ומה בכך, והלא רציעה מצוה היא".

משמע לכאן מד' רש"י, דלולי שרציעה מצוה היא, הי' אסור להטיל מום בכהן. וב"חברותא" ציין בזה ל"שיירי קרבן" שכתב לבאר בתרי אנפי. א' מטעם "וקדשתו". ב' קל וחומר ממטיל מום בקדשים, וע"ש.

גמרא "אמר קרא ושב אל משפחתו - למוחזק שבמשפחתו".
שאל הרה"ג ר' צבי הלוי גנאור [זלה"ה]: איך הדין בעבד עברי כהן שכבר הי' בעל מום לפני כן?

גמרא "הואיל ואישתרייא אישתרי".

גמרא "ע"ע כהן מהו דימסור לו רבו שפחה כנענית, - **חידוש הוא** וכו'. ופרש"י: **חידוש הוא שהתיר שפחה כנענית לישראל**".

הנה האחרונים דנו בשיטת הרמב"ם [בפי"ב מהל' איסורי בי"א], האם מתבאר מדבריו דאיסור שפחה בעלמא הוא רק מדרבנן, אי דגם לדיד' הוא מן התורה, עיי' ב"ספר המפתח" שם, והשתא הקשו, דאם אית' דהוא רק מדרבנן, איך תתפרש הגמרא דילן?

גמרא "א"ל רב נחמן לרב ענן כי הויתו כי מר שמואל באיסקומדרי איטלליתו, מ"ט לא תימרו לי מהא" וכו'.

לכאן, מדוע זוהי טענה רק על התלמידים, ולא על המלמד בעצמו? והאם משום שאם היו שואלים יתכן שהי' משיב להם? ואם הם אינם שואלים, - וכי אינו צריך לפרש להם?

גמרא "כהן מהו ביפת תואר" - ב"שיח השדה" ח"ג הקשה, והלא כהן אינו יוצא כלל למלחמת מצוה? ובעיקר המושג של "מלחמת מצוה", - הרוצה ללמוד היטב את הענין, ילמד את המנ"ח בריש "כי תצא".

פרשה שמחייבת אותנו לשמירת כל התורה!...

גמרא "דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע"

באמת נידון גם מעשה הסם כאילו עבד האדון בידים, אלא כלפי מרצע חלוק הסם ממרצע, דמרצע עושה בכח האדון ובסם לא מעורב כח האדם ולכן מסתבר טפי למעטו מדין מרצע. ובכן, מעביר שער בשבת בסם הוא מחלל שבת בידים, ובנידון דידן שהוא אנוס להעביר שער זקנו בשבת, מוטב לו לבחור בקל הקל שיתגלח ע"י נכרי ולא יחלל שבת בעצמו, ואף על פי שע"י הנכרי יעבור בלא תעשה דאורייתא, מכל מקום חילול שבת חמור טפי ומאכילין אותו הקל קל". עכ"ל. [את זה שמעתי מדודי ה"תורת זאב" זצ"ל בהיותי ילד עוד לפני בר מצוה, הוא אמר לי את מה שדנים להוכיח מהרש"י דילן ואמר: תגיד דחי על הראי' הזו...].

והלומדים שליט"א העירו: מה עם מלאכת "ממרח"?

ועיי' עוד בזה בשו"ת "הר צבי" יור"ד סימן קמד, ובספר "הערות" כאן. [אמר התלמיד הכותב: כד יעוי' היטב בד' ה"דוב מישרים" שם, הנה כמדומה שגם הדוב"מ לא הזכיר כלל מהרש"י בקדושין דילן, עש"ה. וראה עוד היטב בשו"ת "הר צבי" שם, וצריך בירור].

גאון ישראל רבי הירש פסח זיע"א

שניהם זיע"א היו שני גאונים גדולים, שידעו את כל התורה כולה!

פעם, בירושלים עיה"ק, היתה איזו שאלה חמורה בעניני "חושן משפט", ור' הירש פסח זיע"א הביא ראיה מש"ך... והראי' הזו הדהדה בכל עולם התורה של ירושלים עיה"ק, ובאו ואמרו זאת לפני הטשבינר רב זיע"א, והטשבינר רב-אשתומם כשעה חדא, הוא התרגש מהראי' הזו, הוא חשב לרגע, ואחר כך הוא נתן צעקה: הש"ך הזה, הוא ש"ך של רבי הירש פסח!... [זה שמעתי מדודי ה"תורת זאב" זצוק"ל].

הוא זיע"א הי' ממש בן בית ב"חושן משפט", מה הוא לא ידע?

רציעה בקרני לייזר

הרה"ג ר' צבי הלוי גנאור [זלה"ה] שאל: שהנה, כהיום, רואים אנו שאפשר לרצוע גם בקרני לייזר, והרי בודאי שהכח הזה כבר הי' קיים בבריאה מאז ומעולם, וחז"ל הקדושים בודאי ידעו שיש כזה דבר בבריאה, וא"כ היכן יש כאן מיעוט על כזה סוג של רציעה? ויש לומר, דכל זה אכנים ב"סם".

גמרא "יודן בריבי הי' דורש" וכו'.

ופרש"י: יודן שמו, וגדול בדורו הי', וכל היכא דקרי לי' בריבי לשון חכמה וחריפות הוא. וכמו כן, בכמה דוכתי פירש רש"י ד"בריבי" היינו אדם גדול [עיי' רש"י עירובין נ"ג א' חולין י"א ב' בכורות ט"ז ב']. ואולם במכות דף ה' ע"ב כתב רש"י: "כך הי' שמו". [ויתכן, משום דבדרך כלל עשה רש"י ג' מהדורות, אכן במסכתא "מכות" עשה רק מהדורא אחת, והוא נפטר שם באמצע בדף י"ט ב].

שם "הי' דורש".

למה נקטו כאן את הביטוי "דורש"?

עיי' בירושלמי, דיש שם עוד המשך להוכיח שהי' בין ר' אלעזר יודן בריבי לחכמים, ע"ש.

גמרא "אמר מר המרצע להביא מרצע הגדול, מאי משמע כדאמר רבא הירך - המיומנת שבירך ה"נ המרצע - מיוחד שבמרצעים".

זה לשון קדשו של המאירי: -

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס ב"פניני רבנו יחזקאל" [במהדורה החדשה עמ' קכח], וכך נדפס שם:

רבנו יחזקאל זצוק"ל ה' מספר, שה' לו בלונדון שיעור-חומש בליל שבת קודש, שה' אומר לפני צעירים רחוקים, שה' צריך לקרובם ליהדות, והיו באים לביתו בלילי שבתות, וה' רבנו זצוק"ל [שר התורה!] מלמד אותם - פרשת-השבוע... [כמובן לפי דרכו הטהורה הנפלאה...].

וסיפר רבנו זצוק"ל, שכאשר הגיע השבוע של פרשת כי תצא, שקוראים בה את הפרשה של יפת-תואר, התעמק מאד במשך כל השבוע לחשוב איך לבאר לפנייהם את הפרשה הזו. ואמר רבנו שהרבה מחשבה השקיע בזה, וכשהגיע ליל-שבת עדיין לא ה' בידו מה להגיד לפנייהם בזה, והתפלל אל ה' שיתן דבר בפיו, ובמשך סעודת ליל שבת היו רעיונותיו שקועים מאד בזה, עד שלפתע, כך סיפר, האיר ה' את עיניו!...

וכשבאו הצעירים הנ"ל להשיעור, ועדיין היו החומשים סגורים לפנייהם, אמר להם רבנו יחזקאל זצוק"ל: עוד לפני שאנחנו פותחים את החומשים ללמוד את פרשת השבוע, דעו לכם: שהיום נלמד פרשה שעושה אותנו אחראים ומחויבים לשמירת כל התורה כולה!... היום נלמד בתורה, שדבר שאין ביכולת האדם להתגבר על יצרו - התורה מתירה לו לעשות!... אין התורה אוסרת על האדם מה שאין ביכולתו לעמוד בו!... וממילא זו הוכחה וראי' שכל מה שאסרה התורה עלינו - הרי אנחנו יכולים לקיים את זה ולהישמר מזה!... אם כן אפוא אין לאף אחד תירוץ שאיננו יכול לשמור ולקיים!...

אם ה' זה בלתי אפשרי לקיים, היתה התורה מתירה זאת, כמו שהתירה יפת-תואר בפרשה שלנו!...

ועכשיו - המשיך רבנו זצוק"ל - נפתח את החומשים ונלמד את הפרשה הזו... ע"כ מ"פניני רבנו יחזקאל".

ושאל הרב זצ"ל: דאיך יתאימו הדברים הקדו' הנ"ל עם הא דחזינן דאסור מיהא בביאה שני? וכן, עם הא דמבוי להלן בהמשך הסוגיא: "בה, ולא בה ובחבירתה"?

מי שנצרך לאכול ביוהכ"פ, האם אח"כ צריך לשוב ולהתענות?

ע"י ברשב"א כאן כל דבריו הקדושים בהאי ענינא, ובסוף דבריו שם כותב הרשב"א וזה לשון קדשו: "... אבל יפת תואר לאו מצוה היא, שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, ולא דמיא אלא למי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו עד שיאורו עיניו ומשם ואילך באיסורי קאי, וה"נ מביאה ראשונה ואילך דנתקרה הדעת אסור" עכ"ל הרשב"א. ומבוי כאן בד' הרשב"א, דגם אם הוצרך לאכול ביוהכ"פ, מ"מ מכאן ואילך צריך לשוב ולהתענות.

ובשו"ת מהרש"ם [ח"א סוף סי' קכ"ג] העיר מד' הרשב"א הללו על ה"ערוך לנר" [בכריתות י"ב כ'] שנסתפק בחולה מסוכן שהוצרך לאכול ביוהכ"פ יותר מככותבת, ונתיישרה דעתו, האם אחר כך צריך לשוב ולהתענות, או דלמא דתו לא שייך ביה "תענו את נפשותיכם", דהא משאכל כבר אינו מעונה, וא"כ תו ל"ש בי' חיוב עינוי ביוהכ"פ זה. וכתב שם הערוך"ל, דאמנם יש לדחות ולומר דמצות "תענו" הוי כל רגע ורגע, אכן הסבירא נוטה כשיטה ראשונה, דכיון שכבר אכל ומייתבא דעת' אין שייך אצלו עוד עינוי, והניח זאת בצ"ע לדינא, ע"ש כ"ד הקדו'. ובאמת דבשו"ת

"בנין ציון" [סימן לד'] חזר בו וכתב דלדינא בודאי צריך אח"כ לשוב ולהתענות, ע"ש כ"ד הקדו'.

דף כ"ב א'

גמרא "ת"ר אם אמר יאמר - עד שיאמר וישנה".

יל"ע בהאי אמירה דעבד, האם בעינן שתהי' דוקא בלשון הקדש, או דמהניא בכל לשון? ואיך הדין באופן שאומר רק את התוכן אך אינו אומר את הלשון מלה במלה? ואיך הדין באופן שמגיש זאת להאדון בכתב? [א"ה: לכאור' כמו"כ נוכל לשאול: האם מהני בזה "שומע כעונה"? ויעוי' קה"י ברכות סי' י"ג, אות ה'].
זה לשון קדשו של הרמב"ם [בפ"ג מהל' עבדים ה"ט]: -

"כיצד רוצעין, מביאו לבית דין של שלשה ואומר דבריו בפניהם, מגישו בסוף שש אל הדלת או אל המזוזה כשהן עומדין בבנין, בין דלת ומזוזה של אדון בין של כל אדם" וכו' וכו'.

ומבואר בד' הרמב"ם, דצריך שתהא האמירה בפני בית דין. ולכאור' מפשטות הפסוקים בפרשת משפטים משמע דהאמירה היא להאדון - קודם שבאים לבית דין, דמריש כתיב: "ואם אמר יאמר העבד" וגו', ורק אח"כ "והגישו אדוניו אל האלקים", וצ"ע.

ומבואר כאן בד' הרמב"ם עוד, דלא בעינן דוקא דלת ומזוזה של אדון, אלא סגי אף בשל כל אדם. וע"ש בכס"מ שלא ציין מקור לזה. [וע"ש ב"ספר המפתח" מה שצינו בזה "לערוך השלחן" הל' יובל סי' מב אות יג, מ"ש].

וע"ש ב"ספר המפתח" שצינו לספר "שעת הכושר" בפ' משפטים ול"קנין פירות" [סי' ע"ז] שדנו: איך הדין בעבד שאין לו אוזן?

האם "ביתו" הוי רק אשתו, או גם בניו?

גמרא "ת"ר, לו אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים, אינו נרצע, שנאמר כי אהבך ואת ביתך".

מפשטות הגמ' מבואר, דבעינן שיהי' להאדון גם אשה וגם בנים, וילפינן לכל זה מקרא ד"ואת ביתך", ד"ביתך" מצריך אשה ומצריך גם בנים.

ורבותינו האחרונים זיע"א נתקשו בה, מאי שנא מכהן גדול ביום הכפורים דכתיב ביה: "וכפר בעדו ובעד ביתו" ודרשינן בריש יומא: ביתו זו אשתו, ולא מצרכינן שיהיו לו נמי בנים? ועמדו בזה המהרי"ט כאן בחדושו, וב"עצמות יוסף".

ובמהרי"ט כתב ליישב בב' דרכים. א', דבאמת הא דאיתא כאן דבעינן שיהי' לרבו "אשה ובנים" לאו דוקא הוא, אלא אגב דנקיט גבי דידי: "לו אשה ובנים", נקט נמי גבי אדון: "ולרבו אין אשה ובנים", ב' דהכא מענינא דקרא, דיהיב טעמא "כי אהבך ואת ביתך", ועיקר אהבה שהוא מחבב את הבנים למצוא חן בעיני אמם, דאשתו לאו אורח ארעא עכ"ל המהרי"ט.

וכהדרך הא' של המהרי"ט, כ"ה להדיא בתוס' הרא"ש כאן שכ' וז"ל קדשו: -

"נראה לי דאגב דנקט אשה ובנים גבי עבד נקט אשה ובנים גבי אדון, אבל אין צריך שיהי' לו בנים, דכתיב את ביתך והיינו אשה כדאמר גבי כ"ג וכפר בעדו ובעד ביתו שצריך שיהי' לו אשה, אבל אבנים לא קפיד" עכ"ל התורה"ש.

אכן הרמב"ם [בפ"ג מהל' עבדים ה"א] הביא ד' הברייתא כלשונה, ומשמע לכאן דס"ל ד"בנים" דוקא הוא.

וב"עצמות יוסף" כתב ליישב, דמיתורא ד"ואת" ילפינן דבעינן נמי בנים, ועי' "משנה למלך" [פ"ג ה"א] שכתב זאת בתורת קושיא על תירוצו הראשון של המהרי"ט הנ"ל, ע"ש.

והנה ב"גבורת ארי" ריש יומא העמיד הקושיא לאידך גיסא: מדוע לגבי כה"ג ביוהכ"פ סגי באשה לחוד, והרי חזינו הכא לענין רציעה דבעינן שיהיו להאדון נמי בנים, אלמא בנים נמי בכלל "בית" הם? ועל כך כתב שם בגבו"א וזה לשון קדשו: -

"ביתו זו אשתו. קשה לי דבפ"ק דקידושין [כב ע"א] גבי רציעת עבד עברי תניא, לו אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע, שנאמר כי אהבך ואת ביתך, אלמא בנים נמי בכלל בית הם, וא"כ כהן גדול ביוהכ"פ ליבעי נמי שיהיה לו בנים, ואמאי לא קפיד ר' יהודה אלא אשה בלבד, ובשום דוכתא לא מצינו שכה"ג ביוהכ"פ צריך להיות לו בנים. -

ושמא י"ל דהתם מואת יתירא קדריש לי' דהוי מצי למיכתב כי אהבך וביתך, את ביתך למה לי, לרבות בנים, אבל בכלל בית אינו אלא אשתו. ותדע דהכי הוא דהא גבי יבוס כתיב אשר לא יבנה את בית אחיו, וע"כ אאשה לחוד קאי, דבמקום בנים יבוס ליכא, אלא שאין זה ראייה כ"כ דהיכא דמוכח שאני. -

עוד י"ל אע"ג דבנים בכלל בית, הכא מוכח דביתו אינו אלא אשתו לחוד, דהא אי אמרת בנים הוי הכא בכלל בית ה"ה לבני בנים ואפי' בנות הרי הן כבני ביתו כדיליף לה בפ"ו דיבמות [סב ע"ב] מקרא, ולא תימא דווקא בני בנים או בני בנות הוא דהוי כבנים אבל לא למטה מהן דאתפליג דרא, זה אינו אלא אפי' כל יוצאי יריכו עד סוף כל הדורות כל זרעו כבנים הויין, וראיה לזה מהא דאמרין במס' יבמות סוף פ"ז [ע"א] וזרע אין לה, אין לי אלא זרעה זרע זרעה מנין, ת"ל וזרע אין לה עיין לה, אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מנין ת"ל וזרע אין לה עיין לה, ופרקי' והא אפיקתיה לזרע זרעה, ומשני זרע זרעה לא איצטריך קרא דבני בנים הרי הן כבנים כי איצטריך קרא לזרע פסול, והשתא אי ס"ד דבני בנים דוקא הוא דהוין כבנים אבל לא למטה מהן, אכתי תקשה זרע פסול מנין, דלמא אתי קרא לרבויהי בהא דזרע אין לה למטה מבני בנים דאינם כבנים. אלא ודאי ש"מ דכל זרעו עד סוף כל הדורות בכלל זרעו הן וכולן הרי הן כבנים, ולדידהו נמי לא צריך קרא לרבויהי דכולהו בכלל בנים נניחו וה"ה דכולהו בכלל ביתו הן, ואם אין לרבו לא בנים ולא בני בנים רק יש לו זרע ואפי' דור עשירי נרצע דבכלל ביתך דקרא הן, וכיון שכן אם איתא דהאי וכפר בעדו ובעד ביתו בנו בכלל הוי ה"ה כל יוצאי יריכו בכלל זה בין לענין שאין לו אלא אחד מזרעו ואפי' דור עשירי והשאר כולן מתו סגי לי' בהכי, וה"ה איפכא אם כולן קיימין כולן מתכפרין עמו דכיון דכולן בכלל ביתו הן אי אפשר להוציא אחד מהן מכלל כפרתן. והא ב' פעמים כתיב גבי פר כה"ג ביוהכ"פ וכפר בעדו ובעד ביתו, חד קודם הגרלת השעירים [ויקרא ט"ז] והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו, והשני אחר הגרלה נמי כתיב [שם פסוק י"א] והקריב אהרן וכו' וכפר בעדו ובעד ביתו, ואמרין בספ"ק דשבועות [יג ע"ב] אליבא דר"י דאמר כהנים בשאר עבירות מתכפרין בשעיר המשתלח, דהני וכפר בכפרת דברים הכתוב מדבר דהיינו וידוי, ובראשונה מתורה עליו ועל ביתו

ובשני' עליו ועל אחיו הכהנים - שכולן קרוין ביתו לפיכך צריך ב' וידוין, והשתא אי ס"ד דזרעו בכלל ביתו הוי בידוי ראשון כמו אשתו, התניח בכהנינן] דורות בעי ב' וידוין קמא עליו ועל אשתו ועל כל זרעו והשני בא להוסיף כל אחיו הכהנים, אבל באהרן גופי' דמשתעי ביה קרא - ב' וידוין למה לי, דהא כל כהנים זרעו הן וכיון שכבר התורה בידוי ראשון עליו ועל אשתו וכל זרעו בכלל וידוי שני למה לי, דהא זולת זרעו אין כהנים בעולם וכבר התורה עליהם בפעם ראשונה. ואע"ג דכל כהן גדול של דורות בכלל אהרן הן כדתני לקמן [ה' ע"א] וכפר הכהן אשר ימשח אותו מה ת"ל - כלומר כיון דכל הפרשה נאמרה באהרן ממילא כה"ג של דורות נמי בכלל הן, מ"מ הני מילי בדבר ששייך באהרן גופי' הוא הדין נמי כל כה"ג דעלמא במשמע, אבל מילתא דלא שייך באהרן כלל אלא לדורות לחוד אי אפשר לן להאמר באהרן, והשתא אי וידוי שנית ליתא באהרן משום דכבר כולן נכללו בראשונה לא ה"ל למיכתב זו אלא והקריב את פר החטאת סתמא, ולא הוי ליה להזכיר אהרן בכאן כיון דלא שייך וידוי זו בדידי' כלל. -

אלא ודאי אין בכלל ביתו וידוי א' אלא אשתו לחוד, ובידוי ב' נכללו בניו בכלל כל הכהנים, לפיכך ב' וידוין הללו נהגו גם באהרן, קמא עליו ועל אשתו ואין בניו בכלל, והשניה על בניו, וכיון דאין בניו בכלל וידוי ראשונה להתורות עליהם בפני עצמם אלא בכלל וידוי ב' של כהנים המה נכללים, אע"פ שאין בנים לכה"ג ביוהכ"פ לית לן בה הואיל שאין בכלל ביתו. וכו' וכו'. עכ"ל ה"גבורת ארי".

והרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א הוסיף, דד' הגבו"א מקבלים משנה תוקף לשיטת המדרש שהראה הגר"א זיע"א, דהאי פרשתא דאח"מ מייירי באהרן הכהן דווקא, לענין זה שאהרן דוקא הי' יכול לבא אל קדש הקדשים בכל עת שירצה.

והרה"ג ר' שלום צבי הכהן פישר [זלה"ה] שאל: אם נימא ד"בנים" דוקא, האם בעינן דוקא שני בנים, או דלמא דאפילו באחד סגי, ועל דרך: "ובני פלוא אליאב?" והראה הרה"ג ר' עקיבא וולקן זלה"ה שכבר עמד בזה ב"עצמות יוסף" כאן, ולא הכריע. ומייתי לה ב"משנה למלך" [פ"ג מהל' עבדים ה"א], אך הביא שם, דב"כנסת הגדולה" [יו"ד ח"ב בלשונות הרמב"ם] כתב, דאין מקום לספק, דפשיטא דבבן אחד סגי.

ויש לחקור עוד: האם סגי נמי בבנות? [א"ה: ע"ש ב"ספר המפתח" מה שצינו בזה, ועי' עוד בד' הגבו"א הנ"ל].

גמרא "הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו" וכו'.

מאי משמע "אוהב"?

שאלתי זאת פעם שני אנשים. אחד, לא נבון, התחיל להסביר לי פילוסופי שלימה... והשני, אדם נבון, אמר: אינני יודע!

גמרא "הוא חולה" וכו'.

מאי משמע "חולה"? איזה דרגה של חולי?

גמרא "כי טוב לו עמך - עמך במאכל עמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקי והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישר והוא יין חדש", וכו' וכו'.

שאלו הלומדים: האם זהו דוקא כשהם אוכלים ביחד?

ושוב הראו הלומדים בריטב"א כאן, שמתוך דבריו חזינו לכאן פשט אחר לגמרי בד"ה הגמרא, וזה לשון קדשו: -

"הא דאמרין עמך במאכל כו'. מסתברא דלאו עמך ממש, שיאכל מה שהוא אוכל ואפילו פסינוני או חלוט דחשיבא, אלא לומר שלא יתנהג בו מנהג עבד כנעני להאכילו פת סובין ולהשכיבו ע"ג קרקע, אלא כסתם לקיט ושכיר ישראל, והיינו דפריט בתר הכי שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, וזה נראה מבואר". עכ"ל הריטב"א.

גמרא "מכאן שרבו חייב במזונות בניו וכו', מכאן שרבו חייב במזונות אשתו".

כתב הריטב"א: "ומסתברא דמעשה ידיהם ומציאתן שלו תוך זמן זה, כמו שהי' של אביהן, דהא קאי בהדיקיה" עכ"ל. ועי' בזה בהרחבה ברמב"ן עה"ת בפרשת משפטים.

דף כ"ב ב'

גמרא "אילו נאמר וכו' הייתי אומר ידקור כנגד אזנו בדלת".

ואילו באמת הי' הדין כך, היו מבארים לנו עד היכן צריך לדקור בתוך הדלת.

גמרא "מה מזוזה מעומד" וכו'.

יל"ע, האם בעינן שהדלת והמזוזה יהיו פתוחים דוקא לתוך בית שיש בו ד' על ד'?

"איך החלפתי בעולם חולף - עולם עומד לעד לעולם"...

גמרא "מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית" וכו'.

הגאון הצדיק רבי יעקב גלינסקי [זצ"ל] אומר תמיד, שכך היו אומרים בנאוהרדוק: מה טעם מביאים אותו אצל הדלת? התשובה: הוא בא ואומר **"אהבתי..."** ובשביל האהבה הזאת שהוא אוהב את אדונו ואת אשתו ואת בניו הוא מבקש להמשיך להיות אצלו עבד, לפעמים זה לעוד חמש שנים, ולפעמים - לעוד עשר שנים, ולפעמים - חמשים שנה, תלוי כמה זמן שנשאר עד היובל. ועל כך באים אומרים לו: וכי מה סבור אתה - כמה זמן יחזיק ה"אהבתי" הזה? כמה זמן אתה חושב שזה יחזיק?... ומשום כך מביאים אותו אל הדלת, לרמוז לו: הנה, כשם שהדלת מסתובבת, כך גם ה"אהבתי" מסתובב! אולי מזה הוא יתעורר להבין. - וזהו בעצם כל לימוד המוסר, שכן אדם מוכן בשביל **"אהבתי..."** בשביל הנאות רגעיות וחולפות של **"עולם הזה" - הנאות זמניות של כבוד... ממון...** וכולי וכולי, בשביל זה הוא הולך ומוכר את הנצחיות שלו - **"ועבדו לעולם"**, הוא מפסיד את ה"עולם" את הנצחיות - את ה"עולם הבא" - הכל בשביל **"אהבתי" חולף וזמני!**...

גמרא "דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והוצאתים מעבדות לחירות" וכו'.

צריך פשט, היכן נאמר שם ביציאת מצרים הך קרא ד"כ לי בני ישראל עבדים" - ולא עבדים ל"עבדים", והרי לא נאמר זאת אלא להלן בפרשת בהר?

ואולם הנה כך הוא לשון קדשו של "המקנה" כאן: -

"... ומה שאמר ר"ש ברבי בשעה שפסחתי על המשקוף וכו' אין לפרש בעבור שהציל את הבכורים, דאם כן אין זה ענין לכל ישראל וגם אין ענין למ"ש כי לי בני ישראל עבדים, אלא הענין

הוא מה שאמר הקדוש ברוך הוא בתחלת התראה בשמות ד' כה אמר ה' בני בכורי ישראל ואומר אליך שלח את בני ויעבדני - הרי שאמר בלשון עבודה לכל ישראל. וכן היה בהזאות הדם על המשקוף והמזוזות שהיתה עבודה זו כשירה בכל ישראל כמו שאחז"ל ג' מזבחות היו במצרים ואין זה דומה לשאר היתר הבמות בזרים שלא היה בהן מתן דמי' שנקרא עבודה מפני שהריגת בכורים היה ע"מ זה שיהיו כל ישראל עבדים להשי"ת כמו שאמר שלח את בני ויעבדני ולכך התיר באותו שעה עבודה לכל ישראל, וז"ש שפסחתי על המשקוף אמרתי כי לי בני ישראל עבדים כי עי"ז אמר הקדוש ברוך הוא שלח את בני ויוציאם מעבדות לחירות וזהו דקאמר והוצאתם מעבדות לחירות וכו' וק"ל. ובחידושי התורה הארכתי בזה עכ"ל "המקנה".

במשנה "עבד כנעני נקנה" וכו'.

ברמב"ם [פ"ט מהל' עבדים ה"ב] איתא דגוי יכול למכור את בניו ובנותיו לעבדים כנענים, וב"ספר המפתח" שם ציינו לכמה אחרונים שדיברו, האם כוונת הרמב"ם דוקא בקטנים, או אפי' בגדולים, ע"ש. [א"ה: עי' בלשון קדשו של החזו"א זיע"א המועתק לעלן].

במשנה "עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה" - עיין פנ"י, ועי' חזו"א.

שם "עבד כנעני נקנה בכסף" וכו'.

זה לשון קדשו של החזו"א [באהע"ז סי' קמח לדף כ"ב]: -

"עבד כנעני נקנה בכסף, למש"כ הקצה"ח סי' רמ"ט סק"ב דגם כסף שיש לו להעבד קדם מכירה הוא של רבו, לכאורה לא שייך קנין כסף כיון [שהכסף חוזר לאדון. וי"ל דאיירי בראובן שלקח עבד משמעון. א"נ באב שמכר בניו קטנים שיכול למכור כמש"כ הר"מ פ"ט ה"א מה"ע. א"נ בהאכילו והשקוה בשוה פרוטה דהוי קנין כסף. א"נ שצוה ליתן כסף לאחרים מדין ערב. והא דאמר בגיטין י"ב ב' מ"ד צערא דיד' הוא ולא אמרינן נהי דדידי' הוא מ"מ לוכי רבו מידו כמו שזוכה במה שהיה לו קדם שנמכר, י"ל דצערא דיד' עדיף ויש לו זכ' בהם ולא זכ' להו רבו, וכמו שרפואתו דיד' ואפי' אם שחררו רבו לא יוכל ליקח דמי רפואתו מידו ולומר לו חזור על הפתחים ורפא את עצמך. עכ"ל החזו"א.

ובמקום אחר, בחזו"א [סי' ע"ג ס"ק י"ב] כותב שם החזו"א עוד סברא בזה, דכלפי כסף זה בעצמו שפעל את הקנין, כלפי אותו כסף ל"א "מה שקנה עבד קנה רבו", [ובחזו"א המסודר על סדר הש"ס "ברכות קדושין" נשמט זאת, ותוקן זאת בחזו"א שיצא לאור אח"כ על מסכת קדושין לבד].

ובאמת, דה"בית מאיר זיע"א בחדושו כאן תפס מאד להאי סברא, ע"ש שעמד בהערת החזו"א הנ"ל ומכאן מוכח לי דכסף הקנין על כרחין ששייך להעבד, ואינו חוזר להיות של האדון, ולא נכנס בכלל "מה שקנה עבד קנה רבו".

אמר התלמיד הכותב: הרב זצ"ל דיבר עוד בהאי ענינא, ובאו הדברים בהרחבה במשמה"ל כאן [סימן כט]. וכך נדפס שם: -

בס"ד יום ב' לס' מה טבו ז' תמוז תשמ"ט

הו"כ הדר"ג הרמה שליט"א

נעימות בימינו נצח!

אין מלה בלשוני להודות על ספרי דבי רב מר ניהו רבה שליט"א שזיכני בהם, ואתמול שלחתי צ"ק, הלא מצער הוא [הצ"ק] ותחי נפשי בעושר ספריו הכבירים הנפלאים, ויש לי בס"ד לכתוב כמה הערות קלות כמו שהן.

אמנם טרם יהי' כל שיח אכתוב קצת פטטיא דאורייתא דילי, מטיבותי וענותנותי דמר אמרינן בה טובא.

הנה לפני כמה ימים אמר לי ת"ח יקר אחד שליט"א מרגניתא נחמדה על דרך צחות בהא דמגילה דף ט"ז סוף ע"א "דאמר רב חסדא: זה בא בפרובולי וזה בא בפרובוטי [מרדכי בא אליו בטענת עושר, המן בא בטענת עוני, שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים בכבדי לחם, רש"י], אמר רב פפא: וקרו לי עבדא דמזדבן בטולמי דנהמא" [בככרות לחם, רש"י]. ושאל הנ"ל: מה רצו להגיד בזה שקראו לו להמן "עבדא דמזדבן בטולמי דנהמא"?

ואמר הנ"ל בדרך צחות עפ"י מה שבחזו"א לקדושין כ"ב ב' [בחזו"א אה"ע נשים סי' קמ"ח לר"פ כ"ב ב', דף רפ"ה ע"א טור א' מרפי הספר] עורר בהא דתנן "עבד כנעני נקנה בכסף", דלמש"כ הקצה"ח סי' רמ"ט ס"ק ב' דגם כסף שיש לו להעבד קודם מכירה הוא של רבו לכאורה לא שייך קנין כסף, כיון שהכסף חוזר לאדון, ועל זה כתב החזו"א ד"ל בארבעה אופנים: "דאידי בראובן שלקח עבד משמעון, א"נ באב שמכר בניו קטנים שיכול למכור כמש"כ הרמב"ם פ"ט ה"א מהלכות עבדים, א"נ בהאכילו והשקהו בשוה פרוטה דהוי קנין כסף, א"נ שצוה ליתן כסף לאחרים מדין ערב", עכ"ל החזו"א.

וזה הוא שקראו להמן "עבדא דמזדבן בטולמי דנהמא", שהרי לא קנהו מרדכי מאדון אחר, ולא מאביו, כתרי תירוצי קמאי דחזו"א, אלא מעצמו, ובוזה הלא יש לשאול שהכסף חוזר למרדכי, ואם כן לא קנהו, ולזה קראו לו "עבדא דמזדבן בטולמי דנהמא", שקנהו מרדכי בככרות לחם, או שהאכילו, או שנתן לו שיהיו שלו רק כשאוכלם, ואז יחול הקנין עבדות, וזה נחמד מאד על דרך הצחות.

והנה בעצם הערת החזו"א הלום ראיתי שכבר עמד בזה ב"חדושי בית מאיר" על הש"ס שם בקדושין כ"ב ב', והוכיח משאלה זו שהכסף קנין על כרחין ששייך להעבד, ואינו חוזר להיות של האדון, ולא נכנס בכלל מה שקנה עבד קנה רבו.

ולכא"ו צ"ע מה הוכחה היא זו, והלא אפשר לומר דמיירי בחד מארבעה גווני דחזו"א הנ"ל?

וביארנו הלומדים שי' דה"בית מאיר" הי' משמע לי' לשון המשנה "עבד כנעני נקנה בכסף" כפשוטו, שהוא עצמו [ולא בעליו הקודם, ולא אביו] מקבל כסף [ולא אוכל שוה כסף לתוך פיו, ולא מדין ערב, שהוא לא קיבל, אלא האחר שהוא ציוה לתת לו], ומזה הוכיח שהכסף הזה שייך לו.

והנה ראיתי בחזו"א שלי בגליון הספר מצוין לעיין במש"כ רבנו בספר זה לעיל סי' ע"ג ס"ק י"ב, ועיינתי שם וראיתי כי דברי רבנו הקדוש החזו"א עשירים שם במקום אחר, ובעניי צריך לי ביאור דבריו הקדושים שם.

דהנה זה לשון קדשו של החזו"א שם: "...ועי' בשעה"מ הל' עבדים שהוכיח מדברי תו' יבמות ס"ז א' דלא אשכחו קנינו שקנה קנין בעבדים דאפילו מה שיש לו לעבד בעודו נכרי קודם שנמכר לעבד קנה רבו, ומיהו קשה הלא

עבד כנעני נקנה בכסף כדאמר יבמות מ"ז א' אימא בכספא ובטבילה אלמא דקני להו לכספא, ואפשר דהני כספא ודאי אין לרבו רשות מן הדין, אבל שאר נכסיו קנה אדון, אבל אכתי מש"ל עבד שקנה עבדים שקנה בכסף קנינו וכיון שאין לן למידק מדברי תו' אפשר דאין הרב קונה מה שיש לו, עכ"ל החזו"א.

וכמה עשירים דבריו הקדושים שבאו כל כך ברמיזה ובקיצור, ותא חזי שלא הביא החזו"א לשאול ממתניתין דקדושין דעבד כנעני נקנה בכסף, אלא מיבמות מ"ז א' "אימא בכספא ובטבילה" "אלמא דקני להו לכספא", ולכא"ו הוא פלא עצום, אבל הנה מה עמקו מחשבותיו ורמו דרכיו, דהמשנה בקידושין הלא אפשר לפרש כמש"כ הוא ז"ל שם דמיירי בקנה את העבד כנעני מאדון קודם [שקנהו בשטר], או מאביו, אבל ביבמות מ"ז א' הלא מיירי שם מפורש בקנה את העבד גופי' מעצמו, דבכה"ג לא מהני שיקדום ויטבול עצמו לשם בן חורין, ועל זה אמרו שם "פריך רב אחא אימא בכספא ובטבילה" הרי דמיירי בכספא שנותן להעבד עצמו.

ומכאן שפיר הוכיח החזו"א [מה שאי אפשר להוכיח מהמשנה דקדושין כנ"ל] "אלמא דקני להו לכספא, ואפשר דהני כספא ודאי אין לרבו רשות מן הדין, אבל שאר נכסיו קנה אדון" [לשון החזו"א].

אלא שד"צ צל"ע מה הראי', והלא כתב החזו"א ז"ל גופי' הנ"ל בקדושין כ"ב ב' דאפשר שקנהו בהאכילו והשקהו, או מדין ערב, וא"כ גם מהגמרא דיבמות מ"ז א' אין רא' שקונה העבד כנעני להכסף שנקנה בו, דהאי "כספא" יכול להתפרש בשוה כסף שהאכילו והשקהו, או בכסף שקיבל מדין ערב, שצוה להקונה אותו ליתנו לאחרים, וכמו שפירש החזו"א כה"ג להמשנה ד"עבד כנעני נקנה בכסף" הכי נמי יתפרש כן "ואימא בכספא ובטבילה" דיבמות מ"ז א', וצל"ע בזה.

והנה חתני רש"י שליט"א הראה לי מקום בהאי ענינא לעיין ב"המקנה" בקדושין ז' א', ואני עני הכל חדש בשבילי למיעוט ידיעותי, אבל מסתמא כבר ידועים הדברים היטב לכבוד הדר"ג שליט"א, דהנה ראיתי שם ב"המקנה" ששואל דין ערב גם כן איכא למילף מעבד כנעני, מקנייתו דעבד כנעני שהיא בכסף, ולא יתכן שיהי' הכסף קנין קנוי להעבד כנעני, דקנייתו מרבו באה כאחד עם הדין דמה שקנה עבד קנה רבו, ועל כרחך דמיירי באב שלוקח הכסף, ולא שהאב הוא המוכר, דאין לו זכות לזה, אלא שהאב לוקח הכסף בשביל הבן, והרי זה דין ערב, שהכסף ניתן לאביו, והוא נקנה לרבו, ומסיק שם "המקנה" ד"ל דבאמת הכסף ניתן להעבד עצמו, ונקנה בו, ואח"כ נהי' הדין דמה שקנה עבד קנה רבו. כמדוד' שזו היא כוונת "המקנה" בדבריו הקדושים שם.

ולאיש פשוט המוני כמוני לא מובן אם הדברים הקדושים הללו הם בהעלם דברי הרמב"ם פ"ט מעבדים ה"ב שאב הגוי מוכר את בניו לעבדים כנעניים, והוא מהתו"כ פ' בהר, ש"המקנה" כותב שאין לאב זכות על זה, או ש"המקנה" מפרש שמוכר היינו שמקבל הכסף מדין ערב, וצריך לי רב לכל זה, ואבקשה נא שיאיר עיני בכוונת אדונינו קדושו גאון עוזנו "המקנה" ז"ע"א.

ובמסקנת "המקנה" הנ"ל למדנו חידוש, דהנה ה"בית מאיר" כתב בקדושין כ"ב ב' דצ"ל שהכסף קנין נשאר שלו, וכ"כ בחזו"א אה"ע נשים סי' ע"ג ס"ק י"ב, אבל "המקנה" כותב ד"ל שהכסף נהי' שלו, ובוזה נפעל קנינו לעבד כנעני, ואח"כ יהי' שייך לרבו.

ואם השעה"מ המובא בחזו"א אה"ע נשים סי' ע"ג ס"ק י"ב הנ"ל יסבור כדרך
המקנה" בזה א"כ הלא יתיישב מה שטען עליו החזו"א לדחות ראייתו מדברי
התוס' יבמות ס"ו א' שכתבו דלא שייך בעבדיו כנעניים שקנו עבדים שאין
להם במה לקנות, והוכיח מכאן השעה"מ שגם מה שה' שלו מקודם שייך
לרבו, ועל זה שאל החזו"א דעב"פ הלא כסף קנינו שייך לו, וממילא אין ראי'
מהתוס', עיי"ה בחזו"א.

והוא מפני שנקט החזו"א שאם כסף קנינו שייך לו הרי זה לעולם שלו, וא"כ
נשארו דברי התוס' ביבמות בצ"ע.

אבל אם כ"המקנה" כי אז א"ש היטב, דאחרי שנפעל הקנין שב הכסף לרבו
מדן מה שקנה עבד קנה רבו, ואם כן שפיר אין לעבד במה לקנות עבדים.

וצ"ב בזה אם נכונים הדברים הנ"ל, או שיש לי כאן טעות בכל זה.

כבר ארכו הדברים טובא, ונשתייר דיו בקולמוס, ועדיין לא הגעתי למה
שרציתי לכתוב משהו בספרי הדר"ג שליט"א החדשים, ועוד חזון למועד
בל"ג בעזה"י.

וכעת אחתום כאן בכפילת ההודאה והברכה עד בלי די ובצפיה לשמוע
חזו"ד כבוד הדר"ג שליט"א בכל האמור

ביקרא דאורייתא

מ. מ. ש.

במשנה "עבד כנעני נקנה בכסף" כדילפינן לה בגיטין ל"ט א'
מקרא ד"הפדית לא נפדתה" וכ"כ בחזו"א... וב"אבי עזרי" [פ"א
מהל' מכירה ה"ד]. - **"ובשטר"** - ילפינן לה להלן [כ"ג א'] מגז"ש
ד"ל לה" מאשה, ע"ש.

רש"י [ד"ה וקונה את עצמו] **"מיד רבו"**. - מה רוצה רש"י בזה?

המקור לדין "מה שקנה עבד קנה רבו"

רש"י [ד"ה בכסף] **"דקסבר אין קנין לעבד בלא רבו"**.

יש לברר, מנין המקור בקראי לעיקר הדין ד"מה שקנה עבד קנה
רבו"?

וב"מנחת נתן" הראה בזה את ד' רש"י בב"מ י"ב א', אהא דתנן
שם: "מציאת עבדו ושפחתו הכנענים הרי אלו שלו" וכתב שם
רש"י וזה לשון קדשו: **"שהרי גופו קנוי לו עולמית, כדכתיב
והתנחלתם וגו'"** עכ"ל רש"י שם והיינו לכאן, דמהאי קרא
ד"והתנחלתם" ילפי' דגופו קנוי, ומדגופו קנוי ממילא מה שקנה
העבד קנה רבו, [אמר התלמיד הכותב: לכאן הי' אפשר לפרש דכוונת
רש"י שם לבאר את עיקר דין המשנה שם, דהנה להלן שם איתא: "מציאת
עבדו ושפחתו העברים הרי אלו שלהן", והוקשה לרש"י דמה בין עבדו
ושפחתו העברים לעבדו ושפחתו הכנענים, והרי עבד עברי נמי גופו קנוי
כמבאר בקדושין ט"ז א': ולכך כתב רש"י, דמ"מ שאני עבד כנעני דגופו קנוי
לו "עולמית", ואהא הביא רש"י מקור מהקרא ד"והתנחלתם וגו' לעולם בהם
תעבדו", - וצריך בירור].

בס"ד בין השמשות לעש"ק ויצא ח' כסלו תשס"ט

הנה נוסף על מה שה"מנחת נתן" גר"ו האיר לארץ ולדרים עלי' בזה שגילה
לכל מי שלא ידע את המקור להלכה הרווחת בש"ס שמה שקנה עבד קנה
רבו — מנלן הלכה זו? והראה הנ"ל ברש"י הקדוש במשנה ב"מ י"ב א'
שכותב שילפינן לה מהא דכתיב בחומש ויקרא פ' בהר "והתנחלתם אותם
לבניכם אחריכם לרשת אחוזה", ושכמ"ה, [שרש"י שם במשנה כתב שמפני
הפסוק הזה עבד כנעני גופו קנוי, ולכן מציאתו לרבו].

הנה בס"ד למדנו כעת שיש כבר רמז קודם לזה בחומש בראשית בפ'
תולדות [כ"ז ל"ז] "ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו
נתתי לו לעבדים" וגו', וכתב רש"י הקדוש: "הן גביר — ברכה זו שביעית
היא, והוא עושה אותה ראשונה? אלא אמר לו: מה תועלת לך בברכה? אם
תקנה נכסים — שלו הם, שהרי גביר שמתיו לך [א"ה]: "ואת כל אחיו נתתי
לו לעבדים", ועי' רמב"ן שם], ומה שקנה עבד קנה רבו! עכ"ל רש"י הקדוש.

ועיין רמב"ן פ' נח [ט' כ"ו]. [משמח"ל].

**גמרא "אי מה שדה אחוזה חוזרת לבעלים ביובל אף עבד כנעני
חוזר לבעלים ביובל, תלמוד לומר" וכו'.**

הראה הרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה] בריטב"א ובשיטה ל"נ למי
שכתבו, דלפום הך ס"ד דעבד כנעני נמי יוצא ביובל, הי' הדין
דאם מכר עצמו אזי כאשר מגיע היובל פקע שיעבודו ומשתחרר.

**גמרא "אחזה בטלפה, בשערה, באורף שעלי', בשליף שעלי',
בפרומבי' שבפיה, ובזוג שבצוארה"**. הבריתא כאן הולכת
בהדרגה ובאופן של "לא זו אף זו", דמתחילה אשמעינן
ב"טלפה" שהוא ממש מגופה, ושוב אשמעינן "בשערה" דזהו
חידוש טפי מאחר דעומד ליגנז, ואח"כ "באוכף" שזהו דבר
חיצוני ואח"כ בשליף שעלי' [דהיינו משא] שזהו עוד יותר חיצוני,
ואח"כ "פרומבי' שבפיה" שזהו בעל כרחא של הבהמה ולכן זה
פחות משתייך אליה. [א"ה: ולא פירש הרב זצ"ל מהו החידוש טפי "בזוג
שבצוארה"?]

דף כ"ג ב'

"שלוחי דרחמנא"...

גמרא "הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו".

כשהי' רבנו יחזקאל זצוק"ל מלמד את הסוגיא ד"הני כהני שלוחי דרחמנא
או שלוחי דידן" [נדרים ל"ה ב' וקדושין כ"ג ב'], הי' מבאר במתק לשונו הזהב כך:

אין הביאור של "שלוחי דרחמנא" דומה כלל להביאור של "שלוחי דידן",
והם שני ענינים נפרדים לגמרי.

"שלוחי דידן" - היינו שליחות ממש, שעלינו להקריב את הקרבן, והכהנים
מקריבים אותו בשליחותנו, כמו כל שליחות.

אבל **"שלוחי דרחמנא"** - אין זו שליחות, שהלא כמובן אין הביאור שעל
רחמנא החיוב לעשות, והכהנים עושים שליחותו בשבילו, שזה הבל הוא,
אלא **"שלוחי דרחמנא"** הביאור הוא: שהם מקיימים מצות הש"ת להקריב
את הקרבנות... [פניני רבנו יחזקאל].

והא לך לשון קדשו של רבנו יונה ב"שערי תשובה" [שער ב' אות כא].

"ומי שחננו השם יתברך דעה, ישיב אל לבו כי השם יתברך שלחו בעולם הזה, לשמור משמרתו ותורתו וחוקותיו ומצותיו, ולא יפקח עיניו זולתי לעשות שליחותו. ולקץ הימים, אם עשה שליחותו באמונה, ישוב ובא ברנה, ושמחת עולם על ראשו, כעבד אשר שלחו המלך לעבר הים, שאין עיניו ולבו זולתי על דבר שליחותו, עד שובו על אדוניו. וכן אמר שלמה עליו השלום (משלי כב, יט: כא) להיות בד' מבטחך וגו'. להודיעך קשט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשלחך" עכ"ל. [א"ה: ראה "שלמי שרה" סימן ח' עמ' קד].

תוס' [ד"ה מהו שיעשה] מד' התוס' דילן למדו רבותינו האחרונים זיע"א, דאף היכא דמצד עצמו הי' מהני מדין זכאי, מ"מ אם נחתי הבעלים לדין שליחות שוב לא מהני אלא רק מתורת שליחות, ולא מתורת זכאי, - כך מבואר בשו"ת "באר יצחק" [או"ח סימן א], וכך הי' מרגלא בפומי דהרבי "החזון יחזקאל" זיע"א, - ואולם החזון יחזקאל זיע"א אינו מסכים לזה וכו'. [א"ה: ראה בהרחבה להלן ס"ב א].

רש"י [ד"ה קנין] "ואשה כי עבד הואיל ובעלה זכאי במעשה ידי ובמציאתה" וכו'.

לכאור' צריך לפרש, דמ"מ חלוק עבד מאשה, דבעבד הוא מדאורייתא, אך באשה אי"ז אלא מדרבנן.

גמרא "ר' מאיר סבר כי אמר ליה קני עבד וקני רביה, וכי אמר ליה על מנת - לא כלום קאמר ליה".

זה לשון קדשו של תוס' הרא"ש: -

"ר"מ סבר כי א"ל קני עבד וקנה רביה וכי א"ל ע"מ לאו כלום קאמר ליה. ואפי"א ע"מ שאין לרבך רשות בו קני לך, לא הי' מועיל, משום דיד עבד כיד רבו והוי כנותן מתנה לחבירו וא"ל ע"מ שלא יהא שלך קני לך, דקנה, דכל תנאי שסותר המעשה לא הוי תנאי, וכן נמי אם אמר לר"מ אליבא דר"א ע"מ שתצא לחירות קנה לך, לא מהני, כיון דיד עבד כיד רבו". עכ"ל התורא"ש.

ובחדושי הרשב"א כאן כתב וז"ל קדשו: -

הא דאמר' [לעיל] הב"ע כגון דאקני ליה אחר מנה וא"ל ע"מ שאין לרבך רשות בהן וכו' וכי אמר ליה ע"מ לאו כלום קאמר. תימה והיאך אפשר לומר כן שאם התנה עליו שלא יקנה רבו שיקנה בעל כרחו של נותן, והרי הוא כפל תנאי - לדברי ר"מ - שאם יקנה רבו שלא תהיה מתנתו מתנה כלל, וא"כ היאך קנה רבו ולמה אין מתנתו בטלה. וי"מ שהטעם בזה מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה שתנאו בטל, לפי שכל תנאי שעוקר את המעשה אינו תנאי, לפי שמשעה שאמר לאשה הרי את מקודשת לי או לעבד הרי מתנה זו נתונה לך חל המעשה שהרי ראוי הוא לחול ולהתקיים שלא יהא לרבו רשות בו ושלא תהא לאשה שאר כסות ועונה על בעלה, ואילו אינן מבטלין מתנאי המתנה ולא כלום, אלא שדבר תורה שאין אישות בלא שאר כסות ועונה ואין יד לעבד בלא רבו, וכיון שחל המעשה לא חל לחצאין, אבל שאר תנאים דעלמא דמי שהתנו עליו מבטל תנאו מדעתו, בטל המעשה בביטול של תנאי, לפי שהיה כח בתנאי להתקיים בקיומו של מעשה, וכיון שלא נתקיים התנאי נתבטל המעשה, ואינן דומין לזה שמשעה שחל המעשה בטל התנאי. ורבנן דמודו בהכי לדעת ר' אלעזר ופליגי בע"מ שתצא בו לחירות, משום דסבירא להו דמתנה שתצא בו לחירות לאו מדי יחיב לעבד כי היכי דנימא ביה מתנה על מה שכתוב בתורה, אלא מתנה

הוא דקא יהיב לאדון ע"מ שיוציא עבדו לחירות. וכלשון הזה כתב רבי' האיי גאון ז"ל בספר המקח בשער ה', כגון שאמר לו נותן המתנה הילך מתנה זו ע"מ שיוציאך רבך לחירות, וכלומר כדי שיקח הוא מתנה זו ויוציאך בה לחירות, ע"כ. -

והראב"ד ז"ל פ', דטעמא דמלתא משום דיד עבד כיד רבו לזכות בו לאדון אמרינן אבל לא לחוב לו, והלכך ס"ל לר"מ דכיון דאמר ליה קני עבד וקני רביה, דכשנתנו לעבד כאלו נתנו לאדון ממש, וכשהתנה עם העבד כאלו התנה עם אחר, ואין זה כשאר תנאין דעלמא דמתנה עם מקבל המתנה בעצמו. ורבנן סברי דמעיקרא קני עבד, אלא דלכי זכי עבד זכי אדון מכח זכיית העבד, והלכך כשהתנה עם העבד הו"ל כשאר תנאין דעלמא דמתנה עם מקבל המתנה בעצמו, וכיון שכן תנאו קיים, דאי אמרת מ"מ לזכי אדון מיד עבד כבר קדמו תנאי נותן שלא יהא לרבו רשות בו. ואתא ר' אליעזר למימר דאין יד לעבד כלל ואין לו קנין בלא רבו ואפילו לרבנן, אבל כשאמר לו על מנת שתצא בו לחירות אפילו הכי לעבד לא יהיב מדי אלא דאמר לו ע"מ שתצא בו לחירות עכ"ל הרשב"א. וע"ש ברשב"א כל דבריו הקדושים בזה, ובמש"כ בזה אדמו"ר ה"חזון יחזקאל" זיע"א [בעמ' 16].

דף כ"ד א'

רש"י [ד"ה ע"מ] "רבנן סברי כי אמר לה קני, קנה ליה בעלה" וכו'.

לכאור', הא אי"ז אלא מדרבנן?

גמרא "אמר אביי איפוך" וכו'.

איזה ברייתא הופכים?

בענין ירושה במעשר שני למייד מעשר שני ממון גבוה הוא
[בדברי הראב"ד בפ"י לתו"כ פ' בחקותי]

גמרא "ור"מ לטעמי' דאמר מעשר ממון הקדש הוא" וכו'.

וברש"י [ד"ה ור"מ]: "ממון גבוה הוא", וכ"ה לשון הגמרא בשאר דוכתי.

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל את מה שנדפס במשמה"ל סימן ל', וכך נדפס שם: -

קידושין כ"ד א' דבא אמר: לעולם לא תיפוך, והכא במעשר דאתא מבי נשא עסקינן, ור' מאיר לטעמי' דאמר מעשר ממון הקדש הוא, ולא קני לי' בעל..."

וברש"י: "דאייתי מבי נשא - שמת אביה, והי' לו מעשר שני, וירשתה עם שאר נכסים... ור' מאיר לטעמי' דאמר לקמן בפ"ב מעשר ממון גבוה הוא, ואכילתו משולחן גבוה הוא...".

ובזבחים ו' א' מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד, אלא מעתה גבי מעשר, דכתיב ואם גאל יגאל לרבות את הזורש...".

וברש"י: "אם גאל יגאל איש ממעשרו לרבות יורש, שמוסיף חומש ופודה את מעשר אביו".

והראב"ד בפירושו לת"כ פ' בחקותי כתב על הדרשא הו' [ד"אם גאל יגאל לרבות את הירוש'] בזה הלשון:

"ואת הירוש — אדם הירוש מעשר שני מאביו, ופדאו, מוסיף חומש, אע"פ שלא הפרישו הוא, מ"מ הרי הוא שלו עכשיו.

וקשיא לי: יורש למה לי לרבווי, לא יהא אלא שניתן לו, מי לא מוסיף עלי' חומש?

ואיכא למימר: דמקבל מתנה וירוש חדא שיטה נינהו.

וקמל"ן דמעשר ממון הדיוט הוא, ומצי לאורותי' לבר', ומצי נמי למיהבי' במתנה, וכי פריק לי' יורש ומקבל מתנה — מעשר דנפשי' פריק, ומוסיף חומש, דלר' מאיר, דאמר מעשר ממון גבוה הוא, — לא מצי יהיב לי' במתנה, ולא מצי לאורותי' לבר'.

אי נמי הא דקתני יורש, ולא קאמר מקבל מתנה, אפי' לר' מאיר דקאמר לי', ואע"ג דבמתנה לא מצי יהיב לי', לענין ירושה מודה, דירוש במקום אב קאי, וכי פריק לי' יהיב חומש, כדאשכחן לענין גאולת ההקדשות, שהירוש עומד במקום אביו גם כן להוסיף חומש, שהקדש אינו יכול לא ליתנו במתנה, ולא להורישו, ואפילו הכי אמר רחמנא רביי', הכא נמי רחמנא רבייהו'.

עכ"ל הראב"ד בפירושו לת"כ פ' בחקותי.

הרי שבפירושו הראשון סובר הראב"ד "דלר' מאיר, דאמר מעשר ממון גבוה הוא, — לא מצי יהיב לי' במתנה, ולא מצי לאורותי' לבר'". וליכא לר' מאיר לדינא דירוש מוסיף חומש כשפודה מעשר שני של אביו, דכיון דממון גבוה הוא — לית' בירושה.

ועל זה הקשה הגאון הקדוש רבי מנחם זמבה זצוק"ל קושיא עצומה מש"ס דילן דקידושין כ"ד א', דמבואר שם בברייתא שלר' מאיר אשה פודה מעשר שני, ואוקמה שם רבא בגמרא דהכא במעשר דאתא מבי נשא עסקינן, שמת אבי', והי' לו מעשר שני, והבת ירשה את המע"ש, ועל מע"ש זה שבא לה בירושה אמר ר' מאיר שפודה אותו, וא"כ מבואר כאן להדיא בגמרא, שאפילו לר"מ, שסובר שמע"ש ממון גבוה הוא, מ"מ הדין הוא שהירוש את המע"ש יפדה אותו, ומה שפודה אותו בלי חומש — היינו מפני שהיא אשה, עיי"ש ברש"י ובתוס', אבל באיש הירוש מע"ש מאביו — פודה בהוספת חומש, וא"כ צע"ג מכאן על הראב"ד הנ"ל בפירושו הראשון שכתב דלר' מאיר ליכא להאי דינא.

ואעתיק בזה מכתב שכתבתי בעזהש"ת בהאי ענינא לחכ"א שחשב לרפא על נקלה, בדברים שאינם, את שבר הקושיא העצומה שהקשה הגאון הקדוש ר' מנחם זמבה זצוק"ל הי"ד, כמו שיתבאר בפנים, ובאמת לא העלה לה מזוור, ואכתי צריך נגר ובר נגר דיפרקניה, כאשר יראה כל מעיין אשר ישר הולך.

בס"ד יום א' תולדות כ"ג חשון תשמ"א

שלו' רב וכו"ס לכת"ד שליט"א!

הנה קושיית הגה"ק ר' מנחם זמבה זצוק"ל על הראב"ד בת"כ פ' בחקותי מהגמ' הקדושה דקידושין כ"ד א' היא קושיא אלימתא טובא וצריך נגר ובר

נגר דיפרקניה, כי בגמרא דקידושין הנ"ל מבואר בברייתא שלר' מאיר אשה פודה מעשר שני, ואוקמה שם רבא בגמרא ד"הכא במעשר דאתא מבי נשא עסקינן", שמת אבי' והי' לו מעשר שני, והבת ירשה את המע"ש, ועל מע"ש זה שבא לה בירושה אמר ר' מאיר שפודה אותו, וא"כ מבואר כאן להדיא בגמרא שאפילו לר"מ שסובר שמע"ש ממון גבוה הוא, מ"מ הדין הוא שהירוש את המע"ש יפדה אותו, ומה שמבואר בברייתא שהיא פודה בלא חומש, היינו מפני שהיא אשה, או מטעמא דרש"י שהמעשר שלה והזוי של הבעל והוי מעשר דחד וזוי דחד, או מטעמא דר"ת דאשה נתמטטה מחומש אפי' כשפודה מע"ש שלה בזוי דידה, ואמנם יעוי"ש בראב"ד בת"כ בתחלת ה"י ויש לדון איך סובר במחלוקת רש"י ור"ת זו, אך עכ"פ כל זה באשה, אבל באיש שירש מע"ש של אביו גם לרש"י וגם לר"ת כשיפדה במעות דילי' יוסיף חומש, דקרינן בי' "ממעשרו", כאילו הוא הי' המפריש, ועכ"פ מבואר כאן בסוגיא להדיא דגם לר"מ הירוש הוא הפודה את המע"ש.

ואילו הראב"ד בת"כ כתב על הא דאמרו שם "ואם גאל יגאל לרבות את הירוש" וזה לשון קדשו: "קמל"ן דמעשר ממון הדיוט הוא, ומצי לאורותי' לבר', ומצי נמי למיהבי' במתנה, וכי פריק לי' יורש ומקבל מתנה — מעשר דנפשי' פריק, ומוסיף חומש, דלר' מאיר, דאמר מעשר ממון גבוה הוא, — לא מצי יהיב לי' במתנה, ולא מצי לאורותי' לבר'". עכ"ל הראב"ד, כלומר שלר"מ לא יתכן האי דינא ד"לרבות את הירוש" לפדיון מע"ש ותוספת חומש כאילו היה הבעלים המפריש בעצמו, וע"ז צע"ג מהגמרא דקידושין הנ"ל שמבואר להדיא שלר"מ הירוש פודה מעשר שני.

וזהי קושיית הגרמ"ז זצוק"ל העצומה מאד. ולפי"ז לא מובן כלל מה שכתב בת"ד לתרץ קושיית הגרמ"ז על הראב"ד בזה הלשון: "דמה דכתב הראב"ד ז"ל דלר' מאיר דאמר מעשר שני ממון גבוה לית' בירושה, כוונתו על גוף המעשר, דהוי ממון גבוה, שפיר לית' בירושה, אמנם הטוה"נ שבו שפיר אית בי' דין ירושה לדעת הש"ך ז"ל ודעימי' ככל טוה"נ שבמתנות כהונה, ולפי"ז מה דאיתא בש"ס קדושין הכא במעשר דאתא מבי נשא עסקינן, דלהאשה יש בזה דין ירושה, היינו לטוה"נ שבמעשר, דזה שפיר יורשת אבל לא את גוף המעשר, דזה הוי ממון גבוה, ואינה יורשת וכדברי הראב"ד ז"ל, וכן נמי לא קני לי' בעל לגוף המעשר דהוי ממון גבוה, ולכן לר"מ פודה בלא חומש דלא הוי ממעשרו. ומויזשים בעזה"י דברי הראב"ד ז"ל מקושייתו החמורה של הגאון הרמ"ז ז"ל וא"ש", עכ"ל התירוצין.

אבל מה אעשה איש פשוט כמוני שבעניי איני רואה כאן אפילו התחלת תירוצין, דאפילו לו יהיבנא לי' שהירושה היא על הטוה"נ שבמעשר, אבל מ"מ סו"ס הלא דבר זה מבואר בגמרא להדיא שעם דין ירושה זה שפיר יכול הירוש לפדות את המע"ש גם לר"מ, וא"כ הלא זהו מה שקשה על הראב"ד, שאומר שלר"מ ל"ש שירש יפדה מע"ש ממון גבוה, והדין שבת"כ שירש פודה יתכן רק לר' יהודה דס"ל מע"ש ממון הדיוט, אבל לר"מ ל"ש ירושה ול"ש פדיון, והא קמן ש"ס מפורש שלר"מ יורש פודה מע"ש ממון גבוה, ומה נועיל כשנקרא לזה שם חדש: "ירושה על הטוה"נ", אבל סו"ס יורש מה שירש, ועי"ז נהי' הוא הבעלים לפדיון המע"ש, כמבואר להדיא בגמרא דלר"מ הירוש פודה מע"ש ממון גבוה, וזהו הקושיא העצומה של הגרמ"ז זצוק"ל על הראב"ד, ולענ"ד עדיין לא העלה כת"ד שליט"א בדבריו אפילו התחלת תירוצין לקושיא עצומה זו.

ובר מן דין בכלל לא מובן כל המושג של "טובת הנאה" במע"ש, דטוה"נ היינו במתנות כהונה ולוי' ומתנות עניים, שצריך ליתנן לכהן או ללוי או לעני, ויש להבעלים טוה"נ ליתנן למי שירצה, אבל מע"ש הלא הוא של

הבעלים, ואכילתו שלו, ומה שייך כאן ענין טוה"נ כלל, ומפורש אמרו בספרי פ' נשא: "ואיש את קדשיו לו יהיו" — קאי על מע"ש ונטע רבעי, "ואיש את קדשיו לו יהיו" — היינו התרומות שצריך ליתן לכהן — "לו יהיו" הטוה"נ, וכן מבואר שם ברמב"ן נשא ה' ט', ופשוט של"ש כלל ענין טוה"נ במע"ש.

ומבואר להדיא בתו"כ וברמב"ן דמעשר שני הרי הוא לבעלים כממונו, ואע"פ שנקרא קדש, ולא שייך בו כל ענין טובת הנאה לבעלים, דענין זה שייך רק בניתנים לכהן, שטובת הנאתם לבעלים, משא"כ במעשר שני [והדומים לו] לא שייך ענין טובת הנאה לבעלים, אלא שהם לגמרי ממון בעלים.

וכבוד אחי הגדול הגאון ר' שמואל הלוי שליט"א הגאב"ד דקרית אתא הראה לי שכן מפורש בירושלמי דמאי פ"ד ה"ג: "מה אם שני שאין לרבו טובת הנאה" וכו', ועיי"ש בפנ"מ, אמנם עיי"ש ברידב"ז.

ואם הכוונה ב"טוה"נ" היינו בדרך שם המושאל, לא על דין הנתנה שלא שייך כאן, כמובן, אלא על דין האכילה שיש לבעלים במע"ש שלו, א"כ הלא לר"מ, דס"ל דמע"ש ממון גבוה הוא, באמת הלא אין לבעלים במע"ש אלא רק זאת, שיש לו דין בעלים על אכילתו ופדיונו, אבל אין לו כל זכי' בגוף המע"ש, דהוא ממון גבוה, ולא יתכן בעלות להדיט בגוף הממון גבוה, אלא שהמפריש את המע"ש הוא בעלים על דין אכילתו, ועל פדיונו, שא"א לאחר לפדות בלא דעתו, כמבואר בתוס' ב"ק ס"ח ב', והוא מוסיף חומש, ואם אנחנו אומרים שהיורש יורש את זה, ולזה הכוונה בביטוי "טוה"נ" של כת"ר, א"כ הלא ירש כל מה שהי' להמוריש בשלימות?

ועכ"פ בדוכתה קיימא קושיית הגה"ק הרמ"ז זיע"א על הראב"ד וכמשנ"ת, ואבתי צע"ג, ועדיין צריך נגר ובר נגר דיפרקנה.

ביקרא דאורייתא
משה מרדכי הלוי שולזינגר
זכרון-מאיר ת"ו

בענין מע"ש ממון גבוה הוא

שם "ור"מ לטעמי דאמר מעשר ממון הקדש הוא" וכו'.

מנן הגר"ח זיע"א יסד [בביאור שיטת הרמב"ם] בפ"ב מהל' אישות ה"ד, והוא בכתבי הגרי"ז זבחים ו' ד"ה שם בסוגיא וב"תורת זרעים" מע"ש עמ' קיט ד"ה אמנם], דהא דאמרין מע"ש ממון גבוה אין פירושו "רשות אחרת", אלא שהתורה נתנה הגבלות בזכות הממון של הבעלים לגבי דינים מסויימים.

ושאל אחד מקמי' **דכבוד מנן הגרי"ז זיע"א**, מדברי הרשב"א בב"ק ס"ז ע"א צ"ב הקדש, ע"ש. ועל כך השיב הגרי"ז שהגר"ח לא אמרה אלא בביאור שיטת הרמב"ם, אבל בודאי שהרשב"א בב"ק שם לא ס"ל ליסוד זה. ויעוי' עוד בד' הר"ן להלן ס"ה ב' ובד' הר"ן בסנהדרין ל' ע"א וב"שיעורי משמה"ל" שם.

רש"י [ד"ה תנא ייצא בשן ועין] "אמתני קאי".

משום שהי' הפסק גדול בין המשנה להן סוגיא, לכך הוצרך רש"י לפרש זאת, כלומר.

רש"י [ד"ה ראשי אברים] "כ"ד הם ושנויים אצל נגעים ומייתי להו לקמון בשמעתין". כאן יש לנו עוד דוגמא להכלל הגדול של

הצל"ח בברכות, שכאשר מצטטים התוס' משנה מסדר זרעים או טהרות שאין עליהן גמרא, והמשנה הזו מובאת באיזה מקום בש"ס, דרך התוס' לציין שהמשנה הזו נזכרה גם בש"ס במקום פלוני, - עי' בזה בהרחבה במשמה"ל ריש ברכות.

גמרא "ואימא ניהו שן ועין כשני כתובים הבאים כאחד".

למה ל"א": "ניהו שן ועין שני כתובים וכו', - ומהו "כשני"?

תוס' [ד"ה תנא] "ותנא דידן דלא תנא להו, משום דסבר דצריך גט שחרור".

עי' "שיטה ל"נ למי" מה שהובא בזה מהירושלמי, וע"ש.

דף כ"ד ב'

גמרא "ריבויא הוא". - לכאורה לפ"ז יוצא, דאליבא דמאן דדריש בעלמא כלל ופרט וכלל, בעינן דוקא "בטל ממלאכתו", ואולם יעוי' בשיטה ל"נ למי, ועי' רמב"ם [פ"ה מהל' עבדים ה"ן] וב"ספר המפתח" שם.

רש"י [ד"ה בכולן] "אראשי אברים קאי". - הרש"ש העיר וז"ל קדשו: "לכאור הכי הל"ל: אשן ועין וראשי אברים קאי" עכ"ל.ק.

הרה"ג ר' יואל אינגשטיין שליט"א שאל: מדוע תמיד מקדימים "שן" ל"עין", והרי בקרא הקדימו יציאת "עין" ליציאת "שן"?

תוס' [ד"ה הואיל] "לפי שאין המדרש ידוע לעולם - לכך תקנו גט שחרור" וכו'. - המאירי הוסיף ביאור: "ושמא ימצאו בשוק ויערער עליו לומר עבדי אתה, ואם התרנוהו בבת ישראל יאמר הרואה עבד מותר בבת ישראל ומתוך כך צריך גט שחרור" ע"כ, [וע"ש בכל דבריו הקדו].

גמרא "סוס שצנף וחמור שנער ושברו כלים בתוך הבית" וכו'.

הנה, אין דרכם של סוס וחמור להימצא בתוך הבית, רק הפשט הוא לכאור' שהם עמדו מבחוץ והשמיעו את קולם ועל ידי זה נשברו הכלים שהיו בתוך הבית, ומבואר בב"ק י"ט ע"א דהתיזה ברה"ר והזיקה ברה"י חייב, ע"ש.

גמרא "ר"א אומר, הרי שהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה, פטור, מ"ט דאמר קרא ושחתה עד שיכין לשחתה" וכו'.

ב"ברכת שמואל" [גיטין סימן לא] הקשה: הלא דעת ר"א בחולין דף כ"ח דעובר ירך אמו הוא, וא"כ אפי' אם נתכין לשחתה איך שייך שיהי' בו דין יציאה בשן ועין, הא לכאור' הו"ל כמי שהפיל שן ועין ביד ורגל של העבד, ולא בהעבד עצמו?

ומכאן הוכיח הברכ"ש, דגם למ"ד עובר ירך אמו, מ"מ שני דיני וקניני עבדות יש בו. האחד, משום דהוי כידה ורגלה. והשני, משום דיש בו נמי דין עבדות בפני עצמו. ומשום כך שפיר שייכא ביי' יציאה, ע"ש כ"ד הקדושים.

כתוב שם בריש הסימן "מימי חורפי". ומסופר שאת השטיקל תורה הזה הוא אמר בהיותו בניו יורק לפני הבעלי בתים שם, ואחר כך, כשהוא אמר זאת

בישיבתו הקדושה בקמניץ, והתלמידים הקשו ונתווכחו, הוא אמר להם: הרי הבעלי בתים בניו יורק הבינו זאת, ומדוע אתם אינכם מבינים?

והרה"ג ר' עקיבא וולקן [זלה"ה]: הראה בספר "בית לחם יהודה" שמעיר על הברכ"ש, דמנא לי דהאי ר"א דברייתא דילן היינו רבי **אליעזר** [דס"ל בחולין נ"ח דעובר ירך אמו הוא], ודילמא היינו רבי **אלעזר**, ושוב אין כאן סתירה? [א"ה]: באמת שבגמרות החדשות ציינו, דבכתה"י וכן בילקו"ש איתא ר' אלעזר].

ושוב אח"כ נמצא בס"ד ב"המקנה" כאן שכתב וזה לשון קדשו:

ברש"י ד"ה לכדתני' הושיט ידו וכו' להוציא עובר. לכאורה נראה דכוונתו בזה למ"ש התוס' דבעינן שיתכוון לטובתו של העבד. ועוד היה נראה דס"ל דע"כ מיירי שסימא עינו לאחר שהוציא העובר את ראשו או רוב פדחתו דה"ל כילוד, דאי לא הכי כיון דאמרין בגיטין דף כ"ג ע"ב דעוב' ירך אמו הוא לענין ג"ש כשמסחרר העוב' הוי ליה כמשחרר חצי עבד כיון דעוב' ירך אמו הוא, אם כן נהי דיליף שם דף מ"א ע"ב מקרא דהפדה לא נפדתה דהוקש שטר לכסף שיכול לשחרר חצי עבד, אבל בשן ועין מנא ליה דיוצא לחירות, כיון דעובר ירך אמו הוא הוי ליה כמו חצי עבד, ואפי' למאן דאמר בבבא קמא דף צ' עבד של שני שותפין יוצא מאחד בשן ועין - היינו דיוצא כל חלקו כדאיתא בגיטין שם, וע"כ מיירי שכבר יצא לעולם כשסימא, והיינו שפירש"י להוציא העובר. ומיהו אין זה מוכרח כ"כ, די"ל דס"ל עובר לאו ירך אמו הוא דפלוגתא דתנאי היא, אלא שהתוספות בפרק שור שנגח דף מ"ז בד"ה מ"ט וכו' כתבו דק"ל אליבא דכ"ע דעובר ירך אמו הוא. ותו אפי' למ"ד דפליגי ר"א ורבי יהושע בעובר ירך אמו הוא "הא הכא הוא ר"א עצמו דס"ל עובר ירך אמו הוא, - ונצטרך לומר דהכא הוא רבי אלעז' בן שמוע". וכו' וכו'. עכ"ל המקנה. וע"ש כל המשך אריכות דבריו הקדושים בהאי ענינא.

תוס' [ד"ה סמויה] "הכא שאני דחטטה עשאו מחוסר אבר".

המפרשים נתקשו, דא"כ מאי שנא דלגבי שינו נדודה והפילה אמרינן לעיל דאם אינו יכול להשתמש בה כבר אינו יוצא לחירות, והרי התם נמי עשאו מחוסר אבר כמו סמוי וחטטה? עי' רשב"א וב"שיטה לא נודע למי". ועי' מהרש"א, פנ"י, רש"ש, וחש"ל.

גמרא "היתה לו יתרת וחנתה - עבד יוצא בהן לחירות, אמר רב הונא, והוא שנספרת על גב היד".

מבואר דמיירי באצבע יתירה **שבידו**. ואין הדין באצבע יתירה **שברגלו**?

ולשון קדשו של הרמב"ם [בפ"ה מהל' עבדים ה"ו]: "היתה לו אצבע יתירה וחנתה, אם נספרת על גב היד - עבד יוצא בה לחירות, היתה עינו סמוי וחטטה - עבד יוצא בה לחירות, שהרי חסרו אבר. והוא הדין לאחד מראשי איברים שהי' בטל ואינו עושה בו מלאכה - שאם חתכו הרי חסרו אבר ויצא לחירות" עכ"ל הרמב"ם.

ומצינו במשנה בכורות [מ"ה א']: "היתה בה יתרת וחנתה, אם יש בה עצם פסול". והרמב"ם הביא דין זה [בפ"ח מה' ביאת מקדש] גם לענין יד [בהלכה יא] וגם לענין רגל [בהלכה י"ג]. עוד מצינו בנדה [מ"ט ב']: "אצבע יתירה שיש בו עצם ואין בו צפורן, מטמא במגע

ובמשא ואינו מטמא באהל וכו', וכשאינה נספרת על גב היד". ועי' ברמב"ם פ"ב מטומאת מת ה"ז.

רש"י [ד"ה וזוקקים] "האי זוקקין אנכסים קאי" וכו'. - יש ראשונים שמפרשים, דקאי אדיינים.

דף כ"ה א'

גמרא "אמרו ליה לאו המנונא אלא קרנונא", - זה הכל סודות גדולים ונשגבים! [א"ה: עי' ב"המקנה].

גמרא "אף הסירוס". - "המקנה" הקשה, דאמאי לא נימא דמדין קלב"מ לא ייצא לחירות, מאחר דלוקה על הסירוס, ע"ש כ"ד הקדו'.

רש"י [ד"ה אלא, בסוה"ד] "קשה לְשִׁנוּתָהּ" וכו', - כך צריך לנקד.

[לסוגיא דלשון אי הו"ל אבר שבגלוי או אבר שבטמון] **הסבא קדישא מסלבודקה זיע"א**, - לא הוציא את הלשון, - בשבועות האחרונים לחייו, כשהוא שכב בבית החולים, הרופא בא לבדוק אותו, ובין השאר הוא אמר לו להוציא את הלשון, והוא לא הוציא, והרופא אמר שזה מעורר דאגה אולי יש שם איזה שיתוק רח"ל, אז הוא עשה סימן - שהוא איננו יכול להוציא לשון לבן אדם.

גמרא "נהי דביאת מים לא בעינן - מקום הראוי לבוא בו מים בעינן" וכו'.

מתו"ד התוס' [ד"ה כל] מתבאר דהוא מדאורייתא, אכן הרמב"ן והריטב"א ס"ל דא"יז אלא מדרבנן. והגאון המהדיר של הריטב"א ציין בזה ל"פתיחי תשובה" יור"ד סימן קצ"ח ס"ק ש"ז, ע"ש.

דף כ"ה ב'

רש"י [ד"ה כרות] "ואינן נתוקין לגמרי".

בילדותי, בשנת תשי"ז, שאלתי את... מאי שנא דהכא אמרינן דאף דא"יז כרות לגמרי אפ"ה מיקרי "כרות", ואילו לגבי גט בדין הוא דאם נתן גט ומשיחה בידו לא מיקרי "כריתות"?

במשנה "וחכ"א בהמה דקה נקנית במשיכה".

הרה"ג ר' פנחס הרמן זלה"ה הי' רגיל להביא את מה שדנים, איך הדין במשיכה על ידי מגנט?

גמרא "מביא ארבעה כלים ומניחן תחת רגליו".

מכאן הקשה ב"אבני נזר" [אבהע"ז ח"ב סימן ק"ס] אהא דכתב ב"תורת גיטין" שבקנין יד צריך שיהי' הכל בתוך היד, ולא בולט לצדדים, ואם בולט א"יז קנין יד, אלא רק הגבהה, א"כ איך מהני הכא מתורת "חצר", והרי ראשו וגופו של הפיל בולטים חוץ מרוחב הכלי? וע"ש ב"אבני נזר" כל דבריו הקדו' בזה. - זוהי הקושיא הראשונה ששמעתי בישיבת סלבודקה, לפני חמשים שנה, באלול תשי"ט.

ובאמת, דעיקר הדין מבואר נמי ב"משנה ברורה"! היכן? בסימן שס"ו ס"ט, ב"ביאור הלכה" [ד"ה צריך], ע"ש. [ועי' עוד במשמה"ל קדושין סימן א'].

רש"י [ד"ה וזוקקים] האי זוקקין אנכסים קאי וכו'.

יש ראשונים שמפרשים, דקאי על הב"ד.

גמרא "אבל במקום שכותבין את השטר לא קנה".

עי' רשב"א [כאן, וכן לעיל כ"ה ב'], דאי"ז אלא מתקנת חכמים, ע"ש.

גמרא "שדי מכורה לך – שדי נתונה לך" וכו'.

והוא בכלל אינו חושש שחס ושלום – חס ושלום – הוא כותב כאן שם שמנים [ואח"כ זה יהי מוטל באשפה]. וזוהי הראי' שהביאו כל הגאונים להצדיק את הצדיק דמעיקרא מאור הגולה ה"שדי חמד" זיע"א, שאחרי שיצא לאור ספרו הקדוש "שדי חמד", היו מערערים שטענו: איך הוא קרא לספור בשם זה, והרי יש כאן לכאור' כתיבת שם ד'? ועל זה הוא עשה קונטרס בַּאֲרַבְשִׁי" עם המון תשובות מהמון גאונים שבאותו הדור, והם כולם מביאים ראי' מהגמרא הקדושה דילן שאין בזה כלל חששא דכתיבת השם הקדוש.

ואגב, מהיכן הוא המקור להשם "שדי חמד"? – עי' בישעי' [לב], יב': "על שדי חמד – על גפן פורי".

גמרא "רב אשי אמר במתנה ביקש ליתנה לו" וכו'.

עי' ר"י הזקן, דרב אשי לא פליג לדינא אשינוייא קמא, ע"ש.

"בלקחה" נתנה לו – "במתנה" נתנה לו

שם "במתנה ביקש ליתנה לו ולמה כתב לו לשון מכר כדי לייפות את כוחו".

אמר התלמיד הכותב: כאן הקריא הרב זצ"ל בהתרגשות מתוך הקדמת ה"נחל יצחק" [חלק א'] וכך הוא לשון קדשו הטהור: –

"... ואמרו במ"ד יתרו פ' כ"ח עלית למרום שבית שבי, בנוהג שבעולם הנכנס למדינה נוטל דבר שאין עין בני המדינה עליו, ומשה עלה למרום ונטל את התורה שהיו הכל נושאין עיניהם עליו כו'. לקחת מתנות כו' בלקחה נתנה לו כו' במתנה נתנה לו כו'. ונ"ל לפרש הכוונה, דניתנה התורה במכירה ובמתנה, דזהו כמו הא דקדושין ד' כ"ו וב"ד נ"א דבמתנה בקש ליתנו ולמה כתב לשון מכר כדי לייפות כחו משום חוב אחריות, ויפ"כ דמתנה הוא כדי דלא יהיה בו דינא דבר מצרא. וכן י"ל במה דניתנה התורה במכירה ובמתנה, דהא אמרו בשבת ד' קל"ח ע"ב ח"ו שתשכח תורה שנאמר כי לא תשכח מפי זרעו וגו' וכדכתיב בישעיה [נ"ט] ואני זאת בריתי אותם כו' לא ימוש מפיו זרעו כמו שפירש רש"י שם דכרתי להם ברית דלא תשכח תורתו מהם, וכן הוא שם [ה'] צור תעודה חתום תורה בלמודי וחכיתי לה' גו' וקויתי לו גו' וכמבואר במ"ד ריש פ' שמיני ורות א', ובמ"ד משפטים [פ' ל"א]: ואף בדורות הללו כו' אין התורה זזה מהן כו', ובשא"ד, וכ"כ הרמב"ן בזאת הברכה פ' הפסוק תורה צוה גו' מורשה קהלת יעקב ע"ש. -

וענין חוב אחריות הוא שמחויב להעמיד דבר הנמכר ביד הלוקח שתקום ותעמוד בשופי והשקט בידו, וכמו כן הבטיח הקב"ה לנו דהתורה תהיה נצחי בדינו, ולכן אף דעברו כמה סבות ותלאות על אבותינו מ"מ אין הדור יתום מתורת קדמונו שנשארת לנו ת"ל מן חיבוריהם אשר חברו לפנינו ומאורם

אור ראינו, וזהו כעין חוב אחריות אף אם תולד איזה סבה לאחר המכירה ג"כ הבטיח לנו וענין בח"מ סימן רכ"ה סעי' ג' - זהו התועלת במה דאמרו דניתנה התורה במכירה. ומה שניתנה התורה במתנה הוי תועלת לטובתנו, שלא יהיה להמלאכים טענה על מה שלקח מרע"ה התורה והורידה לארץ כמבואר בשבת ד' פ"ח בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת רבש"ע מה לילוד אשה בעינו כו' א"ל חמדה גנוזה שגנוזה לך כו' אותה מבקש ליתן לב"ו תנה הודך על השמים, וי"ל דטענתם היתה משום הטוב והישר ליתן להם התורה כעין הא דב"מ ד' ק"ח שכני העיר ושכני שדה - שכני העיר קודמין, כי טוב שכן קרוב, וכ"כ הרמב"ם סוף הל' שכנים ובח"מ סי' קע"ה סעי' נו, משום דזהו ג"כ בכלל הטוב והישר כמש"כ הרמב"ם שם והוא בבאר הגולה שם וענין שם סעי' נ"ג ובש"ך ס"ק נ"ה, וטענת המלאכים היתה שהם כמו שכנים להתורה דמקום התורה היה בשמים מקודם שהורידה משה לארץ ומקום המלאכים על השמים, ע"כ היה להם דין שכנים להתורה וכמו דאמרו במ"ד הנכנס למדינה ונטל דבר שאין בני המדינה עליו משום דמה דעין המדינה עליו יש להם דין שכנים, ולכן ע"פ מדת הטוב והישר היה ליתן להם התורה, ע"כ ניתנה התורה במתנה שלא תהיה להם טענה, דהא במתנה לית ביה דינא דבר מצרא, וכש"כ בשכנים, וזהו כוונת המאמר בשבת ד' ק"ה אנכי נוטריקון אנא נפשי כתבית יהבית, דזהו כמו חוב אחריות ע"ע, ויהבית הוא לשון מתנה לכלול שניהם כנ"ל. עכ"ל ה"נחל יצחק" זיע"א.

גמרא "במוכר שדהו מפני רעתה".

האם הוא אומר זאת להדיא, או שרואים לבד את המצב מבלי שיאמר את זה?

שם "במתנה ביקש ליתנה לו אלא ולמה כתב לו לשון מכר כדי לייפות את כוחו".

האזה"ח הק' בפרשת חיי שרה מפרש את האמור בפסוק: "ויתן לי את מערת המכפלה", דהגם שהי' זה "מכירה", אעפ"כ אמר אברהם לשון "מתנה", בכדי שאם יבוא עפרון אח"כ ויטען שהי' כאן "אונאה" משום שלא ידע את יקרת ערך המערב, לכן נתחכם אברהם לעשותו ג"כ בדרך חליפין שיש בו מכר ויש בו מתנה ויכול להחליף גם מחט בגמל ול"ש ב"י אונאה, ע"ש כ"ד הקדו.

האם האחריות היא על הקרקע או על דמי המכירה?

רש"י [ד"ה רב אשי] "שאם יגבנה בעל חוב של נותן ממנה – ישוב עליו לתבוע ממנו דמים המפורשים".

הנה, יש נידון גדול בדין חוב אחריות, כאשר נשרפה השדה מהלוקח ע"י בע"ח דהמוכר וחוזר הלוקח וגובה מהמוכר, על מה האחריות, האם על הקרקע, או על המעות ששילם בשעתו הלוקח על הקרקע. ונפק"מ לכאור', באופן שהוקרה השדה או הוזלה בין שעת מכירה לשעת הטרפה, דאם האחריות היא על הקרקע י"ל דאזלינן בתר שיווי הקרקע בשעת טריפה. אכן אם האחריות היא על המעות ששילם, א"כ בדין דאזלינן בתר שעת מכירה וכפי הסכום ששילם אז. ובספר "חדושי מרן רי"ז הלוי" [בהל' שכנים] למד מתוך ד' הרמב"ם [בפ"ט מהל' מכירה ה"ג] דס"ל שכשבא הבע"ח של המוכר וטרף את השדה מיד הלוקח, חוזר הלוקח ונוטל כל הדמים שנתן מן המוכר, [ולא כשוויות השדה בשעת הטרפה], ע"ש כל דבריו הקדושים.

כהרמב"ם בזה שהאחריות היא על הדמים שנתן הלוקח, ולא על שויות השדה בשעת הטירפא, דכאן לא היו דמים כלל.

אלא שרש"י מפרש שכתב לו שטר מתנה על השדה וכדי לייפות את כוחו כתב לו אחריות וכתב בשטר סכום מפורש של דמים אשר על זה הוא האחריות [יעוין היטב בהמקנה כאן על הרש"י הזה], דהיינו שכתב לו בשטר "שדי נתונה ומכורה לך בסך כך וכך", ומתפרש שעל סך זה הוא מקבל אחריות אם יטרפו ממנו, וחייב אחריותו על סך זה הוא מחמת התחייבותו בחיוב חדש של אחריות [ולא מחמת אחריות על הדמים שקיבל, שהרי לא קיבל שום פרוטה, אלא מתנה היא, וכמשנ"ת], ולא שייכא לנידון הגרי"ז כלל.

ואם יכתוב לו סתם "שדי נתונה ומכורה לך" אם דיינין בזה אחריות טעות סופר, ואם לא דיינין בזה אחריות טעות סופר יכתוב לו "שדי נתונה ומכורה לך באחריות", ויטרפו ממנו, היכי לידינו דייני להאי דינא דאחריות, דהכא הלא גם לשיטת הרמב"ם אין כאן אחריות על דמים שלא ניתנו אלא על השדה ולכאורה ככה"ג גם הרמב"ם יסכים שהאחריות היא על שויות השדה בשעת הטירפא [ולא על שויותה בשעת נתינת המתנה, עכ"פ לא על סך מעות, שלא הי' כאן כסף בכלל].

ובאמת בעניי כי רב הוא צריך לי רב למה הוצרך רש"י בסוגיין דקידושין כ"ו א' להזכיר שישבו עליו לתבוע ממנו דמים המפורשים, והיינו כמש"כ המקנה הנ"ל דמייירי בגוונא שכתב מפורש בשטר שמכורה בסך כך וכך, והלא דינא דרב אשי יתכן בשני אופנים כנ"ל, או שמפרש בשטר את סך האחריות, ואז יקבל המקבל את הסך הזה, או שאינו מפרש, ואז יקבל המקבל את תשלום האחריות לכאור' כנ"ל כשויות השדה בשעת הטירפא, ולמה זה פירש רש"י רק באופן אחד שנתפרש הסכום ושבק רש"י להאופן השני הנ"ל שלא נתפרש סכום, וצריך אני לרב שיאיר עיני בזה.

והנה כמדו' שבשלמא ברש"י כתובות מ"ד א' [שצין "אמרי ברוך"] שם בהכרח פירש רש"י שנתבטל בשטר סכום, שהרי זה הוא כל המדובר שם בסוגיא שבשטר השני הוסיף המוכר על הראשון, ומה הוסיף? הוסיף בסכום המכירה ונפקמ"נ שיגבה הנטרף כהסכום השני, דאל"כ אלא שלא נכתב סכום בשטרות א"כ מה הוספה יש בהשטר השני על הראשון, וזה א"ש היטב.

אבל ברש"י בסוגיין דקידושין כ"ו א' עדיין לא נגלה לי העני סוד הדבר שהוצרך רש"י לפרש בגוונא שנתבטל בשטר סכום דמים מפורש וכנ"ל, והש"ת יאיר עיני בזה.

ויל"ע ברש"י דכתובות מ"ד א' הנ"ל [שצין "אמרי ברוך"] אם הוא נוגע לנידון הגרי"ז ברמב"ם, יעוי"ש ברש"י ד"ה שני שטרות, דבגוונא של מכר לכאורה הלא הסכום השני היותר גבוה לא זה הי' סכום המקח, אלא נכתב רק לייפוי כח של הקונה, וא"כ ל"ש לנידון הגרי"ז, שהרי באמת לא הי' זה סכום המקח, ובמתנה הלא בכלל לא הי' כסף, וצריך לי רב לזה.

עכ"פ צ"ת דעת קדשו דה"אמרי ברוך" בציונו להני שני הדיבורים דהרש"י בכתובות מ"ד א' וקידושין כ"ו א' האם סובר ששייכי להנידון דילן, ואם כן כי אז צ"ת אמאי, וככל משנ"ת בזה בס"ד.

והנה מרן הגרי"ז זיע"א הנ"ל הלא ביאר ששיטת הרמב"ם יסודתה בביטול המכירה ע"י הטירפא אפילו למ"ד בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה עפ"י רש"י דפסחים ל' ב' שכל טירפא הויא ביטול המכירה [וכמדו' שכתב כן גם הגאון מאור הגולה הנחל יצחק"ל זיע"א שלשיטת רש"י הזו דפסחים ל' ב' צריך להיות תשלום האחריות בסך המעות].

והנה לפי"ז לכאור' א"ש היטב רש"י בפסחים ל"א א' ד"ה באחריות שכתב שחוזר וגובה "כפי מעותיו", וכן שני דיבורי רש"י בכתובות צ"א ב' ד"ה וטירפא וד"ה שלא באחריות, אבל שני דיבורי הרש"י הנ"ל דה"אמרי ברוך" [דכתובות מ"ד א' וקידושין כ"ו א'] לענ"ד לכאורה לא שייכי להאי נידון.

תוס' [ד"ה ולמה] "וא"ת ולמה כתב לו כלשון מתנה".

שאל הרה"ג ר' ירחמיאל הרש"ר שליט"א: הרי בהכרח צריך לכתוב גם לשון "מתנה", דלא"ה הא יתבע ממנו אח"כ דמים? וזכה לכיון בזה לד' המהרש"א כאן בשם המהר"י אבן לב, ע"ש. ועי' רש"ש שתיירץ וזה לשון קדשו "דכוונת קושייתם הוא

והנה בהגהות ה"ברוך טעם" זיע"א [לש"ך חר"מ סימן קט"ז סק"ג], ציין שם בהאי ענינא לשני מקומות ברש"י. האחד, להרש"י דילן בקדושין כ"ו. והשני, לרש"י בכתובות מ"ד א' [ד"ה דינא], וכוונת קדשו, דמתוך ד' רש"י הללו מתבאר לכאור' שיטתו דס"ל דכאשר הבע"ח טורף, חל חיוב על המוכר להחזיר לו את המעות שקיבל בשעתו תמורת הקרקע. ויש לציין עוד בזה ללשונו קדשו של רש"י בכתובות צ"א ב' [ד"ה טירפא וד"ה שלא באחריות] ולרש"י פסחים ל"א א' [ד"ה באחריות] – [א"ה: הגר"ש צציק שליט"א ציין עוד לאהע"ז סימן צ' ס"ט, ולתוס' ב"ב קמ"ז ב', וע"ע ברשב"ם ב"ב ל' ע"ב בריש העמוד: "יגבה מעותיו מן המוכר לו" וכו'].]

ואולם במה שציין ה"ברוך טעם" זיע"א להרש"י דילן, [ידוע, שכאשר ה"דברי חיים" זיע"א כותב בסתם "הגאון", כוונתו לחותנו הקדוש ה"ברוך טעם" זיע"א], הנה באמת יש להעיר בזה וכדלהלן: –

אמר התלמיד הכותב: כאן דיבר הרב זצ"ל ממה שנדפס במשמה"ל כאן [סימן לב] וכך נדפס שם: –

הנה הראוני בהגהות "אמרי ברוך" לה"ברוך טעם" זיע"א בחו"מ סי' קט"ז שציין לשני הדיבורים הנ"ל ברש"י, דכתובות מ"ד א' וקידושין כ"ו א', וכתבתי על זה בס"ד: –

דהנה ב"חדושי מרן רי"ז הלוי" הל' שכנים [עמ' 142] שהראה את לשון הרמב"ם פ"ט ממכירה ה"ג שדינא דחיוב אחריות הוא שכשבא בע"ח של מוכר וטרף את השדה מיד הלוקח חוזר הלוקח ונוטל כל הדמים שנתן מן המוכר [ולא כשויות השדה בשעת הטירפא], וביאר מרן זיע"א שם שהנראה מבואר בשיטת הרמב"ם, דס"ל דבאמת כל היכא דבא בע"ח וטרפה, דהמכירה בטלה והקרקע יוצאה מתחת ידו, אז באמת חייב להחזיר לו את המעות מדינא, ולא רק משום חיוב חדש שקבל עליו המוכר, כי אם שכן הוא מעיקר הדין שכל שחזרה המכירה להיות בטלה והקרקע נטרפת מידו הרי הוא חוזר על המוכר ומקבל ממנו מעותיו כמו בנמצאת הקרקע גזולה, ולא מיבעי למ"ד בע"ח למפרע הוא גובה דנמצא דהבע"ח גובה אותה מיד הלוקח למפרע, אלא אפי' למ"ד מכאן ולהבא הוא גובה מ"מ כיון דעכ"פ גביתו יש בה דין ביטול המכירה וכמבואר ברש"י פסחים דף ל' ע"ב עיי"ש, ע"כ הדין נותן שיחזיר לו מעותיו, וזהו שכתב הרמב"ם דהא דאינו מחזיר לו הדמים בהתנה עליו שלא יהא עליו אחריות הוא משום הדין דכל תנאי שבממון קיים, וזהו ג"כ מה שכללן הרמב"ם ביחד דין בא בע"ח וטרפה עם נמצאת הקרקע גזולה, דבאמת בתרומתו החזרת הדמים היא מדינא, זו מפני שלא היתה כאן מכירה מעולה וזו מפני שלא נתקיימה מכירתו, אבל בתרומתו חזרת הדמים היא מדינא משום לתא דעצם המכירה, ולא משום חיוב חדש שקבל עליו, וכש"כ... כיון דבאמת לאו משום חיוב חדש קאתינן עלה ולא בקבלתו תליא מילתא, רק דכך הוא מעיקר הדין, דכשבא בע"ח וטרפה הרי המכירה בטלה, וחוזר הכל למה שהי', וכיון שהלוקח קבל ממנו הכסף צריך להחזיר לו, עכ"ל מרן הגרי"ז זיע"א בדבריו הקדושים המתוקים מדבש ונופת צופים.

וא"כ לפי"ז הלא כל זה הוא דווקא כשהיתה מכירה, ונתן הלוקח מעות למוכר, ואח"כ נטרפה השדה ממנו, והטירפא הויא ביטול המכירה, ובזה הוא דחוזר הכל למה שהי', וכיון שהמוכר קיבל כסף צריך להחזיר לו להלוקח מעותיו שנטל ממנו?

אבל בגוונא דקידושין כ"ו א' ד"רב אשי אמר במתנה ביקש ליתנה לו, ולמה כתב לו לשון מכר כדי לייפות את כחו, הלא לא הי' כאן מעשה מכר כלל, ולא היתה כאן שום נתינת מעות, אלא שנתן לו קרקע במתנה, ובא הנותן לייפות את כוחו של המקבל שיהי' לו אחריות על טירפא של בע"ח של הנותן שיטרוף ממנו, הלא בגוונא דא אפילו שהטירפא דהבע"ח ממקבל המתנה תיחשב כביטול המתנה, מ"מ הלא אין כאן ענין של החזרת המעות מדינא, שלא היתה כאן שום נתינת מעות כלל וכלל, ובזה הלא פשיטא שחיוב האחריות הוא חיוב חדש שקבל עליו הנותן.

ואם כן מש"כ כאן רש"י בקידושין כ"ו א' [סוף ד"ה רב אשי אמר] ש"ישבו עליו לתבוע ממנו דמים המפורשים" הלא לכאורה אין זה ענין כלל לדקדוק מרן הגרי"ז הנ"ל בדעת הרמב"ם, ואין כאן לכאורה שום ראי' שרש"י סובר

דלכתוב ל" לשון מכר בלחוד **ושקבל כבר המעות** לידו" עכ"ל הרש"ט, וצ"ב, הרי האמת היא שלא קיבל שום מעות, ואיך יכתוב כך?

שם "ואם צריך לדינא דבר מצרא מראה של מתנה ומצניע של מכר".

צריך ביאור, מדוע שיהא מותר לעשות כך? וכך העיר **מרן** [זיע"א] בספר "הערות", וע"ש. אולם טענו הלומדים שליט"א דלכאור הביאור הוא פשוט, דהרי כך היא האמת שאי"ז מכירה אלא מתנה, ולא כתב לשון מכירה אלא לייפות כוחו, וצ"ע.

גמרא "ובחזקה מנלן, אמר חזקי אמר קרא ושבו בעריכם אשר תפשתם – במה תפשתם? בישיבה. דבי ר' ישמעאל תנא, וירשתם אותה וישבתם בה – במה ירשתם בישיבה".

עי' פנ"י ו"מקנה", ועי' חדושי מהרי"ט, ועי' "אבן האזל" [פרק ו' מהל' בית הבחירה הלכה טז].

רש"י [ד"ה ויתן להם אביהם] **"וסיפי דקרא עם ערי מצורות ביהודה"**.

מוכח דרש"י לא גרים לה בגמרא, ועי' "גליוני הש"ס".

שיטת התוס' בב"ק י"ב א' [ד"ה אנא] דקנין אגב אינו אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, ואולם בתוס' כאן במסכתין לעיל ה' א' [ד"ה שכן] מוכח דס"ל דהוא מדאורייתא, וע"ש ב"גליון הש"ס" שציין עלה להתוס' בב"ק הנ"ל, וכוונת קדשו דד' התוס' שם אינם מתאימים עם ד' התוס' בב"ק שם.

גמרא "תנא תקנתא דרבנן קתני". – האם זהו חד פעמי בש"ס?

רש"י [ד"ה ישבו בעריכם] **"גדלי בן אחיקם קאמר ליה"**.

מעתה, אם ישאלונו: היכן נזכר בגפ"ת של מסכתא קדושין "גדלי בן אחיקם"? נדע להשיב על אתר. **רש"י בדף כ"ו א'!**

גמרא "איבעיא להו בעינן צבורים או לא".

הריטב"א הקשה, דמאחר דבעינן צבורין א"כ תיפוק ל" מדין "חצר"? ותירץ, דמיירי בחצר שאינה משתמרת. וכ"כ הסמ"ע בחו"מ [סימן רב סק"ד]. אולם הש"ך [שם סק"ג] כתב, דאפי' בחצר המשתמרת לא מהני מתורת חצר, והטעם "דאין חצר קונה אלא כשהוא כבר חצרו, משא"כ הכא בחצירו ומתנתו באים כאחד" עכ"ל.ק.

בענין "אגב"

בענין אם הפקר נקנה בקנין אגב, – נחלקו בה הקצוה"ח והנתי"מ [בריש סימן רע"ב], דעת הקצוה"ח דשפיר מהני קנין אגב בהפקר, ודעת הנתי"מ שם דלא מהני אגב אלא בדעת אחרת מקנה, אך לא בהפקר. ויעוי' עוד בזה בשו"ת "באר יצחק" [סימן ד'].
[

בעיקר האי קנין ד"אגב", יש בזה חקירה גדולה באחרונים: האם הפ"י דמעשה הקנין דכסף ודשטר ודחזקה גופא מתייחס גם אל המטלטלין, או דלמא דמעשה הקנין בעצמו אינו מתייחס אלא אל הקרקע, רק שאגב שחל חלות קנין בהקרקע – חייל נמי בהמטלטלין?

וב"חזון יחזקאל" במלואים ל"בבא בתרא" יש שם קונטרס גדול על זה, ויעוי' עוד בקה"י [חלק א' סימן כג].

דף כ"ו ב'

"א"ל רב יוסף, קבסתן, איכפל תנא לאשמועין מחט, אמר רב אשי, מאן לימא לן דלא תלה בה מרגניתא דשוויא אלפא זוזי".

אינני מבין כאן את כל המהלך בגמרא. לא את השאלה ולא את התשובה! בא אלי אתמול מגיד שיעור אחד שליט"א ושאל: איך מסבירים כאן את הגמרא? הוצאתי לו גמרא "קידושין" ישנה, משנת תשמ"ו, [א"ה: הדברים נאמרו בקיץ תשס"א] והראיתי לו את מה שכתוב שם על גליון הגמרא כאן: "בענייני, אינני יודע בכלל פירוש כל הקטע הזה בגמרא, ומה אעשה ואדונו ה"קהלות יעקב" זיע"א – לוקח אדונו מעל ראשינו, ואין לפני מי לשפוך את הלב!"

מה כאן הקושיא "איכפל תנא לאשמועין מחט", הרי צריך להגיד את הדין, והרי אומרים כאן הלכה נוראה, שהקדוש ב"ה השמיע לנו בהר סיני "דברות קדשך מלהבות אש" שקנין אגב אפשר לעשותו אפילו בקרקע כל שהוא?

גמרא "ועמו מאה צאן ומאה חביות" וכו'. – מסתמא שיש כאן סודות גדולים!

גמרא "ומת – וקיימו את דבריו", – צ"ב, הא הכא במתנת בריא עסקינן, וא"כ גם אם לא הוי מת שפיר הוה מתנתו מתנה?

גמרא "מי סברת בית סלע ממש – מאי סלע דנפיש טובא, ואמאי קרי ל" סלע – דקשי כסלע". לפ"ז צ"ב, מאי קמ"ל בכל זה?

ואמר הרה"ג ר' אליעזר גינסברגר שליט"א: דאולי שייך זאת להא דאמרו כתובות ק"ג א': **"לשון חכמים עושר"**, ע"ש.

רש"י [ד"ה שחלה] **"דאמר בבבא בתרא" וכו'** הוא בדף קנ"ו א'.

רש"י [ד"ה הכא] שהקונה פושט כליו למקנה. הלשון "פושט" צ"ב, ואמר הרה"ג רבי אליעזר גינסברגר שליט"א דיתכן דזהו משום דלישנא דקרא הוא: **שלף** איש נעלו" וגו', והוא לשון נופל על לשון.

בהאי סוגיא יש להבין, איך הולך כאן הסדר של ה"תא שמע", דמתחילה הביאו מאמוראים, ושוב הביאו מהמשנה במעשר שני, ושוב אח"כ הביאו שנית מאמוראים?

תוס' [ד"ה ה"ג] "ופלא גדול היא בעיני ריב"ן וכו'."

כמה פעמים יש לשון כזו בתוספות?

תוס' [ד"ה מעשה] וקשה דא"כ מה ה' מועיל תיקונו אדרבה גרע טפי שמא יאכלו בני ביתו הכל ואף העישור עצמו".

הרש"ש תמה וזה לשון קדשו "תימה במאי גרע, הא טבול למע"ר גם הוא במיתה כמו מע"ר שטבול לת"מ, (כדאיתא ביבמות [פז].) וע"ש בתר"ה אי מהתם) וכמו תרומה עצמה, ואדרבה תרומה עצמה לרב בסנהדרין (פ"ג ב') אינה אלא בלא לדים"ו, עכ"ל הרש"ש [וע"ש כל דבריו הקדור].

וזה לשון קדשו של "המקנה" -

"לכאורה כוונתם שיאכלו התרומה עצמה של העישור, וכן כתב בספר פני יהושע עיין שם. יש לומר הא דקאמר דגרע טפי משום דבאמת ראוי לבני ביתו שלא יאכלו עד שיפרישו תרומות ומעשרות, חדא שיש להם לחוש שמא שכח מתוך טרדתו כמ"ש הרישב"א ז"ל דהיכא דטריד לא שייך כל כך חזקה זו, ועוד דוקא בחבר שמת אמרין חזקה שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן כמ"ש תוספות בב"מ דף י"א בד"ה עישור שאני עתיד וכו', וכיון דקיי"ל ביו"ד סימן של"א ס"ד דהתורם משלו על של חבירו אין צריך להודיעו א"כ נהי שלא נתן להם רשות לתרום משלו מ"מ היו יכולין לתרום משלהם עד שיבורר להם הדבר כשיבאר רבן גמליאל, אלא דצ"ל דחשש רבן גמליאל שמא לא יעשו כן, א"כ כיון דאינו אלא חשש בעלמא גרע טפי דשמא יאכלו את התרומה שודאי הוי איסור גמור" וכו'. עכ"ל ה"מקנה", וע"ש כל דבריו הקדור.

"שהיו מסובין בבני ברק"...

שם "ואמר ר"ת ששעת הביעור הי" וכו'.

בהגדש"פ איתא מעשה ברבי אליעזר... שהיו מסובין בבני ברק. - איך הגיע רבי אליעזר (שהי' גר בלוד) לבני ברק? -

כאשר למדתי אצל מורי ורבי הראשון רבי משה רבהון זצ"ל, למדנו אצלו מסכתא קידושין, ולמדנו 50 דפי גמרא עם תוס', כמו שצריך ללמוד!

והנה, יש בקידושין דף כ"ז: מעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה... רש"י מפרש את הפירוש שלו, והתוס' שם (וכן בשנים אוחזין) שואלים הרבה קושיות על רש"י, ושיטת התוס' שזה הי' זמן הביעור, ולכן היו צריכים לעשר בערב פסח, ומכיון שהוא לא יגיע לביתו לפני פסח לכן הוא הי' צריך לעשר שם...

והוא, רבי משה זצ"ל, הי' מטפף לנו... [כאשר הוא רצה בבחרותו לקבל סרטיפיקט ולעלות לא"י, הסרטיפיקט הי' נתונים בידי הציונים, כמה אחוזים דלים - אומצא לכלבא - ורקן גם לחרדים, ועם פיקוח שלהם, לא כל אחד. ובכל זאת, הוא הגיש בקשה לקבל סרטיפיקט - הי' כתוב בצד הבקשה הערות על האישיות של המבקש, (מה הוא הי' גורם חיובי? או גורם פרוטוקטיבי... והאם הוא יהי' אדם "טפיל" על הציונים...) הי' כתוב שם בצד: אויב הציונות!] הוא הי' אויב של הציונות, ושל ההשכלה... והכל!...

ובכן, אותו רבי משה סיפר לנו, שיש ספר אחד [שלא כדאי להזכיר את שמו - כך הוא אמר, - הוא יכול להגיד לנו שהוא אפיקורס, אבל הוא לא רוצה להזכיר את שמו], ששואל את השאלה: מה חיפש ר"א בבני ברק? הרי ר"א אומר: משבח אני את העיצלנין שאינם יוצאים מבתיהם בחג, וכאן, בליל הסדר, הוא בבני ברק? ובכן, הספר ההוא אומר, שזה הי' התייעצות על המרד... הי' מרד בר כוכבא, וזה הי' התייעצות סודית אצל רבי עקיבא בב"ב, וזה כבר דוחה הכל, פיקוח נפש וכולי.

ועל כך אמר רבי משה: אותו ספר הוא פשוט הפגין עמארציות...

כי בהגדש"פ של ר' ראובן מרגליות זצ"ל, מביא את הדעה ההיא, והוא אומר שהכל יפצה פיו, לא מרד ולא מקצתו... רק פשוט זה הי' אותה שנה של

ערב פסח הנזכרת לעיל, שהיו באים בספינה, ונהי' מאוחר, וירדו בספינה בנמל יפו, והמקום הכי קרוב זה בני ברק... וממילא הוא הי' מוכרח לשבות שם. (כתוב, שהם היו נוסעים למלכות ברומי...). והוא אמר לנו רבי משה: הנה, הביטו וראו, כך הוא דרכו של ה"סטרא אחרא", להיעזר בפסוקים ובגמרות ולפרשם בפירושים מעוותים!

סיפרתי את זה בהספדו, להראות איך הוא הכניס לנו בכל מקום, גם אידשקייט, וגם דעות והשקפות נכונות, [לא השקפות, רק השקפה! אין השקפות, יש רק השקפה אחת, השקפת התורה. הרב מילר זצ"ל, המורה בגייטסהד, אמר לי, שכך הורה להם הרבי הגדול הרב דסלר זצוק"ל, שהמקצוע נקרא השקפה, לא השקפות]. אז האידיעם שלו עשה קריאת ביניים, שבכל ליל הסדר, היה אומר את הווארט הזה, זה הרי כל כך גישמאק...

דף כ"ז א'

"חזור בך - שאתה מן המשווררים ואני מן השוערים!"

רש"י [ד"ה נתון ליהושע] "אמר לו חזור בן שאתה מן הממשוררים ואני מן השוערים" וכו'.

"הנני עני וכואב כותב שורות אלו היום [עש"ק שמות כ"ד טבת תשנ"ז] ביום היארצייט התשיעי של מורנו ורבנו המשגיח רבי משה טיקוצינסקי זצ"ל, אשר למעלה מארבעים שנה עמד על משמרתו משמרת הקדש, והחזיר ללא הפסק באלפי תלמידיו את חובת הזהירות העצומה שלא לבטל מלימוד התורה לדברים שאסור עפ"י דין לבטל, וגם במצוה שא"א לעשות ע"י אחרים היינו דווקא בתנאי שיחזור ללימודו, כלשון הרמב"ם, והי' הוא ז"ל מופלג ומצויין בזה, שהי' מופיע בליל ש"ק בחדר האוכל של הישיבה כשהיו לפעמים מאריכים בזמירות, וע"י הופעתו הבינו הכל שכבר צריכים לברך בהמ"ז ולמהר לעלות להיכל הישיבה לשקוד על התורה, ומה נהדר ומרגש וקדוש הי' המראה כשהי' הוא ז"ל הולך הלך וחוזר שקוע בשרעפיו בהיכל הישיבה ונקלע בדרכו איזה בחור, שגם כן התחיל ללכת הלך וחוזר, במקום לשבת אצל הגמרא, והי' המשגיח זצ"ל עוצר אותו ואומר לו ברגש קדש [בלתי נשכח]: חזור לאחוריד! שאני [נעבדך] מן השוערים, ואתה מן המשווררים! ומשורר ששיער...

והי' הוא ז"ל בשיחותיו הקדושות מדמה את היוצא מהלימוד לכל ענין שקוראים לו [אפילו שאינו מוצדק עפ"י ההלכה] לבהמה דקה הנקנית במשיכה דקורא לה והיא באה...

ומי שמדבר אל הלומד באמצע לימודו ומפסיקו מלימוד - הי' המשגיח זצ"ל מדמה אותו להסוגר אפילו לרגע את בלון החמצן אשר חולה מסוכן מחובר אליו ועי"ז רח"ל נוטל את נשמתו...

ויכלה הגליון ולא יכלו המובאות מדבריו הקדושים בפרט בשטח הזה [עיקר העיקרים] של זהירות מביטול תורה. [משמח"ל].

רש"י [ד"ה נתון] "ובספינה היו שנים עמו". צ"ב, מה רוצה רש"י בזה והרי אמרו להדיא: "מעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה?"

גמרא "איבעיא להו: מי בעינן אגב או לא, ת"ש דקתני כל הני ולא קתני אגב" וכו'.

שליח שמכר מטלטלין של המשלח אגב קרקע דילי

בגליון רעק"א לשו"ע [חור"מ סימן רב ס"ד] איתא בהאי לישנא: -

"שליח שמכר מטלטלין של המשלח והקנה אותם אגב קרקע שלו, י"ל דמהני" עכ"ל הגרעק"א.

ואולם בשו"ת "חתם סופר" [חלק או"ח סימן קט"ז] מיייתי שם לפסק זה של **חותנו הגדול זיע"א**, והוא זיע"א חולק על כך בתוקף, ופשיטא לי דבכה"ג אין הקנין חל, יעו"ש בכל דבריו הקדושים, [ועי' במש"כ שם בסוגריים: ומובן שאין זה ענין לסי' ר"ב ס"ג]. וב"לקוטי הערות" שם מובא שם פלפול, האם הגירסא בד' **החת"ס** היא דאינו ענין לשו"ע שם סעיף ג', או דצ"ל: סעיף ד', ע"ש]. ושם באותה "תשובה" הוא מבאר מה זה **"שליחות"**, ואומר שם יסודות נוראים, ע"ש בכל דבריו הקדו.

דף כ"ז ב'

גמרא "אמר רב אחא ברי' דרב איקא תדע וכו', א"ל מי דמי? וכו'.

לא נתפרש מי אמר לזו ואולי הראשי תיבות הוא **"אמרו** ליה", והכוונה דאמרו לו כך בבית המדרש.

גמרא "מי דמי, התם גופים מוחלקים, הכא סדנא דארעא חד הוא".

עי' רש"י - ומה כאן הפשט?

"סודר" במקום שכותבין את השטר

הרא"ש [בסי' לז] כתב לדקדק מתוך סוגיין, דאף דבמקום שכותבין את השטר לא מהני ב' קנין "כסף", מ"מ קנין **"חזקה"** שפיר מהני, והטעם, משום דאליהו קנין חזקה, מכיון שעשה מעשה בגוף הדבר, ע"ש ברא"ש כ"ד הקדו. וזהו דלא כדעת הרמב"ן, דס"ל דגם קנין חזקה לא מהני במקום שכותבין את השטר.

והרמ"א [בחור"מ סימן קצב סט"ז] הכריע כדעת הרא"ש, וכפי שציין זאת בחזו"א [חור"מ ליקוטים סי' ט"ז סק"ה].

והנדון הגדול שיש בזה, הוא - איך הדין לגבי קנין "סודר" [במקום שכותבין את השטר], ועל כך יש בספר "חזון איש" שם התמודדות גדולה מאד, זאת משום שב"פתחי תשובה" [ריש סימן קצ] מדייק מתוך ד' הרמ"א דס"ל דגם בקנין סודר הדין הוא דבמקום שכותבין את השטר לא מהני עד שיכתוב שטר. ועל כך כותב **החזו"א** שאין לדייק כן מד' הרמ"א, והוא זיע"א נוטה לומר דבסודר שפיר מהני אף במקום שכותבין את השטר, ויש שם לשון בחזו"א **"שקנין סודר אליהו טפי וחמיר לאינשי לקיימו"**, ואולם בסוף דבריו הוא כותב, ששוב ראה שה"באר היטב" מביא שגדולי אחרונים נחלקו בזה, ומביא שם נמי **שהריטב"א** ס"ל דאף בסודר לא מהני, והלכך הוי **ספיקא**, ע"ש כ"ד הקדו.

בענין גלגול שבועה דפוטה

גמרא "מנין לגלגול שבועה מן התורה, שנאמר ואמרה האשה אמן אמן" וכו'.

הנה, לעיל בדף כ"ו ב', הי' לנו ארבע דוגמאות, השתים הראשונות מייירי באופן שאמר הנותן מיהא **"ועמו** מאה צאן", ואילו השתים האחרונות מייירי באופן שלא הי' כלל אמירה שיש בה תוכן של קנין אגב. והנה רש"י [בד"ה כל הנ] מפרש להדיא, דהוכחת הגמרא היא [עכ"פ גם] מהדוגמאות הראשונות שאמר: **"ועמו** מאה צאן", ומשום דמכל מקום לא אמר: **"אגבן** ק' צאן", והיינו משום דס"ל לרש"י דלהאי צד האיבעיא דבעינן "אגב", בעינן דוקא לשון "אגב", ולא סגי באמירה בעלמא שיש בה את התוכן של קנין אגב. ואולם הר"ן הביא את שיטת הרא"ה, דאיהו מפרש דכל עיקר ההוכחה של הגמרא היא רק מהדוגמאות האחרונות שלא הי' שם אמירה כל עיקר, ומשום דס"ל להרא"ה דגם לצד האיבעיא דבעינן "אגב" מ"מ א"צ דוקא, לשון "אגב", דה"ה נמי דסגי באמירה ד"ועמו", ע"ש בר"ן.

עוד זאת הביא הר"ן שם את שיטת הרמב"ם, דרק היכא דאינו צבורין בעינן שיאמר לו "אגב", משא"כ בצבורין אך הביא דהראב"ד שם השיג עליו, וגם הר"ן גופי' חולק, ע"ש.

רש"י [ד"ה עד דאמר קנין] "הוצרך לומר לאחר זכה בטפח על טפח לפלוני ועמו מאה צאן שבידי - שלא אוכל לחזור ב'".

מה כאן האריכות ברש"י?

גמרא "איבעיא להו שדה במכר ומטלטלין במתנה מהו".

בשו"ע [סימן ריש סימן רב] מבואר, דה"ה נמי שדה במתנה ומטלטלין במכר.

גמרא איבעיא להו שדה לאחד ומטלטלין לאחר מהו".

הנה כל הסוגיא כאן דנה במקנה אחד **ושני קונים**, ואיך הדין בקונה אחד **ושני קונים** -? צריך ללמוד היטב בזה ב"באר יצחק" [סימן א'] וב"חזון יחזקאל" בבא בתרא - ב"מלואים" שבסופו.

"גבאי שאני... שהעניינים מוטלין עליו לפרנסם וכל שאין מעות בכיס צריך לטרוח בשבילם!"

גמרא "שאני ר' עקיבא דיד עניים הוה".

כאן מובאים בר"ן ב' דרכים של רבותינו הראשונים בפשט הגמרא דילן, וכך הוא לשון קדשו של הר"ן: -

"... ומכל מקום, מדאמר שאני ר' עדי' עניים הוא, משמע דשדה לאפטרופוס ומטלטלין ליתומים קנו, דכי היכי דגבאי יד עניים - אפטרופוס נמי יד יתומים. אבל אחרים חולקין ואומרים דגבאי שאני, לפי שהעניינים מוטלין עליו לפרנסם, וכל שאין מעות בכיס צריך לטרוח בשבילם, ונמצא שיש לגבאי טובת הנאה במה שעניים זוכים בו, וה"ל כשדה ומטלטלין לאחד, משא"כ באפטרופוס. והראשון נראה עיקר, וכן דעת הרשב"א ז"ל. עכ"ל הר"ן. אמר התלמיד הכותב: **הרב זצ"ל** קרא את ד' הר"ן הללו בהתרגשות, ושאל: **האם גבאי הצדקה יודעים את זה?**

רש"י [ד"ה לא שנו], עי' רש"ש.

שם **"אלא כנגד מעותיו"** - איזה מהם הוא קונה? ועי' ב"ב ק"ז.

שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי, ורק השבועה שלא נטמאה היא דהויא מפי עצמה, אבל על האלה לא שייך זאת, וגם לא נאמר כלל בתורה חלות דין אלה מפי עצמה, והא דעונה היא אמן על האלה הוא זה דין אחר מדין אמן שיש בו קבלת דברים, וכמבואר בסוגיא דשבועות דף ל"ו דקמייתא להא דאמן יש בו קבלת דברים מהקרא דארור אשר לא יקום וגו' ואמר כל העם אמן, דהיינו שעצם הארור הוא מפי הגבורה ע"י הכהנים והלוויים, והאמן הוא רק לקבלת דברים, וה"נ הכא בסוטה חלות הדין אלה הוא רק ע"י הכהן בלבד מדין הכתוב בפרשה, ועניית אמן דידה הוא רק לקבלת דברים, ורק על השבועה השני' שלא נטמאה היא דהויא עניית אמן דידה במקום שבועה, דע"ז היי אפכא, דעל דין שבועה לא שייך ענין קבלת דברים כלל, רק על חלות דין אלה שייך ענין קבלת דברים, והאמן שעל השבועה הוא מדין מעשה שבועה ממש מפי עצמה, והוא דקמייתא לה הגמ' להוכיח מינה דאמן בו שבועה, ולזה הוא שנתכוונו התוס' בהא דקמייתא לדברי הגמ' בשבועות דאמן בו שבועה בו קבלת דברים, ר"ל דהשני פעמים אמן שעונה על האלה ועל השבועה, שני דינים נפרדים הם בעצמותם, דזה מדין אמן של שבועה, וזה מדין אמן של קבלת דברים. -

שוב ראיתי במכתבך שהבאת מדברי התוס' בקידושין דף כ"ז וביבמות דף נ"ח דאלה ושבועה נפקי תרווייהו אחד אמן וכן מאיש זה ומאיש אחר ואידך אמן קאי על ארוסה ושומרת יבם עיי"ש בדבריהם, - [וכאלו אומר: אם כך כבר אין לי פליאה על שאלתך, ואדרבה, זוהי שאלה אלימתא! ואין אני יכול להשיב מד' הרמב"ם, שהרי שאלתך מיוסדת על ד' התוספות! וכאן הראה הגרי"ז זע"א את ידו החזקה בלימוד הפשט, והוא מראה להשוואל מה זה נקרא לדעת ללמוד]. - אבל נראה דדברי התוס' נאמרו רק לענין עצם הלימוד והילפותא, דגם אם לא היה כתיב בקרא רק חד אמן הוה מצינן למילף כולו חוץ מארוסה ושומרת יבם, ולהכי שפיר נפקי ארוסה ושומרת יבם מאמן יתירא, אבל עיקר עניית אמן שני פעמים אינו תלוי בזה כלל, רק דהוא גז"כ בסוטה דצריכה לענות שני פעמים אמן ואינו תלוי כלל בדין גלגול. - [ובכל זאת, כאן כבר ראה הגרי"ז צורך להביא ראיה! והוא כותב:] ועיין בירושלמי סוטה פ"ב דמייתא פלוגתא דתנאי אם ילפינן גם שארי שבועות מסוטה שצריכים לענות שני פעמים אמן אם לא, וזה להדיא דהשני פעמים אמן הוא דין בפ"ע ואינו משום גלגול עכ"ד **מרנא הגרי"ז זצוקללה"ה**.

ובמה שלמד זאת **הגרי"ז** מתוך לשון קדשו של הרמב"ם שכתב ד"ש לבעל לגלגל, ועל כך כתב **הגרי"ז** דמלשון זה נראה דהוא ענין של רשות, יעוי' ב"פניני רבנו הגרי"ז" שצויין שם רשימה של כמה דוכתי דמצינו האי לישנא **"ויש..."** והתם נמי הוא ענין של רשות.

אמר התלמיד הכותב: הגר"ש צציק שליט"א הראני מציאה רבתא ונפלאה ב"מנחת חינוך" מצוה שס"ה, שכתב שם ג"כ ללמוד מלשון קדשו של הרמב"ם הנ"ל דאי"ז אלא רשות, וכמוש"כ הגרי"ז, ולהלן במצוה שס"ז הביא את ד' הריטב"א הנ"ל [ובמהדורות החדשות נדפס הכל במצוה שס"ה].

ובלימוד השיעור, ציין **הרב זצ"ל** לד' המנ"ח שם ובמש"כ עפי"ז בישוב קושית המהרי"ט שהקשה דמאחר דקיי"ל כר"מ דמגלגל עלי' נמי אלהבא א"כ איך משכח"ל דינה דשותה ושונה ושותה? ועל כך תירץ המנ"ח דהגלגול תלוי ברצון הבעל וא"כ משכחת לה שפיר באופן שלא גלגל עלי' על להבא בהשקאה ראשונה.

וציין **הרב זצ"ל** עוד, לד' ה"חזון יחזקאל" סוטה במילואים שם שהביא את ד' המנ"ח הנ"ל, והביא את שיטת הריטב"א הנ"ל

"אמר עולא מנין מגלגול שבועה מן התורה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן ותניא וכו'. פ"י אע"ג דגמרינן גלגול שבועה מן התורה מסוטה, איכא בסוטה מאי דליכא בעלמא, **דאלו בסוטה הכהן פותח הגלגולין מעצמו, ואלו בעלמא קי"ל דאין ב"ד פותחין לו לגלגל עד דטעין תובע**, דאמרינן התם א"ר הונא לכל מגלגלין חוץ משכיר, ורב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר, מאי בינייהו איכא בינייהו למפתח לו, לרב חסדא פתחינן לרב הונא לא פתחינן, והלכתא כרב הונא, **ומודה רב הונא דבסוטה פותח הכהן, אלא דשאני סוטה דהוי אסורא, וכל ישראל ערבין זה לזה ומחייבי לאפרושיה מאיסורא ובעלי דבר חשיבי**, אבל הכא דממונא הוא, אי לא טעין בעל דבר אין לנו לעשות עצמינו עורכי הדיינין ולפתוח לו שיגלגל עליי', עכ"ל הריטב"א.

ומבואר דעת הריטב"א, דלגבי סוטה לא תלי' הגלגול כלל בדעת הבעל. ואולם מלשון קדשו של הרמב"ם שכתב [בפ"ד מהל' סוטה ה"יז] **"ד"ש לבעל לגלגל"** וכו', למד מזה **מין הגרי"ז זע"א** [במכתב שבסוף הספר דף פ"א א' מדפי הספר] דסובר הרמב"ם דהוא ענין של רשות, והשתא, שאל שם השואל [הוא ניהו בן דודו של הגרי"ז זע"א - **מין הגאון רבי משה שמואל שפירא זצוק"ל**, בהיותו בחור צעיר בברנוביץ]: איך הדין בכה"ג דליכא גלגול, האם תצטרך האשה לענות תרי זימני "אמן", ועל כך סובב הולך המכתב של **הגרי"ז שם, וכך הוא לשון קדשו: -**

"ר"ח מנ"א התרצ"ד קריניצא.

...ואשר נסתפקת אם באופן שהבעל אינו מגלגל עלי' שבועה אם צריכה לענות שני פעמים אמן, אתפלא הלא במתני' תנן על מה היא אומרת אמן אמן, אמן על האלה אמן על השבועה, [א"ה: הרב זצ"ל הוסיף בזה את ד' רש"י במשנה שפירש להדיא "אמן על האלה וכו' לכך הוצרכה לנפול"]. וא"כ הרי גם בלא גלגול מאיש אחר צריכה לענות שני פעמים אמן על האלה ועל השבועה, וכ"ה להדיא בדברי הרמב"ם שכתב בסדר השבועה והיא אומרת אמן אמן, ולא הזכיר שם מענין גלגול כלל, ורק בפ"ד כתב דיש לבעל לגלגל וכו' ונראה מדבריו דהוא ענין של רשות. -

והנה ראיתי בדברי התוס' סוטה דף י"ח על המשנה הנ"ל - [כאן ניכרת עדיניתו הטחורה של הבריסקר רב, "והנה ראיתי" - כלומר, בושתך! פתחת את הגמרא סוטה, ונתגלה לי שיש שם תוספות...]. - שכתבו וז"ל בפרק שלישי דמס' שבועות כל העונה אמן כאילו מוציא שבועה מפיו ובפ' שבועת העדות אמן יש בו קבלה יש בו שבועה ויש בו האמנת דברים עכ"ל, ודבריהם מה שהביאו מהסוגיא דשבועת העדות דאמן בו קבלה בו שבועה לכאורה צ"ב מה באו להוסיף בזה. -

והנראה לומר, דהנה הרי בסוטה איכא שני דברים, אלה ושבועה, והם שני חלות דינים נפרדים, וראי' לזה מהמשנה דאמן על האלה ואמן על השבועה, הרי דהאלה והשבועה שני דינים נפרדים הם, וכן הלא מבואר לעיל בסוגיא שם דשני שבועות האמורות בסוטה אחת שבועה שיש עמה אלה ואחת שבועה שאין עמה אלה, ויעוי"ש דהשבועה היא שלא נטמאה והאלה היא שאם נטמאה יבואו בה, אלא דגם האלה צריכה להיות ע"י שבועה משום דכתיב בקרא בשבועת האלה, עיי"ש בסוגיא ובפירש"י. -

ולפ"ז נראה דס"ל להתוס' דבאמת כל חלות הדין אלה שבסוטה הוא רק ע"י הכהן, ולא נאמר כלל חלות דין אלה מפי עצמה, מדין דעונה אמן אחר

דס"ל דהוא חובה, וכתב דלפ"ז צ"ל דמיירי שהכהן שחכ ולא גלגל על להבא, וע"ש כ"ד הקדושים.

הגאון הקדוש מקוויגלוב הי"ד

אמר התלמיד הכותב: הרב זצ"ל התרגש למקרא התאריך שבראש המכתב כ"ח מנ"א התרצ"ד - קריניצא. וכה סיפר הרב זצ"ל: -

רבי יאשה לפשיץ זלה"ה, כשזכה להקביל פני הגרי"ז כאן בארץ הקדש, אמר לפני הגרי"ז: הלא היינו ביחד עם הרב שם בקריניצא, בשנת 34. ועל כך העיר לו הבריסקר רב בעדינות, ואמר לו: תי"ו, רי"ש, צדי"ק, דלי"ת!...

[הוא לא אמר לו בתקיפות "לא"!! רק אמר לו בעדינות: תי"ו, רי"ש, צדי"ק, דלי"ת].

וסיפר הרב זצ"ל: פעם, בהתעטף נפשו של מרן הגרי"ז זיע"א, הוא החל קצת לתאר מה הי' שם בקריניצא, והוא תיאר בהתרגשות: היו שם מאות גאוני! אדמו"רים גדולים! והיו הולכים אחר הצהריים לשאוף אויר, ודיברו רק בלימוד! האחד שאל קושיא טובה! והשני שאל שאלה טובה! [יש "קושיא" ויש "שאלה". "קושיא" - זה צריך עיון מכאן לכאן, ו"שאלה" זו שאלה הלכתית איך הדין באופן פלוני...], והשלישי חקר חקירה טובה! [כשהוא הי' מדבר מהתקפות ההם זה הי' נורא, פעם הוא דיבר, ובאמצע הוא הפסיק ואמר: אינני יכול יותר...]

והמשיך הגרי"ז לתאר: היה שם הגאון הקדוש הקוויגלוב'ר זצוק"ל [הי"ד], ועל כל הקושיות, על כל השאלות, על כל הספיקות, על כל החקירות, הוא היה מביא ראיה מתוספות! והוסיף הגרי"ז ואמר: כל תוספות שהוא הי' מצטטל, באמת היה כזה תוספות! וגם השייכות להענין המדובר היתה נכונה ואמיתית! [זה שמעתי מרבי אליעזר דוד פרידמן (שליט"א) זצ"ל].

הוא הקוויגלוב'ר, היה גאון נורא! הוא כיהן כראש ישיבה בישיבת חכמי לובלין, וחיבר את הספר שו"ת "ארץ צבי", ובצעירותו ממש [בשנת תרע"ג] חיבר את הספר "שיח השדה". עוד בילדותו, היה לנו את הספר "ארץ צבי" בבית המדרש, והייתי תמיד מתרגש לראות מה שנעשה שם בספר, איזו שאלה ששואלים אותו, לא משנה באיזה נושא, הכל הולך עם ראיות מתוספות! בכל מרחבי הש"ס, שואלים אותו משהו במסכתא ברכות, הוא מביא על כך תוספות בכתובות ור"ש בטהרות... נורא! נורא! הוא היה גאון עולם!

בשנת תרצ"ה הוא הי' בארץ הקדש, והוא התאכסן אצל בן אחיו בקרית שמואל [שעל יד חיפה], הוא גם הי' אז בעיר תל אביב, וגם הי' בבני ברק אצל מרן "חזון איש" זיע"א, הם דיברו בלימוד, ואח"כ כשחזר לחו"ל כתב "תשובה" אל ה"חזון איש" [ונדפס בספרו]. [א"ת: ציינו לי בזה לספרו הקדוש "ארץ צבי", ח"ב סימן י"ג].

היראת שמים שלו היה נורא! הוא הי' אש! בהיותו בתל אביב, הוא התאכסן שם אצל מישור, הוא הי' אז חולה, ופתאום, הוא הרגיש שהוא נמצא לבדו בבית עם בעלת הבית, מיד קפץ מהחלון מהקומה השנייה... הוא גם הי' אז בירושלים עיה"ק, והשתתף שם באסיפת רבנים, והי' שם מרא דארעא דישאל הרב דושינסקי זיע"א, ודיברו שם בלימוד, והקוויגלוב'ר זצוק"ל חיווה דעתו הקדושה באיזה נושא, הי' שם אחד מן המשתתפים שהגיב על דבריו: אפולישע פשעטל... על אתר אמר לו הרב דושינסקי: "אתם חייבים נידוי!" והתרחק ממנו ד' אמות... כזה היה ההרגש של הרב דושינסקי ב"כבוד התורה".

בענין גלגול שבועה

הנה, זה לשון קדשו של הר"ן בסוגיין: -

ושמעין משמעתין, דכולהו שבועות מגלגלין, ברי על ברי, וברי על שמא, ושמא על ברי - ואפי' שמא על שמא, דהא סוטה שמא על שמא הוא ומגלגלין, ואע"פ שיש חולקין ואומרין דשמא על שמא אין מגלגלין וסוטה שאני דכברי דמי שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה, אינו מחזור שאף על פי כן שמא הוא, ומשום האי טעמא פרכין אשכחן ברי שמא מנא לכן, ועוד שאם כן מצינו שמא על ברי, ברי על שמא מנלן. וכ"ת אין מגלגלין, והא אמרינן בפרק השואל [דף צח:] אישתבע לי מיהא דכדרכה מתה ומגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע נמי דשכורה מתה. ועוד, דאמרי' בפרק המפקיד [דף לה:] גבי הא דתנן סלע הלוייתך עליו וסלע היה שוה פטור, ואם איתא לדרב הונא כלומר דאמר משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, מגו דמשתבע שאינו ברשותו לשתבע נמי כמה שווא, אלמא מגלגלין ברי על

שמא. ועוד, דבפרק כל הנשבעין [דף מה:] איבעיא להו - מהו לגלגל בדרבנן, ופשט לה מדתניא לזה הימנו ערב שביעית ובמוצאי שביעית נעשה לו שותף או ארים אין מגלגלין, טעמא דלזה ממנו ערב שביעית דאיתי שביעית ואפקעיה לשבועה, הא שאר שני שבוע מגלגלין, אלמא מגלגלין על שבועת השותפין שהיא שמא ולמדנו שמגלגלין ברי על שמא, ואס"ד סוטה מפני שנסתרה כברי דמי מנא לן שמגלגלין על שמא כלום, אלא ש"מ שמא הוא וכיון שכן למדנו שמגלגלין שמא על שמא דומיא דסוטה, וכן כתב הרי"ף ז"ל בתשובה שמגלגלין שמא על שמא כגון שבועת השותפין [שחלקו על שבועת השותפין] אחרת שנפלה לו לאחר מכן, וה"נ מוכח בפ' השואל [שם] גבי מתני' דשכורה מתה והלא אומר איני יודע פטור דאמרי' מגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע נמי דשכורה מתה, והיינו [נמי] משום דסוטה נמי שמא על שמא היא וכדכתיבנא. עכ"ל הר"ן.

ובמש"כ הר"ן דסוטה לא מיקרי "ברי" אלא "שמא", יש להוסיף, שרבנו חיים הלוי זיע"א אנהירנהו לעיינן בספרו [בהל' סוטה], דגם ה"שמא" אינו אלא מהלכתא, ולא שבמציאות יש כאן ספק. וגם החזו"א כותב כך ומביא סייעתא לזה מהרשב"א ביבמות כ"ד.

ובמה שהביא הר"ן בשם יש חולקין וכו', הראה הרה"ג ר' עקיבא וולקן זלה"ה דבריטב"א כאן הביא שיטה זו בשם רש"י וקצת חכמי צרפת, ע"ש.

בענין גלגול שבועה, הרוצה לדעת היטב את הענין, ילמד היטב בשו"ע [חיו"מ סימן צד] וב"נחל יצחק" שם.

רש"י [ד"ה ונקה האיש] "שלא בא עלי' אחר שנסתרה" וכו'.

כ"ה שיטת רש"י בכמה דוכתי [כאן, ובסוטה כ"ח א' ד"ה אית וד"ה בזמן], דדוקא אם בא עלי' לאחר שנסתרה מיקרי "אינשי מנוקה מעוון". ואולם שיטת הרמב"ם [בפ"ב מהל' סוטה ה"ח ושם בפ"ג הי"ז] דכל שבא עלי' הבעל ביאה אסורה מעולם ואפילו מדברי סופרים, מיקרי "אינו מנוקה מעוון", ע"ש. וראה בהרחבה ב"משנה למלך" שם בפ"ב דסוטה ה"ח.

שם. שאל הרה"ג ר' צבי הלוי גנאור שליט"א: איך יהי' הדין באופן שהבעל טוען שהוא אינו מנוקה מעוון, וממילא דלא יבדקה המים, ושוב אין טעם להשקותה. - האם הוא יהי' חייב ליתן לה כתובה? [צ"ת בד' המל"מ שם].

דף כ"ח א'

גמרא "ההוא שמותי משמתינן ליה" וכו'.

כבר תמה "המקנה" וזה לשון קדשו: "צריך להבין, דמה בכך, דהא מ"מ הוא תובע אותו ממון, וכדאי גזנא איתא בח"מ סימן פ"ז דאם תבעתו שהוא חייב דבר באתננה חייב לישבע, אע"פ שהי' מוציא עליו שם רע אפילו בחייבי כריתות?" עכ"ל "המקנה", וע"ש כל דבריו הקדו'. ועי' עוד בחי' הגרעק"א מה שהקשה כאן, ועי' "ברכת שמואל" [סימן יז], בשם מרן הגר"ח זיע"א.

גמרא "מהו דתימא וכו' האי אם איתא דזבין קלא אית ליה, קמ"ל".

צ"ב, דלכאוי זה אינו חידוש בהל' "גלגול שבועה", רק בהל' "טענה", ומה שייך בזה הלשון: "עד היכן גלגול שבועה?"

רש"י [ד"ה טענה] "דטענת מטלטלין היא זו שתובעו פעולתו או גרעונו".

הנה ה"מנחת חינוך" [במוה שצ"ב, מצות פדיון הבן] כתב לחדש, דיכול לפדות בנו ע"י "רקוד לפני" [דהיינו שירקוד לפני הכהן ברכידה בשיווי של ה' סלעים], וב"אמרי בינה" [דיני פדה"ב סי' ה'] הקשה: הלא בפדה"ב בעינן שיפדה בדבר המטלטל וגופו ממוון? וכאשר דיבר על כך פעם **מרנא ה"הר צבי" זצוק"ל** עם ה**בריסקער רב זיע"א**, טען על כך **הגרי"ז, דמהרש"י דילן** מתבאר, דתביעת "פעולה" מחייבתו בשבועה, והרי גם לגבי שבועה ילפי' מכלל ופרט דבעינן דבר המטלטל וגופו ממוון? ועי' "הר צבי". [ולכאן מאי ראי',

גיציס משולחן גבוה

- המשך מעמוד 1 -

אבל, רבונו של עולם, הרי כה הרבה טרדות מקיפים אותי מכל צד, וממילא **"החומר מעכב"** [וכמטבע לשון קדשו של ה"קצות החושן" בהקדמתו: **"אמנם הנפש הישראלי חצובה מתחת כסא הכבוד, ואלמלי החומר המעכב לא היתה פוסקת יומם ולילה אפילו רגע אחד מעסק התורה"**]! ובכן, מבקש אני: רבונו של עולם, תגאל אותי בבקשה מכל הצרות והמצוקות, תוציא אותי מכל הבעיות, או אז, אני אהי' כזה **"עובד השם"**, לעילא ולעילא! [והרי אפילו עכשיו, במצבו הנוכחי, הוא הרי משתדל.. כל שכן כשיהי' בעז"ה במצב טוב].

והחסיד משתאה, הוא רואה ושומע בחוש איך ששכינה מדברת מתוך גרונו של רבו הקדוש, מודה הוא ומאשר בפה מלא כי אכן כך בדיוק ביקש הוא היום והתחנן מלפני השי"ת!...

המשיך **הרבי הקדוש האלוקי**: עכשיו, בודאי, הנך רוצה לדעת מה תשובה השיבו על כך בשמים? אני אגיד לך מה אמר הרבונו של עולם, הרבש"ע אמר שתי מילים: **"מוחל - טובות"**!!!... אינני זקוק לעבודת השם כזו אשר באה מתוך ישיבה נינוחה על הכורסה ועל זרי דפנה... לא זה מה שהשי"ת רוצה מבן אדם. הקב"ה אינו חפץ אלא בעבודת השם אשר באה מתוך **עמל**, מתוך **יגיעה**, מתוך **הקשיים**, ומתוך **הטרדות**. עבודת השם שהולכת בקלות ובשופי - לא בה יפיק האדם רצון מאת השי"ת!

הבריסקער רב זיע"א - הרבה הוא הי' מספר את זה!

מון הרב שך זיע"א סיפר זאת בשעתו לכבוד **הגאון הגדול... שליט"א**, להבחל"ח, והוא אמר לו: הבה ואומר לך מה שלמדתי **מהבריסקער רב**: מה היא חובת האדם בעולמו? חובתו של האדם בעולמו, - **עם הכל... עם הכל... לעבוד את השם!**

חז"ל הקדושים אמרו: "אל תאמר לכשאפנה אשנה - שמא לא תפנה", ומפרש **קדוש ד' הקאצקער זיע"א**: שמא **אתה** "לא תפנה", כלומר, אולי אתה באת לעולם בשביל להיות כזה אחד שהוא בגדר "לא תפנה"... ודוקא מתוך כך להשתדל ולעבוד את ד' כמה שאפשר.

הבריסקער רב זיע"א בכה...

אמר הכותב: סיפר לי **הגר"ש צציק שליט"א**, כדלהלן: -

אביו ה"תורת זאב" זצוק"ל, היה לומד על השלחן ברי"ה, את ארבעת הפרקים במשניות דמסכתא רי"ה, **כל סעודה - פרק**, [ראה ב"מטה אפרים" סימן תקפ"ג ס"ד: "נוהגין אנשי מעשה ללמוד מס' ראש השנה שהם ד' פרקים נגד אותיות השם". וב"אלף המגן" שם: "ועכ"פ ילמוד בכל סעודה מהד' סעודות פרק אחד ממסכת ראש השנה, ולימוד מסכת ראש השנה הראש השנה היא סגולה גדולה שיזכה ליום הדין, כמבואר בספרי יראה" ע"כ].

והיה ה"תורת זאב" אומר ומנגן את המשניות, באותה מנגינה כמו שהיה **הבריסקער רב זיע"א** מנגן את המשניות דרי"ה...

וכאשר היה מגיע ה"תורת זאב" **זצ"ל** אל המשנה הקדושה (שבסוף פרק שני): **עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו, בא בשלום, רבי ותלמידי, רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת דברי**, זלגו עיניו דמעות... וכאשר הוא נשאל פעם לפשר בכיו, השיב ואמר: אני בוכה, כי הנני נזכר איך **שמרנא הקדוש הגרי"ז זיע"א** הי' פורץ בבכי סוער - כשהוא הי' מגיע לקרוא את המשנה הזו!...

שמעתי עוד מהנ"ל: -

שאביו זצוק"ל היה הרבה פעמים הוגה את המשניות עם כללי הדקדוק ועם הניקוד האמיתי, [ולא בהיגוי הישיבתי], והיה אומר: כך הי' לומד **אדוננו קדושו הגר"א זיע"א**!!!

לפני התקיעות...

במוצאי שב"ק נצבים וילך, תשס"ב, סיפר **רבנו זצוק"ל**: -

השרף הקדוש מקאצק זיע"א, לפני התקיעות, הוא הי' לומד שולחן ערוך **"חשן משפט"**, עם **"תומים"** ו"קצות החשן"!

הבריסקער רב זיע"א, הי' לומד משניות מסכתא ראש השנה, והיו שומעים איך שהוא אומר בקולו הקדוש ברגש: **"יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר אלה מועדי ד'..."**

"ואתם הדבקים"...

בליל ערב יום הקדוש, תשס"ח, בגמר השיעור, אחרי שאמר **רבנו זצוק"ל** כדרכו את המאמר: **"רבי חנניא בן עקשיא אומר"** וכו', הוא הוסיף ואמר בהתרגשות: **"ואתם הדבקים בד'... חיים כולכם היום!"...**

היתה שנה אחת, שאז יצא בפעם הראשונה שביום הקדוש הי' עדיין "שעון קיץ" (מה שלא הי' עד אז בכל השנים), ובאותה שנה התבטא **רבנו זצוק"ל** אחרי היום הקדוש בסיפוק: השנה ב"ה, יכולנו ללמוד את לימוד השיעור שנמסר בעיצומו של היום הקדוש [בין מוסף למנחה] **במשך זמן ארוך!**

הכנה טובה לפני ה"סליחות"...

במוצש"ק נצבים וילך, תשס"ב, ליל מוצאי מנוחה, ישב **רבנו**, ולימד את שיעור "קדשים" במנחות ס"א ב', וכאשר ניגש **רבנו** ללמוד את התוספות שם, פנה אל הלומדים ואמר: הבה נלמד את **התוספות** שלפנינו, כי הנה, זוהי **הכנה טובה ועצומה לאמירת הסליחות!**

"ובן אדם יתאמץ בד'..."

בשנת תשס"ז, לפני חג הסוכות, כאשר עמד אז להתחיל שעון החורף, הכריז **רבנו זצוק"ל**, אשר מכאן ואילך חוזרים בסייעתא דשמיא השיעורים של לילות שבת קדש וימים טובים!

ואמר אז **רבנו** בשפתו הציורית: מי שקשה לו [לבא ללמוד בשעות אלו], יש עצה, כי הנה בימים הנוראים שעברו חלפו זה עתה, הקשבתי היטב להשליח ציבור כאשר הוא התפלל את הפסוקים הנוראים של "מלכיות זכרונות ושופרות", **הלב** הרי ממש התמוגג... **והדמעות**... ושמעתי אז, איך שהש"ץ מדגיש היטב את הפסוק: אשרי איש שלא ישכחך, ובן אדם **"יתאמץ"** בד'! ובכן, כדאי מאד שהפסוק הזה יהי' שגור על לשונו של כל אחד ואחד, זוהי סיסמת חיים **"ובן אדם יתאמץ בד'!"...**

"כי ישים עמלו בתורה... במקום יסורין!"...

בשנת תשס"ח, אור ל"ג תשרי, אמר **רבנו זצוק"ל** את הדיבורים הקדושים דלהלן: -

כתוב, שיש ארבעה חילוקי כפרה. וכתוב, שיום הכפורים מכפר על חייבי לאווין, אכן על חייבי כריתות וחייבי מיתות, **היסורין** - שהשם ישמור - **ממקין**, היסורין גומרין את הכפרה. ובכן, אין לנו עצה, אלא מה שכתב רבנו יונה בספרו הקדוש "שערי תשובה" [שער ד' אות י"א - **מי שאינו לומד זאת - הוא בעל מוס!**] שישנם כל מיני סוגים שונים של יסורים, ואחד מהם הוא, **שבן אדם יושב ולומד, והוא מתעייף, ואף על פי כן הוא ממשיך ללמוד! לומד, מתעייף, וממשיך ללמוד!** וזה ג"כ נכנס בגדר **"יסורין ממקין"**, וכלשון קדשו שם: **"...כי ישים עמלו בתורה, וטרחו בה, ואשר תדד שנתו מעיניו עליה, - במקום יסורין!"**

לכן, - אמר **רבנו** - עכשיו, בין יום הכפורים לסוכות, כשהשאיפה היא להוריד את הכל... הכל... הכל... אזי צריכים **להתאמץ בלימוד!**

אבל, הוסיף **רבנו**, צריך גם לראות ולהקפיד, שהלימוד יהי' **בישרות הלימוד!** ולדבר רק דברים של טעם, זאת בכדי שהעמל הייתר והיגיעה היתירה - לא יילכו לריק.

חג הסוכות מלא וגדוש ב"בבא קמא"

כה סיפר **רבנו זצוק"ל**:-

סיפר לי נכדו של **הגאון הגדול רבי אברהם יעקב זלזניק זצוק"ל**, שפעם, בחול המועד סוכות בבקר, הוא התיישב, והתחיל ללמוד **בבא קמא**, פרק **שור שנגח את הפרה**, וכך למד ולמד בשקידה עצומה במשך כל חג הסוכות, בימים ובלילות, חוץ מקצת לישון, וחזר ושנה ושילש במשך **עשרים, שלושים, ארבעים פעם!**

השקעות לא נכונות!...

בחורף תשס"ט, רעש כל העולם, מכך שחברת השקעות מפורסמת ביותר התבררה כעורבא פרח, ואלפי אלפי אנשים הפסידו את כספם בכי רע.

והנה, ביום אחד שמע **רבנו זצוק"ל** את אחד ממקורביו הגדולים, איך שהוא מספר בהתרגשות את מה ששמע מכלי ראשון ממש, יהודי, שהי' לו סכום כסף רב שהי' מושקע באותו מקום, והנה ביום בהיר נכנסה לו מחשבה בראש: אולי כדאי למשוך בחזרה את הכסף. הוא הגיש בקשת משיכה, ניסו לומר לו: ממה אתה חושש, **והלא זוהי ההשקעה היותר בטוחה שיש בעולם!**... אבל אותו יהודי נתעקש, והכלל הי', שאחרי חדש מיום הבקשה הוא מקבל בחזרה את כספו, ואכן אחרי חדש בדיוק הוא קיבל את הכסף, **ולמחרת - התפוצץ העניין!**

רבנו זצוק"ל התרגש מהסיפור, ואמר: יש הרבה מה ללמוד מכאן **השגחה פרטית!** - **נפלאות השם יתברך!!...**

אחר, פנה **רבנו** אל אותו מקורב שליט"א, ושאל אותו: נו, **מה לעניינו?** ופירש הרב את כוונתו, בהקדם מעשה שהי' עם **טוביה בִּדְחָן**, מי שהי' הבדחן הכי גדול בגאליצי', וכשהוא הי' משמח בשמחות - זה הי' נורא נוראות. ובשביל לשמח את הקהל - הוא הי' **מתחפש!**

פעם אחת הוא הי' אצל **הסבא קדישא ה"אהבת ישראל" זיע"א**, ותינה לפניו על גורלו ועל כך שבשביל פרנסתו הוא צריך ללכת בכל יום כמה שעות **ולתחפש...**

למשמע הדברים, פרץ **הסבא קדישא** בבכי, ואמר: ומה אני יגיד, אתה מתחפש רק **כמה שעות ביום**, ואילו אני **למעלה משלשים שנה** שאנכי **מתחפש...**

וסיים **רבנו** ואמר: מי יודע, אולי ההשקעות שאנחנו משקיעים ושולחים למעלה, המה **השקעות לא נכונות!...** ועל זה ידו כל הדוויים.

קדוש ישראל - הרב מפוניבז' זיע"א

כה סיפר **רבנו זצוק"ל**:

הפוניבז' רב זיע"א הי' אומר בדרשותיו הנוראות: מדוע אומרים בקידוש לבנה: **"שלוש עליכם - עליכם שלום"**, [כשהוא תיאר זאת, ישבו יהודים ובכו עם נהרות של דמעות], והוא אמר: היתה גזירה על "קדוש החודש", והנה יהודי ראה את הלבנה, אבל הוא איננו יכול לעלות לירושלים להעיד, זאת משום שהדרכים מלאים במשמרות וגייסות של גויים. ובכן, הוא חייב להתחפש כמו גוי, הוא בא מכאן, והשני בא משם, ואז, שני היהודים שמחופשים לגויים, נפגשים, וכל אחד מהם חושד את השני שהוא הוא גוי, והוא פוחד ממנו... [שמא יתפס ויקחו אותו לנ.ק.ו.ד...]. ופתאום, הם תופסים שניהם שהם שניהם **יהודים**... ואז, זה אומר לחבירו בהתרגשות: **שלוש עליכם**... והשני משיב ועונה לעומתו בלבביות ובמאור פנים: **עליכם שלום!...** - כשהוא זיע"א הי' מתאר את זה - כל לב הי' נמס ממש!!!

בזמן **שהפוניבז' רב זיע"א** למד בראדין, - הוא נכנס פעם אצל **הסבא קדישא ה"חפץ חיים" זיע"א**, ובדיוק יצא מישהו לא מוכר, - והוא שאל את **ה"חפץ חיים"** - מי הוא זה? אמר לו **ה"חפץ חיים"**: האם ראית אותו - **"אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום"**!... - את זה שמעתי מפה קדשו בזמן שהוא טייל כאן על ההר - זוהי **"הודאת בעל דין"**!...

"אל תדמי בנפשך"!

הנה, כפי הידוע לכל באי שער "ירחי כלה", אשר **רבנו זצוק"ל** בעוצם ענוותנותו הנוראה והמבהילה, הי' נוהג לכנות את עצמו בפרהסיא בביטויים חריפים ביותר.

והנה אירע פעם, שאחד מן השומעים לא הי' מסוגל לשמוע זאת, והוא נתן קריאת ביניים: **אסור לדבר ככה!...**

נענה **רבנו זצוק"ל** ואמר לו: וכי סבור אתה שבעולם **הבא** זה כמו כאן בעולם הזה? שם, בעולם האמת, מי שאחז מעצמו ככה, אולי יש לו תקוה לקבל שם איזה שהוא כרטיס כניסה...

מרדכי אמר לאסתר: **"אל תדמי בנפשך"**, ובן אדם צריך לומר זאת לעצמו במשך כל החיים: **"אל תדמי בנפשך"**, אין מושג מה ששם נעשה בעולם האמת, איזו **"מדת האמת"**! אזי לכל הפחות אם כאן בעולם הזה הוא הי' בגדר **"אל תדמי בנפשך"**, יש תקוה שאולי יסתכלו עליו שמה...

"קדושים תהיו!"

סיפר **רבנו זצוק"ל**:-

המשגיח, רבי משה טיקוצינסקי זצוק"ל אמר פעם בוועד בסלבדקה, [בדרך כלל הוא לא הי' כל כך משתפך, אבל בפעם הזאת הוא התרגש ואמר]: אני כל היום מסתובב המום, מה אירע? באותו בוקר הוא הי' אצל **מֶרֶן הרב שך**, [הרב שך הי' בן דוד של אשתו, ומפעם לפעם הוא הי' מגיע אליו, ולפעמים, בשעה 4 או 5 בבוקר] והוא רואה, **שהרב שך** אוכל ארוחת בוקר עלובה ביותר, והוא שאל אותו: **ר' לייזר**, זה מה שאתם אוכלים? ועל כך השיב לו **הרב שך**: **ר' משה**, איך אתם מחזיקים, האם מחוייב אני להכין ארוחות דשנות לתולעים שיאכלו אותי?... גם זה מספיק בשבילם!

הוא, **רבי משה**, יכול הי' לדבר על כך, זאת משום שהוא עצמו הי' לגמרי מופקע מתאות האכילה! שגור הי' על לשונו מה שהרמב"ן אומר [בכתבי הרמב"ן], שזה שנהנה מן האוכל, אצלי - הוא, והחמור שהוא רוכב עליו, שוין הם!